

SINE LABE NOTA

SOLDINUS

SOLDINI, FM

DE ANIMA
Brutorum
COMMENTARIA
Curiosum nobis Natura
ingenium dedit.
Seneca de Vita Beata Cap. 32.

NOBILISSIMO VIRO FLORENTIAE PATRICIO

STEPHANIANI ORDINIS EQVITI BAJVLIVO

DE MARCH. CALCIONIS TITVLO NVNCVPATIS

SIGISMVNDO LOTTERINGHAE GENTIS

CVI VETVS A TRAMITE CONTERMINO

DALLA STVFA

AVITVMQ. COGNOMEN VBIQVE PERCREBRESCIT

REGIAE CONSVLTATIONIS PRO HETRVRIAE

PRINCIPE

EX OPTIMIS DELECTO A SECRETIS

GERMANAE PIETATIS VIRTVTVMQVE CVLTORI

ET EXIMIO PATRIAE ORNAMENTO

P. FRANCISCVS M. SOLDINI A. S. T.

EX ORDINE CARMELITAR. DISCALCEATOR.

FLORENTINVS COMMENTARIORVM AVCTOR

PRO MERITIS DOMINO SVO DEVINCTISSIMVS

DEVOVET, OFFERT, INSCRIBIT

COMMENTARIORUM
RATIO
ATQUE CONSILIUM.

Acilè nemo eſt, qui in rebus a ſe ſcribendis, atque in vulgus etiam edendis non eum velit accurate morem conſectari, quem ratio, & ad litterarum diſciplinam mens probe inſtituta cuique perſuaſerit, & doctorum hominum conſuetudo conſecraverit. Etenim quotuſquiſque eſt, cuius ingenii vis & perſpicuitas illud non ſtudeat reliquis anteferri, cujus veluti ductu multò facilius haec percepta teneantur? Itaque non rerum ordo ſolum, quum inter homines colloquimur, aut animi ſenſus ſcribendo pandimus ſervetur oportet, verùm etiam quis

qualisve ordo ipse futurus sit patefacere jure optimo debemus; nisi omnem rationis decorisque curam a nobismetipsis abjecisse videamur. Quapropter cogitanti mihi saepenumerò de Brutorum anima elucubrandis Commentariis otio aliquatenus sedulo interesse, haud abs re profectò videri poterat aliquid seriò praefari; unde Operis pertractandi methodus luculenter constaret, & quod illius condendi fuisset consilium maxime unicuique innotesceret. Utrumque sanè appositè concinneque factum! Attamen quod postremum est caput multò uberioris pretii atque sermonis mihi diù multumque deliberanti continuò fore persensi, ut primum litteris hisce exarandis manus, & ingenium admovere decrevi; & alterum minùs habendum esse sum ratus. Itaque Operis rationem multò breviori primùm sermone versabimus; deinde praeconceptum illius scopum fusiori dissertatione, ut par est, absolvemus.

Optimae methodi laudem nihil certè aptius conciliat; quum synthesim adhibent rerum difficillimarum tractatores; quàm si ad topica quaedam veritatis inveniendae genera confugiant, unde verum ex veris ritè pressèque inferatur, & eadem inter se arcto vinculo catenae instar nectantur. Porrò hujusce Problematis, quod solvendum sumus adgressi, statum (ut vulgò dictitant inveteratae Scholae sectatores), quaedam inconcussa principia a dubitatione ad certitudinem transferunt, eique clarissimam lucem conciliare valent, quae praetermitti a nobis nullatenus debent. Horum primum quod ad caetera invicem inferenda viam quodammodò sternit; totum in eo situm est, ut ostendat generis humani omnium gentium, & temporum consen-

sum

ſum evidentiſſimè ſuffragari, quùm de immateriali Brutorum omnium ſenſu, & cogitatione res eſt, & diſputatio. Verum hujuſmodi ſermocinandi materia, quùm ampliſſima per ſe ſe ſit, neque facili negocio, omni procul confuſione ſemota, intra breviores fines coercenda, hunc idcircò ſupremum Commentariorum noſtrorum locum in tria priora eorumdem Capita ſatis aptè partiemur. Quod prius occurret, Philoſophorum omnium dicta & ſententias de belluarum anima ſincera fide complectetur: ſecundum perſpicua exhibebit demonſtratione deinde omnium populorum doctorum indoctorumque firmam, & in omnes aetates pervagatam opinionem; unde ſuperiora magis magiſque firmentur: tertium denique acrem uberemque proferet ratiocinationem, ex qua pateat quid illis Brutorum adverſariis eſſet praeſtandum, qui eorum animam omni ſenſu, & cognitione carere conantur adſtruere, aut verbis potius imperito cuivis fucum facere.

Ad veritatis nexum non minus pertinere poſſe exiſtimavimus, quae quarto hujuſce Operis Capite fuimus ſolerter, quantum ex Phyſiologia potuimus, perſequuti. In eo videlicet animae ſentientis vim, & quid ſenſus nomine intelligi debeat enucleavimus: atque huc ſpectare opus eſſe duximus irritabilitatis leges, earumque ad ſenſum generandum relationes, quae ut in humana ſic & in brutali machina quapiam obtemperantes mirum in modum inveniuntur. Concors praeterea eſſe ea conſpicitur doctrina omnis, quae quinto comprehenſa Capite fuit, quùm nempè ex Brutorum vocibus, ejulatu, aliiſque doloris aut voluptatis argumentis veram illo-

rum ſenſationem manifeſtò evinci poſſe ſtatuimus. Pro ſenſationis ejuſdem in belluis omnibus veritate admodum facere oſtendit quod ſexto demùm Capite elucubravimus; illarum videlicet phantaſiam, memoriam, judicium, ratiocinationem; quae ſane ad poſtremi Capitis materiam, atque ad totius Operis complementum veluti manuducunt. Igitur illud tandèm veras probat in belluis appetitiones, eaſque reipſa antequam velint quidpiam, aut nolint, deliberationem, ac conſilium adhibere ſuadet.

Hiſce itaque pro eorum dignitate expletis topicorum generibus, & veritatis reſeratis fontibus, ſatis ſuperque muneri impoſito me demum feciſſe jure laetabor, atque animam Brutorum contra eorum oppugnatores ſuo me nativo honori reddidiſſe quiſquis exiſtimabit, poſteaquam adornatas haſce vindicias lectitare, & ſerio animadvertere non fuerit dedignatus. Atque haec pro Brutorum genere univerſo innuiſſe ſufficiant: deinde vero de noſtrorum Commentariorum peculiari conſilio uberiori ratione quae hic conſequuntur.

Inanis fermè meo judicio fuiſſet quaecumque, ut ut expolitior, de Brutorum anima diſceptatio, niſi quid amplius, & ponderis multò gravioris additum eruditis philoſophis viſum eſſet, quàm tot tantaeque illae fuerint hactenus concertationes initae, eaeque certè abſque cumulata gloria confectae. Hujuſce incommodi cauſſa; quae dubio procul in Philoſophia maximi eſt momenti; quae ſit, & huic demum qua ſit ratione medendum, propoſita nobis bina illa ſunt, quae circum tota modò verſabitur oratio. Porrò plura obrepunt diſputantium animis, a quibus niſi accuratiſſimè caveant, equidem non

ſen-

ſentio quid homini praeſtantis ingenii, & rerum magnarum & ſublimium contemplatione diſtento deterius poſſit accidere. Aut enim Tullii monito (a): *Opinionibus vulgi rapimur in errorem, nec vera cernimus;* aut pathematibus aditum non interclusum fortè patimur, atque ea amore, aut odio praeconcepto potius, quàm germano in veritatem candore decernimus, quae non affectu unquam, ſed praeclara tantum mente forent abſolvenda. Hinc inaniſſima illa, & peſſima omninò Philoſophorum aemulatio; hinc tenax invicèm contradicendi & calumniandi ingenium; inde etiam mentis perperam inſtitutae in pleriſque imbecillitas cuilibet audacter adſentiendi, & abſque ullo rationis examine, tanquàm rato & probato, plaudendi; dummodo inconſulta quaedam philoſophandi malè vigeat inſtitutio, quam ineunte aetate ſuſcepere, neque ab eorum animis aboleverunt: quae profectò omnia ad vires mentibus veritatem inquirentibus ſubminiſtrandas augendaſque imparia eſſe prorſus, temperantiorum Criticorum ſancivit conſenſus. Ab utroque ergo hujuſmodi rationis veluti morbo, tanquam ex Equo Trojano prodiiſſe viſae ſunt tam diſpares de Belluarum natura ſententiae, & tam effraeni libertate diſputatum huc uſque fuit, ut merito philoſophia; quae per ſe ſe ſublimis, & egregia majeſtate pollet; ſub hac tamen larvata futilis ſapientiae forma pudere debeat turpitudinis ſuae, quam ementito ſolum nomine aperire nonnulli contendunt, & temere Philoſophiae ipſi adjudicare alii non timent. Iſti ergo qui de animantium indole univerſa diſſidiis & quaeſtionibus impleverunt, & pro uno contra-

(a) *De Legibus lib. II.*

tradicendi lubito adversas invicem commenti sunt opiniones, & academias, tantum abest, ut philosophorum appellatione digni habeantur reipsa, ut contra maxima etiam eripuerint instrumenta, vel ornamenta Philosophiae, vel potius totam Philosophiam everterint funditus, ipsumque hominem (si fieri potuisset) orbassent animo; adeo ut difficile sit de temeritate eorum, perinde ut causa postulat, dicere.

Attamen etsi quamplures veterum Philosophorum errasse turpiter constet, eorumque absurda de animantium natura quae tradiderunt placita, ut rationi, sic etiam Religioni Christianae adversari plurimi invicte ostenderint celeberrimi impugnatores, nulli vero pejus in litterarum Republica turbas excitasse novimus, & Viros insuper eruditos aequi bonique consulentes in teterrimum maximumque discrimen adduxisse legimus, quam qui cum falsa philosophorum gloria, seu mavis stulta plane jactantia, floruere olim Aristotelis sectatores; quo tempore litterae in Europa e barbarorum coeno in pristinum decus a Monachorum coetibus habitae dictaeque sunt restitutae. Inde vero, favente praesertim universali pene rerum meliorum ignoratione, caepta est agrestis illa philosophandi in scholis ratio (a qua Scholasticorum nomen deinde manavit) cuius latissima lapsu temporum propago, & incrementa cum nostra ferme aetate coaequantur. Praeter infinita; quae recensere hic a nostro abest quam longissime instituto; incongrua, ridicula, obscura, atque vulgaria, haud infimum locum occupat quae ab iis (perbelle quidem!) recens inventa, & acute detecta prodiit de Brutis Philosophia, cuius in primi Capi-

tis

tis limine notionem explanabimus. Quamvis autem neque ipsos quid dicerent intelligere gravis suspicio subsit; aut saltem pleraque ea demum debuisse animo tenere probe concepta (si hominum cum ratione consentientium munus vellent obire) quae superiorum temporum Philosophi omnes excogitarant, validis utique persuadeamur argumentis; quae tempestive nobis erunt expendenda; factum nihilominus fuit, ut dominante rerum annorumque vicissitudine ab uno Cartesio acutissimo caeteroquin Galliarum philosopho, ut vulgo etiam innotescit, novissimi Systematis sui circa belluarum animam propagatione Peripatetici omnes ab immerita philosophicae laudis possessione aut dejicerentur omnino, aut non parum deterrerentur.

Eidem nihilominus fortunae, cui Peripatetici antea, obnoxiam fuisse Cartesianorum sententiam facile est enarrare; quemadmodum, si quae alia etiam inconsulto excogitata hypothesis in litterarum lucem deinde advenisset, disparem casum haudquaquam fuisset experta. Equidem affirmare jure non vereor, quod unanimi Criticorum sensu jamdiu est probatissimum, non id plausibile nec unquam fore interiturum, quod imperitorum adclamationibus, & vulgi voluntate, aut furore faventibus in aliquam umbratilem veri dignitatem attollitur. Vulgi autem appellatione non eos solum hominum coetus mente persequimur, qui ab omnibus rudiorum etiam litterarum elementis remoti, atque egestatibus saevientibus conflictati id tantum perpetuo cogitant, aut quod suarum illiberalium artium opera ad famem depellendam maxime conferat, aut quod caeteri similes, quibuscum

sae-

ſaepe verſantur, ſtupida fide a majoribus acceptum, atque inter ipſos late pervagatum invicem ſibi perſuadeant: non hujus generis inquam homines tantummodo, verum etiam ad ejuſdem vulgi rationem eos merito pertinere juxta ſapientiorum ſuffragium exiſtimavimus, quorum characterem preſſe paucis fuimus paulo ante complexi. Verum ne haec forte tanquam a mea privata opinione prodire videantur, atque ut magis recentium Commentariorum ſcopus legenti pateat, en quae brevioribus animadverſionibus exponi neceſſe fuerant.

Neminem refragari poſſe ambigimus, virum philoſophum atque in ratione utenda caſtigatum, temperantem ex iis unumquemque debere philoſophari notionibus, quas plerumque circumſcriptis naturae viribus ſapientiores valeant comparare. Tota quippe, quanta late patet, ea quae omni aetate humano potita eſt ingenio, ſive ſapientia, ſive eruditio, idearum praeſentium e ſenſibus profluentium ambitu continentur: ac quiſquis propterea in ſcientiis perſequendis excellere jure optimo cupiat, & nova in dies ſibi eruditionis incrementa conciliare, contentus is eſſe debet ita mentem excolere, ut tamen idearum earumdem fines haudquaquam temere audeat tranſilire. Quapropter, quum Brutorum indolem expendendam ſuſceperimus, nemo eorum, qui philoſophorum nomine diu indoctis impoſuit, & ab ipſarum notionum terminis ſimul digreſſus ſaepe hac in re eſt, ea nobis poterit proponere, quae omnem humanarum cognitionum praeſentium veluti circulum libere nimis tranſgrediuntur, niſi pro impoſtore a ſapientioribus ſit traducendus.

Qui-

Quicumque ergo lascivientia in Philosophia ingenia, & nimium phanatismi aestu ferventia jure meritoque, ut philosophum decet, adspernatur, universos illos perinde Auctores praecipitur a se repellere, qui de Brutorum anima admodum fidenter disseruisse, nec juxta idearum praesentium lumen philosophandi rationem metiri visi sunt; cujusmodi fuisse ad nostra usque tempora constabit opportunius quotquot historice fuimus alibi persequuti, qui animantium naturam pro eorum lubito, & novitatis amore potius, quam inquirendae veritatis zelo, futilibus disputationibus exhibuere. Quamvis autem ignoret nemo quot litteris incommoda attulerit novae hujusmodi, & mortalibus omnibus incomprehensibilis sapientiae evulgandae ambitio; nisi qui in litteraria historia hospes plane sit atque jejunus; attamen non idcirco putandum est, eruditos homines, & in scientia adsequenda sobrios non continuo novitatibus ejus generis totam obsistendi eorum vim opposuisse. Esto commenta supra memorata de Brutorum nostrorum anima sub inventionis initium cum plausu aliquo fuerint excepta: verum quum falsa, & inania quaelibet temporum lapsu deleantur, & per se se pereant, mirum haud esse fatendum nobis est, totidem ipsa modo ab omnibus despectui habita, & uno annorum transitu elanguisse.

Haec profecto cum aliis pluribus comparari rite possunt, quae a Pythagora de Numeris, & Metempsycosi; quae a Platone de Ideis aeternis; quae a Scholasticis de Forma substantiali; quae a Fluddo atque Cudworthio aliisque de Anima mundana; quae a Mallebranchio de Causis occasionalibus; quae a Leibnitio de Harmonia presta-

ſtabilita ; & quae demum a Veteribus ſimul, & Recentioribus Philoſophis incredibili pene opinionum varietate, & magna inter eos contentione ſcripta & poſteritati commendata fuiſſe memoriae proditum eſt vulgatiſſimae. Quis vero tandem ex ſapientioribus haec omnia noſtra tempeſtate in pretio habeat, aut quis modo ſuorum Auctorum veſaniam potius non doleat? Quis ſane mentis miſerandam eorum Philoſophorum viciſſitudinem ideo non admiretur, quod ex tot tantiſque ſyſtematum caſibus facili negocio queat inferri; quidquid nimirum a definita perceptionum humanarum ſerie abeſt penitus, idipſum ſponte veluti ſua concidat, & pereat neceſſe fore?

Quiſquis propterea pecudum animas philoſophice expendere molitur, ac rite argumentari cogitat non ſolum perperam praeconceptis ſe ſe debet expoliare judiciis, & vulgarium Philoſophorum abſque ſufficienti fundamento placita ab ſe abjicere; verum etiam juxta praeſentium cognitionum lumen rationem ita temperare; ut ex iiſdem bene compertis cauſſis, aut ex ſimilibus, eoſdem aut ſimiles effectus inter arguendum ſcite derivet; quemadmodum ex iiſdem aut ſimilibus, qui in naturâ patent, effectibus eaedem aut ſimiles cauſae ab illo inferantur oportet.

Itaque illa nobis de animantium omnium natura Commentariis hiſce fuſe diſſerentibus tanquam indubia, & certiſſima haberi neceſſe erit, quae clara demonſtratione ex ideis praeſentibus ducta ita ab omnibus intelligi poſſe confidimus, ut nemo futurus ſit iiſdem refractarius ; niſi forte qui prima Litterariae Reipubblicae fundamenta ſubvertere conatur, aut in ſua obfirmatus

ſen-

ſententia ob mentis praeoccupationem argumentationis noſtrae vim ſentire detrectet. Vel ipſe Carteſius animae belluarum infenſiſſimus hoſtis perſpicuam diſtinctamque rerum perceptionem, tanquam tutiſſimum comparatae veritatis argumentum, habendum fore, valida ratiocinatione conficit (*a*). Utrum vero inter innumeros ferme de intima Brutorum ſubſtantia Scriptores; qui ſibi blanditi fortaſſe fuerint, eorum operationum omnium ſtatuiſſe principium; extiterint nec ne ulli, qui eam veritatis teſſeram in ſuis diſputationibus protuliſſe dici jure valeant; cuilibet locus eſt ambigendi, neque inde omnes de eadem veritate ſcrupulos abſtuliſſe viſi ſunt. Porro quotquot Veterum, ac Recentiorum fuerint huc uſque circa animantium naturam opiniones ad tria genera referri, & cohiberi tandem poſſe mihi videor. Scholaſtici alibi commemorati belluas ad tenuiſſimum quoddam ſubſtantiae genus attinere, qua eorum anima conſtaret, quaeque medium inter craſſiora corpora ac ſpiritus locum teneret, omni dubio procul ſunt opinati; quibus etiam aceſſere deinde Claudius Berigardus (*b*), Cardoſus (*c*), Baco de Verulamio (*d*), Petrus Gaſſendus (*e*), Maignanus (*f*); quam deinceps opinionem paullo veroſimiliorem effeciſſe ſibi commentus eſt Andreas Rudigerus (*g*), qui ſub initium

(a) *Meditat. IV. prope finem.*

(b) *In Circulo Piſano pag* 602.

(c) *Philoſoph. liber. Lib. V. quaeſt.* 5.

(d) *De augmentis ſcient. Lib. IV. cap.* 3.

(e) *Phyſic. Sect.* 3. *Lib.* 3. *cap.*

(f) *Philoſoph. naturae cap.* 20.

(g) *Apud Buddeum in Hiſt. Philoſoph. pag.* 5.

tium ſaeculi hujus res philoſophicas novo auſu pertractavit. Hic potiſſimum in ea fuit perſuaſione, diſtinguendam eſſe nimirum Materiam a Corpore: Corpus enim eſſe hoc contrectabile, ſolidum, iners, caeteriſque affectum qualitatibus autumavit; illam vero puram putamque eſſe extenſionem, primumque, ut ajunt, ſubſtramen quum corporum, tum ſpirituum, & animorum. Ex quo tamen pervium eſt eruere, pecudum nempe animas, quemadmodum & humanas, ſuam habere reipſa extenſionem, quacum vires activae atque vitales conjunctae in animantibus omnibus vigeant. Carteſiani deinde omnem a belluis animam abſtulere, eaſque machinas tantum decrevere, eo naturali inſtructas artificio, ut abſque ulla cognitione motus ſuos perſolverent univerſos. Placitum hujuſmodi, ut conſtat, primus, poſt Antonianam Pereiri celeberrimam Margharitam anno 1554. in vulgus editam, propagaſſe dicitur Carteſius; in cujus opinionis foedere poſtmodum ſe ſe obſtrinxere Le Grandius (*a*), Condemojus (*b*), Dillyus (*c*), aliique ſilentio pro brevitate praetereundi. Qui vero demum uberrima laudandi undique gentium eruditione a nobis erunt, iſti profecto pro ea pecudum, quae dicitur, *Spiritalitate* ſtetiſſe luculentiſſime patebit. Haec tria igitur diſputantium genera cuique debent ſapienti viro, nullaque affectuum dominatione preoccupato, videri ſane vulgaria, neque inconſulto probanda reiiciendave, antequam ſingula examini ſubjecerit acerrimo, & ad veritatis leges conformato.

Quid-

(a) *De privatione ſenſ. & cognit. in Brutis.*

(b) *Epiſt. ad Vir. Relig.*

(c) *De Anima Brutorum.*

Quidquid itaque a nobis ingenti ſtudio, ſemperque haud in ancipiti conſtitutis, abſolutum denique fuit, ad graviſſimum hocce Commentariorum conſilium referri debere cenſuimus; ut nimirum ea tantum ad rem deligerentur, & opera etiam noſtra fierent meliora, quae ſanioris judicii legibus, & philoſophicae methodo magis eſſent conſentanea. Totum ergo ſuſcepti Operis momentum praepoſitis hactenus Critices animadverſionibus inniti videbitur: quippe Brutorum anima immaterialis, ſpiritualiſque ſubſtantiae definietur: quod etſi ab aliis praeſtitum fuiſſe laudatiſſimis Philoſophis non ignoremus, attamen ex iiſdem fontibus eos non uſque adeo ſuum provexiſſe opus, quemadmodum a nobis erit perficiendum, cauſa ipſa, quam illico defendendam aggredimur, ſatis ſuperque monſtrabit.

Neminem vero arbitratum vellemus, a nobis de poſtremis ſcriptoribus illa dicentibus iis idcirco aliquid famae aut promeritae ſibi gloriae detractum forte fuiſſe. Sua namque quibuſque laus, ſua unicuique ſapientia per nos illaeſa tutaque perſeverat; neque facile ii ſumus profecto, quos veſana carpendi honoris ambitio ita perperam fallat, faſcinet, atque depravet, ut ex aliorum contemptu, caſibus, aut patefacta imperitia noſmetipſos attollere iniquo plane conſilio cupiamus. Sane quicumque belluarum ingenium eouſque magnificare ſtuduerunt, ut quidquid ipſi elucubraverint cum noſtra opinione ſit omnino conferendum, ſatis eos perfeciſſe affirmamus, unde a doctis diſcretiſque hominibus tributam pro meritis commendationem nobiſcum ex aequo diviſam ſibi vendicent, ac tueantur. Caeterum eorum nullus

no-

nobis perinde ſuccenſere merito debet, ſi quae in una docentur diſciplina aut jejune, aut neque tam luculenter, quantum a nonnullis deinde fieri quandoque poteſt, & fuſe, & graviter, & perſpicue multo magis, ſive a nobis, ſive ab aliis permultis diſputata litteris conſignentur, quae ampliorem dubio procul efflagitant per ſeſe doctorum virorum ſolertiam, aciem, atque ſedulitatem. Quiſquis igitur placita in philoſophia omnium prior acute excogitat, & ſcite tanquam unicuique ſapienti probanda demonſtrat, ſua quidem laude non caret; qui vero eadem illuſtrare, atque in praeclarius veritatis lumen erigere nititur, multo magis expectare ipſe valet ſibi plaudentes philoſophos, ac de omnigena ſcientiarum copia optime meritos.

CAPUT I.

Peripateticorum circa Belluarum animam sententia cum unanimi omnium Philosophorum consensu comparatur, qui eam spiritalem esse constanter fassi sunt.

Ubitare, nequimus, neminem esse in historia Philosophiae, quae non mediocriter aetate nostra colitur, versatum hominem, & eruditum, cui non aeque de anima Brutorum sensitiva tantum comperta jamdiu fuerint quorumdam Philosophorum; Peripateticorum autem prae reliquis; dogmata, & quid animo iis vocibus ipsi opinarentur haud probe resciverint. Hoc ipsum nihilominus methodi nostrae ratio sibi vendicat haud esse inpraesens nobis tacitis praetereundum, contractamque saltem definita oratione illius historiam efflagitare jure videtur. Ea enim belluarum animae est natura, sensu dum-

dumtaxat praedita, atque omni rerum cognitione, quae rationalis dicitur, orbata ab eaque penitus sepofita, ut materialem ipsam vocarent, atque tuerentur, ejusque functiones occulti nescio cujus conatus impulsu, quem instinctum appellabant, mira peragerentur constantia. Ea nimirum necessitatis lege Bruta innato pondere in invariabilem operationum seriem eorum Philosophorum placito ferebantur, ut ejusdem instinctus ductu, non libera voluntate, seu electione, quid cujusquam esset accommodatum ingenio, & voluptati appeterent, & quod sibi ex adverso noxium atque molestum repudiarent. Mira profecto ad subtilia invenienda ingeniorum feracitas, unde in rebus ad decernendum multo difficilibus aliquem sibi, caeterisque eius aetatis philosophandi aditum, rite nec ne, patefacerent! Caeterum ipsam sensitivae animae naturam, quam in belluis cujusque generis latentem omniumque operationum ministram ducemque adstruebant, exquisito idcirco doloris voluptatisque sensu donari profitebantur, quod in eadem princeps existeret terminus, non omnis quidem corporeae concretionis expers, ad quem tamen infinita pene membrorum irritamenta, nervorum convulsiones, sanguinis, aliorumque excurrentium spirituum circuli perniciffimo motu perciti, & si quae sunt alia ad sensum generandum Anatomicorum solertia, & judicio proposita, constanter referrentur. Unus pro omnibus Peripateticis D. Thomas dictis fidem faciet, qui pluribus (*a*) utitur ad illud ipsum suadendum argumentis; quae certe nec magni sunt momenti ut Bruta ab Automatis natura vindicentur (quo-

mo-

(a) *Lib. II. contra Gentes cap. 63. & seq.*

modo Recentiores nonnulli deinde sunt opinati), neque verum tanti sunt profecto facienda, quanti hactenus caeca atque inconsulta philosophandi ratione fecisse visi sunt quotquot, tanquam pro aris, & focis pugnaturi, sensitivam animantium vim absque ratione, & consilio, acie veluti instructa, in scholas, & in vulgus utut ab'ectissimum tumenti magisterio sparserunt. Quapropter decepti potius sunt, & falluntur etiam, si qui adhuc è veteris Philosophiae coeno supersunt, in re gravissima, nec eos ab errore valet revocare nisi castigatior, magisque ad discernendum & ad probe arguendum composita methodus, cujus legibus modo tota animi contentione aggressi sumus obtemperare. Aquinatis testimonia ad verbum, aliorumque Peripateticae Sectae Scriptorum dicta ad sensum in Belluis decernendum facientia, non lubet exscribere: celebre namque, atque evulgatum est adeo quid laudati omnes senserint perpetuo Philosophi, ut supervacaneum vere sit verbis ei placito robur addere, quo nihil inter Scholasticos viguit antiquius, magisque inconcussum.

§ 2. Caeterum, si vera sancte fateri debeamus, iniuria, & quidem ingens, venerandae philosophorum antiquitati irrogatur, si Peripateticis solum, ceu primis rei inventoribus, de anima sensitiva doctrinam velimus adjudicare, & alios caecutiisse hac de re Sapientes omni aetate arbitremur; aut ea saltem minime in Brutis pervidisse miranda plane, quae ubique facti evidentiam efficiunt, unde pro ingenioso, & subtili eorum more apodictica argumenta conflarent, de quibus nefas esset, atque irrationale prorsus dubitare.

§. 3. Neque de vetuſtioribus ſolum multo ante inſtitutum Peripatum philoſophis res eſt nobis, & inquiſitio poſtmodum attenta cura facienda, verum etiam licet hic potius animadvertere obiter, Brutorum animas ſentiendi facultate inſtructas, quum noſtri tradiderint majores in philoſophia praeceptores, non id tam diſſertationum vi, quam ab ea, quae ſemper manſerat inſederatque firmiſſime omnium gentium animis de iiſdem belluis opinione, firmaſſe. Attamen longioris otii & ſedulitatis momentum iſta requirunt, quae propterea in alium ſermocinandi locum opportunius remeare curabimus; quare nunc venio ad antiquorum noſtrorum ſcripta evolvenda, unde longe meliorem, quam quae Scholaſtici olim, & quae contra alii nonnulli docuerint hoc ſaeculo Philoſophi, ſenſum exſpiſcari valeamus.

§ 4. Quae itaque modo a ſummis ingeniis exquiſitaque doctrina philoſophis de Brutorum natura rectius (quam plures alii) promoventur, litteriſque conſignantur, eadem pene, licet ſuboſcura, & aliquatenus contorta, pleriſque ex vetuſtis ſapientibus innotuere, quibus & magnum fuit ingenium, & magnarum rerum ſcientia comparata. Iſti itaque conſulendi, expendendique attente nobis erunt inpraeſens, qui quum liberales artes, ipſamque liberalium artium procreatricem quamdam, atque parentem philoſophiam impenſe coluerint, tum vero germanam eruditionem, elegantiamque doctrinae cum ſolida, ac dilucida diſſerendi ſubtilitate conjunxerunt.

§ 5. Inter hoſce igitur, qui eandem de belluarum indole perdifficilem ſibi ſpartam adornandam ſuſcepere,

quan-

quantum memoriae proditum est, princeps habetur, omniumque sapientum Scriptorum non aetate solum, verum etiam tum divina, tum humana Aegyptiorum sapientia celebratissimus Moses, Pentateuchi Auctor; cui deinde alii adjungendi sunt veteris praesertim Testamenti Auctores Supremo Numine afflati. Horum tamen luculentissima testimonia ita mihi probata, & multorum & magnorum virorum elucubrationibus optime comperta adeo sunt, ut in alienum a veritate sensum nequeam studio partium lubens sciensque pertrahere: nisi per summam injuriam iis refragari velim praeclarissimis Scripturarum Interpretibus, qui de rebus Ecclesiasticis multum benemereri studuerunt.

§ 6. Itaque Moses, quum exorditur totius orbis alluvionem, quae universis, quum primum vero viventibus, perniciem allatura erat extremam, Deum ita Noemum alloquentem inducit (*a*): *Ecce ego adducam aquas diluvii super terram, & interficiam omnem carnem, in qua spiritus vitae est subter coelum.* Porro morosi, & nimium cavillosi ingenii haberetur argumentum, si Mosaica ea verba *omnem carnem* ad solos homines, seclusis animantibus Brutis, contra apertam Scriptoris mentem coarctarentur: alia quippe Capitis eiusdem initio pronunciata omnem ablegat sophisticem, atque decernit, omnis carnis vocibus tam belluas, quam homines fuisse comprehensa: *Delebo hominem*; inquit Deus, *quem creavi a facie terrae, ab homine usque ad animantia, a reptili usque ad volucres coeli; poenitet enim me fecisse eos.*

b 2 Pa-

(a) *Geneseos cap. 6. vers. 17.*

Patet igitur evidentiſſime, vitae ſpiritum, ut in hominibus, ita & in Brutis omnibus ex aequo vigere.

§ 7 Aliam inſuper, & quidem multiplicem ejus nominis *ſpiritus* poteſtatem inter Scripturae Sacrae peritos circumferri ſolere, non me utique latet; quomodo inter caetera *ſpiritus* legitur *procellarum* (*a*); qui profecto ſubſtantias ſpectat omni vita carentes, quae animantium ſolum propria ſit, & aliud ab hac longe diſcrepans innuit. Attamen inſolens non eſſe norunt omnes Eccleſiaſtici id genus Tractatores, aequivocas ſaepe Scripturae voces a contextus examine omnino pendere, ut quis unicuique loco ſenſus accommodari legitime valeat, optime percipiatur. *Recordare praeterita*, ita ad rem monet Origenes (*b*), *audi praeſentia, quae ſequuntur adverte. Confer priora poſterioribus, & divinarum virtutum magnificentiam contemplare.* Quare Sacrarum Litterarum cultoribus neceſſum eſſe docent Eccleſiae Patres tum in legendo prudentiam adhibere; quae nonniſi ingenti ſtudio, & labore comparatur; ut ſenſum a ſenſu tempeſtive diſcernant, tum pervium illum ſemper (quem litteralem, & proprium vocant) caeteris praeferre interpretationibus, quae etſi a ſcribentium mente non fuerint alienae, illo tamen poſteriores fuere, quem primo animo & cogitatione verſabant, quum ſuo, & ab aliis recepto idiomate dicta fuderunt. Atque poſtremum hocce, quod ex Patrum praeſcripto monitum tradimus, eo tutius excipi ab omnibus debet, quo magis abſunt incommoda quaedam Catholicae Veritati pernicioſa nimium

mium

(a) *Pſalm.* 16.

(b) *Homil.* 25. *in cap.* 13. *Numer.*

mium; si nempe ex litterali Scripturae expositione aliqua nihil exurgat, quod vel ipsi Scripturae contradicat, vel sanioris aethices dogmatibus sit repugnans, vel Ecclesiae sanctionibus adversetur, vel naturali demum ratione sit indignum. Atqui vitae spiritum tam belluis, quam rationabilibus communem illum esse, cujus ope respiramus, movemur, percipimus, atque sentimus bina, quae paulo ante retulimus, testimonia consentiunt, & quae sequenti Geneseos capite verba exarata leguntur consona sunt omnino; haec namque extant ibi: *In articulo diei illius .... universae aves omnesque volucres ingressae sunt ad Noe in arcam bina, & bina, ex omni carne in qua erat spiritus vitae*. Quaecumque igitur vindice Dei justitia aquis diluvii delenda erant, omnem complectebantur carnem, in qua spiritus vitae vigebat. Vitae ergo spiritus, quemadmodum in hominibus animam sensus rationisque capacem juxta naturalem, ac pervium Scripturarum Sensum declarat, ita quum de Brutis res est, eamdem loquendi rationem si sacer Textus adhibeat, legenti unus, idemque sensus se debet offerre, neque ullo possumus pacto ab eodem tenendo dimoveri. Recte propterea laudatus paulo ante Origenes (*a*) praeceptum reliquerat: *Facilius in Scriptura cognoscitur quod quaeritur, si ex pluribus locis, quae de eadem re scripta sunt, exempla proferantur*. Quamobrem nonnisi temerè a Mosis mente recedere conantur quicumque ex arbitrio tantum suo praepositis Geneseos locis exceptiones afferunt; quum nulla deinde, aequa cum hominibus animae belluarum natura constituta, exurgant vel Fidei di-

(a) *Orig. Tom. I.*

discrimina, vel alia quaepiam cum ratione ipsa pugnantia; quemadmodum opportunius nobis erit alibi liquida demonstratione suadendum.

§ 8 Jam si teneamus ea, quae de animantium natura modo ex Geneseos Auctore diximus, proclive erit proinde ut reliqua plura totius Scripturae dicta juxta obvium illius sensum inteligamus, quum illorum spiritum in medium proferunt, sive eorumdem cognitio, prudentia, & sapientia expressis ubique vocibus praedicantur. *Quis novit*, inquit sapiens (*a*) *si spiritus filiorum Adam ascendat sursum*, *& spiritus jumentorum descendat deorsum?* & alibi scribit (*b*) *Vade ad formicam o piger*, *& considera vias ejus*, *& disce sapientiam*, *quum non habeat ducem*, *nec praeceptorem*, *nec principem: parat in aestate cibum*, *& congregat in messe quod comedat*. *Milvus in coelo cognovit tempus suum*. *Turtur*, *& Hirundo*, *& Ciconia custodierunt tempus adventus sui* (*c*). *Quis posuit in visceribus hominis sapientiam? vel quis dedit Gallo intelligentiam* (*d*)? *Estote ergo prudentes sicut Serpentes* (*e*).

§ 9. Quid igitur, inquies, an ea tanquam sana doctrina erit habenda, quae mentis rationisque prorsus incorporeae ac spiritalis tantumdem belluis attribuit, quanta esse potest hominum excellentia, & divina ferme in agendo substantia? *Est haeresis*, monebat olim Philastrius (*f*), *quae pecudes*, *& serpentes*, *& aves rationabiles arbitran-*

(a) *Ecclesias. cap.* 3. (b) *Proverb. cap.* 6.
(c) *Jerem. cap.* 8. (d) *Job. cap.* 38. *vers.* 36.
(e) *Matth. cap.* 10.
(f) *Lib. de Haeresib. haeres.* 52.

trantur esse ut homines. Verum haud satis efficax est hujusmodi argumentum, quod fortassis a praeoccupato ingenio, aut meticuloso philosopho obiici posset; etsi tamen occurrere pro viribus tempestive curabimus, postea quam omnium temporum de belluis opiniones in examen advocaverimus. Interim vero nemo nos jure reprehenderit, si primum ex Lamindi Pritanii animadversionibus (*a*) detectum satis fuerit, unde levissimae suspiciones, & querimoniae id genus manaverint, & hactenus nullo fultae solido principio doctorum indoctorumque aures moleste nimium impleverint. Ita ergo rem aperuit Vir Clarissimus: *Profecto quum praeteritis temporibus, tum nostris potissimum non defuere, nec desunt homines, quibus familiare est prophanas disciplinas, atque sententias saeculi, quasi verbis divinis infestas, atque contrarias insectari, & proscindere internecino odio perpetuis clamoribus, si quid novi Physica, aut astrorum scientia, aut ars medica, aut eruditio prophana adfert: istud hominum genus mille pericula continuo timet sanctissimae Religioni, & certis Fidei decretis. Solliciti ergo nullum non movent lapidem, quo Auctores novarum opinionum, licet nihil rei cum Sancta Religione habentium, infament, eorumque libros dilacerent, proscribant, & Supremis Ecclesiae Tribunalibus configendos exhibeant: & eorum zelus utique laudandus, modo tamen sit secundum scientiam, & cautis gressibus procedat. Deplorandum enim est, si errores ubi non erant somniet; si illic pericula confingat, ubi nihil mali affluere potest, & injustos, atque necessarios com-*

(a) *De Ingenior. moderat. Lib. I. cap.* 21.

compedes iniicere velit naturali humanarum mentium libertati. Harum ergo animadversionum indicato veluti lumine superest modo, ut reliquos posteriorum saeculorum, temporis habita ratione, Scriptores singillatim percurramus, qui rem nostram, sive obiter, sive fusiori calamo probare, & quoquomodo versare non dubitarunt.

§ 10. Inter ethnicos philosophos, quantum temporum antiquorum tenebrae, & vicissitudines patiuntur, a suo veluti primatu deturbari non debet Pythagorica Schola, celeberrima olim, quae, Italicae quamplurium philosophorum Sectae instituto, Aegiptiorum, Haebreorum, Chaldeorum, atque Persarum mysteria omnia in se una, Auctoris, Conditorisque sui Pythagorae invictissimo studio, collegisse visa est; ideoque, *Animae Universalis* mundi, ac *Metemphsycoseos* supremis dogmatibus constitutis, easdem esse hominum Brutorumque animas constantissime ubique earum gentium docuit, inter quas fuit proinde propagata. Innumeros autem, ex Asia, atque Europa praesertim, sectatores habuit Pythagoras ipse, quorum cura ejusmodi Philosophia longe lateque est amplificata. Hasce singillatim recenset Stanlejus in sua, quam Laertii more edidit, Philosophica Historia (*a*), quam demum consulere cuique fas erit.

§ 11. Nunc deinde inquirendum sequitur quid alii Graeciae Philosophi ratum habuerint, quum ingenii vires ad Brutorum animam investigandam applicuisse noverimus. Porro Stratonis opinio obtinuit; qui Laertio teste Theopra-

(a) *Part. VIII. cap.* 23. 24.

phrasti auditor fuit (a); ita belluis sentiendi vim, homini parem prorsus praesto adesse, ut ab intelligendi potestate sejungi reapse non posset Huius placito adhaesisse item Aenensidemum quemdam secta Pyrrhonicum, praefatus fidem facit Laertius (b): ac de utriusque sententia demum Sextus Empiricus auctor est omni exceptione major adversus Mathematicos (c). Quamobrem haud incongruum, vel absurdum fore putarunt ultro fateri, animantia universa sensu donata rationis simul, rerumque percipiendarum muneribus aucta exornataque a natura fuisse, atque hoc ipsum scriptis consignare. Notissimum eiusdem Sexti Empirici dogma fuit (d), quod ipse ita decernit: *Nullum est animal rationis expers; sed omnia sunt intelligentiae, & scientiae capacia.* Idem placuisse Parmenidi, Empedocli, & Democrito expresse Stobaeus prodit in Eclogis Physicis (e); illudque etiam adrisisse Anaxagorae, Aristoteles enarrat (f); ubi ex illius proposito tradit; *idem esse mentem & animam: mentem enim omnibus inesse animalibus, tam parvis, quam magnis, tam vilioribus, quam honestioribus.*

§ 12. Plutarchus eo quod inscribit Opusculo *quod Bruta animalia ratione utantur;* posteaquam colloquentes inter se induxerat personatos quosdam, Ulissem videlicet Circem, atque Gryllum; in hanc sententiam descendit, quum ita eumdem Gryllum loquentem exponit: *Mi Ulysses,* ex

(a) *Lib. V.* (b) *In Pyrrho.*

(c) *Cap. de homine pag.* 261. *Edition. Aurelian.*

(d) *Pyrrhoniarum Hypotypos. Lib. II. cap.* 5.

(e) *Pag.* 93. *edition. Plantin.*

(f) *Lib. I. de Anima cap.* 2.

ex his omnibus colligere par est, bestiarum naturam non esse mentis, atque intelligentiae expertem. Sicut enim non est stirps alia stirpe magis exsors sentientis animae, sed eodem omnes modo destituuntur sentiendi facultate, quia nihil eorum, quorum stirpes terra continentur anima est praeditum; ita animalium quoque nullum alterum ignavius, aut ad discendum ineptius diceretur, nisi universa rationem, atque intelligentiam, sed alia minus vel amplius, haberent insitam. Atque mihi hoc considera, stupiditatem, ac fatuitatem quarumdam bestiarum acumine, & versutia aliarum demonstrari; verb. gr. si compares cum Vulpe, Lupo, aut Ape Asinum, vel Ovem, perinde est ac si tecum componas Polyphemum, aut cum Avo tuo Autolico Glaucum illum Corinthium, de quo est apud Homerum. Non enim existimo tanto differre bestiam a bestia intervallo, quanto homo ab homine distinguitur, quod ad intelligendum, ratiocinandum, memoriaque tenendum attinet.

§ 13. Huic, quem pro animantium cognitione aliqua citavimus testem, adde Galenum, qui & ipse in ea sententia fuit, quae belluis percipiendi facultatem concedit; quamvis nonnisi aliquantulum haesitabundus eidem assentiri videatur: *An, inquit ille animantium generi, quod irrationale appellatur, nulla omnino data ratio sit, sane dubium est. Nam etsi caret ea, quae in voce versatur, quam sermonem nominant, quae tamen animo concipitur, quam ratiocinium dicunt, ejus fortasse particeps omne genus animalium est, quamquam aliis parcius, aliis liberalius tributa sit* (a).

fatur

(a) *Oratione suasori. Ad Artes cap. 1.*

§ 14. Tantam cum vera intellectus indole affinitatem agnovit in belluis patientissimus rerum naturalium scrutator Plinius, ut propterea ex earum operibus simul collectis animoque rite connexis non dubitaverit rerum etiam futurarum praescientiam earumdem pluribus adjudicare. *Praesagiunt & animalia*, inquit ipse, atque huic firmandae sanctioni exempla verissima congerit haud pauca. *Delphini* (supple praenunciant) *tranquillo mari lascivientes flatum ex qua veniunt parte; item spargentes aquam turbato tranquillitatem. Loligo volitans, conchae adhaerescentes, echini affigentes se se, aut arena saburrantes, tempestatis signa sunt. Ranae quoque ultra solitum vocales; & fulicae matutino clangore. Item mergi anatesque pennas rostro purgantes, ventum; caeteraeque aquaticae aves concursantes, grues silentio per sublime volantes, serenitatem. Sic noctua in imbre garrula, at sereno tempestatem; corvique singultu quodam latrantes, seque concutientes, si continuabunt, ventos; si vero carptim vocem resorbebunt, ventosum imbrem. Graculi sero a pabulis recedentes, hyemem; & albae aves quum congregabuntur, & quum terrestres volucres contra aquam clangores dabunt, perfundentes se se, sed maxime cornix. Hirundo tam juxta aquam volitans, ut penna saepe percutiat, quaeque in arboribus habitant, fugitantes in nidis suis; anseres continuo clangore intempestivi; ardea in mediis arenis tristis; nec mirum aquaticas, aut in totum volucres praesagia aeris sentire. Pecora exultantia, & indecora lascivia ludentia, eamdem significationem habent. Et boves coelum olfactantes, seque lambentes contra pilum; turpesque*

porci

porci alieni ſibi manipulos foeni lacerantes ; ſegniterque, & contra induſtriam ſuam abſconditae formicae, vel concurſantes, aut ova progerentes ; item vermes terreni erumpentes . . . . diras tempeſtates praenunciant (a).

§ 15. Quae de peculiaribus nonnullis Brutorum generibus mira, atque ingenioſa a vetuſtis non paucis Graecis Scriptoribus relata fuere, & quae ex Latinis etiam nobis erunt tradenda, ea ipſa ſunt quidem, quae ſi ſibi recte conſentiant, generale veluti axioma perſuadere debent, atque illa ab immateriali principio fuiſſe profecta, iiſdem probatum manere neceſſe eſt. Porro quod animantium vel uni ſolum convenire rite eſt conſtitutum, idipſum omnibus & ſingulis fore adjudicandum luculenta ratio ſatis ſuperque indociles etiam coarguit. Aut enim probabile aliquid, & philoſopho non indignum proferre expedit, quod aliquibus dumtaxat Brutis ſapientiam aliaſque ſelectas animi dotes convenire iiſdemque decorari liquido evincat; reliqua autem ab hujuſmodi nobilitate arceri, atque in materia omnino conſiſtere; aut animantium neminem, cujuſcumque ſit generis, corporeis viribus, veluti machinae inanimes, omnia peragere, quae illorum propria eſſe videntur, affirmare neceſſe eſt; ſed ſpiritus immaterialis ductu alicujus, hominum more, prudentiam in agendo, in diſcernendo vim, in arguendo idearum ordinem, praeclaramque earum aſſequutionem adhibere. Pervagata omnium ferme ſcientia Tullii illud eſt effatum (*b*), quo de Elephantis ingenio, & ſagacitate ita

(a) *Lib. XIX. hiſtor. natural. cap.* 35.
(b) *Lib. III. de Natura Deorum.*

ita testatur: *Elephanto belluarum nulla prudentior;* de quo etiam alibi dixerat (*a*): *Est illi belluae quaedam cum humano genere societas:* quemadmodum hisce laudibus eamdem extulerat Philostratus (*b*): *Animal ab homine secundum, ac proximum & prudentia, & consilio.* Plura & admiranda insuper ad hujus animantis indolem pertinentia ex veteribus Auctoribus fuse admodum decerpta, atque in unicum scopum collecta tradit Wossius (*c*), quae ipsum non sinunt homine inferiorem dexteritate, providentia, aliisque rationalis substantiae muneribus appellare.

§ 16. Leonis vero prudentiam, magnanimitatem, sagacitatemque abunde commendant quotquot afferri valent ex Plinio (*d*), Aristotele (*e*), Aeliano (*f*), Oppiano (*g*), illustria testimonia. Illius autem amorem, odium, atque pavorem pluribus enarrant ex Eudemo Aelianus (*h*), nec non Seneca (*i*), aliique superius laudati Scriptores.

§ 17. Rhinocerotis deinde, paucis saltem, astutia pretermittenda haudquaquam est, quum bellum cum Elephante parat, & strenue quandoque conficit. Praeter Plinii verba certamen referentis; quae paulo inferius exscripta no-

(a) *Ibidem Lib. VII.*

(b) *De vita Apollonii Tyanei cap. 7.*

(c) *De Origine & progressu idolatriae Lib. III. cap.* 50.

(d) *Lib. VIII. cap. 16.*

(e) *Histor. Animal. lib. VIII cap. 5.*

(f) *Lib. III. de Animalibus cap.* 21.

(g) *De Venatione lib. III.*

(h) *Lib. IV. ejusdem Operis*

(i) *Lib. II. de Ira cap.* 12.

nobis addere libuit; consuli quoque potest Agatharchides (*a*), atque ex eo Photius (*b*); cui etiam consentit Diodorus Siculus disertissime (*c*). *Rhinoceros unius in nare cornu* (en Plinii ejusdem brevis historia): *alter hic genitus hostis elephanto: cornu ad saxa limato praeparat se pugnae in dimicatione alvum maxime petens, quem scit esse molliorem: longitudo ei par, crura multo breviora, color buxeus.*

§ 18. Quis praeterea quantusque Cervorum in Venerem sit furor, aliis tractatoribus praetermissis, unum Budaeum expendere sufficiat (*d*): *Ad decimum octavum Kal. Octobris cervas libidinari incipientes, catulientium cervarum conciliabula quaerere, & velut ad forum Veneris undique convenire. Quo tempore si cervum venandum quis duxerit, indagandi ratio venanda est. Neque enim a circumscripta indagine venandi initium faciunt, ut solemni tempore; quoniam rabie pruriginis admissarii effaerati & canes, & homines atrociter invadunt, quum primum adspexerunt.* Paucis autem deinde interpositis subdit: *libidine autem flagrantissima admissarii ad mensem agitantur; deinde paulatim desaevientes, alterum paullo minus mensem absumunt.*

§ 19. Neminem latere potest quo usque Simiarum versutia, & promptissima rerum humanarum, quas semel conspexerunt, imitatio pertingat. Quare earum natura, quae nostris etiam temporibus & quotidiana experientia pluribus

(a) *De Mari rubro Lib. I. cap. 36.*

(b) *Codic. CCL.* (c) *Bibliothecae lib. IV.*

(d) *De Philologia lib. Posteriori pag. 81. Edition. Basileens. an. 1557.*

ribus ingeniose assuescere cernitur, cum Simiarum sagacitate a veteribus philosophis spectata quippe concors quum sit prorsus, ii quidem acri praestantes judicio, non levia reipsa mentis solertissimae praebere argumenta animantium genus illud prodidere, si quando eorum acta singillatim attente perlustrassent. Simias capellae inequitare, atque inde jacula emittere, bellatorum more tectas armatasque, tum ex superiorum suorumque temporum historia, tum ex Physicorum summorum scriptis testatum reliquit Iuvenalis (*a*).

Qui tegitur parma, & galea, metuensque flagelli
Discit ab hirsuta jaculum torquere capella.

§ 20. Illustria aliquot de Canum sagacitate & amicitia exempla; praeter Plinium, atque Oppianum; quae satis abunde congerunt Iustus Lipsius (*b*), aliique ex omni aetate Scriptores, & ipsa frequens eorum consuetudo; eo nonnisi spectare videntur, ut illos revera singulari memoria, imaginandi vi, atque ingenio demum mirum in modum pollere dicamus.

§ 21. Caprearum sylvestrium genus, caeteris huc usque memoratis, non minus sagax, & ad agendum animi prudens, tum ex Pliniana narratione (*c*), tum oculari animadversione affirmat Iulius Caesar Scaliger (*d*): *Mira Caprearum comperta nobis prudentia. Ubi errabundae quaerunt novas sedes, aut pascua, prospecta proxima ru-*

(a) *Satyr. VII. vers.* 154.
(b) *Epist. X. ad Contubernales.* (c) *Lib. VIII. c.* 50.
(d) *Exercitat CCVII.*

rupe, projecto pede saepe periclitantur ejus fidem; nempe mobilis ne sit, an fortasse lubrica.

§ 22. Nihil vero aeque mirandum in omnibus singulisque Brutorum generibus spectare, atque animadvertere licuit omni Philosophorum antiquitati, ac quum eorumdem vires expendere illi caeperunt, atque animantium cunctorum prudentiam; ne videlicet si forte eas adhibere cogantur, ultra intimum sensum abutantur, atque ex adverso, pro eorum necessitate, incredibili judicii discretione. Scite propterea de exquisita hujusmodi cognitione Lucretius (*a*).

Sentit enim vim quisque suam, qua possit abuti.
Cornua nata prius vitulo, quam frontibus exstant:
Illis iratus petit, atque infensus inurget.
At catuli pantherarum, scymnique leonum
Unguibus, & pedibus jam tum, morsuque repugnant,
Vix dum etiam sunt dentes unguesque creati.

§ 23. Hujus etiam roboris, atque ad connitendum momenta aeque ad discernendum quid eorum cuique pro remedio & medela conveniat, extendi jure debent; ac ita conferunt, ut eodem sensu belluae pro re nata doceantur, illudque diligentissime inquirant. Illustris attendi debet Tullii locus (*b*); ut quid de pantheris ex communi historicorum opinione suo tempore diceretur, habeamus: *Auditum est pantheras, quae in Barbaria venenata carne caperentur, remedium quodam habere, hominis nempe excrementa.*

Sed

(a) *De Natur. Deor. lib. II.* (b) *Lib. V.*

§ 24. Sed inter illos, quos testes pro sensu & cognitione Brutorum adduximus, ii nullo pacto debent praeteriti silentio, qui de eorum sermocinantur passionibus, ira scilicet, amore, odio, furore, atque concupiscentia, quibus belluae, ferme atque homines, obnoxiae deprehenduntur. Porro horum Scriptorum judicio, iisdem idcirco pathematibus affecta animantia cuncta asseruntur, perinde ac rationale animal, propterea quia ulla excitari in anima passio nequeat, quin sensibile aliquod gratum molestumque in ea praecesserit, quod probe perceptum, & cum aliis collatum, aut in iracundiam efferatam impulerit, aut ad amorem desideriumque pellexerit. *Non vides*, inquit Seneca ad Novatum scribens, *ut omnium animalium, simul ad nocendum insurrexerunt, praecurrant notae, ac tota corpora solitum quietumque egrediantur habitum, & feritatem suam exasperent? Spumant apris ora, dentes acuuntur attritu; taurorum cornua jactantur in vacuum, & arena pulsu pedum spargitur; leones fremunt; inflantur iratis colla serpentibus; rabidorum canum tristis adspectus est. Nullum est animal tam horrendum, tamque perniciosum natura, ut non appareat in illo, ubi ira invasit, nova feritatis occasio*.

§ 25. Praeterire ad brevitatem conciliandam nobis adridet solemnem Iudaei Philonis Scriptoris celeberrimi de Brutorum intellectu rationisque usu sententiam, pro quo peculiarem confecisse librum Eusebius (*a*) testis est locupletissimus; in eaque amplificanda eo usque progre-

c quo

(a) *Histor. Ecclesiast. Lib. II. cap.* 18.

ditur, ut mente atque ingenio animantia ipsa ne minimum ab hominibus discrepare arbitretur.

§ 26. Attamen Celsi audacior censeri debet, & adversus Christianam Religionem opinio multo illa deterior, cujus tamen impietatem quibusdam capitibus Origenes distincte complectitur, acriterque refellit. Infensissimus nempe Fidei nostrae ethnicus ille hostis blaterabat primum, *bestias hominibus non solum sapientiores, sed ettiam Deo chariores esse: praeterea prudentiores bestias habere inter se colloquia, eaque sanctiora nostris; intelligere se quae illae dicunt, & ea sibi nota esse persuadere; quum postquam praemonuerunt aves dixisse, se aliquo abituras, aut hoc illudve facturas, ostendunt eas illo abeuntes aut facientes, quae praedixerant: elephantos jurare, erga Deum fideliores esse nobis, habere Dei notitiam*. Verum isthec Religioni esto perniciem aperte inferant, ea tamen indubia argumentatione evincunt quid Celsus, pluresque suorum temporum philosophi in Brutorum gratiam dignitatemque sentirent (*a*).

§ 27. Neque vero putandum est, Ecclesiae Patres, qui hoc idem tractarunt argumenti genus, moderatius agere consuevisse: est enim in ipsis aperta adeo atque decretoria scribendi ratio, quum de animantium ingenio, solertia, ac intelligendi vi obiter plerumque agunt, ut inde paria omnino pro re nostra, ac ab ethnicis philosophis, erui valeant apodictica testimonia. Quae D. Ambrosius (*b*) haud inconcinne naturalem agens Philosophum docet, illud acumen spectat belluarum, quo ipse discernunt op-

ti-

(a) *Origen. cont. Celsum lib. IV.*
(b) *Lib. VI. Hexameron Cap.* 4.

time quibus ſibi mederi valeant dum morbo laborant, & a quibus ſimul, tanquam ſupervacaneis aut noxiis, cavere debeant: *Urſa*, inquit, *gravi affecta caede, & conſauciata vulneribus, mederi ſibi novit, herbae, cui nomen eſt phlomos, ut Graeci appellant, vulnera ſubjiciens ſua, ut ſolo curentur attactu. Serpens quoque paſtu foeniculi caecitatem repellit exceptam. Itaque ubi oculos obduci ſibi ſenſerit, nota remedia petit, nec fraudatur effectu. Teſtudo viſceribus paſta ſerpentis, quum venenum adverterit ſibi ſerpere, origano medicinam ſuae ſalutis exercet...... Capra vulnerata dictamum petit, & de vulnere excludit ſagittas. Leo aeger ſimiam quaerit, ut devoret, qua poſſit ſanari. Leopardus capreae agreſtis ſanguinem bibit, & vim languoris evitat. Omnis fera aegra canis hauſto curatur ſanguine. Urſus aeger formicas devorat: Cervus oleae ramuſculos mandit.*

§ 28. At ad hoſce praeſertim antiquiores Eccleſiae Scriptores accedere optimum factu ideo cenſui, quod ab iis potiſſimum ethnicae philoſophiae myſteria melius detecta fuiſſent tunc temporis, quo ipſi magno zelo, exquiſito ingenio, & ampliſſimo doctrinae apparatu humanae ſapientiae errores convellere, & pro Chriſtianae Religionis veritate ſtrenue dimicare, & pro illa luculentiſſimas apologias adornare aggrediebantur. Illuſtris Arnobii locus (*a*) illud ipſum de Brutorum excellenti natura nobis probatum tradit, quod tum ſuperioribus aetatibus, tum eo quo ſcribebat ſaeculo inter ſapientiores ferebatur. Ille nimirum animantia inter, & homines

(a) *Adverſus Gent. lib. II.*

colloquutione instituta id perpetuo legentium oculis subjicit, quod in iisdem Brutis nihil aut parum diversum a rationalium hominum conditione, & consuetudine diversum apparet. *Vultis favore deposito;* inquit ipse; *cogitationibus tacitis pervidere animantia nos esse, aut consimilia caetera, aut non plurima differitare distantia? Quid est enim, quod nos ab eorum indicet similitudine discrepare; vel quae in nobis eminentia tanta est, ut animantium numero dedignemur adscribi? Ex ossibus illis fundata sunt corpora, & nervorum colligatione devincta. Auras accipiunt naribus, & per anhelitum reciprocatas reddunt; & nos spiritum consimiliter ducimus, & respiramus commeatibus crebris. Foemininis generibus, masculinisque distincta sunt; in totidem & nos sexus nostro sumus ab Auctore formati. Edunt per uteros foetus, & corporalibus conciliis procreant; & nos corporum conjugationibus nascimur, & ex alvis fundimur, atque emittimur matrum. Cibo sustentantur & potu, & superfluas foeditates inferioribus egerunt abiiciuntque posticis; & nos cibo sustentamur & potu, & quod natura jam respuit, per eosdem effundimus tramites. Cura illis est omnibus famem prohibere mortiferam, & necessario invigilare pro victu; quid aliud nos tantis agimus in occupationibus vitae, nisi ut ea quaeramus, quibus famis periculum devitetur, & infelix sollicitudo ponatur? Morbos illa, & inedias sentiunt, & ad ultimum senectute solvuntur: quid enim? Nos immunes malis ab his sumus, & non eadem ratione morborum incommoditatibus frangimur, & senectutis destruimur tabe? Quod si & illud est verum*

rum, quod in mysteriis secretioribus dicitur; in pecudes atque alias belluas ire animas improborum, postquam sunt humanis corporibus sumptae; manifestius comprobatur vicinos nos esse, neque intervallis longioribus disparatos: siquidem res eadem nobis & illis est una, per quam esse animantia dicimur, & motum agitare vitalem. Sed rationales nos sumus, & intelligentia vincimus genus omne mutorum. Crederem istud verissime dici, si cum ratione, & consilio cuncti homines viverent, servarent officiorum tenorem, abstinerent ab illicitis, & si negotia turpia non adirent, neque quisquam pravitate consilii, atque ignorantiae caecitate contraria sibimet atque inimica deposcerent. Vellem tamen scire quaenam sit haec ratio, per quam sumus potiores animalium generibus cunctis: quia nobis domicilia fecimus, quibus possimus hyemalia frigora, & aestatis fragrantias evitare? Quid animantia caetera hujus rei providentiam non habent? Nonne alia cernimus opportunissimis sedibus nidulorum sibi construere mansiones; alia saxis, & rupibus tegere, & communire suspensis; excavare alia telluris sola, & in fossilibus foveis tutamina sibimet, & cubilia praeparare? Quod si ministras manus illis etiam donare parens natura voluisset, dubitabile non foret, quin & ipsa construerent moenium alta vestigia, & artificiosa excuderent novitate: Tamen in his ipsis, quae rostris atque unguibus faciant multa inesse conspicimus rationis, & sapientiae simulacra; quae homines imitari nulla meditatione possumus, quamvis sint nobis opifices manus, atque omni genere perfectionis artifices.

Pa-

§ 29. Parum ab Arnobii placitis verba, & ſcita Lactantii graviſſima (*a*) diſtare leguntur, cujus in philologicis rebus, & in omni eruditionis praeſtantia tanta vis eſt, amplitudo, atque integritas, ut de illorum veritate pene nefas ſit aut cavillantis cauſam invenire, aut etiam nos haerere ſuſpenſos. Haud aequo ipſe gradu, ſive cognitionis natura ſtatuere Bruta homineſque contendit; atque horum propterea generoſiores poſteaquam dotes recenſuerat, magnam nihilominus illis earum rerum copiam voluit attributam, quae nihil ſane habent cum materia commune. *Etſi non ſint talia in Brutis* (ea videlicet quae poſtremò conceptis repetit verbis), *tamen ſimilia videri poſſe. Proprius homini ſermo eſt, tamen & in illis quaedam ſimilitudo ſermonis: nam & dignoſcunt invicem ſe vocibus, & quum iraſcuntur edunt ſonum jurgio ſimilem, & quum ſe ex intervallo vident, gratulandi officium voce declarant. Nobis quidem voces eorum videntur inconditae, ſicut illis fortaſſe noſtrae; ſed ipſis, qui ſe intelligunt, verba ſunt. Denique in omni affectu certas vocis notas exprimunt, quibus habitum mentis oſtendunt. Riſus quoque eſt homimini proprius; & tamen videmus in aliis animalibus quaedam ſigna laetitiae, quum ad ludum geſtiunt, aures demulcent, rictum contrahunt, frontem ſerenant, oculos in laſciviam reſolvunt. Quid tam proprius homini, quam ratio, & providentia futuri? Atqui ſunt animalia, quae latibulis ſuis diverſos, & plures exitus pandant, ut ſi quod periculum inciderit, fuga pateat obſeſſis; quod*

non

(a) *De ira Dei cap.* 7.

non facerent, nisi inesset illis intelligentia, & cogitatio. Alia provident in futurum, ut

. . . . ingentem formicae farris acervum
Comportant, hyemis memores, tectoque reponunt.
Ut Apes,
Quae patriam solae, & certos novere penates
Venturaeque hyemis memores, aestate laborem
Experiuntur, & in medium quaesita reponunt.

Longum esset, si exequi velim; quae a singulis generibus animalium fieri soleant humanae solertiae simillima. Quod si horum omnium, quae adscribi homini solent, in Brutis quoque deprehenditur similitudo, apparet, solam esse Religionem, cujus in Brutis nec vestigium aliquod, nec ulla suspicio inveniri potest.

§ 30. Ad spirituum classem luculentius duabus definitionibus ex vocum potestate petitis Brutorum animas refert Isidorus (*a*), cujus verba illico recitantur. Earum prior ita exhibetur: *Latine autem animalia, sive animantia dicta, quod animentur vita, & moveantur spiritu:* altera vero magis decretoria, & rei nostrae accommodatior hac ratione legenda proponitur: *Ferae apellatae, eo quod naturali utantur libertate earum voluntates, & huc atque illuc vagantur, & quo animus duxerit eo feruntur.*

§ 31. Ecclesiae Patrum numero adiiciendus est D. Epiphanius, cujus tota late distenditur de animantium ingenio, astu, & solertia in eo quod inscribitur *Physiologus* Opere,

(a) *Etymolog. lib. XII. cap. 1. & 2.*

re, eruditio atque doctrina. Ubi de vulpis agit versutia (a) pro re nostra testem appello: *Vulpes versutum est animal. Quum enim esurit, & cibo caret, aprica loca adit, & humi strata animamque continens, ac simulans se mortuam supina jacet oculis & pedibus sursum erectis. Aves itaque delabuntur, ut ipsa vescantur: illa vero arripit eas subito, ac pro libito devorat.* Attamen etsi hocce aliis pluribus Epiphanii de vulpis astutia praetulerim testimonium adeo perspicuum, haud ipsum idcirco praecipuum censeri debet, cui uni ex Graeco Doctore causae vim fidere cogitaverim. Etenim tam multa ibi, & tam mira praeterea de Leone (*b*), de Uro (*c*), de Elephante (*d*), de Aquila (*e*), de Perdice (*f*), de Turture (*g*), de Serpente (*h*), de Formica (*i*), aliisque animantibus non minus sedulo, quam verissime scribit, ut nihil magis ab intentissimo hac super re philosopho expeti potuerit, quod Brutorum in intelligendo deliberandoque viribus consonum sit, ac vere respondeat.

§ 32. De Porphirio celeberrima Christianae fidei adversario nihil attinet dicere quid, & quantum de spirituali animantium natura disputaverit. Unus profecto, aut saltem omnium princeps existimari merito debet, qui pro dignitate, & fuse admodum nostrum videtur pertractasse argumentum, quum Opus illud, inter alia plura, est aggressus, quo ab animalium carnibus abstinendum unicuique demonstrat; ac piaculare fore probat, si ea consulto interficiantur, sive mactentur. Ipse nimirum

(a) *Ibid. cap.* 19. (b) *Cap.* 2. (c) *Cap.* 3.
(d) *Cap.* 4. (e) *Cap.* 6. (f) *Cap.* 9.
(g) *Cap.* 10. (h) *Cap.* 13. (i) *Cap.* 18.

rum tam rigidus Brutorum custos tutorque videri, & esse revera propterea contendit, quod illis animam inesse putet immaterialem, quae humani spiritus instar, sensu & ratione sit praedita; atque ad hunc Operis scopum momenta disputationis perpetuo urget validissima.

§ 33. Qui vero posteriorum temporum extitere cum non mediocri laude Philosophi aequam Brutis cogitandi vim concessere, quam a vetustioribus, ut satis hucusque vidimus, tributam fuisse modò jam inficiari non possumus. Fracastorius enim (*a*) amorem pecudibus omnibus expresse adjudicans, discernendi facultatem, & quae ad mentis opera exercenda necessaria sunt reliqua, ipsi opus erat perinde largiri: *Quem amorem;* ita idem scribit; *non solus homo, sed & alia animalia habent, quibus phantasia, & memoria inest; nam & filios ea tueri videmus, & iis escas parare.*

§ 34. Caeteris autem antiquorum temporum Disputatoribus, antequam progrediamur, qui pro Brutorum spiritualitate stetisse leguntur, praehabendus meritò est celebris ille Hieronymus Rorarius; de quo Baelius (Artic. *Rorarius*) plura enarrat; & ipse potissimum duabus ad spectatissimos Viros datis Epistolis exponit quid pro belluarum anima vere sentiret (*b*). Rorarii autem tota in eo versabatur doctrina, & Operis a se editi consilium ut ostendere conaretur, animalia Bruta ita astu, & cognitione pollere, ut in hisce exercendis hominibus saepe praestare videantur.

Post-

(a) *De Sympathia, & Antipathiá cap.* 17.

(b) *Epist. Dedic. ad Madrutium Card., & in altera Epist. Dedic. ad Episc. Atrebatens.* 1. *Martii* 1547.

§ 35. Poſtquam paucis Rorarii aliquantulum audax in ſcribendo propoſitum attigimus eadem Commentariorum brevitate quid alii etiam circa ea tempora autumaverint extra Italiam Philoſophi pro belluis aſſertores operae pretium eſt ut dicamus. Daniel Sennertus, Baelio teſte, & Brutorum vindice (*a*), quippe Philoſophus ſua aetate praeclarus, ac in Vittembergenſi Academia Medicinae Profeſſor, pecudum animas non immateriales ſolum, & rationales tueri voluit, verum etiam per ſeſe immortales ita defendendas fore ſtatuit, ut totum haſce inter atque humanas diſcrimen *ad magis & minus*, ut vulgo dicitur, ſolum ſpectare dixerit. Sive liberior opinionis novitas, quam ejus aevi caligo, & late patens in Academias celebriores etiam ignoratio, ſive nimius in Religionem zelus (ni forte praeceps in eam furor) in quibuſdam nihilominus contradicendi, atque ejus etiam acriter inſimulandi ſtimulos excitavit; quos inter crebris eum laceſſivit de blaſphemiae, ac haereſeos crimine apud Eccleſiae Praeſides accuſationibus Johannes Freitagius; perinde ac ſi tam probroſa, & impia ex Sennerti placitis liquido conſequerentur. Attamen inconſulti hujuſce adverſarii criminationes non tam facili negocio Sennertus ipſe declinaſſe fertur, quam in adornanda apologia ita ſeſe temperaſſe viſus eſt, ut dum a ſceleris ſtulta fide impoſiti ſuſpicione ſeſe prorſus abſolvit, belluarum naturam, qua ratione primum putabat, iterum iterumque confirmat. (Opuſcul. conſule, cui titulus: *De origine & natura animorum in Brutis ſententiae Clariſſim. Teologorum in aliquot Germaniae Aca-*

(a) *Diction. Articul. Sennert.*

Academiis, quibus simul Daniel Sennertus a crimine blasphemiae, & haereseos a Johanne Freitagio sibi intentato absolvitur.) Quamobrem nulli profecto mirum obiici poterit quod Johannes Cyprianus affirmat (*a*), tum apposite Sennerti casibus animadverti; Theologos scilicet Lipsienses, Rostochienses, Basileenses, Regiomontanos de belluarum anima interrogatos juxta Sennerti ipsius opinionem unanimi sensu perpetuo respondisse.

§ 36. Dicere praeterimus, ne aequo longiores esse videamur, quae de simili aliorum Scriptorum, qui deinde eodem saeculo floruere, sententia idem Johannes Cyprianus refert (*b*); nempe de Johanne Scoto Erigena (*c*), Johanne Lipsio (*d*), Henrico Moro (*e*), Johanne Taurello (*f*), deque aliis non paucis quidem, quos pecudum spiritalitati luculenter favisse non dubitat. Huic demum, quem nuperrime commendatus rerum animalium historiographus contexuit Scriptorum immateriali animantium naturae suffragantium catalogo adjicere mihi fas sit Guillelmum Parisiensem, eumque propterea inter fautores nostros recensere, quod pecudibus ipsis ullo absque discrimine, aut exceptione ulla, spiritalem animam diserte adjudicaverit (*g*).

§ 35. Nunc

(a) *Histor. Animal. continuat. pag.* 27.

(b) *Ibid. pag.* 24.

(c) *Lib. II. de division. natur. num.* 41.

(d) *In Metaphys. Magna lib. II. cap.* 1.

(e) *De Anima lib. II. cap. 6.*

(f) *In libello de Vita, & morte: Quaest. altera, Proposit. IV.*

(g) *Vide Journal des Sçavans* 18. *Janvier* 1677.

§ 37. Nunc vero ad ea, quae nostra dicam, tempora invisenda descendam, quorum initium figere circa elapsi saeculi finem ad hosce usque annos non absque ratione decrevi. Quos autem horum temporum Philosophos pro immateriali Brutorum principio differentes recensuero haud ita accurate persequar, ut semper chronologiae rationem prae oculis sim habiturus. Itaque celeberrimus primum Marchio d'Argens (*a*) commemorandus inter quamplures Recentiores hac de re Scriptores nunc mihi sese offert, cujus scribendi circuitus, eo tandem vergit, ut, comparatis simul hominum belluarumque operationibus haud quidam paucis, hasce humanis multum praecellere asseveret. Qua Vir ipse Clarissimus a nobis aequa censura sit dignus, ad praesens non adtinet dicendi propositum: ab ejus tamen de pecudibus doctrina mihi demum fas erit assertum eruere, quod cum caeteris superiorum aetatum & gentium sapientibus sit omnino consentiens.

§ 38. Eadem cum laudato Marchione de spiritali Brutorum anima concordia sentire visus est praeclarus vir, & peracutus D. de la Montagne (*b*), cujus etsi; ut omnium fama est; magna fuerit in pyrrhonismum propensio, quum de re varia disputaret, ipsi tamen de natura, & conditione animantium differenti constanter adrisisse liquet illa totis viribus humanae dignitati coaequare: quippe libertatem abunde quantum homini suppetit, clementiam, aequitatem, virtutes omnes, ipsamque

(a) *Lettres Cabalistiques Tom. IV. Lettre* 101.
(b) *Essais lib. II. cap.* 12.

que Religionem belluis nititur, non permittere ſolum dubitanter, verum etiam prudens ſcienſque largiri.

§ 39. Montaignio conſequitur pro re noſtra laudandus D. Boullierius, quem novum de Brutorum anima ſyſtema excogitaſſe, eamque ſpiritalem, immaterialemque dixiſſe, editum a ſe Opus (*a*) anno primum 1728., ipſumque anno 1737. deinde recuſum auctius locupletatum, & D. Fontanellio inſcriptum, fuſe admodum prodit. Hujuſce tamen operis; cujus omnem ſibi Boullierius ipſe laudem ſemel iterumque vendicat; explorata jam res eſt unde initia fluxerint, & quantum D. de la Chambre acceptum referre Auctor debuerit quidquid, tanquam noviſſimum, de belluarum indole profert; cujus ſyſtematis nihilominus fundamenta jacta multo ante fuiſſe in eo quem anno 1664. Typis Pariſienſibus ipſe de la Chambre evulgaverat Tractatu (*b*), nemo in hiſce litteris eruditus ignorat. Verum utut critica hujuſmodi ſe res habeat, illud profecto extra omnem dubitationis aleam ad propoſitum noſtrum maxime pertinet, utrumque videlicet de animantium natura Scriptorem ad immateriale ſubſtantiae genus illa perpetuo retuliſſe.

§ 40. Quo tempore Boullierii Tractatus omnium manibus ferebatur, aliud eodem anno excuſum prodiit Opus ex Anglico D. Ditton idiomate in gallicam linguam converſum (*La Religion Chretienne demontrèe par la Reſurrection de notre Seigneur Jeſus Chriſt &c. avec un ſupplement, ou l'on developpe les principaux points de la Religion naturelle. Par Mr. Homfroi Ditton*), in quo

(a) *Eſſai Philoſophique ſur l'Ame des Bêtes.*

(b) *Traitè de la connoiſſance des animaux.*

quo eruditissimus Auctor Bruta omnia contemplari adgreditur, eaque propterea immateriali ad agendum principio a supremo viventium Conditore instructa decernit, quod evidentissime illis undique inspectis, appareant vi cogitandi pollentia. Plura Britannicus ipse Philosophus scite expendit, atque ad suum studet scopum aequabiliter ut probe colliment, quae a nobis erunt perinde suo loco demum accommodanda.

§ 41. Non minus contra male differentes Scholasticos in aciem venit Clarissimus Lochius, quum Bruta contemplatur (*a*), quam fuerint quotquot huc usque ex Recentibus commendavimus Auctores. *Si Bestiae* (inquit ipse) *ideas habent aliquas, & merae non sunt machinae, ut aliqui volunt, negare nesciemus, easdem ratione etiam aliqua ad certos limites donari. Et quidem id mihi ita est evidens, Bruta ratiocinari, ac evidens mihi est, eadem sentire: quamquam vero non ratiocinentur, nisi super ideas particulares, quae ipsis per corporeas sensus exhibentur.*

§ 42. Mirum tamen, quomodo ipse Cartesius belluinae cognitionis, & immaterialis animae in Brutis acerrimus inimicus, ex organicae corporum structurae contemplatione; quae similis admodum animantia inter, & homines sibi perspicue videbatur; in aliquam dubitationem adduci passus est, num pecudes reipsa hominum ritu cogitarent: a qua nihilominus suspicione in veram sapientum sententiam idcirco non transiit, quod infirmo sane judicio cogitationem cum animae immortalitate in iis-

(a) *Essai Philosophique concern. l'entendement hum.* *Lib. II. cap.* 11.

iisdem Brutis conciliare pertimesceret. En itaque verba, ejusque sermo (*a*); qui dubio procul tanti Viri celebritati atque ingenio cunctis caeteroqui comperto, haudquaquam respondet: *Hoc ergo solum dici possit, quod licet Bruta nihil agant, quod probet illa cogitare, tamen quia corporis illorum organa a nostris valde diversa non sunt, conjicere licet, aliquam esse cogitationem hisce organis adjunctam, quemadmodum in nobis experimur; licet illorum cogitatio sit imperfectior nostra; ad quod nihil est quod respondeam, nisi quod, si illa cogitarent, ut nos, animam etiam, ut & nos immortalem haberent; quod non est verisimile: nam nulla est ratio, cur de quibusdam Brutis potius, quam de omnibus id credam: permulta autem, ut ex. grat. ostrea, spongiae &c. nimis imperfecta sunt, quam ut hoc de iis judicari queat.*

§ 43. Quum vero magis propiusque nostrae accedimus aetati, aequa etiam philosophorum copia contra Peripateticorum sensum nobis praesto adest; quibus ducibus atque magistris eam assequimur scribentium seriem, quae vel immateriale, vel spirituale prorsus animantium in agendo principium apertissime adstruat. Itaque Leibnitius de omni philosophia tam benemeritus, cui Septentrioni decus; quo antea nemo illustrius unquam; maximum attulisse contigit, novo quodam systemate Brutorum animas incorporeas simplicesque costituit (*b*), quas insuper natura numquam interituras esse autumavit; neque vero absolutè, ut ajunt immortales esse in-

(a) *Epist. ad Vir. Magnat.*

(b) *Epist.* 194. *Lipsiae* 1734.

incongrua quidem ratiocinatione, fateri patiebatur. Brutorum eorumdem omnia demum celeberrimis suae Harmoniae praestabilitae ipsorum corpus inter, & animam legibus se explanare ex more gloriatur.

§ 44. Christianus Wolfius Leibnitianis dogmatibus addictissimus assecla belluas esse quidem incorporeas simplicesque, quantum ad earum animam spectat, mathematica eaque dilucida methodo ostendit; attamen spiritus habere rationem non diffitetur solum, verum etiam adversam instituit demonstrationem, propterea quia eas intellectu, ac libera voluntate carere arbitretur (*a*). Existimabat nimirum Vir satis superque acutus, spiritus a substantia, quae dicitur incorporea, discrimen intercedere ingens, nec utraque nomina pro synonimis in philosophico foro posse usurpari (*b*): quare pro adhibita distinctione hujusmodi pecudum substantiis caeteroqui immaterialibus rerum perceptiones, intimam earum conscientiam, phantasiam, memoriam, & ea quaecumque tandem largiebatur libens, quae vitam animalem constituere praedicantur.

§ 45. Post Leibnitianam Wolfianamque hoc super negocio philosophiam, disserendi semitam persequutus est Clarifs. Kantius; verum feliciori, quantum mihi fas est existimare, disputationis exitu: quippe ex concessis ab ipso Wolfio animabus pecudum proprietatibus non ipsas immateriales solum fore persuasum habere testatum scriptis reliquit, verum etiam spiritalis esse naturae decrevit,

quin

(a) *Psycholog. rational. Sect. IV. cap.* 3. §. 749. 752. 753. 764.

(b) *Ibid. Sect. IV. cap.* 1. §. 643.

quin circa earumdem immortalitatem inde absurdum sequi ullum posse formidaret, quod Religionis jura labefactaret. (*a*) Tantam autem ex adverso cum sacrosanctae Fidei dogmatibus concordiam, spiritalitate hujusmodi posita, intercedere arbitratus est ipse Kantius, quantam deinceps cum Religione, & saniori Philosophia reipsa detexit celeberrimus Laurentius Magalottus, insigne olim Florentinarum Litterarum decus; quem utinam scientiae amoenitate profunditateque ex nostratibus pauci saltem simili rerum inquirendarum studio hodierna tempestate aemularentur! Sibi vero obiicienti belluarum animam immortalis proinde vitae munere fore amplificandam, appellandamque; quamprimum incorporea adstrueretur, aut spiritalis; sedulus, doctus recteque ingeniosus Comes continuo respondet, nullum a se jure posse incommodum pervideri, quod ut quisque sublimi doctrina excultus debeat comperire, ita Brutorum animas immortales dicere tuto etiam prohibeat (*b*).

§ 46. Tametsi vero alii deinde non minus praeclari Tractatores de germana Brutorum spiritalitate disputaverint, iisque rationem in rebus eorum gerendis amplissime fuerint impertiti, ab illorum tamen immortalitate edicenda, tanquam a scopulo maximopere periculoso se se omnino temperarunt. Ad hosce tam formidolosos spectant eruditissimus Ansaldus, nec non Maupertuisius; quorum prior ita aperte rem legitur definire; nempe *universis animantibus esse datum rationem; sed mutis tan-*

d tum-

(a) *Philosophiae Leibnitian. & Wolfian. usus in Theolog. Cap. 2. Sect. IV. §. 18.*

(b) *Lettera scientif. XI. Famigl. XXIV.*

tummodo ad vitam tuendam, homini autem ad propagandam ſcilicet per immortalitatem (*a*) : alter vero eorum nihil a belluis removendum eſſe diſerte ſancit; immortalitate tamen ſecluſa; quae hominum animabus, univerſis temperatioribus Philoſophis ſuffragantibus, tribuuntur (*b*). A qua etiam philoſophandi ratione nec hilum quidem diſtare viſus eſt Sherlokius; cui pecudum animas ad ſpirituum claſſem referre ita quidem libuit, ut tamen (utpote neceſſario quodam conjunctionis cum earum corporibus nexu pendentes viventeſque arbitraretur) hiſce ſemel interitu diſſolutis, ſimili illae fortuna interirent. (*c*)

§ 47. Suſceptae a nobis Philoſophorum omnium peragrandae hujuſmodi hiſtoriae amplitudo efflagitat, ne ab hujuſmodi cenſu eos forte repellamus, qui Alphonſo Nicolajo Lucenſi teſtante (*d*), pecudes ad agendum activo, ut ajunt, principio aliquo cieri quidem fatentur, quod ſpiritale dicere formidant, at neque corporeum unquam decernere audent. Ita nempe iſtiuſmodi diſputatores in ancipiti cogitatione verſari videntur, ut verbis ſolum, non re a caeterorum ſapientum pro animantibus ſenſu hactenus explanato ullatenus diſcrepent. Inter utramque ſententiam, inani fortaſſis violandae Religionis formidine diſtrahi patiebantur ineptiſſimi nonnulli etiam Ephemeridum in re Litteraria conſarcinatores, dicam ne potius, quam acres, ut par erat, inſtituto-

(a) *De princip. legis natural. tradit. Lib. II. §. 13. & ſeq.* (b) *Lettre V.*

(c) *De l'Immortalité de l'ame Sect. II. cap. 2.*

(d) *Lezione XIII. del Geneſi pag. 222.*

tutores (*a*): quippe belluis cognitionis ſenſuſque operoſum aliquod ineſſe principium, nihil autem de hujus natura noviſſe libere teſtabantur; adeoque in illo ſiſtendum, deſperandumque ultra progredi homines poſſe monebant. Macti ingenii acie Scriptores! Scilicet ipſi illud omnino idem Brutis reipſa largiebantur, quod materies eſſe non poteſt, ac quod in homine perinde cognitionum ſuarum principium, & vivida nuncupatur origo; etſi hoc ipſum funditus animo & meditatione noſtra haudquaquam revera adſequi poſſe ſperemus: namque aequa utrobique, nemine contradicente, rei perſcrutandae adverſatur cuique ſerio contemplanti difficultas. Quidni ergo erunt propterea hominum animae aut immateriales, aut ſpiritales? Non id ſane ſapientiores, ſed mediocres dumtaxat homines definiant, qui nedum forte altioribus dialectices myſteriis ſunt initiati. Sed ad eumdem ſcribendae hiſtoriae ordinem, unde pauliſper fuimus pro re nata digreſſi, illico regrediamur.

§ 48. Inter eos vero, qui luculenter Brutorum animam ſpiritalem eſſe ſibi caeteriſque perſuaſerunt, princeps jure meritoque eſt habendus doctiſſimus ille rerum cumprimis metaphyſicarum Auctor, atque Amplificator Antonius Genuenſis, qui elegantiſſimam ea de cauſa Diſputationem adornaſſe fama ubique conſtat pervagata (*b*); cujus hic verba exſcribere abſque ſupervacanea prolixitatis cenſura tamen non poſſumus. Non ipſe autem Genuenſis unus extitit, quomodo nuper expreſſam

d 2 Bru-

(a) *Memoir. de Trevoux* 1737. *Octob. artic.* 102. *pag* 1856.

(b) *Elem. Metaphyſ. Tom. II. par. II. pag.* 273.

Brutorum spiritalitatem demonstrasse commendavimus. Quippe celebratissimus Physices italice scriptae gloria Iacobus Maria della Torre non hujus solum sententiam suffragio, argumentisque suis auctam confirmavit, verum hanc etiam tanquam verosimiliorem caeteris antistare debere pronunciavit (*a*). Quantum praeterea Poesis Musarumque praecepta patiuntur, ab eodem, quo isti elucubrarunt, scopo nequaquam digressus est, eo quod in Brutorum causam conflavit suo elegantissimo Poemate ingeniosus non minus, quam doctus Benedictus Stay Cassinensis; cui item amplificando, illustrandoque accessere postmodum Clarissimi Boscovichii opportuna identidem Commentaria, quae pari cum Vatis mente gressu poeticam orationem persequuntur (*b*).

§ 49. Pro belluarum spiritali anima differuerunt praeterea alii non pauci inter Orthodoxos Philosophi sequioris temporis decursu, e quibus exhibere possumus prae caeteris afferendis celebratissimum illum de rebus praesertim Biblicis Scriptorem Augustinum Calmetum (*c*), qui sua in omnigenas disciplinas amplitudine eadem de Brutis quoque docuisse, paucis immutatis, visus est, quae a superioribus mox laudatis Auctoribus Leibnitio, & Wolfio uberius fuerant elucubrata. Non deest quoque alter Calmeti locus (*d*), ubi Auctor eruditissimus quae

&

(a) *Scienza della Natura particolare num.* 711.

(b) *Philosoph. Recen. Bened. Stay versibus tradita Supplem. ad Lib. I. §.* 1.

(c) *In Dictionario Artic.* Bestia.

(d) *Dictionar. Verbo* Samaritani.

& quot animantia inter Deorum apud Samaritanos ſymbola recenſerentur, quibus Religionis opera ii devoverent, fuſe proſequitur, aeneiſque Tabulis exhibet. Ad rem inſuper noſtam, & juxta Scriptoris ejuſdem mentem celeberrima illa conferret Draconis ejus hiſtoria, quem Babylonii omnes Daniele teſtante (a), ſacris ut Numen colebant, ipſumque a Daniele adipe, pice, piliſque invicem in maſſam commixtis interfectum non ignoramus, ut illius ſuperſtitioſae Gentis animum a tam nefario cultu removeret. Attamen iſthaec, ne huc impertinens noſtra videri poſſit oratio ipſa, longiorem per ſe ſe efflagitant dicendorum copiam, quae profecto nec praetemittenda ullo pacto ſunt, neque parum ſcopo prodeſſe noſtro cenſeri ipſa debent. Itaque eadem in proximum Commentariorum Caput compellenda eſſe & Operis ratio, & traditae ſuperius pollicitationes modo ſuadent, quemadmodum paucis deinceps hocce in Capite exactis ſolerter, quantum noſtra patietur exilitas, abſolvemus.

§ 50. De piſcibus autem ſcribentem deinde conſulamus D. Kleinium (b), quos induſtrios, ſagaces, acutis ſenſatiorum ictibus obnoxios, ac cognitionis ejus demum capaces fore decernit, quam hominibus etiam adjudicare poſſemus. Tantundem vero expreſſum colligere cuique fas erit ex ſelectiſſimis adnotationibus, quas D. Lionnet Inſectorum Theologiae admovere magna

(a) *Biblioteque Raiſonnée Tom. XLIV. Part. 2. pag.* 386.

(b) *Cap. XIV.*

gna conatus est sedulitate, & judicio (*a*). De eadem cum Lionnetto opinione adversus Buffonium, caeteroqui eruditissimum deque rerum naturalium scientia amplissime meritum, opinione scribentem Dom. de Condillac adire non pigeat (*b*), eumque perinde revolvere, Abbatem scilicet de Lignac, qui sub Epistolarum ad Americanum schemate ejusdem Buffonii circa pecudum animas philosophiam e putidis Peripateticorum fontibus (proh dolor!) haustam evertit, easque non minus, ac homines spiritales esse egregiis invictisque sermonibus asserit (*c*).

§ 51. Juxta temporum rationem consulendi modo consequuntur alii nonnulli Philosophi de Brutorum anima differentes, qui iisdem suarum operationum praesidem moderatoremque spiritum a corporis natura dissimilem prorsus attribuisse ex aequo leguntur. Horum itaque Scriptorum prior celebratissimus non minus quam impiissimus ille nobis occurrit Anglicus Hume, qui ex maxima hominum inter bellluarumque corpora analogia similitudinem causae in utrisque alicujus arguit, apposite quidem & acute; a qua effectuum operationumque itidem similium ratio in ambobus animantium generibus to-

(a) *Theologie des Insectes avec des remarques de Mr. P. Lionnet Tom. I. Part.* 3.

(b) *Traite des Animaux.*

(c) *Suite des Lettres ad un Americain sur le* 4. *&* 5. *Volumes de l'Histoire Naturelle de Mr. de Buffon, & sur le Traite des Animaux de Mr. de Condillac Lettre* 30. *& seq.*

tota dependeat. Omnia pecudibus Hume ipſe concedit, quae hominis naturae ſuae jure ſunt propria; ſi tamen ratiocinationum ſeriem, & ſyſtematum inventionem excipias, quibus condendis imparem eſſe omnino animalem decernit naturam. Quamplura in conflato a ſe Opere (*a*) legentium oculis ac meditationi obverſantur, quae tum non ſatis conſtantia inter ſe apparent, tum falſa, impia, atque ad arbitrium conficta cernuntur: attamen utut de hujuſmodi vitiis ſit definiendum; quae certe nec levia ſunt, nec probo temperantique philoſopho diſſimulanda; illud quidem indubitatum exiſtit Humio probatum, atque ſancitum, quod potiſſimum cauſae ſpiritalium Brutorum admodum favet. Extra rationis limites abiiſſe viſus eſt Britannicus alter ſtylo nativo Auctor eo quem inſcripſit Opere (*b*); neque minus ibi ſacratiſſimo Trinitatis myſterio infenſus, atque blaſphemus apertiſſime conſtat. Verum noſtra in praeſens haud intereſt errorum monſtra ex depravatis operibus decerpta notare, eaque ſingillatim refellere. Quoniam vero permulta ibi pertractantur vera non minus, quam rei noſtre admodum appoſita, ad hujuſmodi opus propterea convertimur, unde, ſarcta tectaque Religione Catholica, argumenti a nobis ſuſcepti vim magis magiſque augeamus. Silentio nihilominus praeterire debemus quotquot inveniuntur ab

Ano-

(a) *Eſſai Philoſophique ſur l' entendement humain, traduit de l' Anglois Tom. II.*

(b) *An Eſſai on ſpirit, Wherein the doctrine of the Trinity is conſidered in the leigth of nature and reaſon &c. &c.*

Anonymo Philofopho pro animantium fpiritalitate fubtiliter difputata, ne totius Operis fpecimen Ephemeridum Scriptorum more contra inftitutum noftrum adornare velle videamur.

§ 52. Antequam vero in philofophorum ferie texenda ad noftra pene ufque tempora extremum Capitis hujufce complementum, & coronidem imponamus, operae pretium fore exiftimo alios recentiores duos afferre Scriptores, qui conceptis verbis fe pro Brutorum fpiritu firma perfuafione ftetiffe fatentur. Horum unus eft ingeniofus ille Bougeantius ejus, quae olim, & paucos ante annos florebat, & ubique gentium magno dominabatur faftu, & potentia, Societatis Scriptor (*a*); cujus certe a fe conflati Operis confilium haud illud, ut fas erat, Auctori fuo obverfatus ferio fuit, quemadmodum cupiam de re hujufmodi graviffima difputatori objiceretur; nifi forte ludicra oratione atque intemperantiffimo calamo eruditis omnibus tituli praepofiti fpecie deceptis abuti voluiffet. Ridiculum prorfus Bougeantii fyftema (quod leporis animique levandi gratia Zaccharia audacter teftante (*b*) confcriptum defenditur) fpiritale in Brutis principium tuetur quidem; verum ita rem comminifcitur omnem, ut in ipforum corporibus non brutales animae, fed totidem daemoniaci fpiritus operationum miniftri, ac praefecti verfentur.

§ 53.

(a) *Vide Amufement Philofophique fur le langage des Bêtes.*

(b) *Storia Lett. d' Ital. Vol. III. Lib. I. cap. 8. pag.* 276.

§ 53. Extremum tandem in hac perſequenda veluti hiſtoria locum praeſtantiſſimo Viro Iohanni Lamio conſtituimus, cui ſecundum Florentia, olim ſcientiarum praeclariſſimarumque Artium Mater atque Magiſtra, diu fortaſſis hodierna hac aetate, atque deinceps haerens praeſtolabitur. Ille ergo in omni diſciplinarum genere ſummus, atque magnificus animantibus, poſtquam diu multumque rem penitius introſpexerat, intelligendi eam largitur jure facultatem, quae a caeteris nequit rationalium proprietatibus ſejuncta conſiſtere: quare ipſe pro ſua egregia in veritatum nexum conſtantia pecudum omnium animas tot tantiſque viribus inſtuctas, quae corpoream quamlibet excedunt penitus conditionem, ad germani ſpiritus indolem attollit, iiſdemque immortalitatis nativum munus etiam impertiri nullatenus anceps formidat (*a*). Alia inſuper multo ampliora praeterire equidem debere me pro aequa brevitate ſentio, quae omnem oretenus de Brutis ab Lamio mecum familiariſſime colloquente acceptam philoſophiam ſpectant, cujus nihilominus ſumma ab aliis item audientibus ſaepe ſaepius percepta idipſum demum conficit, quod praeclaris verbis atque ſententiis ab eodèm prolata, atque decreta diximus paullo ſuperius.

§ 54. Hactenus de philoſophorum egimus circa ſpiritalem belluarum animam unanimi in omne ferme tempus conſenſu: Qua quidem in re nec otium perdidiſſe arbitramur, nec minus ſatis Peripateticorum ineptiſſimae

(a) *Novelle Letterarie per l' Anno* 1761. *Firenze* 2. *Gennajo*, 20. *Febbrajo*, *e* 6. *Marzo*.

mae opinioni feciſſe dubitamus, quamprimum hanc cum tot tantiſque illuſtrium omnique exceptione majorum Virorum teſtimoniis contulerimus. Etenim ſi ab extrinſeco, ut ajunt, argumentationis robore res nobis ſolum eſſet decernenda, neque alia multo validiora forent adſciſcenda aliunde petita, quam a Scriptorum auctoritate, quiſquis jam perſpicit, haud leve profecto propoſito ſcribendi ſcopo pondus fore additures, ſi contra corpoream Scholaſticorum animam eorum aſſertis praehabenda eſſe voluerimus quaecumque ab iis excogitata, & tradita perpetuis produntur memoriis, qui naturae vim atque effecta patienti ſtudio, & ratione inveſtigarunt. Multa ab omnium aetatum Philoſophis prudenter fuiſſe & graviter diſputata, multa etiam breviter, & commode dicta, multa denique ingenioſe, & luculenter expoſita, qui fuerint fortaſſe inficiati, iſti certe non verbis, & ratione, ſed contemptu; ne verberibus, & vinculis dicam; coercendi videntur. Attamen longe gravior eſt diſputatio, quum non de unius, alteriuſve Philoſophi ſuffragio res eſt, ſed de univerſorum pene hujuſmodi Scriptorum unum idemque affirmantium placito quaeſtio vertitur, & eruditio. Ipſa nimirum naturae praeſcribit ratio, & diſciplina; ad quam non docti ſed facti eſſe videmur; ut quae viri graves, ingenioſi, eruditi acute diligenterque tradiderint, eadem omnes litteris non abutentes continuo excipiant, mente complectantur, iiſque proinde antiſtare curent, quae ab aliis paucis contra conſignata perperam fuere, a quibus fieri nequeunt doctiores, ac prudentiores. Nihil itaque inſanius intercedere nos inter, & Peripateticos poſſet, ſi

in

in belluarum animae investigatione eruditioneque paranda eos negligeremus Auctores, qui & summo ingenio, singulari cura, & diuturni temporis experimentis in cognoscendis Brutorum animabus elaborarunt; recteque propterea quum hic, tum in omni philosophia perdiscenda scientiae hujus professoribus in eamdem praesertim sententiam conspirantibus fidem habeamus oportet; neque proinde singularia debemus placita communibus anteferre; quemadmodum Theodoretus etiam magna exemplorum vi patefecerat olim, atque monuerat (*a*). Quamobrem id quidem non est dubium, quin verum & satis exploratum sit, pecudum animas spiritales non secus atque homines res percipere, de iis deliberare, easque perinde expetere, de quo omnium Philosophorum natura consentit. Quomodo enim homines, & ambitiosi honoris, & gloriae, & caeci fere opinionum carpendarum cupiditate, & plurium saeculorum varietate maximisque locorum intervallis disjuncti in hanc unam, quam hactenus ex eorum scriptis exhibuimus, persuasionem concurrissent, nisi in eamdem veluti naturae conspirationem impulsu quodam, & evidentissimae veritatis stimulis accedentibus acti fuissent? Quae profecto etsi majori philosophicae eruditionis ubertate absolvi a nobis potuissent, quam quae priori hocce Commentariorum Capite comprehensa breviter esse voluimus, ea tamen satis superque exposita fuisse confidimus, ut inde pateret, communes sapientum conceptiones non minoris esse faciendas, quam si universorum hominum essent communes; & Peripateticorum de pecudum anima senten-

tias

(*a*) *Lib. I. de Graecor. affect. curat.*

tias tanquam deliramenta, & nullius pretii dicta fore dubio procul habenda. Utriusque propositi veritas critices solum animadversionibus, atque illo argumentationis genere, quod extrinsecum vocant, detegenda nobis fuerat; quemadmodum haud dissimili orationis methodo alia perinde nonnullis proximis succedentibus Capitibus persequemur; donec illa tandem attingamus, quae intimam rei nostrae indaginem, pressioremque ab altioribus physices mysteriis disputationem efflagitabunt.

CAPUT XI.

Totius humani generis omnium temporum ſuffragatur conſenſus, quum de immateriali Brutorum cognitione inſtituitur inquiſitio.

I nemo aequius belluarum animam valet internoſcere, atque ab eo fonte ita petere argumentationes ſuas qui Scholarum effato extrinſecus eſt, ut pro ea adſerenda vehementer triumphet, quam ſi ad univerſalem hominum conſenſum gentium omnium, ac temporum ſermocinationem ſuam pertinere curet; ideoque efficiat, ut ſpiritalis illa naturae totius veluti voce adſtruatur; ſupervacaneum fore propterea reor lectorem pluribus modo erudire quantopere hujuſmodi vox ſapientiorum judicio ad fidem faciendam reipſa conferat: quare hujus ſuadendae omni cogitatione penitus abjecta illud

lud continuo adgredior, quod fuit paulo ante maximopere propositum.

§ 56. Nunc itaque operae pretium esse existimo tanquam ratum confirmatumque tenere, apud cultas omnes, & barbaras etiam nationes illud pro Numinibus religiose colendis in maximo pretio fuisse, quod sui excellentem ingeneraret mentibus opinionem, quod caeteris rebus praestaret humanis, quod universum suo regeret, atque administraret imperio, quod ut nulla re indigeret, ita maxima sui potestate omniumque rerum copia singulis opitularetur exorantium egestatibus, quod demum illud sapientia tantum, & ingenio polleret, quantum caeli teraeque ordinata varietas, ac mirus plane universorum concentus in regimine promovendo rationis, ac consilii efflagitare videretur. Itaque si terras pene omnes, ut animo, sic etiam oculis lustrare, gentiumque orientalium potissimum, vel studia, vel mores propius inspicere, singularumque colligere per nos ipsi sententias facili negotio potuissemus olim; quomodo monumentorum praesidio, quae a veteribus Philosophis posteritati sunt relicta, inpraesens contemplari commode valemus; non esset alia ratione nobis in investiganda ea de Brutorum natura opinione laborandum, quam priscae aetatis nationes permultas persuasione, & sacra etiam consuetudine fuisse amplexatas historicorum litterae docent, de quibus non sine temeritate dubitare nequimus. Attamen, quum historiis solum omni exceptione majoribus contenti modo esse debeamus, quo rem hanc definire possimus, ita retroacti temporis populos quamplurimos, ne dicam universos, indoctos, atque sapientes in

tan-

tanta pro ſpiritualibus belluarum animabus, tamque firma opinione fuiſſe pervideo, ut tanquam Numina perpetuo coluerint, pro iis ſacra & caeremonias inſtituerint, & quae reliqua ſunt ad Relligionem condendam neceſſaria. Quid porro Arae ſibi, quid Delubra, quid Nemora, quid vota animantibus effuſa volebant, quid preces, quid totus rituum ſacrorum apparatus, quos ubique viguiſſe deprehendimus, declarat, niſi aliqua a populis haec uſurpantibus ſpectari, quae magnam gererent rerum ſuarum aſſiduamque curam, quae bene promeritis caperentur, quae poenas, quae praemia dividerent, quae ferrent implorantibus opem, quae denique cuncta virtute, conſilio moderarentur ſuo Sapientiſſima, ac Praepotentia Numina? Quae quum ita eſſe totius antiquitatis ſuffragentur memoriae, atque ad divinam uſque naturam elata animantia univerſa fuiſſe doceamur, haud certe difficile erit ingenuo lectori futurum libenti perſuaſoque nobis animo dare, recentiorum de Brutorum ſpiritalitate ſententias cum veterum nationum eadem ſuper re placitis omnino conſentire.

§ 57. Haud profecto nos ea latet ſuſpicio, quae ab indoctis nec acutis quibuſdam diſputatoribus afferri fortaſſe valeret; hominum videlicet genus univerſum in ſententias de natura Divinitatis admodum varias, diſcrepantes, & abſurdas facillime ſcindi conſueviſſe, quas inter recenſeri non abſque humani ingenii probroſa nota debeat, quae in ſupremam Numinum majeſtatem extulit animantia; neque tamen a fatuis id genus reprobandiſque cogitationibus inferri legitime poſſe, Bruta reipſa in ſpirituum claſſem referri debere; tametſi Nationes

bar-

barbarae, atque incultae, ſive ferarum potius quam ſapientum more vitam degentes, eo uſque furere incredibili veſania paſſae fuerint, ut in tot partirentur Deos, quot belluarum ſunt genera, quae rationalium ritu vivere, & cogitare videntur.

§. 58. At de hac difficultate aliquid eſt, quod jam in hoc Capite primum commentemur, antequam propoſitum noſtrum experiri aggrediamur. Equidem non inficior ſtultitiae maximum, atque impietatis ſupremum eſſe argumentum illud belluis velle per ſummam nefariamque inſcitiam attribuere, quod etiam indigniſſimum eſſet vel multo perfectionibus rebus adjudicare. Verum non hic de jure deque dogmatis hujuſce ratione a nobis quaeritur, ſed de re tota eſt diſputatio. Sane quod unanimis hominum concorſque ſententia Bruta velut Numina colenda eſſe aliquando ſtatuerit, eſt veritas, quam facti tum Jureconſulti, tum Critici appellant. Si igitur animantia omnia ita perperam exiſtimabantur antiquitus, mente tamen atque omniſcientia carere ipſa nullatenus poterant. Quis autem neſciat, id nobis ſolum inpraeſens verum eſſe, quod teſtibus in medium allatis probetur iis, quorum neque fides, neque ſapientia nutet aliquando? Porro qui generis humani communi quaſi decreto, quod pecudes Deorum immortalium veneratione dignae habitae ab innumeris gentibus fuerint, declarari confirmant, ex omni memoria ſunt aetatum, temporum, civitatum Viri graviſſimi, quorum in monumentis colligendis diligentiam, neque fidem in afferendis, neque prudentiam atque doctrinam in explicandis deſiderare poſſis. Itaque quum permulti Scriptores aperte docue-

rint

rint, ab omnibus ferme regionibus retroactis temporibus divinam in Brutis agnitam cultamque fuiſſe aliquo modo ſubſtantiam, quid aliud cuipiam credere permittitur, quam eas belluas veterum judicio ſpiritalis indolis eſſe prorſus, quae ſupremam ab iis obſervantiam excipiebant. Expendendum ſupereſt ergo, an rem ita ſe habere perſpicue videamus; an inquam vetuſti, quod firmum eſſe aſſeruimus, Auctores diſerte teſtentur: in qua certe ampliſſima peragranda provincia non eum conſectabor orationis ordinem, ut de quadrupedibus primum, de avibus deinde, deque piſcibus demum majorum noſtrorum teſtimonio ſim loquuturus, quomodo poſteriori Capite faciendum eſſe exiſtimavi; verum ad ſolipedes aliquando, atque inde ad aves, nunc ad biſulcas, nunc ad multifidas belluas, deinde ad piſces, poſtmodum ad inſectorum genus vario ſermone me forſitan convertam; quò potiſſimum juxta ſcopum noſtrum in univerſum animantium regnum Relligio olim, & nunc etiam a populis bene multis inſtituta oſtendatur, atque in longa nepotum ſucceſſione devotiſſime cuſtodita.

§ 59. Principio itaque ſuperſtitioſam Aegyptiorum gentem, aliaſque Orientales finitimas animantia pro Diis habuiſſe exhibeam, antequam caeteros Orbis populos ſub eadem rerum ſpecie proponam. Ad rem porro ſpectare non arbitror qua via, & ratione tam turpis in eas, & tam late patens Nationes Idololatria fuerit mirum in modum progreſſa, ac continuo ex Strabonis fide omni exceptione dignioris conſentaneum eſt auſpicari. Hujus illuſtris patet locus e graecis fontibus in latina conver-

ſus (*a*). *Sunt quaedam animalia* (ita ſcribit), *quae Aegyptii colunt univerſi; ut de terreſtribus tria, bovem, canem, felem; e volatilibus, accipitrem, atque ibim; ex aquatilibus duo, lepidotum* (ſive ſquammatum) *piſcem, & oxyrynchum. Sunt & quae ſeorſim coluntur. Sic Saitae, & Thebani, ovem; Latum vero, qui piſcis quidam eſt in Nilo, Latopolitani; Lupum Lycopolitani, Cynocephalum Hermopolitani, Cepum Babylonii qui ſunt juxta Memphim. Cepus faciem habet Satyro ſimilem, caetera inter canem atque urſum; in Aethiopia naſcitur. Aquilam Thebani, Leonem Leontopolitani, Capram, & Hircum Mendaſii, Mygalem Athribitae, alii aliud. Cauſſas vero adferunt inter ſe non conſentientes.* Bovem ab Aegyptiorum vulgo tanquam Numen veneratum teſtatur quoque Plinius (*b*); cui ritè colendo Sacra in Templis dicari praeterea docet. *Bos in Aegypto etiam* (ejus ſunt verba) *Numinis vice colitur: Apim vocant.* Et mox ſubdit: *Sunt delubra ei gemina, quae vocant thalamos, auguria populorum. Alterum intraſſe laetum eſt, in altero dira portendit. Reſponſa privatis dat, e manu conſulentium cibum capiendo. Germanici Caeſaris manum averſatus eſt, haud multo poſt extincti. Caetero ſecretus, quum ſe proripuit in coetus, incedit ſummotu lictorum, grexque puerorum comitatur carmen honori ejus canentium.* Feles autem in divino honore in omnibus Aegyptiorum terris habitos refert Herodotus (*In Euterpe*), qui addit praeterea, eos, ut primum domibus interierant, ſolitos ſaliri, atque ita Bu-

ba-

(a) *Lib. XVIII.*
(b) *Lib. VIII. Cap. 46.*

baſtim deferri, ut ſacra in Urbe ſepelirentur. De hujuſmodi in Aeluros ſive feles ejus gentis Relligione teſtem quoque Tullium poſſumus advocare (a); cui inſuper adjiciendi ſunt Diodorus Siculus (b), Juvenalis (c), atque Plutarchus (d). Qui item ſub Clementis Romani nomine *Recognitionum* vulgo cenſetur vetus Auctor eandem Aegyptiorum narrat veſaniam, quae cum dictis huc uſque conſentit omnino. *Alii Aegyptiorum bovem* (e), *qui Apis dicitur, colendum tradidere, alii Hircum, alii Gattas; nonnulli Ibim, quidam Serpentem, Piſcem quoque, & Caephas, & Cloacas, Crepitus ventris pro Numinibus habendos eſſe docuere, & alia innumerabilia, quae pudet etiam nominare*. Simias inſuper, & Cercopithecos ab eadem natione in Deorum concilium; quippe animantia admodum ingenioſa; fuiſſe relata conſuli poteſt Iuvenalis (f): quod etiam ab aliis aſſertum Scriptoribus, atque probatum oſtendi haud difficulter poſſet, niſi aequo longiores eſſe vereremur. Capreas, abſque ulla tamen hircorum exiſtimatione, ab Urbis Copti incolis divinis proſequutas honoribus fidem facit Aelianus (g), quorum e graeco verba ſubjiciunt ur: *Copti ex Capris feris faeminas colunt; divinitatem etiam iis tribuunt: mares autem comedunt; faeminas vero ajunt, eſſe oblectamentum ac delicias Iſidos*: tametſi alii ex to-

(a) *De Legibus Lib. I. De Natura Deorum Lib. I. Qaeſtion. Tuſcul. Lib. V.* (b) *Lib. I.*

(c) *Satyr. XV.*

(d) *Sympoſiacon Lib. IV. Quaeſt. V.*

(e) *Lib. V.* (f) *Satyr. XV.*

(g) *De Animalibus Lib. X. Cap. 23.*

ta Aegypto populi hircos etiam pro Numinibus habuisse, legi potest apud Maximum Tyrium (*a*); cujus rei praeterea caussam exponit Diodorus Siculus (*b*) hisce verbis: *Hircum inter Deos retulere ob genitale membrum: sicut Graecis propterea ajunt venerationi esse Priapum:* Alia plura Brutorum genera apud Aegyptiorum gentem, quadrupedum, avium, & aquatilium infra Deorum censum fuisse, & magnis Relligionis observantiis alte suspecta, res est exploratissima juxta omnium Scriptorum fidem; quòd exinde ingens haurire se posse commodum atque aemolumentum arbitrarentur, ut diserte Tullius affirmat: *Ipsi, qui irridentur Aegyptii, nullam belluam, nisi ob aliquam utilitatem, quam ex ea caperent, consecraverunt* (*c*): *velut Ibes maximam vim serpentium conficiunt. Possum de ichneumonum utilitate, de crocodilorum, de felium dicere; sed nolo esse longior. Ita concludam tamen, belluas a barbaris propter beneficium consecratas.* Verum ab hujusce Nationis ineptissimo in belluas cultu in alias transmigremus oras, in quibus similis viguerit in hujusmodi Numina existimatio.

§ 60. Si Democrito historico apud Suidam danda fides est aliqua, quemadmodum decere videtur, Judeorum genus quorundam animantium veneratione captum fuisse docemur. Asinos ac sues potissimum ab aliquibus ejus nationis adoratos, & cur utrumque animal ab iis honorum divinorum significationibus spectaretur olim, aperte

(a) *Serm. XXXVIII.*

(b) *Bibliothecae Lib. I.*

(c) *Ita laudatus Auctor de Natura Deor. Lib. I.*

aperte explanat Plutarchus (*a*): *Ac fortasse id ratione nititur; ut sicut asino, quia fontem iis aquae commonstravit; sic & sui, quia sationis, & arationis est magistra, cultus apud eos sit religiosus*. Ab Aegyptiis tamen, qui certe principes hujusmodi cultus propagatores habiti facile sunt, ad aliarum gentium ritus hac super re institutos dicendo progrediamur, & quid Judei reipsa de Sue & Asino senserint Criticis interea severioribus maturius disquirendum committamus.

§ 61. Eorumdem Aegyptiorum exemplo sive traditionibus Pithecusii Simias colere, ac pro Numinibus venerari caepisse a Diodoro Siculo scribuntur. *Easdem domos Simiae* (hujus en verba e graeca origine accurate conversa) *quas homines frequentant, & pro Diis habentur apud illos, ut apud Aegyptios canes. Paratos etiam in cellis panariis cibos, quandolibet nemine prohibente, hae bestiae sumunt, nominaque, ut plurium, a Simiis, sicut apud nos a Diis, parentes liberis suis imponunt. Qui animal hoc interfecerint, in eos ut nefariae impietatis reos, supplicio capitis animadvertitur. Ideo apud nonnullos proverbii vicem obtinuit, quod in magnifice se efferentes dicitur: Simiae cruorem bibisti*.

§ 62. Magna item fuit priscis temporibus ad nostrum usque saeculum in India Orientali in Cercopithecos observantia: quam perinde in Boves ibidem non minorem fuisse, diserte Scaliger adversus Cardanum affirmat (*c*). *Quemadmodum Isis olim ab Aegyptiis, ita*

nunc

(a) *Sympos. Lib. IV. Quaest. V.*

(b) *Lib. XX.*

(c) *Exercitat.* 258. *Sect. I.*

nunc ab Indis, qui Cuchin regnum incolunt, Bos peculiari cultu pro Deo habetur, & nuncupatur Tambaran. Cui veteri cultui novus hic ut reſpondet, ita priſcum Graecorum inſtitutum novi memoria repreſentatur in Coloim, quae ab aliis locis haud multum diſtat Orientem verſus. Haec quidem divinae in haec animantia venerationis ex veterato Indorum more confirmatae perſpicua commemorati Scriptoris ſunt verba: attamen ad Cercopithecos redeamus. Scilicet Balbus imprimis in eo, quod italice prodidit, rerum multarum, & magnarum Itinerario majori qua per ſeſe potuit tum ſedulitate, tum fide & judicii acie collecto, a ſe, dum Macaum inter & Pegu medium iter perageret, viſa fuiſſe teſtatur Idola permulta, quae vulgo *Pagodi* iis Regionibus dicuntur: inter ea vero innumera pene reperiſſe Cercopithecorum ſimulacra in ſacris earum Gentium Fanis elata; ſecus autem eorum fores, ſeu in eorumdem viciniis ipſamet Bruta viventia ſervari alligata tradit, quae cum honore & tanquam Numina ab Indis ſuſpici, ad eaque praeces fundi ſemel iterumque teſtatum habet.

§ 63. Aequa nobis ſeſe offert a Iohanne Ugone Linſchotano tradita in Simias ab iiſdem Populis impenſa Religio; quae Cercopithecis ſimillimae cuique videntur. Id Luſitanis anno 1654. compertiſſimum fuiſſe ab eodem Scriptore edocemur, quum ipſi poſt captam Seylon Inſulam Templum in ſummo Adamitici Montis vertice magnifice extructum vaſtare, ac ejus pretioſa quaeque diripere adorſi ſunt. In eo itaque, ad quod ingenti multitudinis frequentia, tanquam ad divinitatis perfugium Inſulani adſcendebant illi, quorum ibi etiam ſacra om-

nia celebrabantur, nihil victores inveniſſe feruntur, praeter Ciſtulam quandam calathi inſtar auro gemmiſque fulgentem, in qua Simiae Dens caute recondebatur. Hunc igitur abſtuliſſe Hugo narrat, quem incredibili Regulorum maerore inde adſportandum quum ii decreviſſent, miſſi a Seylanis legati continuo ſunt, qui Luſitanis pro eodem Dente redimendo ſeptingenta Ducatorum millia ſolverent, ne tantum divinae ſubſtantiae pignus per ſummum dedecus pollueretur. At de Indorum moribus jam pro noſtra brevitate ſatis: nunc autem ſacrum Graecorum cultum tantiſper inveſtigemus.

§ 64. Muſtelas coluiſſe Thebanos, eaſque pro totidem Diis habuiſſe teſtem afferre poſſumus Aelianum (*a*): qui praeterea Tenediis mures ſacros fuiſſe ibidem ſcribit. Samiis quoque Oves pro Numinibus fuiſſe, Delphiis Lupos, Ambraciotis Leaenas; praeter alios, quos ſilentio praeterire conſulto volumus; idem nobis praeclarus omnique exceptione major Aelianus Auctor eſt. Idem Plutarchi (*b*) teſtimonio afferamus oportet de Echinis terreſtribus, quos velut Deos tota Zoroaſtris Schola imprimis venerata eſt.

§ 65. Creberrimae item occurrunt aliorum Scriptorum memoriae, quae Nationum pene univerſarum exhibent, in excolendis ſacra obſervantia non quadrupedibus ſolum, verum etiam volucribus, ſerpentibus, piſcibus mirum plane conſenſum, quorum teſtimonia brevitatis cauſa praetermittimus. Earum vero praecipui haben-

(a) *De Animalibus Lib. XII. cap. 5.*
(b) *Sympoſiacon lib. IV. Quaeſt. V.*

bentur pro retroacta antiquitate testes Clemens Alexandrinus, Eusebius, Strabo, Plutarchus, Plinius, Diodorus Siculus, aliique non pauci, quorum plerique, tametsi ethnica superstitione occupati tam late pervagatam in toto pene orbe Brutorum Relligionem haudquaquam sensu intimo, & sincera persuasione commendarent, quid nihilominus omnium gentium vulgus de animantium natura sentiret perpetui fuere ipsi atque constantes, ut scriptis exacta fide consignarent.

§ 66. Antequam vero ad Romanorum in Relligionis negocio mores, & ad Romae delubra & simulacra accedamus, praetereundum haud fore arbitramur qua (licet foeda) superstitione Mexicani tenerentur, ex Paulo Grissaldo, heic referre (*a*); scilicet Vespertiliones iis Populis sacri adeo elapso saeculo visi sunt, ut eos velut suprema Numina celebrarent, atque in magnificentissimis Aedibus custodirent. Quae sane ut in ea Orientali plaga, ita etiam in reliquis hucusque commemoratis nationibus tantam in Bruta venerationem non comitarentur, nisi omnes animo ab ipso nutricis lacte altius imbibissent, omnia & singula animantia iis reipsa mentis potissimum characteribus supra quaeque alia pollere, qui Deorum immortalium majestatem apprime decerent.

§ 67. Haud igitur mirum cuipiam sapienti erit certe futurum, qui Romanae Reipublicae Relligionem ex omnium exterarum Gentium ritibus collectam, permixtam, atque congestam contemplando varium perinde animalium genus in ejus sacris, caeremoniis, symbolis, Templorum

rum

(a) *Histor. Indicae Lib. 3.*

rum insignibus, Lucis, Atriis, Numismatibus, aliisque similibus facile detexerit, quibus maxima ejus Gentis Italiae totiusque etiam orbis Reginae celeberrimae Theologia constabat, & omnis pene Pontificum, Augurum & Aruspicum scientia continebatur. Quamquam hoc in loco quae ad Romanorum consuetudines sacras spectant potiora quaedam praetereunda non esse arbitramur, ne argumentum nostrum ab inductione petitum mutilum sit, & nobis ab adversariis velut inane tandem objiciatur. Mihi quidem inductio illa completa esse videtur, cui nihil ex iis desit, quae a celebriorum Gentium historia mutuamur, unde hoc in negocio inferre demum valeamus, omnium populorum consensum belluarum spiritalitati adstipulari, quotiescumque ii plerique ad Bruta sacra veneratione quoquomodo prosequenda mira plane concordia conspiraverint. At de hoc alibi opportunius: nunc ad gentis nostrae mores, & placita exponenda convertamur.

§ 68. Sed priusquam singula pene animantium genera, quae Romanis olim sacra fuere, percenseamus, aliquantisper in eo laborandum putamus, ut Marci Tullii judicio (*a*), tria illa Numinum pervulgata aeque genera constituantur, quae toto qua patebat eorum Imperio magna Relligione spectabantur. Horum quaedam Caelestia Numina sive *Consentia*, alia *Indigeta*, alia demum *Laudabilia* dicebantur: quae duo posteriora versare quum ad nos minime vel parum pertinere videantur, priora solum pro re nostra usurpabimus. Porro *Con-*

sen-

(a) *De Legibus Lib. II.*

sentes Dii Romanis duodecim fuere, quorum sex Mares totidemque Foeminae duodenarium numerum ex aequo complebant. Inter Mares princeps Juppiter, frater ejus Neptunus, ac liberi Jovis, Apollo, Mars, Vulcanus, & Mercurius censebantur: Foeminae autem inter Deas relatae hisce vocabulis Juno, Vesta, Ceres, Diana, Minerva, Venus appellari solebant. Attamen quid haec cum Brutorum cultu commune habeant necessum est ut aperiantur.

§ 69. Itaque qui a nostris Iuppiter priscis temporibus colebatur, quum ethnicae superstitionis feditate delectabantur, Aquila quoque, tanquam avis illi maxime sacra, magna honoris existimatione suspiciebatur, quippe in illa velut Numinis majestatisque ejus symbolum, atque imaginem ipsi spectarent. Hujusce religiosi ritus geminam exponit caussam Eustatius (*a*), quae in unum idemque cum scopo nostro sensum conformari legenti patet. Similia caeteri fere omnes, qui de Ethnicorum Religionibus litteris cogitationes mandaverunt suas.

§ 70. Iidem praeterea, qui in Consentium Deorum veneratione toti erant, non Neptuni simulacra solum affabre efficta, & varia ornamentorum expressione decorata adorasse publice in eorum fanis leguntur, verum etiam in pluribus animantibus illius divinitatem agnoscebant, iisdemque vota fudisse ipsamet, quae Maris Numini, res est graviorum Scriptorum testimonio confirmata. Inter ea vero ex quadrupedibus Equum Neptuno devotum fuisse, atque ideo ab iis Populis perinde exo-

(a) *Iliad. pag.* 87. *Edition. Rom.*

exornatum, teſtis eſt Virgilius (*a*): in quem locum Servius ethnicae doctrinae myſteria ſelectis animadverſionibus plura ad rem docet. Quae autem fuerint animantia reliqua ejuſdem Numinis ſymbola conſuli libere poſſunt in aliis, qui in Mythologia & in omni Gentium Theologia ita praeſtantes ſunt, ut nihil in iis deſiderari valeat, in quo debeant accuſari (*b*).

§ 71. Magnum inſuper cauſſae noſtrae praeſidium in eo poſitum eſſe putamus, quòd alia fuerint tum Graecis, tum Romanis animantia Apollini ſacra, quae teſtibus in medium prolatis omni exceptione majoribus culta a noſtratibus oſtendantur. Lupum hujuſce Numinis ſymbolum eidemque dicatum, ipſumque adorationis obſequio proſequutum, Aelianus eſt Auctor (*c*); quem Euſtatius item ejus ritus cauſſam afferendo comitatur. Ex avibus autem Apollini ſacri haberi ſolebant Cygnus, Corvus, Accipiter, Gallus, horumque Sacramenta explicant Euſtatius ſaepe laudatus, Apulejus (*d*), Pauſanias *in Eliacis Prioribus* (*e*). Eidem Divinitati attributum fuiſſe praeterea ex piſcibus Thynnum, atque in ſacris adhibitum ex Antigoni Caryſtii Libro de Dictione docuit Athaeneus (*f*).

§ 72. Iſtis autem omnino ſimiles illi ritus in belluis excolendis dicendi ſunt, qui circa ea verſabantur ani-

(a) 1. *Georgic.*

(b) *Euſtatius ibid.*, *Athaeneus Lib. VII. cap.* 7. *pag.* 282., *Pancreas Arcas in libro, quem Marina Opera inſcripſit*, *Homerus Iliad. XI.*

(c) *Hiſtor. Animal. lib. XII. cap.* 40.

(d) *Floridor. lib. II.* (e) *Lib. V.*

(f) *Lib. VII. cap.* 20.

animantia, quae Marti adjudicabantur. Vultur imprimis huic numini ſacer, Phurnuto teſte (*a*), praedicabatur, atque ab ethnicis noſtris inter religioſas obſervantias legitur amandatus; quod ejus rapacitas tanta ſit, ut inſectetur corpora, quae bello ceciderunt. Picum quoque e volatilium regno; non hyperboreum ac fabuloſum illum, quem *Griphem* vulgo dicimus, ſed obvium ac naturalem, Plutarcho ſuffragante (*b*), ad idem Belli Numen pertinere novimus. Sed & illud hic addere juvat ex alterius Operis Plutarchi teſtimonio (*c*); Romanos videlicet volatile hoc animal idcirco in ſacris habuiſſe caeremoniis, & ab illius eſu magnopere caviſſe, quod audax, & viribus validum ſit; ac proinde Martis ipſius ſymbolum, & imago iis facile conſpicienda offerretur.

§ 73. Sed ex iis, quae hactenus ſunt de animantibus illis ſcripta breviori qua potuimus oratione facilis lectori patet ad caetera percipienda aditus, quae reliquis Numinibus Conſentibus erunt deinceps accommodanda. Mercurio videlicet Spinum avem ſacrum fuiſſe, atque ad hunc Religionis honores olim relatos affirmat Aelianus (*d*). E piſcium genere apud Athenaeum (*e*), atque Euſtatium Boax legitur ad Mercurii ejuſdem cultum ſpectare: *Mercurio ſacratus Boax, ut praeconi, ob clamorem, unde & Bootes praeconis nomen;* ita poſterior laudatus Auctor (*f*).

§ 74. Lon-

(a) *De Natura Deorum*.
(b) *In Romulo*.
(c) *Quaeſt. Romanar. Sect. XXI.*
(d) *De Animalibus lib. X.*
(e) *Lib. VII.*
(f) *In Iliad. pag.* 87.

§ 74. Longius hac in re progreditur oratio quum Deas etiam, earumque animantia pergimus juxta propositum enucleare, ne quid infra brevitatis nostrae fines pro absoluto inductionis argumento deesse cernatur. Iuvenca, Ovis, Capra ex quadrupedibus, ex alitibus vero Pavo, Anser, Cuculus, Monedula, Struthiocamelus, atque Ciconia tot erant Bruta, quibus Iunonis festivae celebritates & sacra fiebant, quibusque Religionis jura solvebantur. Horum qui expostulet testimonia colligere, & Scriptorum fontes adire, unde hujusce veritatis hauriat narrationes, Wossium consulat eruditissimum de Gentilium superstitione fuse scribentem (*a*).

§ 75. Haec omnia admodum probabilia dicuntur, & rei praepositae optime consentanea sunt; tametsi populorum illorum vel impietas, vel stultitia nobis satis superque sit cognita. Quis neget id totum vesania & mentis pervesitate vel maxima contineri? Non tamen, si verum fateri volumus, nunc illud constare non debet, in ipsa errorum pravitate, & cultus faeditate universas Gentes, nedum Romanos, Bruta permulta, quum divinitate gaudere opinabantur, tanta animi dignitate reipsa praedita sibi persuasisse, quanta velut Dii totidem sua curarent omnia, ad exorantium vota praecesque flecterentur, & insita eorum naturae divinae bonitate capti gratia, & obsequiis deliniti bona mortalibus impertirentur, ab iisque mala propulsarent. Sed propositi ordinem repetamus.

§ 76. A Junonis animantibus ad alia veniamus necesse est, quae caeterarum Consentium Dearum propria

(a) *Lib. IX. cap.* 21.

pria esse vetustis dicebantur, iisdemque sacrorum ritibus quibus illae, a Romanis coli solebant; ut, hisce exactis, majora adhuc ejusdem generis absolvantur: quippe aliae Gentes praeter illas similis pene impietatis accusantur, ac adeo depravatis hac in re opinionibus imbutae, ut belluas sacris institutis, & positis etiam altaribus venerari non erubuerint. Quae Cereri sacra olim haberi a nostris solerent ex quadrupedibus animantia, nonnisi obiter dicere attinet, quod disertissimis narrationibus apud Catonem (*a*), Agellium (*b*), Porphyrium (*c*), atque Eusebium (*d*) descripta exhibeantur. Ex avibus autem Turtures albi, necnon Grues pro una eademque Relligionis in Cereris Numen materia, Aeliano (*e*), & Athenaeo (*f*) docentibus, ethnici nostri usurpasse scribuntur. Obvia pene omnibus sunt, quae Minervae adjudicari sub animantium schaematibus symbola antiquitus solerent, quaeque sacris honoribus dignarentur. Noctua cumprimis, Aristophanis testimonio (*g*), Divae hujusce emblema ferebatur, in cujus simulacri capite quandoque imposita, aliquando vero ad illius pedes haec effingebatur. Vitulum alterum perinde ejus divinitatis symbolum notare atque religiosis obsequiis prosequi penes eos Idololathras, docente Arnobio (*h*), mos erat, ut

alia

(a) *De re rustica cap.* 134.
(b) *Lib. III. cap. 6.*
(c) *In Libris Responsor.*
(d) *Praeparat. Evangel. Lib. IV.*
(e) *De animalibus cap.* 40.
(f) *Lib. VII.* (g) *In Avibus.*
(h) *Lib. VII.*

alia brevitatis ergo animalia diversi inter se generis sacra praetereamus silentio, quorum meminere Aristoteles (*a*), Agatharchides (*b*), atque Eustatius loco saepe laudato.

§ 77. Consonant haec, aut illis proximè accedunt quae Pausanias (*c*) de Dianae Simulacro diserte habet; scilicet quum Divam describit cervina pelle indutam, cujus una manus lampadem, altera dracones gestaret geminos, atque ad ejus levam canis adstaret venaticus. Canes iterum, & Cervi pro venerandis Dianae simbolis existimati a Veteribus fuisse traduntur; quemadmodum meminit Apulejus (*d*), & Ovidius (*e*). Ex Piscibus autem Mullus Dianae sacer ab Athenaeo (*f*) consignatur; & de Paguro Capacii Viri magna fide digni verba lubet in praesens exscribere: *Pagurus item Dianae sacer est, quoniam inter venatores testaceos numeratur, ajuntque eum praecipue vim Lunae sentire, qua crescente succulentior fiat, & melior. Aliqui Apollini sacrum faciunt, quoniam Musica delectatur. Apud Mystas prudentiam Pagurus significabat, ideo Dianae Ephesiae collo fuit suspensum, & apud Brutios Dianae caput Paguro ornabatur. Prudentiam ea de causa illi tribuunt, quod quum crustam exuit, veluti armis spoliatus latet, viribusque diffisus nullos aggreditur, donec novam recuperaverit.* Sic ille (*g*). Hinc ergo consequitur

(a) *Histor. Animal. Lib. IX. cap.* 1.
(b) *Lib. de Mari Rubro apud Photium in Biblioth.*
(c) *In Arcadicis.* (d) *Metam. Lib. XII.*
(e) *Fastor. Lib. I.* (f) *Lib. VII.*
(g) *Histor. Neapolit. Lib. II. pag.* 645.

tur, ut quicumque ex Romanorum ethnicis Pagurum velut Numen aut Numinis ſymbolum prudentia praeditum venerari ſtuderent, optimae ſimul praeſtantiſque Naturae notionem animo ipſi conceptam in eodem animante ſibi comminiſcerentur, quem laudibus diviniſque obſequiis dignum putarent. Etenim, ut detracta prudentia reliquae omnes animi virtutes, & Numinis dignitas, quin & caetera tandem omnia corruant oportet, ſine quibus neque meliorem homine Deum, neque fortaſſe praeſtantiorem Brutis animantibus intelligere quiſquam poteſt, ita quis eorum eſſet animus facile conjicere debemus, qui & animantia Dianae conſecrata, & reliqua etiam aliis Numinibus devota colenda fore tum verbis, tum religioſa caeremoniarum conſuetudine teſtabantur.

§ 78. Sed jam extrema Brutorum exempla attingamus neceſſe eſt, quae ad Venerem relata memoriae veterum tradunt, quaeve Romani Graecorum inſtitutis imbuti in Sacrorum cenſum habere caepere, iiſque vota, & obſecrationes ſaepe longa ſaeculorum ſucceſſione ſolvere ſtuduere. Ex avibus paſſeres, cygni, atque columbae magna Religionis exiſtimatione ſpectabantur, ejuſdemque Veneris divinae totidem veluti imagines ſibi comminiſcebantur ethnicae ſuperſtitionis cultores; atque horum mentionem agunt Sappho (*a*), praeter alios permultos, Propertius (*b*), Apulejus (*c*), Horatius (*d*); quibus et-

(a) *In Cantico amoris* apud Dionyſium Alicarnaſſenſem libro *de Structura Orationis*.

(b) *Lib. III.* (c) *Metamorph. Lib. VI.*

(d) *Lib. III.*

iam hirundines tanquam Deae illi gratiſſimas adjicit Aelianus (*a*). Hujuſce ritus variam explanare ſtudet inſtitutionem Placidus Lactantius (*b*); ut plures inſuper rerum ethnicarum praetermittamus interpretes alios, quorum ſcribendi ratio a propoſito noſtro nequit ullatenus ablegari. Plura ergo, quae eſſent ad ſcribendum reliqua, eadem ducti cauſa nolumus in orationis hujuſce incrementum proinde advocare, ut exitum propius adſpicere tandem aliquando incipiamus.

§ 79. Iſta igitur ſi teneamus, jam ſatis ut arbitror confecta videtur ab inductione argumentatio; univerſorum hominum nimirum de belluarum animis ſententiam in eo perpetuo fuiſſe verſatam, ut illi ſubſtantiae ſpiritalis natura donati crederentur, quibus, ut hactenus viſum eſt, vota & ſacrificia devoviſſent. Quid autem eſt Bruta ſacris, & exquiſito rituum apparatu venerari, atque erga ipſa velut Numina illuſtrioribus Religionis exercitationibus impenſe ferri, quam Deos ſapientiſſimo conſilio praeditos, & bonis affluentes, & fortes, & beatos, & immortales exiſtimare? Quid non obſcure hujuſmodi Gentium omnium in animantia cultus cuique, vel mediocriter ſapienti debet innuere, quam bonam iis, atque perfectam Dei viſam eſſe naturam, quae omni genere praeſtantior eſſet humano? Nonne ſacra illa omnium gentium, & temporum in belluas inveterata conſuetudo ſatis per ſeſe indicat anticipatam earum divinitatem, quae mente atque imperio cuncta adminiſtraret ſuo, & rebus opitularentur humanis, & quarum denique digni-

(a) *De Animalibus Lib. X. cap.* 34.
(b) *In II. Thebaidos*.

tas atque perfectio, qua major esse aut concipi nequeat, atque adeo summa, vel rudioribus etiam ingeniis, & indoctioribus obversaretur?

§ 80. At non ignoramus quae hoc loco sapienti atque erudito lectori suspicioni esse fortasse valeant, quominus ethnicorum pro animantibus cultui velit assentiri. Quid enim? nonne, forte inquiet, nonne totum fere Gracos potissimum inter atque Latinos vulgus tam stupidum plerumque fuerat, ut, praeter ea, quae de suis Numinibus indigna quaevis & abjecta sentiebat, quae a divinae Naturae excellentia longissime absunt, Deorum notionem rudi quadam, ut ita dicam, & pingui Minerva aestimabant? Nonne Philosophi plures, & eorum temporum Sacerdotes, quum Brutorum Religionem promoverent, diversum quid plane sibi persuasum habebant, quam ab imperita multitudine excogitari ea stulte posset? Inter eos vero, qui de ethnica Romanorum, & totius Imperii in belluas Relligione scripsere, existunt nonnulli, qui caeteros, tametsi eruditos, solent reprehendere quòd Genti illi ejusmodi superstitionibus distentae usqueadeo insanam imposuerint de Brutis opinionem, ut ea totidem Numina reipsa existimaverit, & non potius Deorum symbola, quemadmodum isti, qui hoc idem argumenti genus pertractarunt, se moderatius egisse ita autumando putabant. Illius etiam testimonio, qui *Recognitionum* sub Clementis Romani appellatione Auctor ubique praedicatur (*a*) accedere eò amplius patet, quòd in animantium cultu Aegyptios, aliosque Orientales

(a) *Lib. V. Fol. 63. Edit. Paris. an.* 1568.

les Populos, inter & Graecos Romanosque magnum intercederet discrimen: scilicet quaeque Orientis Natio, atque Aegyptii potissimum, coram viventia Bruta se prosternerent, Romani autem ac Graeci, quum sacris eorum interessent, nonnisi artefactis animantium simulacris flectebantur: caeterum ea omnium utrobique animis opinio insedisse conjicitur, ut nonnisi pro Deorum symbolis sive viventia sive hominum artificio effcta animalia potuissent usurpare.

§ 81. Verum haec non ita pro brevitate sunt transigenda, ut iisdem, nisi fiat merito satis, id totum consulto videamur voluisse negligere; quod certe vitium esset in philosophia gravissimum, cuius etiam probrum nobis non iniuria verti posset. Haud certe nos latet, Deorum veluti signa in pluribus sive viventibus, sive arte conflatis animantibus expresse unum idemque cum in iis non esse Numinibus, quorum illa symbola censebantur: nonnisi probatissimum perinde cuipiam sapienti jure esse debet, omnes retroacti temporis Brutorum ethnicos cultores, si sapientiores tantum excipias, non adeo acri ingenii viguisse virtute, quae, ob insitam errorum anticipationem mentisque perversitatem, ut mendaces, quas profitebantur Relligiones, ita absurda quaevis potuisset facile internoscere, atque unius rei ab altera discrimen acie mentis attingere: illud denique postremo loco constituendum ducimus, non heic nobis, ut supra monuimus, de jure sed de facto duntaxat inquisitionem fore instituendam, atque ethnicae hac de re Relligionis historiam adornando Veterum nos monumentis inniti solum, quorum verba Nationum omnium gesta,

 non

non jura consignant; nisi non modo loquendi, sed & judicandi rationem omnem vel a sacris, vel a prophanis Auctoribus usurpatam invertere velimus.

§ 82. Vel ergo animantia a Veteribus superstitiosis tanquam Numina recto, ut ita dicam, intuitu esto colerentur, vel ut Divorum symbola habenda fore putarentur, illud unum tamen extra dubitationem constituitur, stupidas gentes rerumque meliorum ignaras nullum pene inter utramque cultus rationem agnovisse discrimen, quum varia illa Divinitatum genera venerarentur: quemadmodum nec satis arguti, nec ad discernendum erant comparati quid contra sanam philosophiam rectamque rationem, quid vero aequitati honestatique consonum esset habendum; ii scilicet Deos immortales ingenio, consilio, rerumque omnium copia ditissimos existimabant, sdemque perfectiones attribuendas fore quasdam arbitrabantur, quae nos Christianis institutionibus initiati perturbationes animi, & vitia foedissima, vel in homuncione vituperanda, jure autumamus. Simili mentis perversitate ducebantur ut Deos esse corpore instructos, licet immortali quodam, atque pulcherrimo, judicarent. Quid porro haec cum germana divinae naturae perfectione? Nulla plane inter opposita invicem extrema haec communis est ratio. Nihl itaque mirum perinde erit profectò, si eodem Relligionis sensu obstricti olim erga sua Numina fuisse credantur illi, coeteroqui vecordes homines atque stultissimi, quorum tanta certe non erat ingenii acies, quanta erat opus, ut Bruta Deos non esse, neque obsequiis digna non intelligerent solum, verum etiam neque ut Deorum signa sactis prosequerentur honoribus.

§ 83. Ac-

§ 83. Accedit eodem, ethnicos illos avitis traditionibus ad patriam Relligionem informatos prorsus nullam philosophiae unquam dedisse operam, qua aut errores dominantes superarent, aut unum ab alio rite in hisce rebus captu aliquatenus difficilibus discernerent: ipsi quinnimo uno ducti suorum exemplo institutoque majorum, qui in permultis animantibus divinam plane vim potestatemque acceperant, inconsulta quadam credulitate arctissime animo custodiebant, sacrisque exercitationibus sectabantur, quae vulgi more peragi solent; & piaculare etiam fore rebantur fortassis, ne dum inquisitiones de sacris instituere, de futilibus iis ethnicae fidei negociis vel hilum dubitare; quod esset inveteratae in colendis Idolis consuetudini quoquomodo contrarium.

§ 84. Supervacaneum est itaque, & plane ridendum de vulgarium ethnicorum mente velle seriò disputare, & rectum in iis sensum contendere, quorum erat in omni Deorum cultu incredibilis stupiditas, & obtusa penitus ingenii ad difficillima quaeque capienda vis atque potestas; nisi forte illos, qui diligentiorem inter eos sapientiae operam impenderant, debeamus excipere, qui delirantium populorum in Brutorum veneratione quum somnia adspernarentur, eosdem tamen ex industria in errore continere delectabantur. Caeterum de facto si quaeratur; quaemadmodum Scriptorum dicta omnia, & historiae eorum monent, qui acciti a nobis superiori laudatione fuere; sive ipsamet Numina, sive eorum symbola in animantibus ab ethnico quovis cultore spectata dicantur, perinde est: quippe in utrisque nonnisi id persua-

ſum eſſe poterat, quod mente, conſilio, & voluntate viget, caeteriſque materia praeſtantioribus attributis, quae Numinibus plane digna exiſtimantur.

§ 85. Hiſce itaque, quantum Commentariorum noſtrorum ratio patiebatur, exactis, ſupereſſet modo, ut de iis quoque Gentibus ageremus, quarum etſi in Bruta cultus infra Europaeos fines contineretur, ipſae tamen extra vetus Romanorum Imperium cenſebantur, quaeque barbarorum nomine notari conſueverant. Pauca nihilominus attingere neceſſe habemus, ne manca hac etiam ex parte ab inductione argumentatio noſtra videatur. In Martis cultum a Scythis Aſino ſacra celebrabantur: Veneris ſimulacrum cygnis geminis, totidemque columbis a Saxonis ornabatur; quippe animantia hujuſmodi infra Relligionis gentilitiae myſteria continerentur. Illius conſuetudinis veritatem teſtatur Arnobius (*a*); hujus vero meminit Lilius Gyraldus (*b*). Saxones demum eoſdem belluas ſive pro Numinibus, ſive pro ſymbolis habuiſſe fidem facit ampliſſimam Sebaſtianus Munſter (*c*). Qui tamen ampliora conſulere & expendere cupiat de horum populorum Theologia Julium Caeſarem Capacium adeat (*d*), Clementem Alexandrinum (*e*), alioſque plures, quos nec etiam pro aequiori brevitate permittimur indicare.

§ 86. Quid reliquum ergo eſſe poterit plauſu utique dignum, quam ut abſque haeſitatione ulla aſſeramus

(a) *Lib. IV.* (b) *Hiſtor. Deor. Syntagmat. XIII.*
(c) *Coſmographiae Lib. III. cap.* 433.
(d) *Hiſt. Neap. Tom. I. par. I. c.* 14. *pag.* 182. *& ſeqq.*
(e) *In Admonitione ad Gentes.*

mus, belluas omnes pro Diis quoquomodo a Gentibus perpetuo saeculorum cursu constanter habitas pro totidem spiritalibus substantiis simul fuisse suspectas? Tametsi enim absurdissima quaeque de divina earum Natura comminiscerentur superstitiosae omnium temporum locorumque Nationes, immortalem nihilominus, & intelligentia quadam singulari praeditam atque virtute eam certe constituere cogebantur, quamprimum genere quovis honorum a mortalibus coli debere sibimet persuaderent; dummodo ut Bruta Deos esse, quos exorarent, quos votis sacrificiis, caeterisque caeremoniis flecterent eadem dicerent ipsae atque sentirent. Quaecumque ergo vel barbaris praeteritorum temporum mentibus de Deorum natura absurda invaluerint; quum belluas sacratioribus prosequerentur ritibus, atque mysteriis; inde tamen facile inferri posse putamus, hujusmodi Numina ab iis perspecta fuisse veluti substantias quasdam, quae tum bonis affluerent, & bonis aeque universa complerent, tum fortes, & pulchrae, & sapientes, & beatae, & immortales iisdem, licet rudibus atque indoctis, visae perspicue fuissent. Caetera vero, quae cum perfecta Dei Opt. Max. notione non cohaerent, cujus tamen licet crassis obductam tenebris cognitionem imbiberant, ipsa quidem humani imbecillitatem ingenii, illasque in maximarum rerum ignoratione fuisse versatas satis superque demonstrant; quae tamen saeculorum, atque sectarum vitio potius concedenda esse videntur, quam animorum cogitantium Deosque colentium perversitati: omnis scilicet errorum monstrosa in ejusmodi Relligionibus turpitudo multo amplius principiorum, ut ajunt,

fal-

falſitati innitebatur, quam philoſophandi rationi, quaſi a receptis inſtitutionibus abhorrenti. Quapropter quum ita rem ſe habuiſſe ab Hiſtoriis Monumentiſque omni exceptione majoribus huc uſque collegerimus, quid ergo reliquum eſt, quam ut Commentariorum noſtrorum Capiti huic juxta propoſitum coronidem impoſuiſſe non nos modo putemus, ſed & quotquot erunt lectores plane cognoſcant?

C A P U T XII.*

Quid iis praestandum esset, qui belluarum animam omni sensu, & ratione carere vellent dilucide demonstrare.

Pportune locus hic efflagitare videtur, ut qui adversus Bruta dimicant a nobis libere doceantur quid tandem praestandum ipsis esset, quo non invicta solum, sed vel satis probabili oratione corporeus omnino in suis obeundis functionibus Brutorum eorumdem mechanismus suaderetur. Scilicet haud satis est, quòd nonnulli, nec majoris subsellii, Scriptores, omnium saeculorum spreta veluti antiquitate, & ponderoso suffragio philosophorum pene conculcato, ad commentitium pro uno novitatis lubito systema sese converterint; non satis est praeterea, quòd in eodem sibi confingendo tradendoque, seclusa etiam

iam retroactae Philosophiae auctoritate, possibile fore asseruerint, ut eadem Bruta absque ullo intimo sensus rationisque principio, quemadmodum artefactae machinae, elateris viribus universa eorum opera compleantur; sed alia quaedam, nisi fallor, multo majoris operis, atque laboris ipsi efficienda supersunt; nempe docendum, & idoneis argumentis ostendendum primo, nullius esse momenti quaecumque sapientum libri atque voces, exemplorum vetustas, & recentior ipsa historia suppeditant; deinde quasi digito monstrandum iisdem est reliquum, universa sive ad vitam, sive ad miram animantium solertiam pertinentia una partium textura ac fibrarum ordine fieri reipsa, non metaphysica tantum possibilitate contenti. Ipsi nempe, ductis ab anatomes belluarum omnium scientia, atque a physiologiae studio argumentis, admirabilem prorsus industriam, qua cibos exempli grat. formicae aestatis tempore inquirunt, in horrea congerunt; ubi frumenti grana humiditate marcescere viderint; è cryptis illa in apertum aerem siccanda educunt, aut, si fortasse germen ex ipsis oriri conspiciant, illud dentibus continuo corrodunt; ipsi inquam Brutorum sentientium, & cogitantium perpetui adversarii (nisi omnem rationis curam abjecisse videantur) haec omnia obiter recensita, aliaque innumera insectorum, pecudum, volucrum, & serpentium specie tenus rationis plena, atque consilii cum sola mechanica partium solidarum liquidarumque dispositione revera conciliare, ejusque non umbratiles causas, sed firmissimas debent philosophico more cunctis proferre. Eos praeterea latere non potest (ut rem altero exemplo delibemus) quanta

&

& quam eximia ſedulitate aviculae complures incumbant, ut in ſuis conſtruendis ad nidificationem cubilibus nihil deſit artis atque induſtriae ſingularis, unde ſe ſuoſque pullos tueantur. Illae videlicet primum alas proximi fontis aquis madefacere cernuntur, tum ad parietem volantes, in quo nidum velint miro artificio fabricare, alas ipſas ita agitant, atque concutiunt, ut paries ipſe madefiat, ideoque terrae, vel luti particulae, quas volucres ore translatas ſenſim admovent, eidem tenacius adhaereant; paleis etiam, ac plerumque plumis mirifice intextis interiorem nidorum partem veſtiunt, deinde vero maxima, & incredibili ſollicitudine & providentia ova natoſque pullos fovent, nutriunt, atque demum ab exterioribus hominum volucrumque injuriis intentiſſimo ſtudio defendunt.

§ 88. Neminem vero exiſtere poſſe autumo, qui perfricta fronte omnem ab hominibus fidem audeat coneturque detrahere; qui nimirum blaterare potius velit, quam validis argumentorum momentis multorum & magnorum ab orbe condito Philoſophorum dicta eorumque vim infringere quoquomodo adgrediatur. Attamen etſi aliqui fortaſſe fuerint, aut etiam futuri indociles ſint, minimeque ad rectum ſenſum informati, qui tantum adverſus rationem facinus patrare valeant; ne cauſa, quam ſemel defendendam ſuſcepere, cadere ipſi videantur; ii profectò non tam philoſophiam omnem, quam hominis naturam temere exuiſſe dicendi ſunt, neque iſtis propterea nobiſcum ad colloquendum diſputandumque, velut indignis, ulla debet ratione patere facultas. Quamobrem una ſupereſſe poteſt nobis altera, quam paulo ſu-

superius constituimus, difficultas; utrum nempe quaecumque Brutorum propria esse dicuntur, & mirum in modum cum hominum operationibus prorsus affinia adeo satis huc usque fuerint ab adversariis nostris perspicua demonstratione in Automatum gratiam exhibita, ut & quae contra pro spiritali Brutorum natura a nobis multiplici argumentationum genere bene stabilita contendimus falsa, & futilia esse penitus appareant, & quae ipsi proferunt cum sanctoribus philosophiae legibus & animadversionibus perbelle cohaereant, nec inde incommoda, aut absurda ulla fluant, quae aut cum ratione pugnent apertissime, aut quod in ipsa philosophia, & Religione supremum & sanctius est, labefactent.

§ 89. Equidem non perspicio quid Automatum patronis, qui nulla sufficienti ratione eorum systema tanquam probabile circumferunt, objici acrius valeat, quam plures è diversis animantium generibus decerptae veluti solertiores operationes; quae cum mechanicis viribus conferantur primum, deinde vero cum antiquiori semperque inter sapientes constanti bene cogitandi ratione, utrum consonae, vel dissonae sint discernantur. Atque hujusce methodi instituto me perbelle facturum confido, ut disputatio nostra triumphet, & omnis demum, quae fortassis reliqua est adhuc de belluarum Automatibus, opinio a sapientum animis auferatur.

§ 90. Animalium itaque, a quibus illustriora sagacitatis & ingenii exempla ad rem nostram petenda fore diximus, tria veluti suprema genera satis apte distingui valent; ut alia terrestria, alia volatilia, alia denique aquatilia dicantur. Una rerum illustrandarum cupiditas

me

me magis magisque compellit, ut a proposito aliquantisper digressus, quin Lectori gravis, ut spero, sim futurus, Bruta ipsa singillatim percensendo ad constituta genera iterum referam. Quae terrestria sunt animantia ideo sic appellata continuo intelliguntur, quòd solo insistentia super ipsum duplici ratione moveantur. Aut enim pedibus gradiuntur, aut reptant super terram; unde gressilium reptiliumque Brutorum divisio orta est. Gressilia primum sunt aperienda, & quae reliqua sub hoc genere continentur; de reptilibus deindè. Haec igitur vel quadrupedia sunt, vel bipedia potius, quam ad quadrupedum genus pertinere putes. Porro quadrupedia aut solipedia sunt, ut equus, asinus, mulus, & elephas, quod nimirum ungula incedant indivisa; aut bisulca vocantur, quod eamdem gerant pedibus ungulam in duas ex aequo partes divisam; ut bos, ovis, lupus, aliaeque belluae. Quae autem solipedia non sunt, aut nonnulla cornigera apparent, ut bos, capra, aries; aut aliqua cornibus destituta, ut camelus, dromedarius, aliaque; aut denique multifida sunt, & digitis quatuor saltem quodammodo communita; ut canis, lupus, ursus, tigris, feles, pluraque hujusmodi; quorum quidem alia vivipara sunt, ut canis, leo, mus, alia autem ovipara, ut crocodilus, lacerta, salamandra, rana, nec pauca praeterea, quae brevitatis ergo recenseri non debemus. Quae deinde in reptilium censum Bruta referri necesse habent ea primum naturalis philosophiae historici in perfecta, atque imperfecta partiuntur. Illorum itaque quaedam vivipara sunt, ut coluber, cerasta, aspis, vipera, alique serpentes, qui humi semper, dum gradiuntur, re-

pere

pere videntur; alia vero ovipara. Caetera reptantia, quae infecta vulgo appellantur; quorum plura pedibus carent, ut lumbrici, vermefque omnes, qui in homine, cafeo, plantis, veftibus, leguminibus, & fructibus ortum habent, indeque alimentum accipiunt; eorumdem vero alia pedes habere cernuntur; ut eruca, bombyx, fcolopendra, cimex, & omnia illa, quae, quum cryfalides fiunt, pedibus fimul, atque alis fua fponte quocumque feruntur. Hactenus leviffima de terreftrium animantium generibus manu; nunc ad volatilia pari tranfeamus brevitate.

§ 91. Ex volucribus itaque id genus Brutis aliqua neceffe eft ab aliis ab alimentorum diverfitate ut diftinguamus. Etenim exiftunt nonnulla, quae tametfi roftro, aut unguibus ab invicem fecernantur, in carnem nihilominus aucupandam diu noctuve feruntur; quae carnivora propterea vocant; ut aquila, offifraga, vultur, accipiter, afterias, falco, corvus, cornix, pica, & quae funt reliqua plura, quorum eft in carnes quafcumque perpetuus appetitus. Ab hifce differunt deinde Bruta illa volatilia, quae vermibus folum pafcuntur; atque idcirco vermivora dici confueverunt; ut lufcinia, hirundo, upupa; atque ab his quoque dividuntur quae baccivora appellantur; ut turdus, fturnus, merula; & quae demum granivora nominant; gallinae fcilicet, columbae omnes, pavo, perdix, pafferes; ab hactenus memoratis omnibus difcrepant.

§ 92. Aquatilium vero, quae aquis tantum innatant, genus fupereft innuendum. Horum porro varietas ex diverfis, quas incolunt aquis; in marinos videlicet pi-

fces

ſces, in fluviatiles, nec non lacuſtres diſtingui plerumque ab hiſtoricis ſolet. Ex marinis praeterea littorales alii piſces dicuntur, ſaxatiles alii, pelagii autem nonnulli; proptereaquia hanc potius, quam alteram maris partem aliquam amare videantur. Caeterum aquatilium marinorum, quae modo commemoravimus, alii ſquammoſi, cruſtacei aliqui, cartilaginei alii eſſe cernuntur: quae horum diviſio fluvialibus etiam, atque lacuſtribus piſcibus accommodari facile poterit. Ad idem quoque marinorum genus revocari poſſe videntur conchilia, oſtreae, alectorides, aliaeque illae plurimae eorumdem ſpecies, de quibus fuſe, & accuratis lucubrationibus Liſter, Valliſnerius, Wodvardus, Bonannus, aliique etiam plures noſtra hac tempeſtate ſumma cum philoſophorum laude diſſeruerunt. Inter tria demum recenſita Brutorum omnium genera medio quodam naturae gradu conſiſtunt quae amphibia animantia nuncupantur; quorum tamen quia cunctis notiſſima conditio eſt, neque nobis ex inſtituto propoſitum inpraeſens fuit longiorem animalium univerſorum texere narrationem, quam ad ſupremum Capitis hujuſce conſilium pertinere, referrique commode debeat, iis proinde praetermiſſis, ad id, unde digreſſa oratio eſt, revertamur.

§ 93. Juxta conſtitutum Brutorum ordinem de eorum in pleriſque operibus mente, & ſagacitate a terreſtribus primum pauca quaedam huc illac delibata dicere ergo auſpicabimur: in qua quidem re, ut in duobus etiam reliquis animantium ſupremis generibus, nihil meo judicio factum melius exiſtimari debet, quam indaginem

no-

nostram, juxta Plutarchi adhibitam acri ingenio partitionem, congruo loco metiri: *In universum vero* (inquit in eo Opusculo; Terrestria ne an Aquatilia animalia sint callidiora) *quando quibus demonstrant Philosophi animalia ratione esse praedita, haec sunt proposita: apparatus memoriae, animalium motus, pro sobole procuratio, gratiarum actio pro acceptis beneficiis, meditatio ultionis in eos qui laeserunt, inventiones rerum necessariarum, indicium virtutis alicujus.*

§ 94. Nos igitur non haec singula argumentandi genera ex Plutarchi vestigiis persequemur, ut ad exitum pervenisse cogitemus, atque absolutum numeris omnibus praesens Commentariorum Caput absque exceptione ulla legentium obiiciamus judicio: attamen eorum nonnulla aliquot ex tribus Brutorum sive volatilium, sive terrestrium, sive marinorum naturis exempla accommodare satagemus; unde rite argumentatio progrediatur, nullius nimirum esse roboris, nulliusque sensus quidquid a Brutorum rationalium hostibus inepte dici quacumque demum ratione soleat. A terrestrium animantium ordiemur ergo memoria, cujus lumine pervium deinde fiet qua mentis virtute illud animal possit, quod in se polleat rerum repetendarum libertate.

§ 95. Facile profecto est equorum expendere metirique memoriam, quamprimum eorum ingenium, docilitatem, & ad omnem educationem aptitudinem conspexerimus. Etenim, ut apud omnes est in confesso, nemo ad virtutem, nec ad qualemcumque rerum agendarum peritiam informari unquam potest, nisi mentis acumen, reminiscentia, rerumque praeteritarum cum praesentibus com-

comparatione, tanquam ministris & adjutoribus suis, quam saepissimae exerceat. Itaque, singularibus equorum ad rem firmandam relictis exemplis, in equestri ipsi disciplina qui eruditissimi equi sunt, optime discernunt statim, Ovidio teste (*a*), utrum qui supra se habenas regere vel insidere incipiunt equitandi aurigandique periti sint, aut contra imperiti. Stupendam quoque eorum, quae semel didicere, memoriam equi se indelebili impressione retinere tum maxime ostendunt, quum tubarum audito sonitu, aut facta tormenti bellici explosione aliqua, aures continuo attollere, nares inflare, nitrire, frena cum strepitu veluti mandere, pedibus terram quatere, & loco difficulter manere cernuntur; quippe ipsis ex assueto alias fragore pugnandum esse recordantur, atque ad repetendam bellicae artis disciplinam continuò iis excitati signis toti se comparant. Quid vero in causa esse debet, nisi perspicua, ac distincta eorumdem reminiscentia, cur ipsi ad omnem saltationum, gesticulationumque concinnitatem ab equitum magistris, mirum in modum informentur? Ipsi nempe ad quarumdam vocum nutum, sive alio quopiam ex disciplinae instituto signo posito, aut ad certum numerum progrediuntur, aut sese illico erecti pedibus attollunt, aut saltibus, & choreis ad musices numeros obtemperant, aut quidpiam demum perbelle conficiunt, quale ab homine liberalibus, & equestribus artibus exercitato expectari unquam posset.

§ 96. Memoriae praeterea vim cum phantasiae facultate conjunctam equorum somnia aperte commendant,

(a) *Trist. Lib. I. Eleg. 3.*

quum illi nempe hominum more ſopore oppreſſi ea recogitant maxime, in quibus aſſuevere. Ita luculenter canit Lucretius (*a*), non poetices praeſtantia ſolum fide dignus, verum etiam de abditiori naturae ſapientia optime meritus.

Uſqueadeo magni refert ſtudium, atque voluntas,
Et quibus in rebus conſueverunt eſſe operati
Non homines ſolum, ſed vero animantia cuncta;
Quippe videbis equos, fortes, quum membra jacebunt,
In ſomnis ſudare tamen, ſpirareque ſaepe,
Et quaſi de palma ſummas contendere vires.

§ 97. Ab equorum memoria ad mulorum vafritiem convertamur, quae nonniſi illius facultatis ope decerni poteſt. Huic animalium generi tametſi vitio verti etiam ſoleat pertinacia, nec non rabida ulciſcendi libido, attamen rei noſtrae non minus appoſitum cenſeo ejus aſtum animadvertere, quem unus olim prae caeteris oſtendit, eorum de numero, quibus advehendi ſalis negocium dabatur. Is enim, ut diſerte narrat Plutarchus (*In comparatione terreſtrium cum aquatilibus*), quum flumen trajecturus in aquam forte lapſus eſſet, & ſale liquefacto, atque exhauſto inde ſurgentem multo expeditiorem ſe eſſe comperiſſet, certam continuo rei cauſam attigit, atque notavit. Hinc factum eſt, ut, quoties aquam deinceps tranſiret, ex induſtria in amnis medio ſeſe penitus mergeret, & paulatim deinde ſurgeret, donec ſale ſem-

per

(a) *De rerum natura Lib. IV.*

per liquato, & onere prorſus abſumpto alteram fluminis ripam alacer illico attingeret. Verum detecta animantis in herum pravitate, pro conſueto ſalis pondere lana ſpóngiiſque onerare, eumque verſus eamdem viam urgere caeperunt. Ille quum ſe ex more in aquas demiſiſſet tantum paulo poſt gravamen ſenſit, & incommodum, ut deinceps abſque dolo, & caute aquas tranſeundas fore aequius putaverit.

§ 98. Qui tot tantaque nihilominus de terreſtrium providentia Butorum ſolertia, virtute, & accurata rerum agendarum multimodis egimus hactenus, illud tamen animantium genus pene obliti praeteriiſſe viſi ſumus, quod calliditate caeteris omnibus praeſtare merito praedicatur; vulpem inquam, de qua quidem infinita propemodum ab iis, qui in omni naturali hiſtoria diſſeruere, enarrantur. Seligendum tamen de illa unicum nobis lubet a Plutarcho *de animalium ſolertia* deprompium: Vulpes nimirum in Thracia quum rigente hyeme flumen aliquod trajecturae ſe comparant, admovere ipſae prius auriculas alveo cernuntur; unde caute experimentum faciant, utrum aqua ſub glacie deliteſcens ſonitum edat, vel curſu tacito feratur. Si aquam forte reſonantem nimis exaudiant, continuo ſcite conjiciunt, adeo tenuem glaciei fore ſuperficiem, ut non tuto pedes valeant promovere: verum ubi ſtrepitum aquae ſubterfluentis nullum percipiant, recte inferunt, tantae eſſe altitudinis gelu, ut neutiquam corporum ſuorum ponderi ſit ceſſurum, ideoque ſumptis animis flumina audacter tranſmeare conſpiciuntur.

§ 99. Tam certum est demum de Elephanto, quod ex Cicerone superius innuebamus; esse illi videlicet quamdam cum genere humano societatem; ut quamplura propterea in caussa sint, cur belluae huic mens, & affectus, hominum instar, adjudicanda esse fateamur. Nimirum ipsi primo, Acosta quamplurimis exemplis testante (*a*), beneficiorum memores esse deprehenduntur, quo etiam tempore furore correpti ab amico hostem discernere haud posse viderentur. Quantopere autem puerulos ament ex alia historia, quam Athenaeus ex Plutarchi libro vigesimo recitat, satis superque docemur. Eadem exemplorum narratione utitur Aelianus (*b*) ut ostendat hoc animantium genus quàm bona polleat memoria, quàmque sedulo praeceptum officii teneat, & quàm simul eorum, qui illud disciplina gubernant, vel expectationem, vel fidem non fallat. Puellarum quoque amore ex Plutarcho (*c*) capiuntur adeo, ut teste etiam Plinio (*d*) eadem exhibeant amantium argumenta, quae ab hominibus desiderari unquam deberent: earum nempe conspectu improviso gaudio gestiunt; si forte recedant statim, moerore dejecti acerbe ferunt, ac quum redeunt illae blanditias suas ostendunt inconditas; munera etiam iisdem servant, atque in sinum effundunt. Quantum verò amore in homines exardescunt, tantundem pro expianda illata sibi iniuria aliqua, vel ignominia saeviunt,

&

(a) *De Bello Hispanico.*
(b) *Lib. XVIII. cap.* 44.
(c) *De solertia Animal.*
(d) *Lib. VI. cap.* 30.

& vehementi vindictae cupiditate vincuntur; quemadmodum iisdem testibus hactenus laudatis non haec modo tradita solum, verum etiam multo illustriora magisque admiranda; quae consulto in brevitatis gratiam reticemus; decerni facile possunt.

§ 100. Quae item nobis non ad ingenium sed ad pastum destinata prae caeteris animantia illa videntur, Sues nempe, quibus ex Chrysippi sententia Cicero de *Finibus*, ne putrescerent, animam ipsam pro sale datam scribit, & quo pecude, eodem affirmante, nihil genuit natura foecundius; nec ipsa profecto sua carent mente, atque solertia. Bruta ista videlicet humanas voces cumprimis optime intelligunt, easque attentissimis auribus, quas ignotas percipiunt ab iis villicorum probe admodum discernunt, cum quibus saepe aut per arva perque montes ad pastum vagantur, aut a quibus in similibus locis propinata quotidie pabula expectant. Usqueadeo vero humanis vocibus citissimè parent, ut, experientia passim monstrante, quin ullius Scriptoris testimonia ad fidem faciendam advocemus, easdem buccina quadam testacea articulatas, ut in rurali more positum est, comprehendant, ejusque sonitu ad heri, vel ductoris arbitrium congregentur, & ad alterius extranei inflantis, quem nondum noverunt, fragorem fortasse non obtemperaturi. Nihil de eorumdem amore, & ferocissima in venerem libidine, quam ingeniose ad majus temporis spatium, praeter omnium pecudum morem, protrahi, decurrereque, Lucretii affirmatione (*a*), procurant; a nobis scriptum volumus, propterea quia ex Plinio (*b*), ex Virgilio

(a) *Lib. IV.* (b) *Lib. VIII. cap.* 51.

gilio (*a*), aliisque pluribus depromi multa valent tantum fide dignissima, quantum indubia sunt quae omnium pene oculis harum belluarum gesta contemplantibus saepe obversantur; quapropter aliorum Brutorum mentem deinde, versutiamque animadvertamus.

§ 101. A terrestrium Brutorum miranda plane in rebus suis bene obeundis prudentia ad volatilium aliquorum solertiam enarrandam paulisper modo sermone nosmetipsos convertamus oportet: quorum etsi mores Scriptorum celebriorum suffragio, atque animadversionibus potius, quam nostro sensuum testimonio describantur, haud tamem fas erit ulli jure opinari, quae animantia olim egisse solertissime tot veteres produnt historici; atque ab una mentis vi universa eorum profecta fuisse tuta persuasione testantur; dissona ab iis forte belluis nunc temporis reperiri posse, quae aut nobiscum versantur, aut quae de communi cum nobis vita participant. Tantum a sano capite hujusmodi cogitatio ab hominibus otio & philosophiae luce non abutentibus haberetur aliena, quantum natura omnis cuique constat iisdem semper legibus firma, aequa, nec incertis unquam vicissitudinibus obnoxia. Quae igitur retroacti temporis Bruta omnia fuerant, eadem neque hilum dissimilia modo quaecumque vitam agant credere necesse est.

§ 102. Corvorum primo ea est sagacitas, ut testibus Thucydide (*b*), atque Lucretio (*c*), quum de cadaveribus ad eorum cibum deligendis causa est, ea diligentissime

(a) *Georgicorum Lib. III.*

(b) *Lib. II.*

(c) *De rerum natura lib. VI.*

ſime inquirant, ac perquam bene olfactu internoſcant, & appetant deinde quae minus graveolentia eſſe ſentiunt, & quae contra foetida nimis atque in ſaniem pene diffluentia percipiunt, continuo reſpuant, & averſentur. Id caute obſervatum a memoratis Scriptoribus traditur in celeberrima, illa, quae Athenis olim graſſata eſt peſtilentia. Ipſorum item avium ad cibum parandum, tuendumque vaferrimum eſt ingenium; quomodo compertum aperte enarratur a Plinio (*a*), & Alberto Magno (*b*); quorum tamen verba brevitatis cauſa praeterimus. Prudentia non minus Corvi prae volucribus multis pollere, & Vultures etiam acuta ciborum diſcretione donari videntur; quippe carnivori, abſtinere tamen noſcant ab animantibus venenato ſerpente interemptis; quemadmodum Nicander in Theriacis graviſſimus Auctor eſt. Ad animalium omnium victum aeris etiam pertinet reſpiratio; in cujus ſane delectu Bruta volatilia ab infecto ſalubrem acri ſenſu & cognitione diſcernunt. Potiſſimum vero prae aliis caeli immutationem Galli perſentiunt, qui imminente pluvia, aut tempeſtate aliqua, crebrius, horiſque inſolitis canere, aliasque inconditas voces promere auſcultantur. Huc inſuper ſpectare debet quod conſtanter agere conſueſcunt Grues, Ciconiae, Anſeres, atque Olores (ut Hirundinum notiſſimarum morem praetereamus) quum ſibi accommodatam magis coeli temperiem quaerere magna cura nituntur. Nempe cuiquam eorum avium generi congenita fuit aeris aſpirandi exſpirandique illius cu-

(a) *Lib. X. cap.* 43.
(b) *De Animalibus Lib. XXIII.*

cupiditas, atque necessitas, qui nativo sui temperamento consentiret: quare factum quotidie pene conspicimus, ut quae recensuimus volatilia juxta temporum vicissitudines ab una turmatim in alias transeant regiones; de quorum oeconomia, ac prudentia Plinium fuse differentem quisque consulat (*a*) ne aequo major nostra fiat oratio. Quacumque demum ratione aerem immutari contingat, tam cauta sedulaque volucrium plurimorum est tamen natura, ut illius haustu, & pro tuenda valetudine a pessima avolent atmosphaera in meliorem continuo commigraturae, & homines simul admoneant quid facto sit opus, ut suae quoque incolumitati quantocius prospiciant. Itaque Laurentius Jaubertus (*b*) elapso saeculo medicinae laude praeclarus, attendere non absque magno studio jubet quò aves concedant, ut & ipsi earum monitu in salubriora loca extemplo proficiscantur.

§ 103. Quanto cum ingenio Halcyon, avis notissima secus mare, aut in scopulis nidum construere laboret, Plinium ex Aristotelis historia audiamus (*c*): *Nidi eorum admirationem habent pilae figura, paulum eminenti, ore perquam angusto, grandium spongiarum similitudine: intercidi non queunt; franguntur ictu valido, ut spuma arida maris; nec unde confinguntur invenitur. Putant ex spinis aculeatis; piscibus enim vivunt*. Tanta scilicet nidorum fabricandorum ars eò nonnisi spectare certe debet, quam ut pullos suos ab omni quacumque

(a) *Lib. X. cap.* 23.
(b) *Lib. de Pestilentia cap.* 5.
(c) *Lib. X. cap.* 32.

que adverſitate tueantur; quod profecto amoris in eos palmare eſt argumentum.

§ 104. Pauca interea ex aliarum avium proprietatibus delibemus, quum pullorum ſuorum tutelae, ſolatio, alimentiſque parandis ſollicito intenti amore diu noctuque inſervire videntur. Columbae in filios caritas a Plinio commendatur (*a*), cui etiam ſuffragatur Oppianus (*b*): tanta eſt nimirum, ut non foemina ſolum, verum etiam mas viciſſim natorum curandorum ſtudium partiantur. Grues quoque, Cardano referente (*c*), pro eadem filiorum cura contendunt ambo; ac propterea a ſe viſam foeminam a mare undecim confoſſam vulneribus fuiſſe teſtatur, quòd a ſe pullos paſſa eſſet abduci.

§ 105. Si Bruta quaedam volatilia, ut ſuos, ita & homines amore proſequuntur, ira tamen non minus, ut captu proclive eſt, & odio corripiuntur. Irae indices pugnae illae ſunt; quae pertinaciſſime inter alias aves perſeverare diu contemplari quotidie poſſumus. Columba ipſa, quae lenitatis dulce praeſeferre videtur argumentum, qua, teſte Varrone (*d*), nihil inter volucres timidius habetur; nec iracundiae prorſus eſt expers: eorum autem, qui Columbas felle deſtitui exiſtimant merito opinionem ridet Galenus (*e*), eamdemque plane refellit Ariſtoteles (*f*).

§ 106. At

(a) *Lib. X. cap.* 58.
(b) *Lib. III. de Venatione verſ.* 116.
(c) *De rerum varietate lib. VII. cap.* 34.
(d) *De re ruſtica Lib. III.*
(e) *De atra bile cap.* 9.
(f) *Hiſtor. animal. lib.* 2. *cap.* 15.

§ 106. At quum de Brutorum virtutibus ſit agendum acri cautoque judicio mihi ſane incedere opus eſſe video, ne forte quis ratum iis vocibus habeat, animantia pleraque germanae virtutis, quae a legum omnium norma atque imperio vim habet, capacia fore dicenda. Nemo certe ex Philoſophis omnium temporum, qui de Belluarum praeſtantia diſputationes inſtituere, extitit adhuc quem noverim, qui eo uſque ad Supremi Numinis cognitionem extulerit, eaſque proinde legibus ab eo latis obnoxias eſſe decreverit: quare quum de Brutorum virtutibus ſermo profertur, de earum indiciis, & quadam cum hominum officiis ſimilitudine tantum dictum maxime volumus. Igitur recte ea virtute animantia praedita eſſe praedicavero, quae juxta propoſitam ejus normam cum generoſa quadam animi vi in Accipitre, Falcone, Gallis, aliiſque avibus, & quadrupedibus praeſefertur. Uſqueadeo Accipitris magnanimitas commendatur, ut Iſidoro Hiſpalenſi (*a*), atque Aeliano (*b*) fidem facientibus plus animi audacia, quam ungulis cum aquila ſaepiſſime congrediatur. Falconis item generoſitas tam eſt inſignis, & tanquam invictae fortitudinis exemplar illuſtre proponenda, ut ipſum a ſe conſpectum Caeſar Scaliger (*c*) aliquando fuiſſe aſſeveret, ſolertiſſima primum declinatione aquilae e ſublimi irruentis conatum irritum reddere, deinde vero ſtrenuitate, & conſtantia comitantibus haudquaquam fugere, ſed poſt ali-

quot

(a) *Origin. Lib.* 12. *cap.* 7.
(b) *De Animal. lib.* 7. *cap.* 45.
(c) *Exercitat. CCXXXI.*

quot circumgyrationes aquilam provocantem adgredi, atque ad fugam demum turpem compellere. Gallos vero contemplaturi, eos non tam nativa animi ad pugnandum fortitudine praeditos laudare debemus, quam ad praelium ineundum ſuſtinendumque educationis ope admodum comparatos. Porro Chryſippus, in eo, quem *de Juſtitia* edidit Librum, Laertio teſte, homines ad fortitudinem gallorum exemplo cenſuit excitandos. Atque ante ipſum Temiſtocles, quum exercitum contra Perſarum milites inſtrueret, & gallos gallinaceos pugnantes conſpexiſſet, non ipſe dumtaxat ſubſtitiſſe memoriae proditum eſt, ſed bellatores ſuos conſiſtere juſſit, eorumque pugnam ſpeculari, ut inde perſuaſum haberent illi, quanto magis conari debuiſſent pro Patria, Libertate, pro Penatibus, ne hoſtibus quidquam, eorum animantium more, vel minimum cederent. Hoc ipſum, quod iis Graeciae militibus ante commiſſum bellum incitamento fuerat, id ſuperato tandem Perſarum exercitu Athenienſibus ſanciendae legis occaſio fuit illuſtris, qua Aeliano Auctore (*a*) praeceptum in poſterum fuit, *galli ut quotannis die uno in theatro decertarent:* cujus etiam Graecanicae late deinde per omnes Graeciae regiones propugnatae conſuetudinis meminit, inter plures Scriptores, Columella (*b*) diſertiſſimis verbis. Equidem arbitror ab hujuſmodi legislatione deinde, cumprimis vero a pervio volucrium horum more, illam fluxiſſe laudatiſſimam Anglorum conſuetudinem ad noſtra uſque tem-

(a) *Variarum Hiſtoriarum Lib. II. cap.* 28.
(b) *Lib. VIII. cap.* 2.

tempora vigentem; Gallorum nimirum ſpectacula, atque acerrimas pugnas multitudini ſaepe proponendi. In Londinenſi enim Urbe, & in toto ampliſſimo Britanniae Regno creberrima celebrantur Gallorum certamina, pro quibus rite populo turmatim confluenti exhibendis amphiteatra idcirco extructa, calcaria quibus galli armati invicem congrediuntur, peculiaris diſciplina, ad quam, militum inſtar, multo ante Bruta illa informantur, & pugnantium denique virtus mirum in modum conferre quiſquis intelligit. Quorſum vero iſthaec in Anglia, niſi ut a ſumma & vere egregia eorum Brutorum generoſitate ſtrenuiſſimae genti illi propoſita ſuorum animi ad bellicam laudem eo magis in dies inflammentur?

§ 107. Quid igitur hominum ſtatus a Brutis diſcrepantiae praeſeferat, a nemine profecto ſtatui poterit, neque perinde niſi a veſana mente in dubium tamen verti poterit, non iiſdem prorſus de cauſis utrinque hominum, belluarumque affectus pendere, quum iis vehementiſſime ambo aeſtuare, experientia quotidiana ſuffragante, cernantur. Bona quaevis nimirum ſi auferantur, incenduntur ira oculi, pilique eriguntur: tantumdem ſpectare in Fele poteris, cui catuli fuerint ſubrepti, aut injuria alia iſtiuſmodi fuerit illata. Metu deinde, quo ex mortis praeſentia homo concutitur, contremiſcunt artus univerſi, ac hebetudine deinde langueſcunt; eadem ratione leporem concuti comperies ad amuſſim, quem canes venatici curſu inſequantur perniciſſimo. Homini demum, quem fauſta circumdent, aut boni cujuſpiam praeſentia delectetur, ridet omnino facies, corpuſque totum exilit, atque ſubſultat; idem nihilominus animadvertere in Cane

ne

ne ex aequo poteris, qui hero ſuo advenienti eminus occurrat, vel apponi ſibi conſpiciat obſonium.

§ 108. Qua igitur ratione hominum operationes pleraeque, nulla mechanica vi exterius impellente, fiunt, ſed ſpontanea voluntate cientur, eadem ſane in belluis affirmari haberique debet, ſuas quoque ab intimo voluntatis principio fore deſcenſuras. Spontaneas autem appellamus actiones, quae ex animae nutu pendent; ſeu quas anima ipſa vi, atque imperio ſuo potens eſt excitare; quaeque tamdiu ſunt perennes, quamdiu perennis eſt animae idem nutus; atque ex adverſo ceſſant, ſtatim ac pro lubito ſuo anima ipſa ab imperio indicendo ceſſaverit. Si ergo in animantibus non minus, ac in hominibus eadem utrimque vigeat rerum diſcernendarum vis atque poteſtas, nullus erit proinde in homine motus ſpontaneus, qui in pecude locum non habet: eaedem nimirum capitis commotiones, eaedem ferme oculorum converſiones, pedum elevationes; tenſiones, contractiones eaedem perinde utrimque reipſa ſpectantur, quae nonniſi ab animae arbitrio dependent. Quamobrem affectuum humanorum vires quum nonniſi ab imperante voluntate valeant excitari, jure propterea nequit ipſa aut bonis praeſentibus, ſive eorum opinione delectari, aut contra malis urgentibus angi, triſtari, ab iiſque vehementiſſime refugere, niſi voluptatis, doloriſque ſtimulis exagitetur. Recte itaque pecudes, quae bonorum malorumque diſcretione variiſque animae pathematibus donantur, pluribus ſpontaneae voluntatis impulſibus ſive ad amorem, ſive odium, pro doloris voluptatiſque diſcrimine, compellentur. Si ergo aequabilis fluidorum,

ſoli-

ſolidorumque in belluarum corporibus commotio fiat; qua una machinae harmonia, & ſoſpitas, ut in homine, continetur; aequabilis perinde voluptas, vel grata animae affectio contingant neceſſe eſt: ſi vero eadem harmonia perturbetur, pro majoris minoriſve perturbationis gradu, dolor ſive ingrata animae paſſio minor intenſiorve a Brutis percipietur. Quum igitur pecudes omnibus, qui in homine ambabus paſſionibus affecto patent, ſignis agere videantur, nullum hac de re fateri cogimur hujus ab illis intereſſe diſcrimen. In animantibus ſane cujuſcumque generis eadem ac in nobis in fame nimirum explenda cunctis cernentibus ſeſe offert cupiditas; eaedem contra corporis contorſiones, geſticulationes, atque clamores in vehementiſſimis doloribus quum in homine, tum in Bruto.

§ 109. Qui ergo contra Belluarum ſpiritum diſſerunt, motuſque omnes earum ſpontaneos ad quaſdam elateris vires, ac leges referunt, non adhuc ipſi rem bene attigiſſe videntur, neque praeterea ulla gravi ratione mechanicam Brutorum ad agendum neceſſitatem aperte oſtendiſſe dicendi ſunt. Quippe motus, qui determinati ad unum fiunt, quique ab inanimatis rebus abſque ulla; ut cum ſcholis loquamur; *ſpontaueitate* efficiuntur, certis tantum atque immutabilibus naturae legibus peraguntur. Corpus videlicet in motu poſitum eadem velocitate, eademque directione moveri perſeverat, niſi ab externa aliqua cauſſa aut cohibeatur, aut alias in partes flectatur. Ita ſe habere corporum quorumlibet motum, univerſorum philoſophorum conſenſu probata ſententia eſt; de qua etiam conſuli poſſunt quae re-

recentes Newtonus, Gravesandus, Musschembroeckius, aliique scriptis prodiderunt. Quum itaque pecudes spontaneis motibus sese dirigere videantur, nulla certe externa caussa inveniri potest, quae belluas ad motus quoslibet determinatas aut cohibeat, aut in alias partes a determinatione ipsa deflectat: quum nimirum Bruta quotidie a somno surgunt; postquam mortuis simillima humi strata jacuerint; nisi vis aliqua admittatur in iis, qua surgant, fateri quisque debet, ingentem exempli grat. Elephantis machinam a quiete ad motum suapte natura excitari. Id provenire autem si dicatur ex motione ab objectis externis in illius Bruti corpus impacta, ineptum est prorsus: experimento quippe didicimus, easdem fieri plerumque inde commotiones, immobilibus interim animantibus. Ostendatur scilicet jacenti Cani corpus pani, aut etiam obsonio simile, surget, accedet, ac continuo oculis, naribus, aut forte gustu fraudem imposturamque comperiet: itaque recumbet iterum. Eidem denuo jacenti fictus exhibeatur panis, fortassis surget secundo: at fraude demum melius detecta, si centies insuper idem porrigas esculentum, ne aures non solum attollere aut quatere videbitur, verum etiam oculos avertet, atque dormitabit. Quid plura? Iisdem positis objectorum motionibus externis, eademque existente animantis machinula, cur non eadem in Cane operationes, nisi ex spontanea sui deliberatione, quae ex vario de rebus perceptis judicio discrimen agendi manifeste prodit? Accedit huc eadem ratio, quae suadet, cur belluae quamplures in ipso sui velociori motus impetu repente consistere cernantur, si aut viderint aliquid, aut audive-

rint

rint, aut olfecerint, quod conſpectum a ſe antea non fuerat. Aves nonnullae, nempe Grues, Anſeres, Palumbes, aliaeque turmatim volitantes, vel ſibilo, vel voce hominis audita, aut venatore eminus, cominuſve conſpecto, confeſtim velociſſimum volatum aliò divertunt, aut forte in adverſam dirigunt partem. Canes, Equi, Damae, Lepores, aliaque animantia quoque motu perniciſſimo praedita, vel aquae conſpectu, vel rupis, hominis, alteriuſve animalis ſibi infeſti inopinata praeſentia, aut ſtatim a rapido eorum curſu deſiſtunt immobiles, aut motus ipſius directionem ſtatim ſolent immutare. Si motus igitur ſpontaneos pecudibus denegare, atque automaticam in ipſis tantum vim agere legitime, ac perſpicue eorum adverſarii, ut par eſt, vellent demonſtrare, oſtendendum perinde illis maneret, tantam reipſa extra Bruta illa confluxiſſe virtutem, quae eorum concitatiſſimos impetus ſuperaſſet: haud quippe motus extemplò per ſeſe extinguitur, neque validiſſima idcirco, quae ſemel caepta eſt, directio unquam diſtrahi in commemoratis belluis potuit, niſi aeque validiſſimi ſaltem objecti alicujus conatu, qui ſibilum, vocem, aut rupis, fluminis, aliorumque id genus effluvia plane exceſſerit adeo, ut ea phoenomena, aliaque multo miranda producere per ſeſe tandem aliquando potuerit. Utrum mechanicarum legum patroni, quum de belluis agunt, tam impoſſibilia praeſtiterint adhuc, aut deinceps ſint pro ſua cauſſa facturi, eorum eſto judicium, qui tum in horum Scriptorum lectione ſunt apprime eruditi atque verſati, tum ab illorum expungendi ſunt numero, qui veſano partium ſtudio potius ſapientiam, quam praeclara rationis uſura metiuntur.

§ 110. Om-

§ 110. Omne itaque animantium genus ſagacitate praeditum, atque affectibus, perinde ac homines, correptum; quemadmodum hucuſque exhibitum accurate fuit; haud ipſum ſane tantis polleret facultatibus, niſi hominum eorumdem more objecta rerum varia diſtingueret; utilia nimirum a noxiis, amica ab infeſtis facile internoſceret. Negari ſiquidem a nemine poterit ex voce, ſibilo, odore, aliiſque ſignis cuncta a Brutis optime diſcerni, quae externorum ſenſuum organa feriunt: quare iis ſemel perceptis, ſi amica aut ſibi conſentanea eſſe dignoſcant, toti continuo ſe comparant, ut blande amiceque excipiant; contra vero ſi inimica perſentiant ſtatim in praelium erumpunt, exaſperanturque adeo, ut in extremum vitae diſcrimen, ſi res ferat, prodire non paveant. Canes ſcilicet; quos inter innumera Bruta familiarius arctiuſque inter nos verſari uſuvenit; haud prius diſſitum incertumque rumorem auſcultarunt, quam ipſi erectis adſurgant auribus & adſtent ancipites, quouſque amici ne adveniant, an inimici eminus internoſcant: propterea aut in illos inſilire furentes, aut his blandientes occurrere quiſquis paſſim intuetur.

§ 111. Itaque propter hujuſmodi diſcernendi vim, quemadmodum injuriae, aut mali cujuslibet inſtantis opinio in iram metumque hominem adigunt, ita iiſdem affectibus belluas corripi neceſſe eſt, quae, facta inter plura collatione, malum aliquod inſtare ſibi quandoque judicabunt. Porro quae iram in homine antecedunt, vel conſequuntur, eadem exacte omnino in Brutis quamplurimis apparent. Irae haec in homine ſigna: excande-

ſcunt vultus, & oculi; contrahuntur pili, geſtiunt artus. Inde violenti motus; adverſus pericula impetus; in id quod caepere pertinaces, ac neceſſitudinum immemores eſſe deprehenduntur. Pervium eſt quoque in Cane irato intueri quam cito rubeſcant oculi, corripiantur undique pili. Tardi initio patent quidem, graveſque motus; ejuſque ira oculorum capitiſque agitationibus deinde progreditur: mox immanis conſequitur, feruſque impetus; nullius periculi metus, nulla aeque in familiares reverentia.

§ 112. Quapropter, quomodo non poteſt animal ullum non illud ſponte appetere, quod accommodatum ad naturam appareat, ſic non poteſt objectam rem perſpicuam, probeque diſtinctam non approbare. Quae enim quid percipiunt Bruta, adſentiuntur ſtatim; propterea quia rerum praeteritarum memoriam cum praeſentibus conferant, deinde earum ſimilitudines diſſimilitudineſque quam cito comprehendant: Aut ſi forte ipſa adſenſionem ſuſtinere ex incertis nonnullis eorum actionibus greſſibuſque videantur, id aliquando rerum obſcuritate, metu, aut memoriae imbecillitate eveniſſe dicamus; quod tamen in earum perſpicuitate, atque integra animantium ad res tenendas virtute non eſt, cujus omnis conſtantia, & firmitas ex his rebus conſtat, quibus adſenſa eſt, & quas ſemel adprobavit. Ad rem maxime facerent immenſa, quae mihi recentiſſime contigerunt hiſce diebus Canum, aliorumque Brutorum exempla; unde ſuperiora huçuſque de eorumdem perceptionibus, affectibus, virtutibuſque firmarentur, indeque adverſus pecudum impugnatores argumenta apodi-

ctica

ctica peteremus. Attamen mihi pro brevitate sollicite consulenti unum maxime ex tot tantisque liceat deligere, quod pridie dum haec Florentiae Commentaria persequor calamo gestum esse me cernente, & stupente profiteor. Redux ex Britannia elapsis diebus in Patriam advenerat Clarif. Vincentius Martinellius septuagenario major; Vir in omni Philologia, atque in Historiae ratione celebratissimus. Ut primum Florentiam petierat, Alexandri Dodswardi illustris familiarissimi sui invisendi gratia extra Urbis moenia illius Villam continuo adire properavit. Huic Martinellius quatuor ab hinc annis Canem apud se blanditiis altum, atque educatum, Londini quum ambo manerent, dono commendaverat, eumque secum Alexander ex Anglia discedens adsportatum festivitatis atque excubiarum caussa intra domicilii sui septa quam amanter custodiebat. Advena itaque amicus Villae ostium attingit, pulsat, eique non multo post, Cane eodem comitante, laetabundus ad fores aperiendas occurrit idem Dodswardus. Dum inter amicos prima, quemadmodum adsolet, ingentis laetitiae, ac urbanitatis officia dividuntur, gestientem, ejulantem. saltibus inusitatis Vincentium adgredientem eique mirum in modum blandientem Canem vidisses, quomodo, multoque amplius agere bellua ipsa consueverat, quum in Londinensi domo praeteritis temporibus apud herum pristinum versaretur. Itaque supervacaneum ulterius animadvertere existimo ex proposita historia quae, & quantum fide digna juxta susceptam argumentationem erui possent ad rem nostram, nisi aliò convertenda esset oratio.

 § 113.

§ 113. Quaerendum est ergo in animantibus cunctis quid sit eorum extremum, quid ultimum bonorum, ad quod omnia eorum gesta, & vota referri oporteat, ipsum autem nusquam, Porro omne animal, simulatque natum sit, voluptatem appetere, eaque gaudere ut summo bono; dolorem adspernari ut summum malum, & quantum possit a se repellere niti quotidiana edocti experientia intuemur. Nos autem quoniam detractis de homine sensibus reliqui nihil esse quod appetamus, sive fugiamus intima conscientia sentimus, quidnam Brutis inesse putabimus, quod aut ea ad quaerendum pelliciat, aut ad reprobandum vehementissime urgeat, si sensus omnis vigor, ut in nobis est agendorum summa ratio, ita ab iisdem repellatur, ejusque loco mechanicum prorsus atque exanime naturae opificium in ipsis comminiscamur.

§ 114. Quantum vero futilis illa sapienti viro videri debet difficultas, quae belluas inter & homines affert in rebus sentiendis ingens discrimen, fuse demonstrandi hic locus, tempusque non est; nisi quaedam obiter attingamus, quae caeteris mox dicendis iter facilius patefaciant. Existunt nimirum Cartesiani asseclae nonnulli adhuc, qui subtiliter admodum disputare videntur, neque inficiari dubitant eum in Brutis voluptatis dolorisque intimum sensum, qui, ut homines, in amorem vel fugam animantia omnia compellat: quippe dicere audent illi, eatenus nobis de eodem sensu licere tuto decernere, quatenus abditissima rerum perceptarum conscientia experiamur quid nobis prodesse, aut arridere, quid contra officere, aut displicere quoquomodo

do

do possit; caeterum nemo huc usque pecudum mentem ejusque statum potuit unquam per se se introspicere, aut ab ipsis sciscitari, quidnam diversum reipsa perciperent quum sibi voluptuosa contingerent, quod in doloribus non sentirent, vel molestissimo cruciatu potius sufficeretur. Paucis tamen dimitti a nobis deberent istiusmodi disputatores, nisi indociles, & ab omni veritate extorres perfracte vellent ipsi consistere. Nonne ergo exilientis corporis perspicua argumenta, laetitiae compertissima indicia, rerum comparandarum cura; contra vero moerores, metus, famis sitisque explendae angores, in cruciatibus clamores, omniumque eorum repulsio, quae noxia & inimica sibi belluae intimo discernunt judicio, id tandem cuique bene instituto persuadebunt, & appetendi, & refugiendi, & omnino rerum gerendarum initia, aut a vera voluptate, aut dolore proficisci? Quapropter qui nullo prorsus fulti argumento temere in vulgus jactare non verentur, Bruta ita se habentia nihil continere cum extremo agentium rationalium fine commune, tum sanae mentis usum deserere ipsi dicendi sunt, tum eo usque se se proripiunt in praeceps errorum pessimorum exitium, quibus nihil & homini, & philosopho evenire pejus potest. Quidni & homines nulla unquam germana voluptatis dolorisque perceptione perculsi eadem peragere absque fine asserentur, quae pecudes elateris corporei legibus, & mechanica sanguinis humorumque excurrentium oeconomia solum horum iudicio absolvuntur, qui animum omnem ab illis abjiciunt?

§ 115. Restat modo locus huic nostrorum Commentario-

tariorum Capiti vel maxime neceſſarius, de Brutorum in homines amicitia; quemadmodum inter nos ea nihil majus, nihil uberius, nihil ipſa jucundius fore univerſi teſtantur ſapientes: quam fortaſſis qui ab animantibus auferre conantur, ii quidem non cum belluis, ſed cum ipſis hominibus dimicant. Mutuum autem inquam hominum Brutorumque non ſolum amorem, quum beneficiis, ac ſolatiis invicem deliniuntur, verum etiam ad eam me confero oratione caritatem, qua ſemetipſa viciſſim, intra ſuum praeſertim quibuſque genus, arctiſſime dulciſſimeque complecti ſaepe conſpiciuntur. Itaque quum ſolitudo, & vita ſine amicis inſidiarum, & formidinum plena ſit; quibus item accedant egeſtates permultae, a quibus levari abſque alterius auxilio quiſque non valeat, recta ratio monet, ut de aliorum comparando amore perpetuò cogitemus, quo adepto & malorum periculo liberetur animus collatiſque commodis confirmetur, & a ſpe pariendarum voluptatum non ſejungatur. Quaecumque igitur de amicitiae laudibus, atque utilitate dicta a ſapientibus habentur, ea certe nonniſi a naturae fonte hauſta idcirco dicantur, quòd inſtituendarum amicitiarum conſuetudo a voluptate rerum humanarum domina, nec non a malorum depellendorum opinione fluxerit; quae duo in ipſa natura viventium maxime dominantur. Itaque nihil eſſe proſperum niſi voluptatem, nihil inproſperum, aut injucundum niſi dolorem quum vel ipſae ferociores belluae a magiſtra, & duce natura fuerint primitus edoctae, quaenam cauſſa interceſſerit, cur amicitia ab ipſorum animis evelleretur, niſi inſana philoſophiae reformandae, aut forte vituperandae, cupiditas,

ditas, equidem non intelligo. Verum de Brutorum amore, deque iis omnibus eorum animi motibus, qui spontanei recte dicuntur, alibi agemus deinde opportunius.

§ 116. Nunc ergo sermocinemur oportet de iis animae signis, quae externam portendunt judicandi speciem; quidquid nimirum oculis, pedibus, aurium erectione, vocibus, sibilo, aliisque velut totidem instrumentis exprimunt pecudes, id demum evidentissime innuere, quod nobis perinde affectibus variis praeoccupatis solet evenire, quum iisdem aut pene simillimis utimur argumentis. Inanis omnino appellaretur investigatio, quomodo nempe animantium loquela fuerit instituta, quibus adhibeatur legibus, in quo a multiplici hominum idiomate discrepet, & si quae sunt alia ad disputandum supervacanea non minus, quam chachinnis dignissima. Tot siquidem tantaque a perdocto Fabricio edita fuere in suo peculiari de *Brutorum loquela* volumine ab auctoritatibus, historiis, ratione, atque experimentis multis petita, ut, etsi vox Brutorum articulata non sit, nec tanta forte tonorum varietate discreta, quemadmodum nostra est, ipsam tamen tum humanam aemulari, ac tum maxime id demum omne significare, quod a nobis ejus ope peragitur, dilucide ostendit ejus argumentatio. Dicere praetermitto quod peculiarem animantium attinet educationem, cujus auxilio & aliquorum patientissima sedulitate factum quandoque fuit, testantibus eodem Fabricio, atque Rorario (*a*) ut ipsa ad verba fundenda articulate sonantia pervenire saepe potuerint; ne illud tanquam rei nostrae consentaneum usur-

(a) *In Opusc. supr. laudato pag. 76.*

usurpare velle videamur, quod non a naturae institutis sed ab una hominum in pecudes arte profectum est. Quamobrem non ab artificio, sed a natura ipsa expiscari necesse est quid pecudes loquendo valeant, & quid earum vocibus animo affectibusque comprehensum vere respondeat. Illa autem, quae est omni dubio procul doctorum indoctorumque magistra, unumquemque bene in praeclaram veritatem affectum, neque ullo partium studio praeoccupatum docet, hasce a Brutis plerisque edi voces pro diversis eorum occasionibus caussisque impellentibus, quarum indiciis amorem, cupiditatem, aut contra odium, iracundiam mente conceptam manifestare consuescunt. Iure propterea Theodatus Ossius ad rem nostram plura habet, quae ut expendantur dignissima quidem sunt (*a*); inter quae sequentia maxime teneantur. *Certum est autem bruta suos conceptus exprimere, aliisque manifestare, non solum gestu, visu, sed etiam voce multiformi, diversimode articulata: verum non pronuntiant illas litteras alphabeti, aut vocales, aut consonantes, quas homines exprimere constat; quamobrem hominibus loquutio proprie adscribitur.* Verum aliquibus deinde interjectis alia non minus animadvertenda subdit: *Bruta quoque, & aves suas passiones mutuo explicant, quum diversimode ad cibum, ad societatem, ad fugam, ad coitum, ad viam incitentur, vocesque immutent.* Addit ulterius eodem loco: *Verum mirari subit sapientis naturae providentiam, quae variis modis, & instrumentis singulis animantibus sua distribuit signa, quibus animi affectus de-*

(a) *In Cadmeja Segea pag.* 24.

demonstrent, *vocem nempe*, *sonum*, *gestum*, *adspectum tactum*, *loquelam*, *&c.* Ista vero cogitationum affectuumque patentia utique argumenta in omnium ferme Brutorum actibus, aut animae spiritalis, quae hujusmodi exterioribus notis apparet, constitutionem cuique non indocili philosopho debet facile persuadere, aut Brutorum eorumdem animam simulatos quosdam tantum affectus homini caeterisque belluis prodere sine antecedenti ulla cogitatione temere atque ineptissime dicamus oportet, aut frustra naturam aliquid fuisse molitam, quod supervacaneum prorsus reipsa sit, quum pecudibus multa humanis vocibus similia, & gestus varios, & signorum multiplicitatem concesserit, non minus stulte effutire cogamur. Quae profecto opinari, eaque elateris, & mechanismi viribus explicare quamprimum quisquis ausus fuerit; nisi ad insaniam quam proxime velit accedere, non tam inanibus verbis, quam firma praeclaraque argumentatione debet confirmare. Attamen quis eorum huc usque Cartesii dogmatibus addictissimus illud attigit demonstrationibus fastigium, unde si non mathematica, satis probabili nihilominus evidentia constaret, absque ullo penitus sensus mentisque principio tam magna, tam mira pecudes efficere posse quanta reipsa multiplici signorum specie intuentibus quotidie objiciuntur, quae item ab homine sine intimo rationis affectuumque imperante simili principio non fiunt. Nemo sane: nec injuria id affirmari ab unoquoque debet, cui non verba atque una Cartesiani systematis doctrina pro apodicticis argumentis valeant. Qui autem rem a sinceris minimeque suspectis veri cujuslibet fontibus indagi-

dagine sua petere exoptant, nec fucatis larvatisque veritatis veluti simulacris inanissime delectantur, ii procul dubio non tam flocci pendere id genus systemata consuevere, quam de Brutorum anima multo saniori philosophia non temere audent disputare. Sed de animantium vocibus, caeterisque animae sentientis notis indubiis adversus Automatum somniatores, dicam ne potius, quam disputatores multo uberius, multoque validius alibi dissertatio triumphabit. Nunc itaque alia aeque Capiti huic magis consentanea versare curemus.

§ 117. Nos itaque, qui non ab industria, sed ab illiberali labore deterremur, studii multum, multumque ratiocinationis impendere deinceps necesse habemus, ut ab animae corporeae veluti coeno ad germanam intelligendi conditionem, atque nitorem Brutorum ingenia transferamus: quod etsi non adhuc viritim fecerimus, nobis tamen ne faciamus imposterum non interdictum putamus. Cur autem eo usque, quin praestiterimus, deventum fuerit, caussae intercessere quamplures, quae captu difficillimae haud sunt, quamprimum ad ea mentem converterit quisquam, quae in hujusce Capitis limine pollicebamur. Nescii nimirum haudquaquam eramus totum quodcumque sermonis nostri robur, quod latinis Commentariis mandaremus, fore ut in varias reprehensiones incurreret, nisi primum per omne animantium genus multiplici animadversione excurrissemus.

§ 118. Praetermissis itaque pluribus aliis pene infinitis, quae quum in volatilibus, tum in terrestribus variis animantibus ingenii ad res hauriendas facultatem, memoriae vim, ac voluntatis potestatem apertissime,

ſime, multoque actius decernerent, atque firmarent, quam quae uberi admodum oratione noſtra perfectum hactenus fuit, ſupereſt demum ut aquatilia etiam animadverſionibus ſaltem nonnullis attingamus, ut ex omnium Brutorum generibus illud abſolvamus quod nobismetipſis fuerat ſermonis hujuſce initio conſtitutum. Inter innumera piſcium genera eos tantum deligemus, qui plerumque compertiores ſunt, quique ab unoquoque Philoſopho propria valeant experientia tentari, quare Scaurum Piſcem Philoſophiae Naturalis Scriptoribus notiſſimum, ejuſque ingenium haud hebete ex Clariſ. Ulyſſis Aldovrandi elucubrationibus eruditis & uberrimis primo inter aquatilia mente aliqua praedita conſtituamus. Ipſe namque juxta Ariſtotelis, Athenaei, Plutarchi, Oppiani, Aeliani, Plinii, aliorumque fidem tradit, eum prudentia, vafritie, amicitia pluribuſque cogitantis alicujus ſubſtantiae dotibus inſtitutum tam bene a natura, ut intuentes homines atque animadvertentes ipſum prorſus agendi morem eidem animantium generi debeamus pro ſanae mentis aequitate attribuere, quem homini excULto animaeque viribus exſerendis expedito conferre nullatenus dubitamus. Hujuſce Piſcis mores enucleatius tradere praeteream, propterea quia aliorum aquatilium ſermoni propediem habendo locum relinquamus oportet, antequam Capiti huic coronidem ſupremam imponamus.

§ 119. Infra pelagiorum Piſcium cenſum, qui ſquamoſi non ſunt, comprehenſae deſcribuntur Pelamydes, quarum carne divitum menſae, ea qua ad veſcendum ſalubres ſunt tempeſtate, lauto apparatu inſtruuntur,

Ha-

Harum tamen, quemadmodum & Thynnorum omnium, ingenium noſtra cum primis intereſt patefacere. Utrumque gregale Piſcium genus eſſe ex Ariſtotele, Plinio, caeteriſque in tota antiquitate claſſicis ſcriptoribus notiſſimum eſt, qui turmatim ex magno mari Pontum intrare memoriae prodiderunt; idque paſſim audiuntur piſcatores confirmare, qui maximo collecto agmine vagari migrareque utroſque conſpiciunt. Quum itaque teſte eodem Plinio (*a*) gregatim iſti ex uno in aliud mare vagantur, calliditatem adhibent hac ratione, atque ſolertiam: ſcilicet ſenſu exquiſito tempeſtatum immutationes percipientes eo conſiſtere aquarum loco delectantur, quem ſuae ſoſpitati, voluptatique accommodatum magis eſſe dignoverint; neque inde dimoveri in alium migraturi patiuntur, niſi temporis conditio, quam probe diſcernunt, ad iter ſuſcipiendum invitet. Ventorum quoque flatus ita ſentire videntur, ut ad eorum directionem ſe ferri ſaepe permittant, & ſecundo vehi fluctu nonniſi conſulto velint, quum ſibi diſcedendi opportunitatem proponunt. Thynnorum autem in natando ordinem atque diſciplinam plane admirandam ſic deſcribit Plutarchus, ut niſi de hiſce aquatilibus alia ex Oppiano (*b*) atque Aeliano (*c*) non minus ingenioſa haberemus, ea ſupra fidem non ab intemperantioribus ſolum criticis ad veritatis tribunal fortaſſis traherentur, aut in aſſentiendo haererent ſuſpenſi. Itaque praeter alia plura, quae horum animantium propria ab eodem

Plu-

(a) *Lib. VIII. Cap.* 15.

(b) *De Piſcat. lib.* 3.

(c) *De Animal. lib. I. Cap.* 40.

Plutarcho affirmantur, illud ab iſtis ſingulari aſtu & conſilio fieri inficiari nequimus, cur exoriente canicula, & ingraveſcente aeſtivo calore in Euxinum mare natare ita contendant, ut inter ſe veluti contextis turmis huc illac circumeant ſibique hac corporum conjunctione umbram invicem praebeant, ſeque a caleſcentibus ſolis radiis commode tueantur. Ab horum vero marinorum Brutorum ſolertia ad alia brevi inveſtiganda tranſgrediamur.

§ 129. Amias piſces è gregalium numero perinde commendemus oportet, quòd ipſae videlicet, Ariſtotele narrante, (*a*) ament ſe invicem, opem propterea ſibi mutuam ferant, & quum neceſſe fuerit ab aggredientibus acerrime ſe ſe defendant. Quare audaces, & celeres eſſe, & ſaltu valere admodum luculenta Oppiani (*b*) atque Aeliani (*c*) ſuppetunt teſtimonia. Illarum vero contra Delphinos pugnae pertinaciſſimae poſtulant ut in memoratis nuper Auctoribus perlegantur; ut inde quae quantaque ſit mentis ad verae rationis regulas inſtitutae in iiſdem acies atque facultas arguamus. Si profecto a proſpero certaminum exitu de earum verſutia, & ingenio decernere fas eſſet, utrumque in Amiis tam ſubtile, atque ad exquiſitiores prudentiae conſtantiſque animi regulas tam bene inveniretur compoſitum, ut fortaſſis in multis tantumdem deſiderari poſſet ex noſtris, quibus affatim ſemper fuit caeteroqui intelligendi, cupiendique praecipuum munus a Deo Na-

(a) *Hiſtor. Animal. Lib. VIII. Cap.* 2.
(b) *De Piſcat.*
(c) *De Animal. Lib. VIII. Cap.* 13.

Naturae Auctore supra omnia Bruta collatum. Ista tamen longiorem a nobis postulant orationem: quare rem persequi, & magis opportunum erit in praesens, & aliarum belluarum aquatilium historiam nequaquam praetermittere.

§ 121. Murenae audax in aggrediendis non aliis piscibus solum, verum etiam hominibus, saevitia satis superque nos docere valet, eam certe exseri non posse nisi industria, cogitatione, & appetitu adjutoribus atque ministris. Ea quippe, quae, Plinio scribente, humanae carnis avidissima est (*a*), omnem propterea calliditatem interponit, atque furorem, quo piscatores adoriatur incautos, atque in sicco etiam littore, amphibiorum more, hianti ore, venenatisque dentibus persequatur. Miro insuper ingenio astuque in evitandis periculis a natura donatam ex Oppiano (*b*) aliisque didicimus adeo, ut corporis sui lubricitati roborisque confisa paratos sibi retium hamorumque dolos facile vincat. Tantam esse autem hujusce piscis simulationem, atque vafritiem, si quando ad certamen cum Polypo, & Locusta se comparet, ex Aeliani historia (*c*) erudimur, ut tantumdem nec amplius a dolosis acutisque hominibus expectare deberemus.

§ 122. Delphini autem cognitio a nobis praetereunda non est in pluribus, quae illam liquido suadere videntur; tametsi nonnulla veluti fabulosa abjici ab emunctae naris scriptoribus debuerint olim, quum omnia ab-

(a) *Lib. IX. Cap.* 13.
(b) *De Piscat. Lib. III.*
(c) *De Animal. Lib. I. Cap.* 32.

absque examine & inconsulta gestorum veritate exciperentur. Porro nobis ex pluribus, quae traduntur, ea magis verosimiliora visa sunt, quorum habet historiam Aelianus (a) accuratam, utpote sedulus eorumdem Piscium investigator. Delphini, scilicet juxta aetatum rationem dispositi gregatim natare conspiciuntur; adeo ut parvuli in primo ordine locentur, quos natatione proximi sequuntur deinde qui sunt aetate magis confirmati. Quippe natu majores, quum parvulorum suorum sint amantissimi, pro iisdem vigilant adeo, ut, tanquam in militari cuneo, alii in prima acie, alii secunda, tertia alii constituantur, & seniores ipsi demum extremum agmen ducentes filiorum uxorumque natationem inspiciant, atque gubernent.

§ 123. Dimitti sane a nobis Disputatio ista vero non debet, antequam pauca quaedam de Crustaceorum primum ingeniis agamus ad rem hocce in Capite propositam magis-magisque attollendam; deinde autem de Testaceis sermocinandum brevi calamo nobis erit; quae duo ad aquatilium regnum aeque referri ab unoquoque, vel mediocriter hisce in rebus versato & sapiente videntur; ne scilicet vel minimum aliquid desiderare possis scribendi scopo consentaneum quod fuerit, vel horum ignorantia, vel disputantis desidia praetermissum. Inter primi generis illos; quos ideo ita vocari consueverint, quod tenui crusta contegantur, ob quam a reliquis Piscibus discernuntur; Locustae marinae principem locum sibi vendicare jure posse videntur: quippe major in hisce se praebeat animadvertenda in deligendo

cibo

(a) *De Animal. Lib. X. Cap. 8.*

cibo prudentia, major in persequendo fugiendoque hoste ingeniosa adhibita celeritas, & majus denique elucet robur in pugna; ad quam praeterea apta ipsis praesto sunt instrumenta; hastae videlicet; quibus nonnunquam, non aliter ac equites hastati tanto concurrunt impetu, ut rumpere eas prius, prae constantia in pugnando vehementi, velle videantur, quam ab acie vel tantisper remitti. Earum in committendis viribus ordinem, & veluti rei militaris disciplinam describunt pluribus Plinius (*a*), Aristoteles (*b*), Aelianus (*c*), aliique non pauci: quae sane omnia vesanum etiam hominem, & pene stipitem acernum nos vocare compellent, si ab hisce Brutis, quum ita bene se gerunt, mentem, ejusque peritum usum sejungamus, atque in obfirmata Cartesianorum sententia absque ratione ulla forte consentiamus. Illud item video in iisdem animantibus tum rerum percipiendarum facilitate quas sibi adversas esse persuadent, tum pathematum eorum, quae horribilium cognitionem consequuntur in homine, vi, atque imperio mirum in modum evenire saepenumero; aut quoties fortuna ferat ad Polypi marini conspectum; quod nobis inermibus ac inopinato accideret, si saevissimae & teterrimae belluae minitantem imminentemque rabiem declinare ullo pacto nequiremus; iisdem inquam, si fides Plinio accommodanda est (*d*) accidere prae ingenti illius pavore repentinum interitum, quamprimum juxta se Polypum ipsae con-

(a) *Lib. IX. Cap.* 30.
(b) *Histor. Animal. Lib. VIII. Cap.* 2.
(c) *De Animalib. Lib. IX. Cap.* 25.
(d) *Lib. XI. Cap. ultim.*

conſpexerint. Hujuſce admirandi eventus tum hiſtoriam, tum cauſſam potiſſimum, praeter laudatum Scriptorem, reliqui inſuper paulo ante advocati teſtes conceptis verbis conſpirantes aſſeverant; quibus accedit quoque Plutarchus (*a*), quem non minori dignum exiſtimatione penſamus. Progrediamur vero ad alia hujus generis, quae non minus de Cruſtaceorum ratione decernunt.

§ 124. Squillae etiam in Cruſtaceorum cenſum haberi debent, quarum tamen rationale aeque eſt ingenium. Quae enim cum Lupo marino bellum perpetuum gerunt, adverſus illius aſtum earumque vorandarum appetitum magnam ipſae perinde ejuſdem aut ſuperandi, aut interimendi ſagacitatem interponunt, & fraudes. Totum in utramque belluam commiſſum ſaepe praelium Aeliani verbis lubet enucleare. *Quum ſe interceptas* (ita ipſe Squillas commemorans (*b*)) *ſentiunt, faſtigium quod eminet a capite, quodque ſimile eſt acutiſſimo triremis roſtro, atque in ſumma parte ſecturas habet, modo ſerrulae uncinatae, hoc inquam animoſae illae beſtiolae quum incurvaverint, ſumma levitate ſaliunt, & tanquam ſaltatorium verſant orbem. Lupus ore maxime hiante, atque imminenti, quae eſt pelle tenera, & molli, ſquillam ex laſſitudine viribus defectam comprehendit, atque prandium fore arbitratur. Squilla primum in gutturis laxitate ſaltat, poſt aculeos in miſerum venatorem defigit; & lupum interficiens interficitur.*

§ 125. Magna, & admiranda quoque Cancrorum

i om-

(a) *De Solert. Animal.*

(b) *De Animalib. Lib. I. Cap.* 30.

omnium eſt calliditas, deque eorum mente bene cogitante conſpicuum argumentum, quum ſive ipſi inter ſe dimicant, ſive aquarum vim frangere tentant, ſive demum quum oſtreis conchiſque marinis diligentiſſime capiendis, ut ſaepe adſolent, delectantur. De eorum certaminibus, caeteriſque ingenioſe geſtis tum Plinius (*a*), & Oppianus unanimes agunt (*b*); potiſſimum vero D. Ambroſius (*c*) cujus verba hic referrentur concinne, niſi Orationem noſtram nimium infarcire vereremur. Quare pro brevitate ſolliciti ad alia tranſgredi ſimillima evolvenda toti continuo noſmetipſos comparamus.

§ 126. Teſtacea inquam animantia, quorum etſi genus a Cruſtaceis differre videatur, verſutia tamen, atque intelligendi facultate ita inanimatis omnibus praeſtat, quomodo hominum genus omne a Peripateticorum ſecta ferarum univerſitati antecellere maximopere dicebatur; neque propterea, quantum ad rationem adtinet, utrumque aliquid habere diſcriminis manifeſtis narrationibus affirmare jure poterimus. Cochleae itaque turbinatae, ſive aquatiles, ſive terreſtres, in ſingulis earum, qua late in Teſtaceorum natura patent, generibus animantia aliqua habere quae formident inimica, & cum quibus congrediantur, tradi a ſcriptoribus ſolent. Lacertis Cochleas univerſas inimiciſſimum genus eſſe teſtatur Plinius (*d*); contra vero Perdices, & Ardeas aves, tanquam adverſarios ſuos a Cochleis agnoſci, timerique,

ſcri-

(a) *Lib. IX. Cap.* 32.
(b) *De Piſcat.*
(c) *Hiſtor. Lib. V. Cap.* 8.
(d) *Lib. VIII. Cap.* 39.

ſcribit Aelianus (a). Atque e Cochlearum genere, quae Ariones vocantur, majorem praeſeferre in agendo verſutiam circumſpiciuntur, ut earumdem avium perſequentium calliditatem decipiant. Eorum ſiquidem ita eſt a caeteris Cochleis disjuncta natura; ut abſque laeſione ulla, quum voluerint, ab eorum teſtis egrediantur; quas ſuffragante eodem Auctore potiſſimum vacuas dimittunt, & aliò abeunt, quamprimum hoſtes ſuos praevident imminentes, nec iterum redeunt intro, donec volucres illae ab eorum viciniis receſſerint fraudatae, & de capienda praeda deſperantes.

§ 127. Ex tot igitur, aliiſque pene infinitis, quae de Brutorum omnium indole in ſingulis quidem varia, ſemper autem ad oſtendendam mentis vim bene compoſita, diſputata hactenus ſunt, illud mihi videor poſſe legitime conficere, quod belluae rationem habeant a natura largitam, mentemque, & acrem, & vigentem celerrimeque multa ſimul agitantem, & ut ita dicam ſagacem, quae ut cauſſas rerum, & conſequutiones videat, & ſimilitudines transferat, & disjuncta conjungat, & cum praeſentibus futura copulet, omnemque complectatur vitae conſequentis ſtatum: unde & quae ipſis delectabilia apparent ſollicite quaerantur, & quae contra noxia, triſtia, & incommoda eorum menti offerunt ſe ſe, non reſpuantur ſolum, verum etiam tota virium contentione ab iiſdem fugiantur. Ut nos itaque de ſpiritali hominum ingenio ex ſuis operibus probe argumentari dicimur, ita de belluarum anima ad cogitandum aptiſſima decernere jure nos poſſe videmur.

i 2 § 128.

(a) *De Animal. Lib. X. Cap. V.*

§ 128. Si Brutorum igitur anima, quae ex illorum operibus satis superque philosopho docili minimeque cavilloso spiritalis deberet esse comperta, per se loqueretur, nec ea quidem tam pertinaces habuisset adversarios, neque jam tam praeclarissimae ob institutas huc usque demonstrationes eius veritati diutius victas demum concedere manus repugnarent. Itaque quanquam in superiori sermone, qui cum Cartesianis est habitus, non remissi fuerimus, tamen haec acrior est cum iisdem parata disputatio, atque contentio. Quae enim de belluarum Anima, juxta recensitas per tria singula earum genera operationes sunt disputata, ea nec acutissime neque profunde sunt pertractata. Qui praeterea mechanicam animantium in agendo vim defendunt, neque admodum versuti in disserendo sunt, nec qui contra dicunt causam difficilem repulerunt. Attamen ad obstruenda penitus detrahentium ora nihil aptius aut conducibilius fore existimo, quam illis temere sententiae nostrae contradicentibus objicere, Brutorum nempe operationes, voces, gesticulationes, aliaque ab iis saepe adhibita ad vitam externa praesidia nonnisi illorum amplissimo generi a natura uberi & provida fuisse largita, quam ut se corpusque bene tuerentur; & animam in iisdem latentem, rerum plurimarum indigentem, sibi utilia perquirentem, & noxia quaeque praecaventem, eorumdem omnium ope patefacerent. Belluarum omnium animam nobis hac ratione tam diversimode de se loquentem ex iis quae illarum undequaque patent, quisquis argumentetur, vereri non debet ne, nisi forte a stultis, reprehendatur; quum ipse differendo a more

in-

institutoque majorum neutiquam aberraverit, qui aequae disputationis leges non verbis solum, verum etiam opera ipsa ad omnem futuri temporis aeternitatem custodiendas tradidere; tum etiam quod ipse haec ad eos scribat, qui tum in Philosophia tum in optimo genere Philosophiae magnopere processisse existimantur.

§ 129. Quo igitur exactae rationis argumento ii semper progressi fuisse dicuntur, quorum assidua cura fuit ex effectibus purgata mentis acie perpensis, & inter se collatis in alicujus causae vim cognitione se se attollere, cujus cum iisdem effectibus constans intercedat relatio (quemadmodum nos in decernenda spiritali Brutorum anima legitime ita differuisse gloriamur) contra ii perperam se gessisse & adversus dialectices praecepta turpiter peccasse liquet, qui nullo probato fulti theoremate in alterius causae cognitionem ex belluarum operibus adscenderunt, quae nullam prorsus copulationem cum iisdem habere videtur. Aut igitur Cartesiani exhibeant Philosophis necesse est quonam denique rationis nexu tam mira, tam ingeniosa, tam solertia, & affectuum plena, quae in animantibus constant cum corporibus organicis omni anima destitutis; quae mechanica non sit; probe cohereant, atque consistant, quin quamplurima sequantur incongrua philosopho vere ingenuo vitanda; aut desinant autem opinionem carpere nostram, eamque ejus imbecillitatis insimulare, quam nonnisi Cartesianae sententiae propriam esse, velint ipsi nolint comperire debent, atque fateri; aut noverint demum nullius pretii esse quidquid ad placitum nostrum infringendum non minus inconsultò jactare solent, quam

im-

imperite. Effutiunt ipſi nimirum, haud eſſe idcirco in belluis cogitantis loquentiſque animae indicia quaecumque ab illis peragi tanquam ab anima prodeuntia ſpecie tenus objiciuntur, quod non perſpicue omnique dubitatione ſemota intelligamus quod iis ſibi velint Bruta argumentis oſtendere, quae forte a mechanicis legibus, atque a naturae neceſſitate abſque ullo animae ſentientis imperio exoriuntur. Oh praeclaram diſputandi rationem; quae primo turpe uſurpat pro argumentatione mendacium, & illud deinde infert, quod eſt ab uſurpato principio penitus alienum! Quis cumprimis audeat inficiari, & pro judicii ſanitate puram putamque temeritatem opponere, animantia videlicet haud tantam mentis & ingenii ſui intuentibus copiam facere, ut propterea quiſque, non ſtupidus & animi impotens, ſed eruditus, & ad aequiorem Philoſophiam jure prae harum rerum obſcuritate dubitare queat ullam reipſa Brutorum intercedere cum hominis mente communionem? Attamen iſthaec Carteſii ſectatoribus inpraeſens prae nimia indulgentia aliquantiſper permittamus, atque univerſa in belluis animae vigentis, ſentientis, imperantiſque magnopere perſpicua caeteroqui ſigna tanquam involuta, incerta, & obſcura dicere ultro hallucinati patiamur. Itaque & Dialectici & Phyſici, quemadmodum verbis utuntur iis, quae non indoctioribus etiam nota non ſunt; Geometrae vero, Muſici, Grammatici, iſti quoque more quodam loquuntur ſuo prophanis impervio; ipſae item Rhetorum artes, quae ſunt totae forenſes, atque populares, verbis tamen in dicendo quaſi privatis utuntur ac ſuis; atque omiſſis hiſce artibus ele-

gan-

gantibus atque ingenuis, ne opifices quidem tueri sua artificia possent, nisi vocabulis uterentur nobis incognitis, usitatis sibi; ac denique sicuti agricultura etiam, quae abhorret ab omni politiore elegantia, tamen eas res, in quibus versatur, nominibus notavit novis, ita nihil mirum videri posset, si forte Bruta difficili, obscuro, agresti, & sui generis proprio uterentur quodammodo vocabulorum promptuario, quod nonnisi ab iis teneretur exploratum & bene perceptum, quae communem cum reliquis animantibus fuissent sortita naturam. Porro quum nihil insanius fingi queat, neque magis a recto Philosophorum sensu abhorrens quam ingenuarum, & mechanicarum earum artium propterea, non dicam parvipendere, sed inficiari veritatem, utilitatemque, quòd a plerisque suorum mysteriorum imperitis, atque nominum insciis earumdem vis ignoretur, atque praestantia, inde consequi praeclarissimum est, nemini quoque, citra mentis vesaniam, fas esse de spiritali Brutorum anima ambigere, deque valida in suas operationes potestate contradicentem opponere audaciam, aut pro explanandis eorum phaenomenis ad ineptissimum systema confugere, proptereaquia non aliquibus continuo, & dilucide ea animantium innotescant operantium indicia, quae alii quamplures recte philosophantes, & egregia imbuti ratione pro tutissimo animae spiritalis veluti idiomate usurpant. Si quid igitur non habeant Cartesiani reliquum majus, quo placitum tueantur suum, in hac philosophia adeo inopes fore deprehenduntur, ut continuo illos deserendos esse decernamus; unde ad alia praestantioris pretii, atque momenti sequenti Capite

pite

pite verſanda progrediamur. Interim verò moneamus oportet, nos ea perfeciſſe hactenus, quae extimam quodammodo diſputationis hujuſce naturam contingebant, ut primo pollicebamur Commentariorum limine. Quae autem ſcribenda modo ſunt reliqua diverſum ab iis plane aliquid ſtatuunt, cujus veritas non teſtium numero, & hiſtoriae fidei ſolum innititur, ſed aliunde dependere deinceps videbitur.

CAPUT XV.

Brutorum operationes, & quae ipsorum animales dicuntur functiones cum germanis sensus, atque irritabilitatis notionibus universim receptis conferuntur; atque inde ad adstruendum eorumdem spiritale principium progreditur Oratio.

Rutorum qui nullum esse animantium genus rationis capax, atque ad omnia fere intelligenda, quemadmodum homines possunt, a natura comparatum inficiari solent, ii profecto omnem cogitandi curam a se penitus abjecisse videntur; neque nisi lippis oculis eorum operationes expenderunt. Illorum quippe caussa majoris quam ipsi putabant momenti arctissime efflagitabat per se se, ut eos aut vitiosae desidiae insimularet, qui easdem funditus animadvertere nollent, quum bene ingenii acie valerent, aut summae verteret illo-

illorum ſtultitiae, qui affectum imperio & partium zelo praeoccupati, non prudentiae minus, quam eruditionis inopia, de difficillimis id genus inquiſitionibus, veluti ex tripode, tumenti, & putida ſimul magiſterii impoſtura reſponderent. Quamobrem qui belluarum grave admodum in Philoſophia negocium, earumque ad ingenii opera aptitudinem mordicus adſpernari, & peſſundare ſe velle tuentur, iis mihi Atheis ſimillimi eſſe videntur, quorum tanta eſt ſollicitudo ne ſupremum aliquod Numen ampliſſimae naturae univerſitati praeficiatur, quod colant, quodque merito debeant formidare, tametſi ad illud reprobandum neque ſapientiſſimorum Virorum auctoritas ulla, neque firma eas argumentorum vis aliqua impellat, aut praeclare ſuadeat. Iſti nimirum ita Solis, & Lunae converſiones, & ratos perenneſque curſus; ita ſyderum pulchritudinem varietatemque; ita telluris hujuſce adſpectabilis venuſtatem, amoenitatem, atque divitias, dum floribus, herbis, arboribus, frugibuſque exornatur; ita fontium gelidas perennitates, maris aeſtus, riparum viridiſſimarum apparatus, camporum immenſitatem, ſpeluncarum concavas altitudines, montium proceritates; ita varia genera beſtiarum, ferarum, volucrum, aquatilium, atque ſerpentium, quorum ad paſtum inquirendum vita ſolum condita eſſe a natura videtur; ita corpus hoc noſtrum, cujus omnia membra vel ad commodum, vel ad venuſtatem aptiora eſſe non poſſunt magiſque concinne conformata; ita demum omnia & ſingula in hoc orbe noſtro terraqueo ea ratione conſtituta, ut neque ad uſum meliora eſſe potuerint, neque ad ſpeciem pulchriora quotidie inquam contem-

plan-

plantur, quin intelligere tamen velint inesse aliquem in hujusmodi ordinatissima rerum multarum, & magnarum administratione supremum Moderatorem, & tanti operis, tantique muneris principem veluti Architectum. Quare ut isti nebulones tam pravo philosophantes ingenio seu mavis in tanta philosophiae perversitate insanientes dicendi merito sunt; quum fortunae potius, quam sapientissimae mentis consilio universa committunt; sic non immerito ad vesaniam ii videntur non minus accedere, qui de Brutorum anima perperam sentire adeo profitentur, ut universa eorum opera plena caeteroquin rationis atque consilii vel ad aequivocum nescio quod sentientis animae principium referant, vel, quod est multo inconsultius atque deterius, organorum mechanico plane concursui, sanguinisque circulationi penitus attribuant. Itaque si quando a germana philosophia prophani id genus Scriptores in animantium rebus audeant aliquid effutire, ipsi profecto aut eorum nihil reipsa scire demonstrant, aut nescire dissimulant, quae Physiologia docet, quae experimenta compertissima tradunt, & quaecumque tandem a solertioribus Viris detecta hodierna sunt tempestate de fibrarum impetu, elatere, elasticitate, de fluidorum omnium pernicissimo in quolibet animantium corpore perpetuo circuitu, deque aliis pene infinitis, quorum necessarius est cum animae sensationibus mentisque incorporeae operibus nexus, & mutua relatio. Igitur in hisce analytice exquirendis expendendisque versabimur deinceps; indeque ad propositum denique Capitis hujusce scopum elucubrandum reverti curabimus.

§ 131.

§ 131. Quemadmodum Physiologia ergo omnis, ejusque leges a naturae viventis contemplatione derivatae id habent cum hominibus Brutisque commune, ut partium organicarum dispositiones, ac vires simul in illis acres, maximeque operantes utrisque viventibus absoluta pene analogia congruant, hoc nobis proinde constituendum erit inpraesens, ne pro animalium cogitantium causa facturi ab hisce accuratissime expendendis accommodandisque pro re nata vel hilum discedamus. Etenim praestanti Viro Georgio Baglivio docente (*a*), *qui analogice ab anatomia Insectorum ad anatomiam Brutorum, ab hac ad illam hominum philosophantur, optime philosophantur: siquidem sub genere viventium analogizant. Et quoniam attributa unius, facta sufficienti partium enumeratione, optime respondent attributis alterius, ideo observata anatomica in Brutis, non solum facem praebuerunt observatis anatomicis in homine, sed iisdem adamussim congruunt: imo ex certa hac, & mutua analogia utrinque, & circulatio sanguinis, & structurae viscerum, & alia innumera detecta sunt tanta saeculi nostri felicitate.*

§ 132. Non est autem supervacaneum nobis, quantum loci hujus patiuntur brevitates, animantium fibras investigare earumque deinde activas facultates expendere, ut inde in Hallerianam irritabilitatem commodius transeamus. Illarum porro duo esse genera ut in homine, ita in animantibus pene omnibus universi Anatomici atque Physiologi fidem praebent latissimam; quarum unum membranaceum, carneum alterum dicunt.

Quae

(a) *Praxeos Medic. Lib. I. Cap. 6.*

Quae membranaceae exiſtunt in utriſque viventibus fibrae a cerebro cum pia & dura menynge, carneae vero a tendinibus ortum propaginemque ſuam ducere res eſt jam compertiſſima. Earumdem texturam, ac bene firmam compagem oculari experimento deprehendit olim praeclariſſimus idem Georgius Baglivius (*a*) de re medica optime meritus, quum anno 1701. Gallinam, Canem, & Cuniculum fame conſulto interemptos, in Theatro Anatomico cultro ſubjecit; in quibus etiam robur firmitatemque detexit, quamprimum intra plures diſparis naturae liquores illas rite diſſectas apprimeque lotas maceravit: quarum denique conſtantiſſimam ſoliditatem in leonina carne comperiſſe luculenter affirmat. Eorum vero piſcium, qui velocitate natandi prae caeteris valent, ut Delphini, Thynni, Xipiae &c. duriores animadvertit fibras, criſpatas, tenſaſque multo magis, quam quae in aliis aquatilibus animantibus apparerent, quorum tardior eſt ſemet movendi caeteroqui facultas. Par in terreſtribus nonnullis, atque volatilibus Brutis exploravit diſcrimen ab aliis ejuſdem generis Vir eximius, quorum non habetur tanta currendi volandique celeritas, quanta in utriſque functionibus illorum eſt exercitatio. Quare expeditiorem in belluis omnibus curſum petendum fore ille autumat non a majori circumgyrantis fluidi ſolum vi, verum etiam a peculiari ſolidorum ſtructura firmitateque pendere teſtatur.

§ 133. Quantum vero ad elateris vim, reſiſtentiam, & impulſum ſpectat, quibus membranaceae potiſſimum fibrae

(a) *De Fibra Motrice Lib. I. Cap. 2.*

fibrae in vivente quopiam animali donantur, paucis necesse est ut scribamus. Quum primis vero durae matris membrana (quae tota fibrillis contexta sub cranio sita latet) robusta, crassa, atque dividua iis praedita facultatibus comperitur, quarum autem vim experimenta diligenter a magnis Anatomicis facta perpetuo decreverunt. Quippe ipsa peculiari fibrarum structura quum constet, ut tota ad constringendum exprimendumque facta videatur, inde est cur a Scriptoribus *cerebri cor* fuerit appellata: siquidem membranacei ejus villi, quibus undequaque vestitur, crispentur saepenumero atque contrahantur, non aequabilibus systolis atque diastolis nisibus tantum, verum etiam multo vehementius magisque inordinate, quamprimum illam corpuscula quaeque acria praesertim fluida contingant. Id compertissimum habuere patientes permulti animantium Brutorum sectores, qui tentamenta a se inita posteritati etiam praeclaris memoriis tradidere: in Ovibus scilicet recens natis in Canibus, aliisque quampluribus detexerunt primum; si quando acubus tenuissimis duram matrem pungerent, aut in eam acidos infunderent liquores; per omnes earum machinarum partes vehementissimos excitari convulsivos motus, tremores, jactationes, paralyses, ejulatus, aliaque horrenda symptomata; deinde in eadem menynge, quae a cerebro progreditur, totamque infra dorsi vertebras medullam vestit oblongatam, patefacta iisdem simillima sunt phoenomena a Clar. Viro Georgio Baglivio (*a*), cuius verba, tametsi fusius quam propositi aequitas sinat, exscripta fortasse videantur, praeterire non

(a) *De Fibra Motrice Lib. I. Cap. V.*

non debemus. *Canem molossum vivum debite ligavi* (en illius historia) *cum amico meo Dom. Pallilio Viro sincero, & moribus vere Romanis praedito. Separavi diligenter cutem, & musculos dorsales prope dorsi vertebras: denudata una ex vertebris, terebravi eam maxima cum diligentia, quousque terebrando perveni ad cavitatem spinalis medullae suis menyngibus involutae. Hoc facto solvimus canem, ut videremus an posset incedere: incedebat itaque ut prius, saltabat, ac bene se movebat. Denuo ipsum ligavimus, sed tali modo, ut libere movere se posset hinc inde post experimenta, quae meditabamur. Foramen terebrationis in vertebra erat tantae capacitatis, ut Siringae foramen intrudi commode posset. Puncta per acum menynge spinalis medullae in loco terebrato, canis statim, fortiter, ac per totum convellebatur; deinde paulo post quiescebat. Siringato Spiritu vini tepido velocius respirabat, leviter veluti horrebat per totum. ac veluti paulo post somno corripiebatur. At quando in majori copia liquor hic injiciebatur tepidus, tremebat fortius, sed cum hilaritate. Post duas horas siringatione iniiciebamus guttas aliquot Spiritus nitri soluti cum pauca aqua: tremebat vehementius, ejulabat, torquebatur: stupore primò corripiebatur; deinde motibus convulsivis, modo in partibus superioribus, modo in inferioribus, prout acidus liquor modo partes superiores, modo inferiores spinalis medullae magis vel minus alluebat, ac vellicabat. Comedit interea frustula panis ea nocte, & mane sequenti stupidus videbatur, sed magis expeditos motus peragebat parte posteriori, quam anteriori cor-*

po-

poris. Mane igitur ſiringa injecimus Spiritum nitri purum in majori copia. Statim horrendi ululatus, ventris intumeſcentia, aliquando vomitus, aliquando ſpuma ex ore, motus convulſivi ingentes, lamentatio, & ululatus magnus. Factis aliis ſiringationibus, debita ſemper, ſed pauca cum liquoris praefati quantitate, creſcentibus ſenſim convulſionibus de repente obiit, & rigidus ſtatim evaſit veluti truncus. In aliis canibus terebravimus vertebras colli, in aliis vertebras ultimas verſus os ſacrum; & pro varia ſiringatione liquorum modo ſpirituoſorum, modo acrium & acidorum varia. Subnaſcebantur accidentia tremoris, convulſionis, paralyſis &c. modo in partibus circa caput, & pectus, modo in partibus circa viſcera naturalia. In catulo terebrato in vertebra tertia colli, facta ſiringatione decocti vitrioli in ſpinalem medullam, eoque injecto valde calido, ne dicam fervido, ſtatim periit convulſus. In pecude muſculum coxae diligenter cum eodem Dom. Pallilio a reliquis vicinis ſeparavi, pauca tantum non ſeparata ejuſdem portione, per quam poſſit vicinis adhaerere: abſciſſis hinc inde tendinibus hujus muſculi, eoque leni contractu adhaerente muſculo vicino, obſervavi ſeparatum muſculum, licet abſciſſi ſint tendines, obſcure moveri, contrahi, ſuas fibras criſpari, oſcillare, ſed obſcure. En quomodo per elaterem proprium, per vim in fibris elaſticam innatam moventur muſculi: id enim tentari poterit in Anate viva, aliiſque volatilibus, vel quadrupedibus.

§ 134 Fibrillarum muſcularium in iis praeterea tam potens eſt actio, ut, ſemel ac contingantur, quolibet

mu-

musculus rapidissima confestim contractione brevior, densior, durior, atque rigidior efficiatur; & ossa etiam, uno temporis puncto, quibus adnectitur, diversimode moveat, humoresque suis canalibus comprehensos in pernicissimum motum impellat. Musculorum hujusce-modi contractio postulat itaque, ut animales qui passim dicuntur spiritus virium suarum diversa efficiant incrementa. Fac igitur, eos spiritus majori ubertate celeritateque in nervos immitti aliquos, haud erit sane operosum, neque explicatu mirum, cur musculi tanta vi polleant, ut ad resistentiam ingentium quandoque ponderum superandam magnopere valeant; tametsi debilissima eorum sit caussa; materia nimirum juxta fibrarum confinia tenuis admodum, cujusmodi spiritus iidem esse concipiuntur: poruli namque, quos materia ingreditur illa, in infinitum pene dixerim multiplicantur, & musculi simul ob incredibilem fibrarum copiam coalescunt, ut microscopia liquido ostendunt, & acutissimus Iohannes Bernoullius integrali calculo demonstrationem adjecit. Quae insuper vis eo magis credibilis se se offert philosopho, si nervei ejusdem fluidi elasticitatem cum eorundem organorum elatere conjunctam animo ipse complectatur.

§ 135. Quae igitur de humani corporis valetudine infinitis propemodum voluminibus post restitutam medicae artis facultatem hactenus sunt exarata, eadem omnino Brutis, eorumque incolumitati servandae harum, quae nuper attigimus, theoriarum lumine facili debent analogia a nobis jure accommodari Pecudum scilicet corporeae machinae, ut pene iisdem aut simi-

k libus

libus morbis obnoxiae comperiuntur, ita contra eorum ſoſpitas ab iis pendet ſingulis aequabilis ſanitatis momentis, viribuſque plane comparibus, unde hominum vigor, & vitae conſtantia definitur. Sanguinis aliorumque fluidorum per omne organicum corpus circuitus, alterni aeris inſpirandi exſpirandique conatus, alimentorum coquendorum infra ventriculi clauſtra labor aſſiduus; & quae inde plura conſequuntur; chili ſeparationes, atque nutritiones innumerae, ſomnus denique, & ſi quod eſt aliud, cujus perfectio muſculis iis adnitentibus fieri debet, qui paſſim involuntarii appellantur, ita haec omnia ſunt in nobis, ut animantibus reliquis non deeſſe experimentorum hiſtoria deinceps afferenda perſpicue, ut reor, conſtabit Quae autem animantium omnium abſolvendae functiones ſunt, quarum ea vis eſt, & naturalis diſciplina ut voluntariis efflagitent muſculis imperari, nihil erit profecto, quod adverſetur quominus aliorum tentaminum ductu in Brutis aeque ac in homine eaedem reipſa exerceri praeclare a nobis oſtendantur.

§ 136 Quidquid ergo animantibus, ſive noxium ſive ſalubre evenire perſaepe ſolet, quod per ſe ſe vel iis bene valentibus opituletur, vel ſanitatem laedat quoquomodo, ad duo principiorum genera revocari debere omnium me eorum praecepta compellunt, qui in tota Phyſiologia claſſici ſunt Scriptores, de eaque Principes optime meriti. Horum alia *nonnaturalia*, quaedam vero tam proſperae quam adverſae valetudinis *praeternaturalia* dicuntur initia; quorum tamen utrobique non numerus ſolum, verum etiam ad utrumque Brutorum

rum

rum ſtatum relatio patefacienda nobis erit inferius.

§ 137. Inter ea, quae viris etiam doctrinae pulchritudine praeſtantibus ſtuporem conciliare ſaepe ſolent, ea eſt corporis humani ſtructura, tantaque illius in abſorbentibus venis ſtructura, ut earum orificia; quippe molliſſimis, delicatis, & admodum irritabilibus fibrillis coaleſcentia; illico vehementer, rigentibus ſphynteris, contrahantur, quemadmodum celebratiſſimus docet Dom. Albertus Haller (*a*), quamprimum vel minima aliqua acris fluidi ſive bilioſi particula iis forte admoveatur: eo namque natura ipſa ita conſtituta ſibi quodammodo proſpicere adverſo niſu videtur, ut veneficus humor ille valetudini maxime infenſus continuo a circulatione repellatur. Haec autem conſtans naturae oeconomia tum primum viget, & ordinara progreditur quum corpus nullis praepeditur obſtaculis, & conſuetis valetudinis legibus libere obtemperat: verum ſecus rem ſe habere experiuntur periti naturae animalis inveſtigatores, ſi quando ea ſanguinis excurrentis vaſa elaſtica vi ſua, morborum vitio, deſtituantur: ſiquidem iſtericis, nec non hypocondriacis maxime affectionibus perculſa, & debilitata membra tam pervium iis iter parant humoribus, quanta acrioris ſtimuli vis eſt & acies, quae infirmam valeat facili negocio orificiorum vincere reſiſtentiam. *Si vero ſtagnans liquor* (eximii Viri de Gorter ad rem noſtram eſt animadverſio) *ſenſim fit acrior, ut irritamento ſuo in ambitu haerentia oſcula poſſit commovere, id quod diu quietum haeſit ingreditur*

(a) *Praelect. Academ.* § 91.

ditur circulantia vaſa, & inficit corpus. (*a*)

§ 138. Attamen quae ſint morborum in animantibus cauſſae non eſt hic quod tempeſtive dicamus, niſi primum ſanitatis ſanciendae leges & munia nonnullis animadverſionibus magis magiſque conſtituantur. Solidae quippe in viventibus corporibus partes tum vaſculorum multorum aggregatione, tum ſuis membranis ſive vaginis totidem conſtant tenuiſſimis, utrobique etiam ex tubulis per quam exiguis textura earum admiranda penitus a Clariſſ. Ruiſchio ſedulitate ingenti detecta fuit (*b*). Itaque quo ſolidae hujuſmodi partes ſuis fungantur quaeque muneribus, elaſticitatis vi pollere ea debent, quae illarum capacitati ſit accommodata. Porro hujus haberi exacta notio ſolet in ratione compoſita ex impetus momentis, quibus liquida per ſingula animantium vaſa excurrunt atque circumeunt, ac tum etiam ex tubulorum reſiſtentia, qua donati ipſi a natura fuere. Etſi vero Brutorum morbi nec tam multiplices, neque tam frequentes eveniant, quemadmodum hominibus uſuvenire ſolet, eorundem tamen ſoſpitas rectuſque membrorum tenor nobiſcum eſt aeque communis.

§ 139. Valetudinis autem, quae ſaepe latitudo vulgo appellatur, a pluribus in animantium organis pendet motionum principiis, quarum vigore ut tota ſanguinis humorumque caeterorum circulatio probe perficitur, ita earundem imminutione non ita late diſtenta ſive hominis, ſive Bruti ſanitas jure ſolet appellari. Ne vero hac

(a) *Exercit. Medic. IV.* de Siti §. 14

(b) *Epiſt. Anat. Problem. Tab. III. Fig.* 1. 2. 3.

hac in re vitium obrepat aliquod, non tam cordis, quam omnium, quae ſanguifera vaſa dicuntur, motus vividus & conſtans ſervetur oportet adeo, ut ab eo tanquam a principe earundem motionum fonte per totam corporis organizationem ſibi ſemper ſimilis propagetur. Pro tuendis vero hac ratione machinae animalis motibus peculiaris ipſius cordis ſtructura maxime confert, cujus intertextae fibrae tam energica elaſticitate valent, quanta ſatis ſuperque eſt, unde elateris virtus vel iis minutiſſimis canaliculis quaquaverſus communicetur, per quorum diametrum vix globulis ſanguinis rubris tranſitus patere poſſe concipitur. Quae itaque in homine fieri Phyſiologi docent, eadem belluis omnigenae pene claſſis rite accommodantur.

§ 140. Tam late vero per omne animantium organicum corpus diſtenta elaſticitatis virtus, quae humorum circulationi ſuppetias affert maximas diverſum quid plane eſſe ab irritabilitatis momentis affirmemus oportet, de qua nobis propediem erit fuſius agendum; tametſi utraque in ſingulis animantibus vis, atque niſus mutuum ſibi auxilium praebeat, atque vigorem: quippe irritabilitas alternis, ut dicemus, fibrarum motibus ſe ſe exſerat; quorum tamen nulla eſſet poteſtas, niſi membrorum, vaſculorumque omnium elateres compreſſionem primum, & priſtinam deinde compreſſarum partium reſtitutionem exacte perficerent. Neque ergo irritabilitas abſque elatere, neque abſque illa elaſticitas ulla in animantibus vigeret. Attamen non ita ſibi mutuo utraeque iſtae opitulantur vires, ut nullus inter eas exiſtat principiorum & cauſſae ordo: quinimo facilis

lis illa in quampluribus animantium partibus femet contrahendi poteftas, quamprimum ab externo aliquo corpore contingantur, in cauffa eft, cur earundem elafticitas alternis fuis compreffionis reftitutionifque motibus citiffime obtemperet.

§ 141. Omnis itaque animantium Phyfiologia a membrorum irritabilitate ortum ducit, fine qua nec homines, nec Bruta aut aliquid agere, aut fentire unquam fuafque vires omnes exferere potuiffent, quibus a ftipite & a rebus fenfu carentibus fecernuntur. Hujus porro veritas non ab Hallerii folum doctrina atque elucubratione pendet (a quo Hallerianae irritabilitatis nomen habet) neque commentis pto ejus lubito adinventis innititur, fed una potiffimum naturae indagine tota confiftit. Rationis eft igitur rite compofitae illius fyftemati fidem accommodare omnem; & fi forte fyftematis vocem tantae doctrinae famae aliquid detrahere fufpicemur, ab hoc etiam nomine libentiffime abftineamus; eamque propterea legum conftantiffimarum perpetuam in animantibus a fapientiffimo Viro factam animadverfionem appellabimus, quibus natura fibimet continenter fimilis & aequabilis efficit, ut quae ab ipfis animantibus, aut pro delectabilibus appetendis conquirendifque, aut pro rebus dolorificis pofthabendis fugiendifque exercentur, nonnifi huic uni utriufque invicem adverfi conatus latiffimam vim referant penitus acceptam.

§ 142. Operae demum pretium fore intelligimus, membrorum in animantibus irritationem ita in praefens defcribere, & ad rem propofitam ufurpare, ut tamen ac-

accuratius ſingula perluſtremus, & nonnulla ab aliis conſpicue ſecernamus. Tria porro exiſtere in quopiam ſive pecudum, ſive hominum corpore non dubitamus, quorum momentis non ſanitatis viror tantum adſtrui poſſe dicitur, verum etiam vitae animalis conſtitutio omnis cuique probata eſt atque comperta. Quippe Clariſſimor. Virorum Hallerii, Zimmermanni, Caſtelii ſcitis apprime inſtituti nonnullas primum corporis viventis partes a reliquis debemus ſecernere, quae irritabilitatis ſolum robore inſtruuntur; exiſtunt illae deinde, quae ſenſu tantum ſunt praeditae, quin ulla exhibeant contractionis indicia; atque eae denique in organizata viventium machina inveniuntur partes, quae vivida tum ſenſus, tum irritationis ſimul ſigna portendunt. Quae ad tertium hujuſmodi genus ſpectant cor praecipue recenſent, cujus contractio per ſyſtolem diaſtolemque prae caeteris vehementior apparet; neque minus eadem ſemet contrahendi poteſtate valent diaphragma, ventriculus, inteſtina, vaſa lactea, ductus thoracicus, veſſica, mucoſi ſinus, uterus, genitalia, & ea generatim organa, quorum ex muſcularibus fibris totus eſt nexus. In iis autem, ubi ſenſus tantum abſque irritatione dominatur, locari debet cerebrum, nervi, ſtomachus, lingua, ureteres, penis, aliaeque partes, quas pro brevitate praeterimus. Reliquae vero neque ſenſum, neque contractionem in ſe habent, quum ab aliquo extraneo corpore continguntur; cujuſmodi ſunt cuticula, cellularis textura, adeps, tendines, membranae omnes, ligamenta, perioſtium, pericranium, oſſa, medullaris ſubſtantia, cornea, iris, omneſque etiam venae, & arte-

teriae; tametsi in hisce, si forte sensus aliquis quandoque excitetur, hoc propterea fieri putandum est, quod utraeque cum nervis consertae teneantur.

§ 143. Neque vero arbitrari debemus ab irritabilitatis, & sensibilitatis facultatibus eos solummodo in singulis animantibus excitari ac vigere motus, qui vulgo necessarii dicuntur, & ab immutabili vitae animalis ordine prodeunt: ipsae etiam spontaneae, quae passim vocantur operationes earundem virium ministerio ita peraguntur, ut anima voluntatis affectibus careret omnino, nisi utrisque adjutoribus in amorem, spem, odium, atque timorem vehementer impelleretur. Evidenti siquidem in nobismetipsis, experientia duce atque magistra, certiores fieri facili negocio possumus quantum urgeri animi pathemata soleant, quo sensus in homine magis est exquisitus, & ad membra convellenda mobilior est constitutio. Quare in Brutis par aut similis a Zootomicis quum fuerit detecta partium organicarum fluidorumque dispositio, atque periodus, quemadmodum in humanis corporibus jamdiu est demonstrata, jam ergo nihil reliquum superesse videtur, quam ut belluas & cogitare, & sentire, & animantium fungi muneribus, & affectibus ita exerceri variis haud incongrue opinemur, ut in earum diversis irritabilitatis momentis illorum omnium caussa sit reperienda.

§ 144. Quum vero de irritabilitatis caussa res est & inquisitio ab accuratissimis scriptoribus instituta; de illa autem cumprimis, quae a sensationis appulsu sejungi nequit; illud videmus plausu dignum eorum placitum, quod a mucosa quadam substantia petendum fore

con-

conſtituunt, cujus copia, gelatinae inſtar, fibrae madefactae atque refertae earum ſemet convellendi energiam explicant, quamprimum exterorum corporum vellicatione pungantur. Porro non pro lubito conficta haec videtur exponendae irritabilitatis opinio, quòd ut in Brutis pleriſque, ita etiam in hominibus tenerioris aetatis, & in omni eorum adoleſcentia appareat conſpicua magis hujuſmodi tremoris alterni mobilitas, quam in iis, quorum adulta & obdurata corporis aetas gelatinoſo humore aut careat omnino, aut imminuatur neceſſe eſt. Siquidem illi facile ab omnibus pene objectis percelluntur, ideoque toti aut ſubſultant laetitia, aut iracundia exardeſcunt, nec niſi magna difficultate ſeipſos temperare, aut cohibere valent, quin vel in delectabilia quaeque rapiantur, vel ab aſperis ingratiſque rebus vehementiſſime refugiant; contra autem in animantibus aliis rem ſe habere quotidie cernimus, quorum inveterata eſt corporis conſtitutio; in qua nimirum lubrica deſideratur illa materies per omnes fibrarum anfractus effuſa, & univerſae irritationis origo.

§ 145. Si igitur in Brutis eadem ſit cum organizata hominum machina communis vaſculorum, fluidorum, viriumque animalium omnium aeconomia, nihil dubitationis reliquum ſupereſſe poterit, quominus in ipſis ſenſus vere vigeat ille, quo viventia quaeque a ſubſtantiis vita carentibus omnino diſcernuntur. Equidem non de illa ſentiendi ampliſſima facultate loquimur, quae ſenſus internos ſingulos complectitur; quorum etiam ratio nobis ſeorſim diſputandi copiam facient; verum eas ſolum in praeſens vires intelligimus, quae

ſen-

ſenſus vulgo externos, ad animae ſenſationem uſque conſtituunt, quorum praeterea initium tota qua ubique patet corporis viventis ſuperficie continetur, eorumque incrementum penitiores corporis partes cerebrum uſque pervadit.

§ 146. Senſus autem in viventibus duplex genus eſſe nemo optimis philoſophiae elementis inſtitutus adhuc ignoravit; cujus unum jucundas, alterum moleſtas animae comprehenderet ſenſationes: qua quidem in re paulo fuſius ut immoremur oportet, ne illud tandem nos praetereat, quod in hoc Capite maximum eſt diſputationis noſtrae conſilium. Porro quotquot ſunt partium organicarum peculiares in animantibus functiones, quae ad animalis vitae ſtatum pertinent ita in iis ſingulis peragi ſolent, ut, ſi aequa atque ordinata earum ſit oeconomia, quin perturbatio contingat ulla, grata illico ſenſatio conſequatur, & animal omne de ſua ſoſpitate laetetur; contra autem injucundas multiplicis generis toties in anima affectiones experiatur, quoties exleges ſint corporis cujuſcumque viventis functiones, neque ſingulis, quas obiter commemoravimus paulo antea, viribus exactiſſime ad perfectum naturae pondus obtemperent. Harum quidem praeclarum ſenſationum diſcrimen eo eſt in Brutis omnigenis cuique patulum, quo externa earundem ſigna aeque ac in hominibus ſunt decretoria: quare hiſce nonniſi is certe refragari debet in clariſſima noſtrorum temporum luce, qui, tametſi domeſticis atque infinitis pene perfuſus exemplis, perfecta noluerit tamen ratione optimique ſenſus inſtinctu philoſophari. Haud exiguus exemplorum in ſuperioribus

Ca-

Capitibus accersitus est numerus, unde cuipiam res patefieri potuerit; nec minor erit deinde futurus, quum de belluarum vocibus, ejulatibus, gesticulationibus, aliisque affectae sensu aliquo mentis indiciis ad propositum multo acrius suadendum sermocinabimur. Hoc itaque in loco non alia superest nobis promovendae disputationis tuta via, quam Mathematicorum more id totum velut indubium constituere, atque ab aequissimis lectoribus, ut sepe adsolet, postulare, permulta illa videlicet laetitiae, aut contra doloris argumenta, quibus Bruta vel nunc exilire, vel aliquando angi videntur, totidem reipsa fore intimi sensus ab anima profectas, ut ajunt, perceptiones, quemadmodum erit alibi nobis ex instituto demonstrandum.

§ 147. Quamprimum ergo hoc ipsum constituerimus, pervium maxime fore existimamus ulterius arguendo progredi, posteaquam alia quaedam non minus sapientioribus firma atque patentia hic opportune edixerimus. Scilicet non intima solum conscientia unicuique definitum esse debet, verum etiam Augustini (*a*), Tertulliani (*b*), atque Plutarchi (*c*) dictis, ab eodem principio habere jure in se hominem ut sentiat, & simul intelligat: ita nempe sensus animam petit atque unus est, ut eodem ipsa tum afficiatur ac immutetur, tum rerum omnium cognitione potiatur. Quare gravissime eos falli putamus, qui aut animam in homine ipso veluti bipartitam intelligunt, aut duplicem docent *in-*

tel-

(a) *Lib. de quantitate Animae num.* 58. *alias Cap.* 30.
(b) *Lib. de Anima Cap.* 18.
(c) *De industria Animal.*

tellectum, ut Peripatetici omnes mordicus tuebantur, aut ideas rerum, quas *innatas* vocant, nonnisi ab ea animae veluti portione hauriri posse contendunt, quae a sensibilium objectorum notionibus, & ab omni materiae vel umbratili schaemate disjuncta penitus est, & segregata.

§ 148. Quamobrem rite mihi videor cum Clariss. Volfio (*a*) posse demum argumentari; qui ut evincat belluas non sentire solum, verum etiam suarum perceptionum conscientia spirituum more teneri, ita disputationem instituit: *Brutis perfectioribus eadem sunt organa sensoria quae hominibus, & constat eorundem eandem esse structuram, quae in organis corporis humani deprehenditur. Nervi quoque eodem modo ex organis sensoriis ad cerebrum propagantur, & cerebrum ejusdem structurae deprehenditur, quam in humano visu distinguere licet. Nullum igitur est dubium, quin sensibilia in organa Brutorum perfectiorum agentia eandem mutationem iisdem inducant, quam hominum organis inducunt, & motus nervis sensoriis impressi eodem modo ad cerebrum propagentur, quo in hominibus propagari solent, ut adeo species impressae, & ideae materiales eaedem esse debeant, quae in hominibus; consequenter dubitandum non est, quin eaedem quoque ipsis respondeant ideae sensuales. Enimvero nobis sunt perceptiones sensibilium clarae, & distinctae. Tales igitur quoque esse debent Brutis perfectioribus. Quoniam itaque perceptiones clarae, atque distinctae ad hoc sufficiunt, ut rerum perceptarum sibi conscia sit anima, quam Bruta quo-*

que

(a) *Psycholog. rational.* § 751.

que perfectiora sibi rerum perceptarum conscia sint dubitandum non est. Quia vero, ut philosophum decet, mutila Volfii argumentatio expectari nullatenus poterat, non ipse satis proposito consilio fecisse est arbitratus, nisi, praeter mutationem in organis Brutorum sensoriis factam, consonam quoque ejusdem mechanicae mutationis cum ipsorum Brutorum sensationibus relationem scite constitueret. *Quum enim* (inquit § 754. ibid.) *istiusmodi organa sensoria habeant, qualia sunt hominibus, supra jam collegimus, quod sibi repraesentent sensibilia in organa ista agentia, convenienter mutationibus in his ipsis organis factis. Enimvero lex sensationum haec est, quam animae humanae observare tenentur: si in organo aliquo sensorio ab objecto sensibili quaedam producitur mutatio, in mente eidem inexistit sensatio per illam intelligibili modo explicabilis, seu rationem sufficientem in illa agnoscens, cur jam animae insit, & cur talis sit: Animae igitur Brutorum legem sensationum observant.*

§ 149. Sed ex iis quae dicta sunt hactenus nihil esse videtur amplius, quod aliquem deinceps suspensum, quominus adsentiatur, haerere faciat; belluas nimirum inter ea viventia censeri, quae exterorum objectorum in organa sensoria appulsu sensationes in anima excitari quum experiantur, res ipsas, quarum sunt sensationes, revera, perinde ac homines, percipiunt. Atqui neque sensum eorum perciperent, quae extra seipsas sunt, neque eorundem discrimen agnoscerent ullum, nisi intimum lateret intelligendi principium, ad quod universa per mechanicas vires referrentur; nisi scilicet

earun-

earundem anima sensorii cujuslibet ministerio excitaretur, & ab iisdem veluti totidem nunciis sensationi comparandae praesens fieret. *Intendit se anima* ita ad rem Augustinus (*a*) *in tactum, & eo calida, frigida, aspera, lenia, dura, mollia sentit, atque discernit. Deinde innumeras differentias saporum, odorum, formarum gustando, olfaciendo, audiendo, videndoque dijudicat ..... sed haec omnia posse animam etiam in bestiis, nemo negat.*

§ 150. Haec omnia quidem, ut ingenue fateamur, haud nobis videntur ad arbitrium hocce argumenti genere conficta huc usque, vel solum adumbrata; quamquam fusiori fortasse sermocinatione potuerint non inconcinne explanari, nisi & lectorem ea pedagogico stylo docere voluisse videremur, quae vel vulgaribus, ut ita dicam, philosophis pervia sunt atque compertissima, & aequos Commentariorum nostrorum fines nimium transiliendo violaremus. Sed ad multo majoris roboris argumenta convertamur modo necesse est, quae cum superioribus arctissimo sunt rationis vinculo conferta, & penitus cohaerentia. Quaerendum scilicet est, & pressa argumentatione investigandum cujusnam indolis sive substantiae, ut in philosophiae scholis fertur, illud haberi principium debeat, in quo animantium omnium sensationes perceptae tenentur.

§ 151. Quod ut facilius intelligatur axiomatis instar habeamus oportet, animale illud intelligendi principium, nisi in turpissimo errore versari velimus, & ingentia in Metaphysica, quae traduntur monstra, probare exinde alia cogamur; haud ex eorum fore genere

& na-

(a) *Lib. de quantit. Animae Cap.* 33.

& natura, quae materiae concretione constant, quemadmodum usitata illa omnia sunt corpora, quorum in hoc adspectabili orbe immensus est numerus. Iam ergo si ratione tantum nobis est quaestio dirimenda, nihil esset profecto reliquum modo, quam Brutorum animas sensu, nec non intelligentia instructas, & ab omni corporeo pondere segregatas, eas inquam affirmare edicereque spiritales; quomodo de generis humani intima substantia ubique praedicatur.

§ 152. Ista nihilominus nimium haberentur jejuna, neque illud praeclarum efficerent pro spiritali Brutorum anima argumentum, quod a nobis juxta propositum legitimo jure poterat expectari: quare sic argumentari pergamus. Quae belluarum anima materiae cujuscumque expers esse statuitur, ejus item operationes ulla nequeunt ratione cum corporeis naturis copulari: quippe percipiendi vis corporea aut materialis intelligi prohibetur, quin ipsa pluribus integralibus constare partibus itidem intelligatur; sive quin totidem in illa distinctae sint motiones, quot ad perceptionem efformandam postulantur. At quis, nisi vesana mente deceptus hoc sibi comminisci unquam poterit? Vel enim quaelibet earum integralium particularum, in quas ponitur vis perceptiva reipsa posse secari, seorsim ab aliis sumpta, vi percipiendi praedita est, vel hac virtute penitus est destituta. Non primum dicere fas est: etenim si quaelibet illarum particularum, seorsim ab aliis sumta posset percipere, quaelibet ex aequo tota esset perceptio: porro nisi percipiens illa particula constituatur integralibus carere partibus, instauratur iterum argu-

gumentum, & ad infinitum, ut ajunt, uſque producitur. Non deinde ſecundum dici valet: ſi namque nulla illarum partium, diviſione poſita, vi percipiendi pollet, tota quoque ſubſtantia ex illis conflata, eadem vi penitus careat neceſſe eſt; quum ab inertibus, ex veteri philoſophorum adagio atque experientia teſte, fieri nequeat totum integrale vi activa donatum.

§ 153. Haec, niſi fallamur, quod tamen impoſſibile exiſtimamus, adeo ſunt preſſe acriterque prolata, adeoque etiam Brutorum cauſſae juxta praeconceptum ſcopum accommodata, ut, niſi dementes homines aut ſtupidi, nulli ſint futuri, qui tam apertae demonſtrationi velint immerito repugnare. Spiritalis eſt igitur belluarum anima; neque nos ab hac demum ferenda propugnandaque ſententia deterret, quod aliqui adhuc ſint reliqui, qui eidem pravo potius partium ſuarum affectu, quam veritatis inſtinctu contradicant. Etenim ut nulla foeditas ſine amatore, quod vetere proverbio docemur, ita nullus error ſine probatore fuit, quem ſaepe ſophiſmatibus atque clamoribus omnino futilibus multi commendarint.

§ 154. Spiritalis inquam, neque ex eorum genere ſive fluidorum, ſive ſolidorum corporum, quorum proprietates a philoſophis ad diſcreta quaedam capita plane redactae ita materiae naturam contemplantibus offerunt, ut ſi iiſdem carere res quaelibet menti rite cogitanti obverſetur, quae ſuimet indole tum aliquid eſſe, tum per ſe ſe operari inveniatur, continuo haec diſparis pluſquam intelligi valeat naturae eſſe decernatur; ac propterea ſpiritus nomine eam appellant qui-

cum-

cumque neque rem adhuc neque nomen, materiam inter & ſpiritum, medium ſcire noverunt.

§ 155. Sed haec omnia fuſius hiſce in Commentariis perſequi non debemus, ne ſuo priventur jure & commendatione qui hominum animos non tam ſpiritales, quàm aevo ſempiterno duraturos inviĉtiſſime demonſtrant ex inſtituto noſtrorum & ſuperiorum temporum Metaphyſici Scriptores. Iam vero ſi materiae cujuslibet proprietates; ſcilicet extenſionem, diviſibilitatem, inertiae vim, motum, figuram; cum mentis humanae viribus, affeĉtionibus & officiis ſcite iſti comparant, atque inde licet invitos ac reluĉtantes homines eo pertrahere conantur, ut materiam neque aliquid agere ſuapte natura poſſe, neque cogitare fateantur, ſed ſpiritum in homine exiſtere, qui motu cieatur ſuo, nulla profeĉto ratio prohibet, quin aſſentiri debeamus, vividum animantium principium nonniſi aĉtuoſum eſſe ſpiritum, omniumque ſenſationum & operationum moderatorem; eadem quippe utrobique paria momenta hoc ipſum unicuique ratione non abutenti ita ſuadere videntur, ut repudiari ullo paĉto ſine maxima ſapientum reprehenſione non poſſit.

§. 156. Sed antequam hujuſce capitis vela contrahantur omittere certe non debemus ſine magna vel inſcitiae vel negligentiae nota eorum explanationem, quae morborum atque everſarum ſenſationum haberi ſolent in animantibus cauſſae, quorum ſuperius ut in duo ſuprema genera partiendas fore innuimus, ita mentionem fuſiori ſtylo habituros conceptis verbis fuimus ibidem polliciti. Primum de *nonnaturalibus* eorum principiis,

de *praeternaturalibus* agemus deinde, atque omnem demum hujusce Capitis argumentationem absolvendam satagemus.

§ 157. Quod primum spectat scribendi propositum dubitare profectò absque rationis injuria non possumus, vehementiores potissimum affectus sive pathemata ita in organica viventium corpora perniciffimo ferri motu, ut illa aut nimium aequo constringant, aut dire convellant, aut etiam a suis functionibus perturbent. Ab iis animi curis exempla primo petamus oportet, quibus ut fidem luculentissime conciliemus necessum fore haudquaquam arbitror Recentiorum testimonia (ut fieri a nonnullis aliquando adsolet) congerere multa: vel ipsa siquidem diurna in singulis ferme hominibus nocturnaque experientia, & magni insuper Galeni doctrina de dicendorum veritate satis superque definit (*a*). Quae vasa & fibrillas a nativo eorum diametro pathemata constantissimis naturae legibus coarctant, timores, & mestitiae sunt, aliaque hisce analoga, quae passim anxietates appellantur. Contemplari facile eos valemus, quos curae illae divexent: horum nempe corpus mirum in modum extenuant, perpetuisque vigiliis conficiunt. Viribus ita confractis ciborum nullus appetitus accedit, & macies toto corpore patens: quae ut immutata sensationis atque irritabilitatis principia decernunt, ita gravioribus etiam morbis aditum parant. Etenim febres persaepe accendunt, nativum calorem extinguunt, & melancholiam solent augere, quae quo diuturnior dominabitur eo plus peri-

(a) *Aphorism. Lib. II. Com. 28. & Lib. III. Com. 31. & de tuenda sanit. Cap. II.*

periculi afferet atque incommodi. Tantus demum membrorum supervenit languor & macies, ut ipsa paulatim extabescant; quibus nisi tempestive consulatur, animal ab omni recuperandae sanitatis spe sejungi, eodem Galeno (a) suffragante, debeat: scilicet, affecti ea ratione, & lacessiti quandiu novis in dies morborum incrementis fatiscant, biliosa quaedam humoris copia in ventriculum defluere consuevit, quae sane molestiam patienti affert adeo injucundam tamque pertinacem, ut non prius a maestitia & cruciatu cesset, quam supervacanea illuvies illa vomitu fuerit ejecta. Horum affectuum perdurante vehementia artus universaque pene corporis membra contrahuntur & rigent, pulsus tum arteriarum tum cordis minimi ac maxime imbecilli sunt, tremor supervenit, vox interrumpitur, & vires denique convelluntur omnes. Quamobrem ob timorem, ingentemque moestitiam nonnulli repentina morte interierunt, quod nimirum imbecilla suapte natura animula multorum simul symptomatum sub valido affectu oppressa, confertim extincta & suffocata fuerit; quemadmodum luculenter docet Galenus (b): quorum etiam id genus eventuum insignia reperiri poterunt apud Plinium (c) & Stephanum Atheniensem (d) exempla. Universa haec & singula, quae obiter attigimus, incommoda absque inversae animalis aeconomiae discrimine

(a) *Aphorism. Lib. VI. Comment.* 50.
(b) *De Causis symptom. Lib. II. Cap. V.*
(c) *Natural. Historiae Lib.* 7. *Cap.* 36.
(d) *Lib. I. ad Glauconem Comment.* 12.

contingere ſane non debent; quae item cum ſyſtematis totius nervoſi immutatione ſive perverſitate fieri quum ſoleant, ordo proinde ſenſationum totus in unoquoque animali confundatur neceſſe eſt, quamprimum commemorata pathemata vigeant. Etſi vero ab iis diſpares machinae animalis perturbationes contingant quum vehemens ira fervet, quantum nihilominus ſenſus inordinatam pertinet conſtitutionem, eadem utrobique ratio propoſito ſuffragatur noſtro: quippe effaerata iracundia, quae brevis etiam furor appellari paſſim ſolet, caloris ſui pernicitate è corde in extremas omnes corporis partes ſanguinem diffundat, atque inteſtino motu rarefaciat, quemadmodum praeclare docet Galenus (*a*); inde corpus immodice incipit inflammari, & exſiccari; a quo praeterea fervore febres ſuccenduntur ardentiores in iis potiſſimum hominibus, qui ſemel in ſeipſis conceptum ignem diu continere natura ſolent, aut prae hujuſmodi furoris vehementia attoniti ferme ac etiam extra ſe poſiti eſſe videntur.

§ 158. Itaque diſſimulare aut inficiari niſi peſſime quum nequeamus, Bruta affectibus haudquaquam deſtitui poſſe (quomodo capite Commentariorum noſtrorum Tertio ubique elucubravimus) qui ab hominum affectibus aut nihil plane, aut parum differant reipſa, quemadmodum pro eorundem varietate ſenſationes illorum diſcrepant; quas inſuper patefaciunt ſignis admodum conſpicuis; ita eorum principia diſparis eſſe naturae dicamus oportet. Perturbari autem atque immutari ani-

(a) *De different. Febr. Lib. I. Cap. 4., & in Lib. de cauſſis morbor. Cap. 2.*

animantium fibras, pro fluidorum irritantium & convellentium discrepantia, non tantum apud omnes medicae artis cultores est in comperto, verum etiam nonnullis animadversionibus superius (§. 132. §. 133. §. 134.) aperuimus: nihil ergo reliquum superest unicuique philosopho, quin in belluis quoque germanum, ut in hominibus reipsa viget, sensum fateamur. Atque haec brevi stylo ad primum nonnaturale principium suadendum scripta satis esse dicamus: nunc alia deinceps eadem brevitate persequamur.

§ 159. Aeris ratio; quo homines & belluae simul, quae aquis innatantes non sunt, aluntur & vivunt; morbosis eversarum sensationum caussis adcenseri perinde debet. Illius ut pro sanitate tuenda, ita etiam pro multiplici morborum genere parando operosa & ferax est virtus. Attamen nullam esse animantibus perniciosiorem atmosphaeram, omnium Medicorum suffragante testimonio, dubio procul existimamus, ingratisque sensationibus procreandis aptiorem, quam quae humida, aut contra calorifica nimium vulgo appellatur. Quo utrique aeris rationi exemplis aliquot respondeamus, neve supervacanea hic opera universarum regionum, juxta uberem ejusdem varietatem, instituamus historiam, ab aere tantum Romano petendum erit ad rem nostram argumentum. Ejus dilucidam exhibet narrationem celeberrimus Georgius Baglivius (*a*), cujus etiam verba haud importuna fore arbitramur. *Aer Romanus, septem Collibus Orbis Dominis hodie interclusis, natura humidus est, & gravis: experimento namque constat, quod si quis* *pau-*

(a) *Praxeos Medicae Lib. I. Cap. XV.* §. 3.

paulo longius a frequentia tectorum processerit, quandam caeli gravitatem atque intemperiem manifesto concipiet. Salibus vitriolicis, & aluminosis potissimum abundat; ut ex plantis, quae in eodem vegetant, mineris aluminis & vitrioli, & aquis solum Romanum irrigantibus deducimus. Insaluberrimis Austri, Africi, atque Euronoti flatibus obnoxius. Ab aestivis caloribus interdum tantopere exardescit, ut mirum non videatur, si, Coss. Lucio Valerio Potito & Marco Manlio, pestilentia orta sit in agro Romano, ob siccitates & nimios solis calores, teste Livio Lib. V. His aliisque de caussis infra dicendis, incolae Urbis temperamento praediti sunt melancholico, subfusco & nonnulli subpallido cutis colore, habitu corporis macilento potius quam pingui. Levi de caussa capite afficiuntur, & iis morbis potissimum subjacent, quos aeris gravitas solet producere; sicuti sunt pulmonis vitia, febres malignae, cachexiae, pallores vultus, incubus, tabes, & consimiles. Porro aer Romanus squallidus quoque est, & insalubris, non quidem omnibus in locis, sed iis potissimum, quae deficientibus aedificiis pigro atque immoto aere sordescunt: multo magis si Tyberi adhaerent, vel, vallium instar, montibus obsepiuntur, aut exhalationibus subjacent, quas veteres parietinae cryptae, & antiquorum aedificiorum rudera emittunt. Ex quo patet Regionem Circi Maximi inter Palatinum atque Aventinum sitam, omnemque illum campum, qui inter Aventinum ac Tyberim, Portamque Ostiensem jacet, plane noxiam esse, & damnabilem. Haec diserte Vir ille insignis de aeris Romani effectibus in

me-

medium affert, cujus deinde cauffam longius repetere nititur paulo inferius (*a*). Inde vero colligitur, iifdem aut fimilibus obnoxia fieri viventia quaeque animantia, quae infecto aliorum Orbis locorum caelo infpirando exfpirandoque nutriuntur. Haec inpraefens, quantum ad aeris perniciem attinet, attigiffe fufficiat; nunc reliqua *nonnaturalia* malorum initia feftinare debemus, quibus demum fuprema confequatur argumentatio ex fingulis theorematibus abfolvenda.

§ 160. Cum caeteris id genus morborum cauffis copulari jure debet magna illa plus aequo fanguinis humorumque circulantium copia, a qua premuntur faepe animantium vafa, violenterque cum moleftia diftenduntur. Is nimirum perpetuus eft naturae conatus, ne viventibus liquidorum circumgyrantium defit aliquid, neve contra iifdem ipfa vafcula cum exceffu ut ajunt inferciantur. *Quantitas liquorum* (ita fidem facit praeclariffimus Auctor Baglivius (*b*) paulo ante laudatus) *determinata eft in quolibet temperamento; debet enim effe proportionata, & aequilibrata cum corde impellente, & cum partibus per quas pellitur: fi excedat, vel deficiat, ftatim mutatio nafcitur in oeconomia animali. Hac de cauffa quando excedit, ac proinde folidorum fuperat refiftentiam; uti fuccedit in fucciplenis, & fanguineis; natura per haemorrhoidas, vel per narium haemorrhagiam eandem minuit.* At pletoricis hujufmodi non femper natura ipfa opitulatur, neque propterea quod fupervacaneum in corpore animali circuit

(a) *Ibidem* §. *IV.*

(b) *De Fibra Motrice Lib. I. Propof. I.*

cuit, ac noxium est foras prodeundi facilem sibi aditum parat; quinimo, si impedimentum intercedat aliquod, quominus quae in temperamento superfluunt valeant natura adjuvante exonerari, pessima consequuntur incommoda, ut, ipso Baglivio teste (a), ab unoquoque experientia comperiuntur. *Juvenes nimium sanguinei* (ita animadvertit), *nisi haemorrhagiis in juventute sublevantur, corripiuntur febribus, fistulis ani, pectoris inflammationibus, & mille id genus, nec non sputo sanguinis; quibus viis redundans a nutritione sanguis exoneratur: qui idem sanguis, quoniam in pueris in nutritionem impenditur, dictis malis non subjacent.* Quamobrem non ipse solum cavendum esse docet, ne quo natura velit prohibeatur effluere, verum etiam sinendam liberrime, neque a caepto fluxu supprimendam quoquomodo, Medici universi (b) commendant. *Infinita apud Auctores funesta legimus exempla intempestive suppressi in aliqua parte morbosi sanguinis, vel alterius liquoris. Nam quum pleno alveo per ea feratur loca, & jam solutus sit a compage reliqui sanguinis boni, necesse est ut effluat quà primum caepit fluere; aliter, retrocedendo interiora versus, vim facit incredibilem. Sic Iuveni prope Collegium Matthaeum in Quirinalis radice, ubi sunt Viridaria Pontificis, haemor-*

(a) *Ibidem*.

(b) *Vide inter reliquos plures Victorem Faventinum Pract. Mag. Tract. II. Cap. 15., Galenum Lib. III. de hum. commend. ad Text. 26. Cornelium Celsum Lib. I. cap. 3., Prosperum Calenum Lib. de atra bile, ac Rodericum Fonsecam Tom. II. Consult. cons.* 85.

morrhagia laboranti, ſuppreſſo ſanguine per cucurbitulas ſpleni applicatas, ibidem ſequuta eſt inflammatio. Viro prope Collegium Urbanum de Propaganda Fide in Foro Hiſpanico ad radices Pinci, ſuppreſſa haemorrhoidum evacuatione, ſequuta eſt apoplexia laethalis. Mictus ſanguinis periodicus, ac menſtruus incaute ſuppreſſus laethalis fuit ex Salmuth. Hiſt. 47. Cent. 3. *prout videre eſt apud* Etmullerum Tom. I. Prax. Fol. 309. *ubi plura hujus generis recenſentur exempla. Ulcera imprudenter clauſa, mille mala pernicioſa pariunt. Hinc ſaepe ſuccedit, quod fluidum licet excrementitium, ſi per vias ſibi proprias evacuari non poteſt, locum ſibi faciat per vicinas. Ob id Monialis Pontavina per ſex menſes iſchuria laborans vixit commode, quia quotidie ſudabat in abdomine, teſte* Etmullero Tom. I. Prax. fol. 314. Hactenus ſcriptor egregius & quidem appoſita oratione adſciſcendus (*a*).

§. 161. Ad idem morborum ingratarumque ſenſationum principium facillima ſermocinatione refertur cohibita Venus, quae vel voluntario caelibatu, vel teſtium amputatione turgeſcit. Neminem eorum latere debet philoſophorum, qui ſunt in Anatomiae ac Zootomiae ſcientia aliquantiſper verſati quam dira dominentur in iis animantibus ſymptomata, qui vel deliberatione Veneris curſum compeſcere velint, vel naturae neceſſitati ob evirationem debeant ſubjacere. Iſtis videlicet contingere ſolet; Oribaſio (*b*), Arculano (*c*), Hie-

(a) *De Fibra Motrice Lib. I. Prop. II.*

(b) *Medic. Collect. lib. VI. cap.* 37.

(c) *In Lib. IX. Rhaſis cap. VI.*

Hieronymo Mercuriali (*a*), Ludovico Mercato (*b*), Roderico a Caſtro (*c*), aliiſque Veteribus Teſtibus caeteroquin fide atque obſervantia digniſſimis; ut quamprimum ad pubertatis annos pervenerint, & definita quaedam virium momenta fuerint ea vitae aetate conſequuti, a reliquis peculiare infra ſpermatica vaſa decurrens fluidum ſecernatur; quod ut generationi peragendae a natura eſt potiſſimum inſtitutum, ita irritatione ſua fibras corporis convellit, eaſve conſtanti lege vehementiſſimis ſtimulis pungit, ſi, eodem compreſſo, aut in caeterorum fluidorum circuitum tranſire, aut forte, quod deterius eſſet, ſtagnans illud fieri adigatur. Luctuoſa nimium exempla id genus ab experientia non deſunt plurima, quibus item ea ſubiiciantur, quae tum laudati nuper tradunt ſcriptores, tum Daniel Sennertus (*d*) pluribus exhibet luculenter.

§ 162. Alterum non minus grave ſpectare merito poſſumus in animalibus quibuſque pro vario eorundem genere perturbatae ſoſpitatis exordium; alimentorum ſcilicet omnigena natura, quibus ad vitam tuendam atque ad animalem aeconomiam in recto officio continendam abuti illa non deberent, niſi in deterius amittendae ſalutis vellent adduci diſcrimen. Quamquam vero exiſtant plura, quae perdendis potius quam alendis animantibus ſint conſentanea (in quo quidem exploratiſſimo ve-

(a) *De Melancholia Cap. ſingulari.*

(b) *De Mulierum affectionib. Lib. II. cap. 4.*

(c) *De morbis mulier. Lib. II. cap. 3.*

(d) *De Melancholia Virginum, Monial. & Viduarum Lib. I. Part. II. cap. 13.*

veluti axiomate universi conspirent) huc tamen illacque abire videntur permulti, quum de specifica, ut ajunt, ciborum pravitate statuenda res est, & disputatio. Aliquorum tantum inter se discrepantium opiniones propterea attingam, quo Scriptorum hocce in negocio discordia detegatur. Quod lacuum fluviorumque pisces attinet, Franciscus Bonsuetus (*a*) eos velut ad aequam animalis succi elaborationem admodum noxios studio & viribus reprobat omnibus; contra autem Paulus Jovius ille percelebris rerum Italicarum Historiographus ab ea exitiali universitate lampretas putat excipiendas, quas mirum in modum commendat, eorumque insuper queritur, quos iisdem tanquam perniciosis noverit adversari (*b*). Celeberrimus Dom. Johannes Blanchius Ariminensis (ob cujus nuperrimum interitum, quo nunc tempore hasce elucubrationes absolvimus, ardentiores exoriuntur controversiae, neque tamen altiorum litterarum cultoribus prorsus indignae) non lacustres solum pisces, verum etiam marinos promovendae hominum incolumitati existimat consentaneos; eosque praeterea suis quibusdam permotus argumentis terrestrium Brutorum carnibus praehabendos esse arbitratur (*c*): hisce autem Ariminensis Philosophi placitis quod modo objiceret jamdiu protulerat Gomesius (*d*) qui marinos fluviatilibus ad rectam animalium functionum methodum antistare sanciverat. Par, aut dissimile parum nobis occurrit cele-

brio-

(a) *Lib. de Aquatilibus.*

(b) *De Piscibus Fluvialib. cap.* 34.

(c) *Discorso del Vitto Pittagor.*

(d) *De Sale Lib. I. cap.* 22.

briorum etiam Scriptorum inter ſe diſſidium, quum de herbarum, pomorum, aliorumque id genus vegetabilium, ut inquiunt, ratione diſſerere aggrediuntur. Aequo longior hic eſſet tamen ſingulorum invicem contradicentium hac ſuper re hiſtoria, ſi tantundem hic ſcribere, ut paulo ante, vellemus. Inter eos, qui vegetabilium quorundam victum tanquam ordinatae animantium conſtitutioni adverſum, adſpernantur & damnant, Galenus unus nobis eſſe valet, qui multa arborum germina, Braſſicas, Legumina, alioſque fructus hortenſes propterea vituperare legitur, quod in eos haec omnia nutritios ſuccos ſecerni plerumque ſoleant, qui aequabilibus ſenſuum operationibus haudquaquam cohaerent (*a*). Ipſe quoque magni nobis momenti Auctor & teſtis eſt ut credamus (ut ad aliud alimenti genus oratione tranſgrediamur) carnem quadrupedum quorundam, & potiſſimum bubulam ob perdifficilem eorum digeſtionem nonniſi melancholiae aliiſque morbis ingenerandis idoneam inveniri (*b*). At quid haec cum Brutorum prava ſanitate conſertum habent atque commune? Magnum tamen, ut putamus, ex hiſce omnibus, quae hactenus praehabenda eſſe curavimus, argumentationi noſtrae praeſidium peti poſſe conſtabit; quam idcirco in Capitis hujuſce calcem conſulto conjectam nemo ſapiens jure poterit parvipendere. Antequam vero eidem abſolvendae conſulamus alterum ex *nonnaturalibus* Caput enucleare tantiſper ſtudeamus.

§ 163. Prae-

(a) *De locis affect. Lib. III. cap. 7.*
(b) *De Alimentor. Facult. Lib. III. cap. II.*

§ 163. Praetermiſſis itaque ſilentio caeteris, quae ſupereſſent adhuc aperienda, animalis inconſtantiae capitibus ad *uonnaturalia* perinde pertinentibus, poſtremum adeamus, quod in ciborum exceſſu ſitum tradunt. Nihil eſt profecto, quod homini & Brutis exitio magis eſſe valeat, quam ſi a perdendis hac de cauſſa aut minuendis naturalium ſenſationum viribus non ſedulo caveatur. Nemine quippe Medicorum diffitente comperta jam ſatis experientia eſt, multo plures extitiſſe a conditis hominibus uſque adhuc, quos crapula atque effraenis cibi potuſque ingluvies praecoci interitu abſtulerit, quam qui fuerint a multis ſaeculis, jure ne an injuria, aliena vi aut armis interfecti. Propterea Plinius animadvertere docet, & ſcite admodum ipſe retur, pleroſque generis humani morbos non tam ab uniformi eſculentorum copia, quam ab ipſorum varia & multiplici natura in ventrem ſimul ingeſta erui legitime potuiſſe. Ab eſculentorum diverſi generis intemperantia ortum ducere exiſtimavit Fernelius (*a*) cur tot inſperatae apoplexiae contigerint, cur tot perinde praematurae ſenectutis incommoda jamdiu fuerint inter homines multiplicata. Appoſite cenſuit proinde Cornel. Celſus (*b*), multo majus iis obvenire contra ſanitatis aeconomiam certiuſque detrimentum a calore, a frigore, a laboribus, aliiſque vitae humanae ponderibus, qui in omne ſunt crapularum genus effuſi, quam quibus menſa frugalis eſt & caſtigata ingluvies. Conſulatur

tur

(a) *Pathemat. Lib. I. cap.* 14.
(b) *Lib. I. cap.* 2. *De Medicin.*

tur propterea Santorius (*a*) unde manifesto dignoscatur quid boni a sobrietatis methodo pendeat & quantum animantibus ex adverso officere valeat aepulis inferciri. Atque pauca haec veluti delibata proposito satis esse nostro aequus lector non invito animo ferat: tametsi & singula quae brevi calamo protulimus uberius scribi potuissent, & alia non inutilia *nonnaturalium* principia pari stylo compleri. Utrumque nihilominus vi quodammodo coacti silentio praeterimus, atque ad *praeternaturalia* convertimur.

§ 164. Itaque morbi animantium, atque symptomata, quae aliunde fluere dicuntur, quam ex *adiaphoris* principiis hactenus enucleatis, ea singula esse decerni solent, quae ab animalium functionum laesione, abolitione, imminutione, atque depravatione potissimum pendent. Atque haec vel inde solum cuique possunt satis praeclare ostendere quot quibusque malis eorumque successionibus quodcumque animal pateat, quamprimum intestina hujusmodi vitia dominentur. Hisce accedunt praeterea eorum laesiones, quae in animali corpore aut retinenda sunt, aut contra excernenda; si nimirum utraque quantitate, qualitate, loco aut tempore peccent. Porro a depravatis id genus veluti fontibus pene impossibile dictu est quantopere saeviant incommoda animantibus ingratissima, quae omnem aut pene omnem sensationis atque irritabilitatis statum ordinemque pervertant, easque in anima efficiant perceptiones, quae toto, ut ajunt, genere ab aliis discrepare sentiuntur, quae aequabili, ut par esset, sanitati consentaneae censentur;

que-

(a) *Static. Medic.* 12. 52. 88.

quemadmodum animadverti exinde poterit. Horum non pauca ſenſibus etiam apertiſſimis perſpici diſcernique valent, quum nempe vel viſu icterum, chloroſim, guttam roſaceam, eryſſipelas, tumores; vel auditu raucedinem, ſtertorem, ſingultum, ructus, murmura, flatus, aut crepitus; vel olfactu ſudores, urinae, oris, ulceris foetores; vel caeterorum ſenſoriorum ope alia multa aegri corporis argumenta iis ſimilia comperimus. Haec tamen hactenus patefacta uberiori ſermone, atque ex profeſſo, ut inquiunt, ea complectitur peculiaris Medicinae pars, quae Pathologia nuncupatur, a qua nihilominus ampliora eruere modo prohibiti ſumus, ne magis, quam fas eſt a potiſſimo ſcribendi ſcopo digrederemur.

§ 165. Ab utroque ergo malorum fonte profecta haberi merito poterunt quaecumque in poſterum in Brutis permultis detegenda nobis erunt deperditae, aut infirmatae incolumitatis argumenta: quae tamen ita perſequemur, ut indiſcriminatim ab uno in aliud ſimus tranſgreſſuri. Etſi vero inter *praeternaturalia* morborum mortiſque principia Venena etiam ſoleant computari, ea nihilominus ad rem noſtram hic parvipendere idcirco voluimus, quod non omnibus animantium generibus noxia ſint atque mortifera, & quae eorum uni naecem afferunt, alteri ſint medicamini aut alimento. Amigdalae amarae (ut rem exemplis illuſtremus) ſi non proſint univerſis, nulli ſimul nocere plerumque ſolent: eae tamen volucribus Canarienſibus ſubitum gignunt interitum, juxta Durrii animadverſiones (*a*), ſi illis ali-

quan-

(a) *In Ephemer. Academiae Naturae Curioſor. Decad. II. An. I. Obſervat.* 156.

quando vescantur: Ipsa item semina intestinorum vermes quam cito intersicere testantur Eruditorum Lipsiens. Acta (*a*). Verum haec minoris sunt pretii, neque proinde a potiori orationis scopo digrediamur.

§ 166. Volatilium itaque mox facta a nobis obiter mentio sermonem pro re nata quodammodo compellit, ut ab Accipitrum morbis exordiamur. In hisce quidem multiplices sunt adversae sanitatis conflictus quos singillatim describunt, praeter alios Veteres Scriptores, Petrus Crescentiensis (*b*), & Plinius (*c*). Deterior vero omnium morbus, quo male animantia quaeque affligi valeant, febris nempe, Accipitrem haud raro aggreditur; a qua tametsi flagrantissima ipsum plerumque ejus venae sectione, quae sub ala dextera latitat, convalescere faciunt, quotquot id genus avibus curandis peculiarem navant operam, ac venationis sunt cupidissimi.

§ 167. Quemadmodum Accipitres, ita & Falcones, qui de avium rapucium perinde sunt genere alkalescentium humorum vi febres saepe sepius corripiunt, quibus ad aegrotantium statum cum vitae discrimine perducuntur. Etenim qui prius bene valentes, alacres in sublime attollebantur, praedamque unguibus effaerati atque exultantes coarctabant, omnem deinde sanitatis speciem dimittunt, quamprimum vel minus certa febrilis impetus indicia anteferri videantur. Comperiri autem possunt evidentissima ejus argumenta, si animal tremere, alasque relinquere pendulas, & caput deorsum

(a) *Tom. XV. pag. 409. An.* 1720.
(b) *Lib. X. cap. 6.*
(c) *Histor. Lib. XIX. cap.* 7.

ſum languens ferre incipiat. Plumae praeterea tenues illae, quae ſub mentum deſinunt, barbae inſtar, contorqueri ſolent, atque eo plerumque tempore ut cibum reſpuere conſpiciuntur, ita etiam calentes admodum perſentiri valent, ſi cujuſpiam manibus per omnem corporis ſuperficiem attrectentur. Alia item recenſentur mala, quibus Falcones ipſi identidem laborant; ut apoſthemata, vertigines, tumores, oculorum ſuffuſiones, aſthmata, ventriculi vitia, podagra; quibus etiam accedunt plura, quae fuſe haberi in cenſu ab iis ſolent, quorum eſt accuratum ſanandis Brutorum vitiis ſtudium, atque ingenium.

§ 168. Ne vero cunctos ſingillatim ſub diſtinctis capitibus Avium quorumcumque languores perſequamur brevitati noſtrae accommodatius fore exiſtimamus excerpere multa, atque in unum veluti ſinum colligere, quae ad diverſa volucrium genera pertinere ſcripſerunt Veteres, & noſtri etiam de ſingulorum Brutorum aegritudinibus Tractatores. Pavonem cumprimis, qui ad gallinaceum genus vulgo refertur, iiſdem ferme omnibus obnoxium eſſe vitiis, quibus caeteri Gallinarum pulli laborant, affirmat ab experimentis Columella (*a*): horum autem vitiorum cognitionem aſſequi liquido poterunt lectores, ſi deinceps ſcribendis mentem vel hilum admovere voluerint. Phaſiani itaque commune cum pluribus ejuſdem generis ferre coguntur incommodum, pituitarium nempe, ut ajunt, humorem, quomodo latius conſtare poſſe videbimus. Quemadmodum eas Aves male ſe habere, ita remediis quibuſdam convaleſcere poſ-

(a) *Lib. I. De re ruſtica cap.* 28.

ſe teſtis eſt Palladius (*a*), quem neminem hiſce etiam in rebus adſpernari debere praeclara ſuadet auctoritas. Coturnices epilepſia ſaepe proſterni ac divexari praeterea norunt omnes, qui eas vel volitantes viderit aliquando. Fraequenti diri hujuſce in eaſdem ſynptomatis experientiae accedit Galeni laudatiſſimum teſtimonium (*b*); qui illius cauſſam quoque proferre conatur, quum epilepticam vim Veratro ſive Helleboro accepto refert, cujus paſſim Coturnices ſunt avidiſſimae. Ut vero alia hujuſmodi de volucribus dicere proſequamur praetermitti Gallorum Gallinarumque vitia ſingula debent, quae non pauci Scriptores litteris commendant ſuis; potiſſimum vero quae tantopere noxia appellatur pituitae copia, cujus medicamen perſpicue exhibet celebris ille de Arretina Natione Andreas Caeſalpinus (*c*): quare Columbarum mala perſequi non tam brevi calamo praeſtabit. Harum maximum varioli appellantur, quos ſedulus Petrus Creſcentienſis circa oculos ex oriri tradit (*d*) menſe praeſertim Auguſti. Si Herodoto fides eſſet adhibenda lepra inſuper inter Columbarum morbos enumerari deberet; atque idcirco Perſarum legem quandam, & bellum aeternum hiſce avibus, maxime albis, indictum conſignat memoriae, quod hujuſmodi lue infici illae quandoque poſſent (*e*). Hoc ipſum tamen

(a) *Lib. I. De re ruſtica cap.* 29.

(b) *In Com. Lib. VI. Hippocr. De Morb. Comitial. Tex.* 36.

(c) *Lib. III. De Plantis cap.* 13.

(d) *Lib. IX. cap.* 90.

(e) *In Elio: Lib. I.*

men pro commentitio habere propterea debemus, quod nonnisi ab eodem Scriptore traditum legamus, neque item experientia doceat Columbas reipsa leprosas, aliove simili purulento vitio maculatas. Quod aves attinet canoras, quae in caveis domesticis voluptatis ergo solent enutriri, tametsi varia illae patiantur incommoda, comitiali tamen morbo fraequentius corripi videntur. Cardueles, Lusciniae, Passeres Canarienses, & aliae hujusce generis eidem subjacere malo, una experientia satis superque docet, quin Scriptorum suffragia inquiramus. Corvi item, Plinio referente (*a*) ab aestivo tempore in autumnum morbo conflictari cernuntur, alvi scilicet profluvio: Cornices scabie & lepra male haberi identidem tradit Porphirius (*b*); quorum praeterea morborum caussam tum maxime operari, & mortem etiam iisdem parare diserte enarrat Aelianus (*c*), quum illae carnibus vescantur, quas lupi ore attigerint aliquando, ac suo infecerint halitu, sive saliva. Gracculi tandem, & Accipitres (ut volatilium aegrotantium historiam abscindamus brevitati prospecturi) morbo epileptico frequenter prosternuntur, quemadmodum Jacobus Dalechampius (*d*) gravissimus Auctor est; eodemque capi idcirco utraeque Aves illae creduntur, quod veluti extinctae ex arborum tectorumque culminibus in terram praecipites ruere passim videantur. Sed antequam quadrupedum aliquorum aegritudines paucis tradamus ne-

m 2 cesse

(a) *Lib. XXIX. cap.* 3.

(b) *Libro de abstinendo ab animalib.*

(c) *Lib. VIII. de animalib. cap.* 46.

(d) *Comm. in Plin. Lib. III. cap.* 22.

cesse fore rebusque pertractandis opportunum existimamus tantisper ex dictis sermocinari, qua interim ad extremum disputationis propositae scopum facilior aditus pateat.

§ 169. Universa itaque animalium vitiorum, & multiplex origo, quibus satis pro nostra brevitate fecisse superius rati certo fuimus (§ 157. § 159. § 160. § 161. § 162. § 163. § 164.), si rem penitius contemplemur, adversus sanitatis integrae conditionem ideo agunt, ferosque morbos in animantium corporibus efficiunt, quod vel fluida sint per se se, vel in liquida chylosis ope convertantur, quae acribus, salinis, biliosis, vitriolicis, atque aluminosis particulis sive moleculis nimium abundent, quae nativa figura in membris viventium solida pleraque exstimulent, dividant, atque erodant; aut alia efficiant praeterea, quae animae torquendae solum aptissimae sunt dum organizatae machinae partes varia ratione immutantur, earumque fibrillae & vascula quaeque tenuissima percelluntur.

§ 170 Attamen nihil melius aut conducibilius rei propositae perspicuitati fore autumamus, quam si ex celeberrimi Philosophi Caroli Bonneti *de Corporibus Organizatis* meditationibus nonnulla delibemus, quae ut corpora quaeque organis instructa, ita etiam omnes animantium machinae quomodo rite enutriantur & incrementum capiant digito veluti monstrant. Ipse cumprimis quantum ingeniosa, tantundem verosimiliori philosophandi ratione universa augeri animantium corpora, & ad aequam usque magnitudinem viriumque reparationem pertingere spirituum, sulphurum, salium, necnon

aquae

aquae & terrae subsidio ab eodem Clariss. Viro concipiuntur (*a*). Horum porro elementorum temperata mixtione succi illi elaborantur nutritii, quibus tota animalium sospitas continetur; contra vero sanitas laedatur oportet quam maxime, si humores, quibus Bruta & homines in valida incolumitate servantur, etherogeneis virulentisque moleculis inficiantur. Quum itaque Corporum organizatorum fibrillae arctae primum constrictae, & retis instar involutae suis interstitiis paulatim a saluberrimo nutritio succo occupantur, non tam incrementum, verum etiam jucundam animantibus praebent sensationem (*b*). Atomi praeterea, ipsius magni Viri judicio, quae ex benefica spirituum, sulphurum, salium, aquae & terrae natura conflantur, tribus fluiditate sua compositorum generibus praebent alimentum, fluidis nimirum & solidis iis, quae vocat inorganica, ac solidis tantum organicis (*c*). Atomi quoque, quae fluidorum ope solidis organicis vigorem parant & incrementum, tum a specifica earum figura, magnitudine, & qualitate dependent, tum a varia Corporum organicorum censeri debent textura, cur quae evolvuntur in viventibus partes ab eorum pristina exiguitate ad nativam magnitudinem demum perveniant, & sanitatem eo magis amplificent (*d*). Scilicet non in singulis animantium Corporibus eadem reperitur fibrarum textura; quippe alia reticularibus sunt instructa fibrillis, quae latiores

sunt;

(a) *Ibidem Cap. II.* §§ 3. 4. 10.

(b) *Ibidem* § 13.

(c) *Ibidem* § 85.

(d) *Ibidem* § 84.

ſunt; contra nonnulla exiſtunt, quae anguſtiorem praebent ſucco nutritio tranſitum: non eadem eſt in omnibus inſuper ſpirituum, ſulphurum, ſalium, aquae, & terrae figura, quae fibrillis, ut evolutio recta compleatur, recte cohaereat. Tanta itaque nutritii ſucci varietas ita per organica ſolida circulationem abſolvit, ut pro varia eorum textura, & reticularium fibrillarum ordine aeque vario, dum paulatim ejuſdem ſucci ſecretiones fiunt, animantia ipſa aut amplificentur & creſcant, aut a vitioſis organorum morbis convaleſcant. Ex qua inſuper theoria conſequens eſſe putat Vir ipſe eximius, ſecretionis organa eo diametro a natura fuiſſe condita, ut propterea peculiarem ſibi ſuccum hauriant, quod illius molecularum figurae ſe habeant congruentia omnino, & ad invicem cohaerentia (*a*). Eleganti ſimilitudine hujuſmodi oeconomiam depingit, quum ſecretoria organa liquorem ſemper abſorbent ſibi analogum, qua, experientia demonſtrante, panni ſericei aut lanei (quamprimum in vas aliquod multiplici ſuccorum mixtione repletum immergantur) non alium ſinguli ex tot ad ſe adtrahunt, niſi illum, quo prius fuerant imbuti.

§ 171. Animantium igitur aegritudines, organorum incommoda, & quae inde conſequuntur moleſtiſſimae animae perceptiones aut venefica fluidorum natura exoriuntur; quod nempe nutritii humoris ſecretio ſaepe depravetur ab aere, alimentis, a nimia ſanguinis copia, aliiſque principiis; aut quod non omnes fluidorum moleculae organorum diametris & variae texturae bene reſpondeant; unde proficiſcantur neceſſe eſt multiplices

illi

(a) *Ibidem* § 85.

illi aegrotantium hominum & Brutorum ſtatus, quibus arte medica tametſi quandoque conſulatur, plerumque tamen ob rerum meliorum & Phyſices abditioris ignorationem irrito prorſus conatu morborum vim frangere aut propulſare aggrediuntur, qui ſe medicinae profeſſores eſſe, non re quidem, ſed verbis ſolum gloriantur. Verum haec ſatis fuiſſe arbitramur in praeſens, ut ab incepto animalium aegritudinum labore tantiſper quieſceremus; nunc autem inſtitutum earundem curſum repetamus.

§ 172. Inter omnia, quae variis ſubjacent morbis, Bruta, dubioprocul equi cenſeri debent, a quibus etiam quum aegrotant certiora eorum ſigna petuntur. Eleganter Virgilius aegrotantium equorum ſtatum paucis complectitur verſibus (*a*).

Labitur infelix ſtudiorum atque immemor herbae
Victor equus, fonteſque avertitur, & pede terram
Crebra ferit, demiſſae aures, incertus ibidem
Sudor, & ille quidem moriturus frigidus: aret
Pellis, & ad tactum tractanti dura reſiſtit:
Haec ante exitium primis dant ſigna diebus:
Sin in proceſſu caepit crudeſcere morbus,
Tum vero ardentes oculi, atque adtractus ab alto
Spiritus, interdum gemitu gravis; imaque longo
Ilia ſingultu tendunt; it naribus ater
Sanguis, & obſeſſas fauces premit aſpera lingua.

Haec ſunt potiora in equis febrium acutarum indicia, quas Vegetius epidemicas plerumque eſſe arbitratur. Attamen ſi eidem non ſolum, verum etiam Pelagonio, Bu-

(a) *Georgic. Lib. III.*

Busio, Theomnesto, Columellae, Plinio, Petro Crescentio, Absyrto, Hierocli, aliisque permultis Mulo-Medicinae magistris fidem accommodemus, tot plura sunt equinae incolumitati adversa, quae a pabulis, ab aquis, aere, aliisque nonnaturalibus nec non praeternaturalibus caussis prodeunt, ut illa singula vix complecti in praesens valeamus. Equi cumprimis varios hauriunt morbos lassitudine, aestu, frigore, vel si post concitatiorem motum confestim bibant, aut si, quum steterint aliquatenus, ad repetendum cursum extimulentur: qui tamen non equis solum, verum iis etiam pecudibus, quorum solidae sunt ungulae, communes esse dicuntur. Quae vero istiusmodi Brutis peculiaria ferme sunt incommoda obiter sat erit recensuisse: scilicet capitis dolores, ventris atque intestinorum cruciatus, nervorum laesio, oculus cruore suffusus, ejus inflammatio, lippitudo, caligo, atque albugo; dentium dolor, tonsillae, haemorrhagia, strumae, tussis, strangulio, asthma, lumbrici, nephritis, stranguria, mictio sanguinis, tumor testium, urinae difficultas, artritis, podagra, atque, ut reliqua pene innumera praetereamus, langium in cauda, a quo nimirum veluti a cancerosa pravitate caudae pili, & ossa defluunt atque marcescunt.

§ 173. Ovillum pecus, post equorum mala summatim enumerata, suis non caret aegritudinibus. Ipsum febribus saepe correptum, earumque signa tradit diserte Virgilius (*a*). Pestilentiae item venefico infici halitu testatur ibidem; quem *ignem Sacrum* Scriptores vulgo dixere. De ovium hujusmodi epidemica lue egerat

Se-

(a) *Georgicor. Lib. III.*

Seneca (*a*); quam nimium graſſantem in Pompeis celebri Campaniae Urbe oves invaſiſſe adeo ipſe docet, ut ſexcentarum ovium grex inde fuerit exanimatus. Hujuſce caedis cauſſam ab aere praeſertim frigido, & ab aquis etiam merito putat eſſe repetendam; a cujus philoſophandi ratione neminem arbitramur fore diſſidentem. Quae alibi eodem Seneca referente olim contigere, eadem anno Chriſti 1552. viſa fuiſſe Vierus enarrat (*b*) in Lucenſium agro circa Pagum Menapiam; in quo nimirum tam ferox graſſata eſt in oves contagioſa tabes, ut mortuae repente conciderent, & earum ſanguis, ſi nudum contigiſſet hominem, anthraces illico produceret. Praeter oves ipſas, morbo comitiali capreas etiam miſere obnoxias eſſe praeclariſſimam fidem facit Hippocrates (*c*), quem conſulere quiſque pro lubito poterit. Alia plura morborum genera ad oves pertinentia perſequuntur Ariſtoteles, Columella, Albertus Magnus, aliique deinde Recentiores de Arte Veterinaria Tractatores, quorum tamen neque verba neque ſcita proferuntur, ne brevitatis fines excedamus.

§ 174. Porcorum greges ſuis afflictantur ex aequo morboſis eventibus, quorum genera pleraque enumerat potiſſimum Ariſtoteles (*d*). Raucedine ſaepe laborant, qua, eodem affirmante, *maxime fauces maxillaeque inflammantur: ſed idem malum vel qualibet alia corporis parte contrahi poteſt; jam enim plerumque in pedem,*

(a) *Natural. Quaeſtion. Lib. VI. cap.* 27.

(b) *De Praeſtig. Daemon. Lib. VII. cap.* 28.

(c) *Libr. de morbo ſacro.*

(d) *Hiſtor. Animal. Lib. VIII. cap.* 21.

dem, alias in aures incumbit. Putrescit protinus membrum, & ulcus serpit, donec ad pulmonem deveniat; quo tacto, mors sequitur. Tam late patentis incommodi caussam affert autem eodem loco; quae profecto non videtur esse negligenda: scilicet sues *raucescunt potissimum anno, quo montes abunde tulerint, & pinguissimi sint.* Ipsos praeterea pulmonarios fieri, atque spleneticos luculenter docet Columella (*a*); quorum item morborum caussam a diversis repetit initiis: quippe primum evenire ait, si suillum pecus *somnos aestivo sub sole captet*, alterum vero fieri *in magna siccitate*. Toto vero corpore non tantum ob ciborum inopiam seu parsimoniam in iisdem Brutis maciem dominari, verum etiam si ipsi coitu prohibeantur, qui in Venerem, ut alibi (§ 100.) diximus, sunt ardentissimi, idem nobis est Auctor. Tussi quoque anhela corripiuntur aliquando illa, quae totum eorum convellat concutiatque corpus; quemadmodum loco laudato Virgilius hisce verbis asseverat. „

„ *Tussis anhela sues, & faucibus angit obaesis.*

§ 175. Boum latissimum per armenta quaeque genus febribus, perinde ac quadrupedia alia multa, haud raro torquetur. Earum quae sint certissima indicia, quaeve caussae non a philosophis, sed ab experientia atque a bubulcis solum necesse est ut exponamus: etenim quotquot boves iisdem febribus aegrotari contingunt, omnem respuere cibum manifesto conspiciuntur, deorsum toto capite nutant, lacrymantur, sordescunt oculis, horumque cavitates altius depressae cernuntur.

Qua-

(a) *Lib. VII. cap. 10.*

Quatuor vero definiri febrientium boum vulgo a Mulo-Medicis solent physica principia; immoderatus nimirum labor, aut si contra otio nimium in stabulis diffluant; frigus, aestus qua tempestate utrumque supremis gradibus polleat, ac si demum absque intervallo ullo post diurnam exercitationem continenter exactam cibus iis potusque praebeatur. Gravissimum tamen illud teterrimumque malum existimatur, quum pecus hocce contagiosa lues adoritur; cujus aliquando tanta est tamque saeva pestilentia, ut ejus non pauci inter arandum, tametsi pingues, sospites, viribusque exultantes, subita morte exanimes saepenumero concidant. Graphice suo more Virgilius eodem, quem superius commendavimus Libro, rem carminibus exhihet, ejusque caussam indigitare videtur; cujus tamen verba, ne brevitati obsint, consulto volumus praetermittere.

§ 176. Haec de quadrupedibus nonnullis, etsi arctissima historia a nobis scripta fuerint, aequus lector nihilominus animadvertat loco huic ita fuisse omnino consentanea. Nunc igitur restat, ut antequam graviora sermonis propositi momenta colligere studeamus illud potissimum statuatur, quod cum antecedentibus copulatum praeclariorem dicendis lucem valeat conciliare: scilicet nutritium illum succum, cujus paulo superius mentio saepe a nobis est habita, haud alium sapientioribus in arte medica Viris posse jure videri, quam lympham, serum, sive gelatinosum quendam humorem, cujus haustu, ut animantia cuncta aluntur & crescunt, atque in optima incolumitate perseverant, si ad componentium elementorum aequilibrium diu ille servetur,

ita

ita contra ipsa morbos experiuntur multos, quamprimum ab equabili eorundem elementorum aggregatione desciscat qui gelatinosus humor est appellatus. Porro in salutiferam hujusmodi naturam idem in animali machina ab alimentis permultis ideo secernitur, quod, teste Clariss. Geoffroy (*a*), *omnia mixta ex animalium familia desumpta succum gelatinosum continent, ex sale salso ammoniacali, & oleo crasso constantem, qui ex eorum pellibus, carnibus, ossibus, aut cornubus ebulliendo cum aquae uberiori copia, sub gelatinae vel glutinis specie extrahitur*. Quare ipse dicere legitime prosequitur quod rei nostrae bene est accommodatum: *ab hoc gelatinoso succo parum differunt sanguis, serum, & lympha*. Hisce vero animadversionibus illae etiam accedunt, quae a celeberrimo & eximio Philosopho Hermanno Boheravio (*b*) in eundem humani Corporis nutritium liquorem factae leguntur his verbis: *Serum hoc* (ita inquit) *saporem blandum, occulte salsum habet, odorem fundit ingratum*. Ex quibus verbis facile colligitur, non parum in hac serosa substantia tum salis ammoniaci, tum volatilium spirituum contineri, qui aliis flogisticis moleculis commixti non recensita solum saporis odorisque phoenomena explicant, verum etiam (si in definito contineantur aequilibrio) membris omnibus alimentum praebent consentaneum.

§ 177. Ampliora supra quam censeri ab unoquoque valeat superessent de terrestrium, ac volatilium Brutorum morbis vel obiter attingenda; quae nihilominus elu-

(a) *De Materia Medica Tom. I. cap. 5. pag. 25.*

(b) *Elemen. Chemiae Tom. II. Part. II. pag. 192.*

elucubrare certe prohibemur, ne legentium plerique nobiscum jure succensere cogantur. Quisquis itaque ab instituto efflagitaret nunc nostro, ut Piscium quoque vitia opportune explanarentur, illud se petere una simul ostenderet, quod vel summis accuratissimisque Viris factu impossibile visum hactenus fuit Si nonnihil conjecturis indulgere fas est iis, quae non umbratili innituntur argumentationi, primo dicamus necesse est, ea tum maxime aquatilia aegrotare posse, quum aquam simul & aerem respirare feruntur. Horum numero adcenseri ea plerumque solent, quae ut de Caetaceorum sunt genere, ita respirationis opus absolvunt pulmonum & asperae arteriae praesidio, quemadmodum homines, & quadrupedia universa. Quare Balenae omnes, ut, Plinio Auctore (*a*), siphone quodam in frontis vertice a natura donatae aquam ore haustam rejiciunt, atque in sublime efflant quaquaversus, ita easdem aerem etiam respirare argumento est apertissimo, quod saepe saepius summis aquis erectoque capite huc i lac fluitare, atque ita somnum capere conspiciantur: cujus rei perinde fides propterea augetur, quod ipsae maris belluae facile suffocationis discrimini committantur, si diutius sub aquis detineantur, quin aeris quoque inspirationi exspirationique in earum pulmonibus relinquatur locus atque facultas. Consulatur apposite Rondeletius (*b*), quem primum fuisse omnium nemo refragatur, cujus studio patefactum sit quomodo aspera arteria in easdem Balenas mirifice disseminetur. Quamobrem haud illegitime

(a) *Lib. IX. cap. 6.*

(b) *Lib. III. de Piscibus Marinis cap. II.*

time nobis inferre posse videmur, caetaceos Pisces suis affligi, probabili cuipiam philosopho opinione, sanitatis detrimentis, iis quidem similibus, quibus obnoxium esse ob variam aeris temperiem universum animantium genus alibi asseruimus luculenter (§ 159.)

§ 178. Quum vero Pisces universi sanitatis munere, ut Bruta omnia, gaudere debeant a natura largito, suis quoque contrariis ipsam labefactari opinemur necesse est; tametsi in quibus sint constituta ignoremus plane. Latissimus sospitatis vigor tum primum aquatilia cuncta animantia comitari cuiquam apparet, quum corpore toto flecti exilientes, & per quaecumque aquarum spatia discurrentes pro suarum fibrarum vi, elasticitate, & orgasmo conspiciuntur Supervacaneum est enarrare quae quantaque sit in eorum singulis natandi currendique celeritas: existunt nihilominus ipsorum non pauca, quae non tantum natare sed etiam volitare incredibili pene virium nisu dicantur. Qui sint prae aliis potissimum tam valida pisces fibrarum elasticitate instructi Plinius (*a*) verbis hisce consignat: *Loligo etiam volitat extra aquam se efferens; quod & Pectunculi faciunt, sagittae modo*. Alia insuper piscium genera tantundem firmissimo valere corporis totius jactu tradit Rondeletius paulo antea laudatus (*b*), eademque ita recenset: *Vidi equidem hirundines marinas ad lapidis jactum extra aquam in aere volitasse, & milvos, & mugilum genus alatum. Hujusce rei locupletes sunt testes, qui ad Herculis columnas navigant, quo in loco*

(a) *Lib. IX. cap.* 29.

(b) *Lib. IV. De Piscibus Marinis cap.* 8.

co hirundines multae volare videntur. Plura ibidem de Exocaeto ſaltante, nec non de Salmone aquarum fontes citiſſimo ictu petente docet, quae facillima lectione in eodem conſuli poſſunt. Quis vero omnium maxime ad perniciſſimum motum ſit expeditus ex aquatilium regno univerſo Plinius (*a*) diſerte hiſce verbis prodit: *Velociſſimum omnium animalium, non ſolum marinorum, eſt Delphinus, ocior volucre, ocior telo: ac niſi multum infra roſtrum os illi foret, medio pene in ventre, nullus piſcium celeritatem ejus evaderet*. Ejus robur item, & facilis ſemet jaculandi in ſublimiora navium uſque faſtigia poteſtas (praeter alios quos ſaepe laudavimus Auctores) ab Aeliano (*b*) ſcite admodum commendatur.

§ 179. Verum qui hactenus levi ſolum, ut ajunt, veſtigio Brutorum aegrotantium hiſtoriam hinc inde excerptam delibavimus noſtra ſummopere intereſſe tandem aliquando debebat, ut ex praehabitis ſupremum illud colligere latiſſima argumentatione ſatageremus, quod fuit potius Capitis hujuſce conſilium. Omnium itaque animantium naturales quae paſſim functiones dicuntur, quum duabus maxime legibus peragantur inter ſe admodum adverſis, inde nobis propterea acriora ſunt petenda ſermocinationis noſtrae momenta. Scilicet viventibus ſenſu donatis, atque ad percipiendum inſtructis ſenſus duplex contingere genus alibi expoſuimus, quod invicem haudquaquam cohaeret (§ 146.): hoc autem fieri idcirco inficiari non poſſumus, quod a principiis utrumque pendeat inter ſe pugnantibus, quorum unum

vi

(a) *Lib. IX. cap.* 8.

(b) *Lib. XII. De Animal. cap.* 12.

vi sua aequabiliter, alterum vero tumultuariò corporis viventis fibras artusque commoveat. Caussae porro hujusmodi per se se operantur, & organa tum hominum, tum Brutorum idcirco immutant, quod utraque habeant a nativa conditione mutuam in excipiendis immutationibus analogiam (§. 131.) Viventis igitur animalis structura omnis fibrillis mollissimis & admodum irritabilibus constans, aut ordinate percellitur, nec non humoribus irrigatur ubique salubribus (§ 137. § 138.); atque inde voluptuosae ad animam deferuntur sensationes; aut causticis, ac irritantibus fluidis vasa eorumque orificia tanguntur, unde diversis impellentium liquidorum quum legibus obtemperare adigatur, dispares necesse est propterea ut anima ipsa ab animali aeconomia tam arcto nexu dependens, invito animo percipiat sensationes. Utrumque nihilominus perceptionum genus rigentibus ac semet contrahentibus musculis elasticitatis vi, & principe cordis motu semper administris perfici debet (§ 138. § 139. § 140.). Sensationum igitur caussae omnes a sanitatis ac morborum principiis haudquaquam differre inter se posse videntur: quippe animantium oppositus hujusmodi status a varia membrorum irritabilitate ortum ducat, cujus opera sibimet natura continenter similis & aequabilis efficit, ut quae ab ipsis animantibus aut pro delectabilibus appetendis conquirendisque, aut pro rebus dolorificis posthabendis fugiendisque exercentur nonnisi huic uni utriusque invicem adversi conatus latissimam vim referant penitus acceptam (§ 141.) Si ergo in Brutis eadem vigeat irritabilitatis facultas (§ 143.) eademque perinde in istis detecta jamdiu fuerit

rit cum organizata hominum machina communis vasculorum, fluidorum, viriumque animalium in ambobus perceptionum generibus oeconomia (§ 145.), unius proinde sensationis ab altera belluae ita sentientes discrimen agnoscent; utpote quae a diversa prorsus caussarum virtute sui corporis organa sentiant immutare. Harum quidem praeclara sensationum discrepantia eò est in Brutis omnigenis cuique patefacta, quò externa earundem signa (de quibus inferius uberiori differere calamo pollicebamur) magis decretoria fore asseruimus (§ 146.)

§ 180. Iure igitur affirmemus oportet, singulas Brutorum functiones, quas superius commemoravimus (§ 135.) eorum membrorum exercitationibus perfici, in quibus aut sensus aut irritatio solum, aut utraque vis dominatur (§ 142.). Hujusmodi autem virium exercitatio a duplici principiorum *nonnaturalium*, & *praeternaturalium* genere omnino pendere merito dicitur (§ 136.). Quamobrem si caussae utrinque in Brutis operantes aequabilem haud invertant naturae methodum, musculorum omniumque organorum nisus illud efficiet delectabile, quo homo incolumis magnopere gaudet: pecudum siquidem sospitas ab iis pendet singulis sanitatis momentis viribusque plane comparibus, unde hominum vigor & vitae constantia definitur (§ 135.)

§ 181. Bruta igitur a rectae sanitatis finibus discedere coguntur, & alias pati sensationes solent injucundas atque dolorificas, quamprimum gelatinosa lympha immutetur illa, cujus beneficio, ut animantia cuncta aluntur & crescunt atque in optima incolumitate per-

n se-

ſeverant, ſi ad componentium elementorum aequilibrium diu ipſa ſervetur, ita vitia quamplura conſurgunt ut primum ab aequabili eorundem elementorum aggregatione deſciſcat (§ 176.). Inficitur autem, atque immutatur illa, quum ejus per arterioſos lymphae ductus circulatio ita perficitur, ut non ut antea ſingulis machinae animalis partibus ſaluberrimum praebeat affluxum, ſed ſuis potius moleculis acribus, ſalinis, bilioſis, vitriolicis, atque aluminoſis vaſculorum eorundem internam ſuperficiem extimulet, dividat, erodat, atque alia efficiat praeterea, quae animae torquendae ſolum aptiſſima ſunt (§ 169.) Quum neminem itaque ex dictis hactenus latere amplius debeat, ab animi pathematibus (§ 157.), ab aeris varia atmoſphaera (§ 159.), a magna plus aequo ſanguinis humorumque circulantium copia (§.160.), a cohibita Venere (§ 161.), ab omnigena alimentorum naturà (§ 162.), a ciborum exceſſu (§ 163.), & a quampluribus reliquis (§ 164 § 165.) morborum principiis pleraque (niſi omnia dicamus) petenda fore ſanitatis detrimenta, inficiari proinde nulli profecto fas erit, ab iiſdem cauſſis ſeroſi ejuſdem humoris omnem proficiſci reipſa immutationem; a qua demum omnis perinde fluit naturalium functionum perditio, aut imminutio.

§ 182. Sed haec, niſi forte fallamur, non adeo perſpicue propoſita videri nobis certe poterant ad extremam ex conſtituto conſilio ſermocinationem, niſi alia quaedam è Phyſiologiae ſcientia loco huic admodum conſentanea peterentur. Horum primum (quemadmodum caetera deinceps) ut a Medicorum nemine in ſuſpi-

ſpicionem adducitur, ita nobis certiſſimum manet; arterioſos ſcilicet lymphae nutritiae ductus; tametſi univerſis corporis partibus ſatis congruum deferant robur & incrementum; non aequa tamen largitione efficere, ut membra humorem ſibi; quomodo & Phyſici loquuntur; abſque ullo diſcrimine gelatinoſum aſſimilent. Solidae videlicet humani & belluini corporis partes in duo genera ſecernuntur; quorum unum illas ambit, quae regulari cavitate donantur, ut oſſa nonnulla venae, arteriae, aliique ductus humoriferi, alterum vero, quod eas complectitur, quae hac cavitate a natura privantur, ut fibrae omnes carnoſae, membranaceae, & quae ſunt reliquae in tota machinae ſtructura. Pro varia itaque ſolidorum textura, & fibrarum ſitu quaedam adtrahuntur per immechanicas vires è gelatinoſo humore moleculae, quae dilatandis reficiendiſque artubus apte reſpondeant; quemadmodum rem perſpicue experimento ſunt aſſequuti Viri Clariſſ. Wanſwieten (*a*), & Hallerus (*b*) in oſſea ſubſtantia, quae frangi contigerat: teſtantur ipſi nimirum, è quolibet oſſis confracti puncto gementem ſuccum quendam fuiſſe ſpectatum, qui paulatim, ſufficienti ſoliditate comparata, par ſatis per ſe fuerat ad priſtinam continuamque ſegmentorum duritiem tribuendam.

§ 183. Facile ergo captu videri cuiquam debet, cur tot tantaeque dolorificae ſenſationes animam torqueant hominum atque Brutorum: ab immutata nam-

(a) *Comment. ad Boherav. Aphoriſ. de cognoſcend. & curandis morb. Tom. I. § 294. pag. 40.*

(b) *In notis ad Boherav. inſtitut. § 476. pag. 370.*

que gelatinosa lympha ob quamplura morborum principia omnes pervertuntur assimilationes, quae contra naturae ordinem operantur; ac ipsae proinde fibras, musculos, & nervos acriter, motuque irregulari vellicant, ac suis veluti spiculis pungunt per omnes corporum animalium anfractus vel tenuissimos, quà serosus ille beneficus humor in sanitatis integrae statu permeare deberet. Porro experimenta recentiora docent, ita per immechanicas vires a diversis organici corporis partibus alentem lympham in sui adtrahi beneficium sive perniciem, ut osseae, musculares, alteriusve generis partes peculiaribus quibusdam sibique accommodatis vestiantur a natura membranis, per quarum poros, veluti per cribros totidem secretarios, eae solum moleculatum trajiciuntur portiones, quae aut unicuique augendo visceri, aut ipsi contra male habendo, pro peculiari materiae ratione, sint apte cohaerentes. Id compertissimum fore universi medicae facultatis testantur cultores in multiplici illo fluidorum genere, quae per membranas veluti cribrata sub bilis, salivae, urinae, succi gastrici, aliorumque plurium nominibus designantur. Quae praeterea in pluribus tumoribus, qui *Cistici* appellantur, materia depascitur purulenta, non aliunde repetenda est, quam è membrana illa, quae *Cistis* dicitur; per cujus porulos moleculae quaedam a reliqua seri massa secernuntur, quae demum in tumidam coeunt superficiem vitioque carnem reddunt obnoxiam. Mirum quidem est quantam necesse sit in hisce extirpandis diligentiam adhibere! Etenim ut optime expendit celebris Daniel Sennertus de re medica inter Ve-

teres

teres benemeritus (*a*), si vel exigua hujusce membranae portio, post extirpationem, supersit adhuc, satis per se est ad novam tumescentis carnis materiam iterum producendam.

§ 184. Gelatinosa igitur seri substantia, quae ubique Brutorum per organizata corpora assimilatur, ut benefica apte est, & delectabilibus sanitatis sensationibus animae reddendis idonea, quum probe est elaborata, ita contra, si in eodem seroso humore vitium obrepat aliquod, tam acriter grassatur, ut solida quaeque paulatim perdat, aut emaciatum corpus efficiat, omnesque proinde eorum sensationes dolorificae fiant & injucundae. Porro existunt plura, quae Physicorum communi sententia impediunt, quominus gelatinosus humor in pristina salubritate diu perseveret, quorum pleraque superius attigimus (§ 157. § 159. § 160. § 161. § 162. § 163. § 164.). Acerrimus nimirum, & causticus, aut etiam nimium aqueus succus exprimitur, qui vel interna ad animales functiones vasa ulceribus absumit; quemadmodum in *Thisi* evenire omnes norunt; vel partes cuti solum contiguas erodit; ut contingit ex Sennerti animadversionibus (*b*) in multiplici Graecorum *Lepra*, nec non in Arabum *Elephantiasi*; vel demum, quia solida aquei humoris copia nimium sunt distentae ac debilitatae, nequeunt proinde niti, ut stagnantem quodammodo, in minimis praesertim tubis, liquorem expellant, & per circulationem ad aequam densitatem perducant: ex quo noxii humoris confluxu, aut Hidrops, aut Edema-

(a) *Medic. Practic. Lib. V. Part. I. cap. 35.*
(b) *Oper. Medic. Tom. II. Lib. V. Part. I.*

matosi morbi ortum habent, qui ut in homine, sic etiam in Brutis, ac, teste Clarifs. Halesio (*a*), in plantis reipsa gignuntur. Quamobrem legitime inferre posse videmur, omnia morborum genera, quibus varia volucrum & quadrupedum genera affligi cernimus quotidiana edocti experientia, nonnisi a duobus nuper expositis supremis capitibus fore repetenda. Scilicet, si Falcones (§ 167.) alkalescentium humorum vi febres aliquando patiantur, ideo ipsi diversa animae sentientis indicia praebent, perseverante aut etiam incipiente febrientis materiae orgasmo, quod nutritia lympha a molecularum salubri aequilibrio recesserit, & in acriorem substantiam fuerit ob multiplicem recensitarum causarum rationem conversa. Eadem methodo de Equorum febrientium aegritudinibus philosophari debemus (§ 172.) atque immutatas idcirco animae perceptiones dicamus oportet, quod diversa sint eo statu musculorum irritamenta a depravatis fluidis prodeuntia, quemadmodum signa ibidem ex Virgilio exhibita satis superque decernunt. Ita etiam opinari tuto debemus quum ovillum pecus universum non tam febribus, quam pestilentia nimium misere laborare dicebamus (§ 173.). Tantundem de Suibus dicere tuto possumus, si quando inflammatoria angantur raucedine, aliove pessimo effervescentium humorum morbo (§ 174.). Ad eundem sermonis hujusce scopum converti facile possunt quae de Boum febribus, & lue contagiosa, & dira admodum obiter innuebamus (§ 175.): quippe, quum febris dominatur, infecta lympha moleculis suis internam superficiem vascu-

(a) *Statique des Vegetab. pag.* 274.

sculorum omnium, quà ipsa circuit, exstimulet, dividat, erodat atque alia efficiat praeterea, quae animae torquendae solum aptissima sunt (§ 181.) Deest itaque animantibus cunctis febribus & quacunque contagiosa lue exagitatis gelatinosus ille succus ex sale salso ammoniacali, & oleo crasso constans, quem ut ex Clariss. Viro Geoffroy (§ 176.) animadvertimus, ita incolumitati diu servandae perditisque viribus reficiendis necessarium atque opportunum fore universi de arte medica optime meriti atque periti calculo testantur unanimes. Si vero iidem, qui paulo ante commemorati sunt, Falcones aposthematibus, tumoribus, oculorum suffusionibus, aliisque non admodum dissimilibus morbis laborent; si pituitario humore inferciantur Phasiani, si scabie, & lepra male habeantur Cornices, si Equi oculorum lippitudine, strumis, sanguinis mictione, testium tumore, artridide, podagra, pluribusque aegritudinibus torqueantur, quemadmodum (§ 171.) animadvertimus; si quaecumque demum eorum morborum genera recenseantur, quae paulatim prohibent, ne solida aquei humoris copia nimium distenta bene nitantur, ut stagnantem quodammodo, in minimis praesertim tubis, liquorem expellant, & ad aequam densitatem perducant; illa inquam omnia, si in animantium corporibus saepe contingant, ideo in eorum perniciem atque moerorem parantur, quod non tantum succi nutritii incongrua mixtione virulenta dominetur circulatio; quae omnem animalium aeconomiam perturbat, quae irritabilitatis atque etiam elasticitatis tantopere necessariae vires frangit; verum etiam, quod non omnes fluidorum molecu-

lae

lae organorum veluti cribrantium diametris & variae texturae bene respondeant (§ 171) Sed haec rudiori quam rei gravitas per se se efflagitare videbatur, calamo & philosophia absolvisse dicemur; quamquam non satis nobis, caeteris autem multo minus, fecisse videmur. Omnem itaque Capitis hujusce materiam paucioribus ita complectamur, ut eo demum urgeatur quo scopus scribendi noster primum spectabat.

§ 1 5. Bruta igitur, quum multiplicem dolorum sensum percipere videantur; quem repellere a se pro viribus student; illud etiam se sentire testantur, quod voluptas tota est; cui nanciscendae diuque servandae cuncta eorum vota & studia videntur esse conversa. Si nihil itaque sensus belluis inesset, nullum perinde inter utrumque perceptionum genus (§ 146.) monstrarent discrimen; ideoque si non doloribus moerere, neque voluptatibus laetari ipsi dubio procul essent dicendi. Quisquis haec tamen vesana cogitatione sibi comminisci voluerit, equidem ignoro quanam exotica prorsus philosophandi ratione inter sapientes Viros versari audeat, & sua etiam effutire colloquia. Quisnam quaeso inficiari jure poterit, Bruta reipsa gaudiis exilire, atque in recta valetudinis delectatione quiescere, quae paria cum hominibus voluptatum principia sortiuntur? Quippe in ipsis irritabilitatis servantur leges, & musculi & fibrae omnes iisdem continentur naturae officiis, quibus hominum incolumitas, vigor, & vitae voluptas definitur. Quae ergo bonae valetudinis constantiae, quemadmodum humanum genus omne, vehementi cura & jucunditate obtemperare compertissima jam experientia cer-

cernuntur, ipſa etiam ex adverſis depravatae ſanitatis momentis illa etiam percipere dubio procul cogi poterunt, quae nonniſi invito ſenſu, & voluntate ab anima excipiuntur.

§ 186. Jam ergo illa repetamus, quae orationi huic coronidem tribuant, & robur extremum concilient. Quae ſint conſtantis in animali corpore ſanitatis leges, & munia; unde ſenſus jucundi vis ad animam pertingit; paucis complexi fuimus alibi, & praeclare exhibuimus (§ 138. § 139 § 140. § 141. § 142. § 143. § 144.): Hiſce vero quamplura adverſantur quotquot uberi elucubratione aegritudinum principia definivimus (§ 157. § 159. § 160. § 161. § 162. § 163. § 164.) Quum itaque utrique corporum ſuorum immutationi Bruta ex naturae imperio ſubdantur, dubitare jure non poſſumus, quin in ipſis (quorum eſt cum organizata hominum machina communis vaſculorum, fluidorum, viriumque animalium omnium oeconomia (§ 145.) ſenſus germani perceptio pro diverſo eorundem ſtatu efficiatur. Porro belluae, ſi percipiant vim ſenſus, ab eodem principio habere in ſe debent ut ſentiant, & ſimul intelligant (§ 147. § 148. § 149.); quod quidem ita ratione quemlibet urgere debet philoſophum, ut non ſolum fateri & probare illud cogatur, quod preſſae ſermocinationi fuit alibi (§ 152.) commendatum, verum etiam renuere non debet, ob rectum rationis nexum, illud ipſum intelligendi in Brutis principium tanquam ſpiritale ſpectare, quod nulla prorſus materiae concretione conſtet, & a qualibet corporis ratione ſit ſegregatum.

§ 187. Huc demum noſtrum ſpectabat diſputationis

con-

consilium; quod etsi lectori acuto in primo ferme Capitis progressu satis fuerit adumbratum, & praecoci etiam sermocinatione conflatum (§ 152.) illius tamen latius incrementum a caeteris educendum existimavimus, quae rem in praeclariori lumine constituerent. Hactenus disputata quamquam magni sint ponderis habenda, magnique apud philosophos pretii, ista tamen reliqua postulant, quae sequenti Capite publico committemus judicio.

CAPUT V.

Quaecumque a Brutis eduntur signa vocibus, ejulatibus, aliisque doloris aut voluptatis argumentis veram in ipsis sensationem fieri decernunt.

Aecutire nos aut haerere suspensi certe non debemus, quin inpraesentiarum praeclaro erectoque ingenio in hac ipsa disputatione progredi debeamus, qui amplissimum hactenus iter ex superioribus haud interclusum fore pervidemus. Erit igitur philosophi non tam gloriosa, quam vera quaerentis a Brutorum nostrorum signis de germana eorum sensatione multo facilius posse definire: quippe animales illorum, quae dicuntur functiones, cum perspicua sensus & irritabilitatis natura collatae, ita iisdem quum fuerint bene adjudi-

judicatae ut nulla adversus eorum spiritalitatem reliqua fuerit difficultas, ipsae profecto in medium iterum advocantur, ut cum multis animae sentientis argumentis comparatae magis magisque vel invitos ad adsentiendum vehementer compellant.

§ 189. Itaque unusquisque praestans ingenio & diligentia, qui nullum ab exterioribus actionum humanarum signis discrimen inveniat, quod Brutis etiam commune non sit, arguere facile poterit, sentire nimirum, & cogitare, & providere, & discere, & docere, & invenire aliquid, & tam multa alia meminisse, amare, odisse, cupere, timere, angi, laetari, aliaque in lucem proferre similia ita esse spiritalis animae propria, ut quemadmodum hominibus spiritus attributa idcirco est natura, sic Belluis omnibus ob eadem argumenta spiritale prorsus operationum suarum principium fuerit a supremo Conditore largitum.

§ 190. Porro nisi in utroque animantium genere, hominibus nempe atque Brutis, parem dicturi exinde fuerimus intercedere animorum indolem sive substantiam; equidem non perspicio, cur Dicaearchus ille sapientioribus Viris debeat, ut jure contendunt, accusari, qui apud Tullium (a) nihil esse omnino animum asserebat, & hoc esse nomen totum inane, frustraque, & animalia, & animantes appellari, neque in homine inesse animum, vel animam, nec in bestia; vimque omnem eam, qua vel agamus quid, vel sentiamus, in omnibus corporibus vivis aequabiliter esse fusam, nec separabilem a corpore esse; quippe quae nulla sit; nec

sit

(a) *QQ. Tuscul. Lib. I.*

ſit quidquam, niſi corpus unum & ſimplex; ita figuratum, ut temperatione naturae vigeat, & ſentiat. Iſta vero quum nimium abſurda fore nemo non noverit eruditus atque cordatus, ad ſaniorem propterea philoſophandi rationem revocanda mens eſt, & quid de Brutorum ingenio noſſe debeamus ex ſenſibilibus eorum indiciis patefaciendum nobis eſt tandem.

§ 191. Univerſorum igitur numerum etſi complecti & percenſere omnem ſingillatim nequeamus, quibus Bruta quid velint, & quid contra reſpuere conentur, apertiſſime oſtendunt, ad duo tamen ſuprema genera referri illa debere brevior me dicendorum methodus admonet. Ea quippe aut voces caeteroqui inconditae ſunt, & ſibili, & ululatus, qui aliquem edunt articulatum oris ſonitum, aut geſticulationes & diverſi generis motus ſunt, quorum ope ſatis ſuperque ipſa Bruta declarant, eos non aliunde, quam ab aliquo mentis inſtinctu reipſa prodire. Quae vero voces quoquomodo ab iiſdem adhibitae latratus, barritus, hinnitus, rugitus, mugitus, balatus a Grammaticis vulgo dicuntur; quibus tamen vocabulis nil aliud innuere belluae ſolent & volunt, quam variam loquendi rationem, quam ſuo more & natura fundunt canes, elephantes, equi, leones, boves, oves, aliaeque pecudes, quas ſilentio ob aequam orationis brevitatem praetermittere volumus, quum pro earum multiplici neceſſitate urgentur, aut rerum ſibi congruentium deſiderio.

§ 192. Plura autem exiſtunt in omni qua late patet natura Brutorum genera, quae ululatu diſcernuntur; quemadmodum Lupi, & Aves nonnulli; alia vero ſibilis

tan-

tantum, ut ampliſſimum ſerpentium, & volucrum pene omnium regnum, in quibus utriſque tamen tantum tamque latum intercedit diſcrimen, ut a nonnullis uniſonum ſibilum, ab aliis numeroſum & frequenti vocum converſione modulatum quiſquis facile valet experiri, quamprimum attentiores iis accommodet aures ſuas aviculis etiam, quae aut nobiſcum ſaepe verſantur, aut ſtatis tranſvolare ſolent temporibus alio turmatim commigraturae.

§ 193. Nihil de Piſcibus dicere attinet, qui mutorum animantium attributo a Scriptoribus, & ab ipſo rerum meliorum ignaro vulgo appellantur. Ipſi nihilominus ſolent, ut erimus exinde dicturi, tantundem portendere motibus permultis, eaque idcirco ſupplere, quae a reliquis terreſtribus, & volatilibus animantibus vocis praeſidio fiunt. Vocibus carent utique Piſces omnes: neque tamen, ſi illis iſtae aliave id genus ſimilia deſint, hoc propterea putandum eſt, nihil eos unquam habuiſſe a natura, unde ſenſationes patefacerent ſuas, atque pathemata. Quare excutiendum aliquid fore videtur, ut liquido conſtet quid ſit carere, nec quid relinquatur erroris in verbo. Ex Tullii itaque monitis (a) „ carere hoc ſignificat egere eo quod habere velis . . . „ Dicitur enim alio modo etiam carere quum aliquid „ non habeas, & non habere te ſentias, etiamſi id fa„ cile patiare. Carere enim in morte non dicitur; non „ enim eſſet dolendum. Dicitur illud in morte carere, „ quod eſt malum; ſed ne vivus quidem bono caret, „ ſi eo non indiget; ſed in vivo intelligi tamen non po-

(a) *Quaeſt. Tuſc. Lib. I.*

„ potest regno carere. „ Itaque marinis caeterisque aquatilibus animantibus etsi vocis qualiscumque usus fuerit pro suarum necessitatum postulatione denegatus, eo nihilominus ita privari illa patiuntur, ut nihil inde consequatur, quod sibi aut moerorem afferat, aut egestatem, aut ad bona conquirenda angustiam; habent quippe tot alia a natura praesidia, quibus semet bene tueantur a malis, & delectabilia atque utilia nanciscantur quot in reliquis terrestribus Brutis desiderari a nemine queant. Haec tamen obiter dicta volumus; nunc eo, unde coepta oratio est, regrediamur.

§ 194 Taurorum cumprimis mugitus, quum in juvencas libidine furunt atque exardescunt, tot quidem voces esse animi amore correpti indices perspicue ostendunt, quoties ipsi infensissimos alios ex eorundem genere armentis accedere vel eminus videant, qui parem in vaccas aestum explere aggrediantur. Alia praeterea signa ipsi produnt, quae nonnisi animi cogitantis acriterque affecti esse queunt. Singula complectemur pro ea quam locus hic patitur aequissima brevitate, quae tum a laudatissimis Scriptoribus, tum ab ipsa saepe obvia experientia petuntur. Quamprimum ergo alter alterum cernat, uterque continuo taurus mugire incipit, cervicem jactat, & truculento obtutu tum acerrimam utrinque instare pugnam minitatur. Concurrunt ambo deinde, posteaquam pedum pulsu, pulveris jactatione, & frequenti effuso naribus spiritu seipsos ad certamen provocarint: effraeni demum impetu invicem ruentes semet eousque vulneribus cedunt, quousque eorum alteruter è prelio victoriam retulerit, & adversarium pene prostraverit.

§ 195.

§ 195. Quantum Feles insuper inter se dimicent, atque inconditis ululatibus se invicem increpare videantur, non est qui ignoret, nisi qui eas belluas aut infra suas, aut in aliorum domibus familiares viderit nunquam, vel aliquando ejulantes non auscultaverit. Eae scilicet belluae mutuis se lacessere solent contumeliis quo tempore in venerem pronae urgeri se sentiunt, & de acquirenda foemina magnopere contendunt: eorum siquidem animantium masculi eo feruntur singuli, quo natura poscente abripi exstimulantur; quare & majores tunc accedunt pro comparando eorum fine conatus, quem ardentissime expetunt, & flagantiori adversus sibi similes furunt iracundia, quos felicitatis extremae putant esse raptores. Mirum certe est quot ipsi vocum modificationibus atque conversionibus persaepe utantur, quibusque insuper versutiis semet vicissim decipere studeant, quum immobiles vultibus conversis, & saepenumero ad mutuum contactum admotis nonnisi lacrymabilibus questubus fundendis intenti esse videntur! Attamen tanta vocum varietate quid nisi patefacere invicem debent, quam affectuum eorum copia torqueri, qui amorem, & quidem vehementissimum, solent vel in hominibus comitari?

§ 196. Brevi duntaxat animadversione oves, agnos, haedos, hircos spectare obvia experientia debemus, quum isti balantes auscultantur, si potissimum nutantes, incerti, atque a reliquo grege fortassis disjuncti huc illac vagentur, & per arva, perque sylvas & sociis nuncium mittere geminatis tremulisque vocibus contendant, & se una ingenti amittendae incolumitatis pa-

vore

vore correptos esse demonstrent. Aut igitur frustra, atque ad judiciorum ludificationem eorum animantium a natura signa sunt instituta, aut eadem existimemus oportet ita ab iisdem emitti saepe solere, ut non verosimilius solum, verum etiam maxime certum & exploratum inde fiat, quod hujusce Capitis scopo est omnino cohaerens.

§ 197. Nunc deinde canum voces sive latratus expendamus, eorum vero cumprimis qui venatici sunt, quive feras turmatim vestigare ipsasque etiam apprehendere nituntur. Mirum profecto apparet quot ipsi, quum feris iisdem accessere propius, ululatibus prae earum capiendarum fervore obloqui, gannire, maledictisque increpitare soleant! Ipsi autem mirandum plane spectaculum praebere debent philosopho; qui rerum specie tantum haudquaquam delectatur, sed intimam naturae indaginem quaerit; quum suas voces non inconsulto aut intempestive ostendunt, easque pro temporum locorumque circumstantiis adhibere, aut etiam continere scite valent. Porro quum venationi incipiendae canum ductores prospiciunt, atque ab urbe ad arva, & nemora properant illos cernere & audire fas est latratibus ita exultantes atque perstrepentes, ut idcirco eo majori tunc temporis se efferri laetitia testentur, a qua cohiberi non possint, quò leporum, cervorum, aliarumque ferarum persequendarum operi vicinius appropinquare dignoscant. Deinde vero sua venatoribus loca sive stationes quamprimum fuerint pro tutiori belluarum captura constitutae, canes illico conticescere incipiunt, atque ore naribusque semper ad

terram projectis a vallibus ad montes perniciſſimo ſaliunt tranſcurruntque impetu, atque ita omnes lucorum latebras inviſunt, ut ſi qua deliteſcat quaeſita faera fugere, & coram venatoribus huc illac diſpoſitis tranſire compellatur. Sed ſimul ac ſive lepus, ſive hinnulus eruperit aliquis, atque eorundem oculis apparuerit, abſque mora latratus congeminant, atque venatores admonent quid illis facto ſit opus, ne ipſos ab eorum ictibus aufugere patiantur. Quamobrem neminem iſta intuentem, aut ab ipſis venatoribus audientem, niſi per jocum, inficiari poſſe certo arbitramur, canes ejuſmodi iiſdem ad illa conſtanter peragenda impelli reipſa virium mechanicarum conatibus, quae ſint in eorum affectuum, & cognitionum ratione, ut ajunt, directa, quibus pari caeteroquin agerentur impetu homines, ſi pro eorum calliditate variiſque pathematibus propoſitum ſibi quemlibet finem aſſequi ordinatiſſime contenderent. Ab hiſce vero exemplis digreſſi aliorum animantium ſignis Commentaria noſtra eo ſemper illuſtrius amplificare nitamur, quo uberius natura ipſa doctorum indoctorumque magiſtra dicendorum materiam cuilibet undequaque ſuppeditat.

§ 198. Quod alibi Elephantorum ingenium ſubtile atque humano ſimillimum diximus (§ 15. § 59.) rebuſque, & affectibus percipiendis idoneum, hoc ipſum profecto externis vocum aliarumque ſignificationum argumentis ſaepe ſe pandere Scriptores tradiderunt iidem, de quibus temperantioribus viris nullus fuit unquam aequus ambigendi locus, quum teſtes harum rerum accivimus illos, atque laudatores. Bruta porro hujuſmodi quantum

ho-

hominum genus amare, tantundem ab eorum insidiis sollicite cavere dicuntur ob magnum libertatis amorem, in cujus desiderio etiam mansuefacti perseverant. Itaque noctu suam serviendi conditionem, non barritu solum deplorare ex Philostrato refert Gillius, verum etiam luctuosa alterius vocis, non quidem interdiu usitatae, murmuratione, quam gemitibus similem diceres; quibus ita lamentantibus si quis forte interveniat, illico questubus moderantur suis, perinde ac verecundia & hominum conspectu deterrerentur.

§ 199. Quamquam non sumus ignorari, multos studiose contra esse dicturos; non nos tamen ista deterrent, neque a scribendi proposito valent ullatenus revocare: quae certe vitare nullo modo potuimus, nisi nihil omnino scriberemus. Verum si isthaec philosophandi copia multitudinis judicio solum probanda litteris consignaretur nostris, caecutire nos ipsi consulto vellemus: nullum siquidem latere potest eruditum rebusque litterariis apprime consultum, multos passim reperiri, qui nihil laudent, nisi quod se imitari posse confidunt; nonnullos vero existere, qui ea vituperent omnia, quorum ut verum adsequantur otio, & studio affectibus vacuo abuti non debent. Haec autem de Brutorum ingeniis ab eorum vocibus firmissima, ut arbitramur, demonstratione petitis qui adspernetur, ab universa philosophiae scientia longissime abest, atque eorum hominum numero adcenseri debere se probat, quorum modo meminimus. Attamen nec philosophiae hujus nostrae vituperatoribus respondendum fore decrevimus, neque item minus vera quaecumque hactenus scripta patent existi-

mare debemus, quod eorundem suffragiis careant, aut forte tanquam falsa & absurda traducantur. Caeterum si cum aequioribus Commenrariorum nostrorum judicibus sermocinatio hic esset habenda, praeter illa quae hactenus methodo & ratione duce elucubravimus, hasce perinde, quae mox consequuntur, juxta propositum, animadversiones iisdem objicere valeremus.

§ 200. Cur homines aut in temperanda voluptate, aut in cohibendo ferendoque dolore moderate agant non amplissima solum philosophorum nos docent instituta, verum etiam ab intima nostrum conscientia atque experientia erudimur. Ipsa nimirum ratio atque educatio praescribit optima; ad quam persequendam nos docti, dicam ne potius, quam facti a natura; ut in utrisque extremis nimium illud caveamus, quod honestati, quod decoro adversatur. Turpe siquidem ad rationis leges bene composito cuique apparet, aut voluptatum fruendarum motus nolle compescere, earumque effraenum signa praebere, aut in doloribus exasperatas voces emittere omnemque animi abjicere constantiam, quae ipsum etiam dolorem nescio quo pacto mitiorem facit. In omnibus denique officiis vitae obeundis, quemadmodum nobis animi adhibenda contentio est, ita in omni dolore atque voluptate maxime nobis est providendum, ne quid effuse, ne quid inconcinne, ne quid abjecte, ne quid ignave, ne quid serviliter muliebriterve faciamus: aut si laetitia exultare, vel ingemiscere vocibus nonnunquam forti honestoque viro concessum est, utrumque tamen fieri quibusdam obnitentibus virtutis legibus sobrie permittitur. Quid haec igitur cum Brutorum vo-

cibus

cibus seu clamoribus quaeso commune? Illud profecto commune omnino intercedere posse censemus, ut quae ab hominibus propter honestatis disciplinam exerceri dicuntur una artis sive educationis ope ab animantibus belluis perinde fiant. Itaque Bruta a capiendis voluptatibus saepe avocantur, neque ulla earum appetendarum sive fruendarum proferunt argumenta, si quando exercitata, aut sub ductoris manu degentia malle se obtemperare ostendant, quam earundem spe allici nunquam patiantur. Ita dolori non cedunt, neque gemitum aut ejulatum ullum lamentabilem, abjectum, imbecillum prodere sinent aliquando, si laborare juxta educationis morem, si ponderibus premi, si asperrima aggredi forte cogantur; etsi ea animi contentione non agant, quam homines honesti atque fortes ob virtutis imperium tenere consueverunt, id tamen efficient vi, terroribus, & minis adacta. Quapropter equi nitrire desinent, aut nec oculos forte in equam convertent, neque ulla libidinis explendae cupiditate commoveri poterunt, quum habenis regi atque in gyrum agi caeperint, aut quum fortassis verbera & equitis imperantis voces senserint imminere, iisque ad usitatas exercitationes vehementer urgeri. Igitur si clamores, si gemitus, si contra delectationis belluae reliquae signa varia intuentibus objiciant aliquando, ideo pro animi eorum diversimode affecti usurpari tuto poterunt argumentis, quod ab iisdem semet abstinere penitus aut temperare aliquatenus soleant, quamprimum educationis vi, seu inveterato receptae disciplinae more cohibeantur, aut in adversam ab earum sensu, & voluntate consuetudinem aequabiliter flectantur.

tur. Etenim si secus virium mechanicarum legibus, ut Automata solent, aut sanguinis tantummodo per omnia vasa excurrentis elatere atque impulsu inania illa & umbratilia doloris voluptatisve, pro re nata, promerentur indicia, nihil sibi artes atque institutiones vendicare unquam possent, quominus perpetuo atque invariabili ordine illa perficerentur. Atqui si dolorum patientiam meditemur, quum belluae permultae sub hominum disciplina gubernantur, nihil certe habet illa, quod cum ejulatibus conferri possit iis, quos saepe ac moleste fundunt ipsae, quum sibi relictae agunt pro varia externarum rerum in organa sensoria dolorifica impressione. Latius manaret haec ratio, si idem in Brutis discrimen animadvertere vellemus quum ipsa oblectamentis hauriendis intenta esse videntur. Itaque in animantibus ratio & disciplina quum illud vehementer efficiat, ut ultro nec in prosperis atque delectabilibus ipsa nimium se exultare, nec in adversis & injucundis frangi ac desperare externis signis demonstrent, jam pervium esse quis non videat, nonnisi a spiritali & spontaneo animae principio profecta illa atque manantia quaecumque a Brutis exhibentur, si quando, nullo accedente praeceptoris imperio sive timore, libere omnino operentur, & se propterea effusa in voluptatibus, aut contra in aegritudinibus dolorificis intolerantia esse sensibilibus permultis testentur argumentis?

§ 201. Attamen minora isthaec quae hactenus diximus fore certo putamus, quamprimum, caeteris omnibus Brutorum inconditis vocibus ferme neglectis, articulatam quorundam loquelam expendere tantisper aggre-

gre-

grediamur, atque ad idem propositum referamus nostrum. Quae quantaque Psittaci loquantur is solum potest ignorare, qui nunquam aut eos viderit, aut cum multis sciscitantibus colloquentes audierit. Tam mira ac solemnia de iisdem traduntur, ut etsi quinaria tantum rei istiusmodi historicae pars vera esset minimeque suspecta, caeterae autem exceptionibus laborarent, magnum tamen nobis, & firmum omnino suppeditaret ad rem praeclare decernendam argumentum. Atqui omni carere idcirco debent censura quotquot Psittacos miranda plane loquentes descripsere, quòd ii litteris consignaverint, quorum est in amplissimo totius orbis eruditi conventu insignis auctoritas, & decus illustre.

§ 202. De hac itaque ave, quae teste Plinio (*a*) supra omnia Bruta voces reddit humanas, Caelius Rhodiginus tradit (*b*) miraculum insigne suis temporibus visum. *Psittacus*, inquit, *fuit Ascanii Cardinalis Romae centum aureis comparatus nummis, qui articulatissime continuatis perpetuo verbis Christianae Veritatis Symbolum integre pronuntiabat, perinde ac Vir peritus enunciaret*. Hoc autem ingenium, ac mira in addiscendis hominum eloquiis facilitas eò magis patere videtur, quo ipsa promptius ad omnia proferenda instituitur quum inter imberbes pueros ac puellas versatur, cum iisque verba miscere permittitur: quippe tanto in utrosque fertur amore, ut ob eorum discessum tum saepe lugere, tum contra alios Psittacos aemulatione seu invidentiae stimulis agi quandoque visus fuerit,

(a) *Lib. X. cap.* 42.
(b) *Antiq. lect. Lib. III. cap.* 32.

rit, si forte illi eorundem puellorum conversatione fruerentur, quos secum colloquentes non haberet. Haec autem omnia vera se comperisse testatur Scaliger (*a*); quinimo frequenti diurnaque experientia, & animadversione docemur, non in pueros solum ac virgunculas Psittacum amore, verum etiam caeteris hominum more affectibus tangi. Siquidem laetitia exultat, sibi placet, odit, ira fervet, adulatur, gesticulatur, inebriatur, maeret, atque haec aliaque permulta articulatis potissimum vocibus, vel simillimis decretoriis argumentis praeclarissime ostendit.

§ 203. Quamquam vero tum ex hisce hactenus traditis, tum ex dicendis Capite posteriori, neminem futurum ad veritatem bene institutum suspicari valeamus, cujus in spiritale Brutorum ingenium iniqua prorsus dimicare debeat voluntas, fateri tamen ultro compellimur, atque ea consulto praeferre volumus, quae fortassis objici ab adversariis nostris jam pervidemus: Psittacis videlicet humanum sermonem minime esse congenitum, nec eos, nisi arte & solertia instituantur, hominibus esse comparandos, qui articulatam vocem a natura singuli sortiti praedicantur, ac propterea expedito loquendi munere fruuntur, quamprimum organorum vitia desint, & frequens sermocinandi usus accedat; caeterum Psittaci aphoni pene & muti nascuntur, & qui nondum cicures sunt, quum in sylvis & natalibus locis degunt, nonnisi inconditam *Parrocchet* vocem emittere auscultantur; a qua deinde vulgare nomen ita ipsis impositum manasse conjicimus. Huic nihilominus objecto nos

(a) *Exercit.* 236.

nos quidem nequaquam respondere censebimur, qui illud ex industria protulimus, & cui praeterea libenti adsentimur animo; tametsi nos inde rectam argumentationem inferre certo existimemus, adversarii autem purum putidumque paralogismum educere revera arguantur. Porro humanus sermo nec ipsis hominibus censeri debet congenitus, si ille pro expedita, & libera loquendi consuetudine usurpetur; quare & homines aphoni ferme in hanc lucem eduntur: Psittaci nihilominus non sunt nobiscum certe conferendi, si eorum articulata vox, sive cum amplissima verborum copia comparetur, qua ad declarandos animi motus utuntur facillime homines, sive eorundem verborum addiscendorum rationem contemplemur. Quid inde tamen erui legitime debeat, paucis absolvi posse existimamus: minus scilicet operosum esse hominibus, quam Psittacis articulatam loquendi methodum comparare; licet tamen ut linguam exserant exercitatione utrique indigeant atque magistris. Totum itaque nos inter easdemque aves discrimen haud alibi constitui jure debere affirmabimus, nisi in eo quod vulgo in scholis tradi solet *magis & minus*. Huc item animadvertendum accedit, quod anatomicam totius capitis inspectionem complectitur, quam in Psittaco solerti experientia adornavit ediditque Vir Clariss. Ulysses Aldovrandius (*a*). Porro in ea, quam ipse cum humano capite detexit analogia ac simillima organorum structura, non solum rebus verbatim pronunciandis in Psittaco accommodatissimam arguit naturam insignis ille Philosophus, quum a praeceptoribus

aves

(a) *Ornithol. Lib. XI. pag. 639.*

aves edocentur id genus, verum etiam illas saepe saepius voces reddere exacte solere testatur sponte sua, nulloque docente, sive hominum, sive aliorum animantium, quas è trivio semel hauserint, easque frequenter repetitas auscultaverint.

§ 204. Nos tamen qui Psittacorum exempla proferre aliqua non praetermisimus, Picarum perinde nonnulla a laudatissimis Viris deprompta tradere modo haudquaquam pigebit: quae tametsi a Criticis Cartesianis aut in deteriores eorum hypotheses verti, aut inter fabulas amandari fortasse debeant, eorundem nihilominus pleraque a primoribus Auctoribus accepta cum plausu excipienda videntur; nisi temere & contra temperatiores critices leges fidem non ab hominibus solum, verum etiam a summis detrahere velimus. De Romano quodam Tonsore refert Plutarchus (*a*), ipsum in officina sua Romae multorum frequentia pervulgata Picam habere solitum, quae ut voce quidquid auscultare quotidie soleret aemulabatur, ita tubarum quarundam sonitum, & numerosum fragorem, quae fortuito secus eum locum personabant, fertur quandoque imitata. Qui pridie quam tubae accessissent Picam garrulam de more audierant, postridie non absque ingenti stupore obmutescentem, atque in insolitum quendam moerorem repente conversam animadverterunt. Hujusce eventus novitate factum est, ut quisque illam prae inaudito tubarum earundem strepitu obstupefactam ferme putaret: verum contra rem se habuisse exitus patefecit. Paucis quippe in silentio diebus continenter exactis cum majori

(a) *De Solert. Animal.*

jori audientium admiratione animal illud non vocem tantum, ſed & tubarum ſonitum repetere, nec non earum inflexiones, tonorum immutationes, reditus, pauſas; aliaque ad eos numeros pertinentia omnino exauditum eſt aemulari. Quamobrem nonniſi ſcite admodum argumentatur ita Plutarchus ibidem, Picam videlicet iis ſilentii diebus tantum imaginationem, memoriamque exercuiſſe ſuam, quoaduſque rerum praeteritarum cum praeſentibus facta collatione totam harmoniam ſemel perceptam aptis modulationibus repetere ſe poſſe bene ſenſiſſet.

§ 205. Ne quis vero arbitretur inſcite, Pſittacos omnes, & Picas, quae ſunt ad hominum loquelam inſtitutae, articulatam verborum rationem ideo proferre paſſim ſolere, quod unius conſuetudinis vi, & inanimi quadam naturae neceſſitate flectantur, quin pro earum voluntate variiſque affectibus revera urgeantur, opportunum fore proinde exiſtimamus, ut ea adeant lectores diligenterque expendant, quae de Brutorum phantaſia, memoria, de rerum perceptarum judicio, deque eorundem argumentatione erimus deinceps poſtremo Capite diſputaturi. Inde facillimum cuique profecto erit ſcite preſſeque arguere, eadem nempe & aequa omnino ratione Bruta omnia poſſe animi cogitantis & affecti vocibus aliiſque id genus argumentis germana ſigna portendere, quibus pro lubito & neceſſitate ſua uti ſolent Pſittaci, & Picae, & quaecumque alia animantium genera adhibent in articulata quavis ad hominum ſimilitudinem dictione, quae arte noſtra aliquo primum educatorum labore loquelam addiſcunt, atque in ſuam

ve-

veluti naturam deinde convertunt. Verum ex hiſce ex avium genere animantibus, quae articulatis ſermonibus ſe, & velle, & intelligere aperte teſtantur, ad alia nonnulla è volucrum ordine ſuo more loquentia Bruta tranſeamus, antequam Capiti huic finis imponatur extremus.

§ 206. Colluriones; quod vocem eorum ſpectat ingenioſam, ac venationis cupidam; ad rem noſtram praetermitti non debent. Horum etſi plura recenſeantur ab Ornithologis genera, illud tamen lubet heic uſurpare, cujus ſinguli pennis atro colore maculatis depinguntur, quos etiam Aelianus merulas appellat venaticas. Iſtiuſmodi Aves, quae natura rapaces ſunt ita, eodem teſte, vocem impendunt ſuam, ut ea nonniſi exſaturandae famis utantur neceſſitate, atque deſiderio. *Merulis affine quoddam genus eſt* (en ejus verba (*a*)) *venaticum & captioſum, colore atro, ſplendide canorum; recte ex eo venaticum appellatum, quod ex avibus ſui cantus permulſione ad ſe allicit & capit: cujus ingenitae ſibi praeſtantiae haec Avis non ignara eo munere, ad ſe voluptate & cibo explendam, uti videtur. Nam ex ſui cantus auditione, & belliſſimas oblectationes habet, & aucupio, & venatione proxime ad ſe accedentium avicularum exſaturatur. Quod ſi quiſpiam hanc captam in caveam incluſerit, non modo canere omittit, verum etiam, pro ſervitute ſua a venatore poenam ſilentio ſumens, muta permanet atque elinguis.* Nihil ſane eſt, quod animadverſionibus dignum noſtris addendum videatur, ſi quidquam Lectoris ingenio tribue-

re

(a) *De Animal. Lib. XI.*

re debeamus. Quare ex reliquis, quae adhuc supersunt, avium paucis exemplis eòdem nostrum spectare argumentum deinceps validiusque nitamur.

§ 207. Noctuae vocem haud hic veluti ingenii indicem expendere volumus; tametsi commode hoc ipsum efficere, & ad unguem perducere possemus dubio procul; verum alia obiter hujusce Avis signa ad rem proferre lubet, unde orationem ad eundem scopum perbelle referamus nostram. Porro ipsae, sive sibi relictae, sive cicuratae, & ad venationem comparatae spectentur; utpote vitae rapinis degendae a natura assuetae; gesticulatrices sunt, ac variis proinde ridiculisque motibus corpus totum, atque cervicem frequenter in orbem contorquent; nunc torvo & defixo obtutu homines & aviculas adspiciunt, & salutationibus prosequuntur inclinatis; nunc demum capite huc illac acto scurras, & histriones panthomimicè aemulari videntur. Profecto eò variis hisce gesticulationibus non alia quidem spectant ipse ratione, quam ut fami explendae, aut aliis animi affectibus facere valeant satis; quemadmodum ex Plinii (*a*), Aristotelis (*b*), Aeliani (*c*), Bellonii (*d*), aliorumque suffragiis praeclare suadere, ac sermonem illustrare facile valeremus, nisi aliò pro instituta brevitate evocaremur.

§ 208. Nolumus consulto Corvos hic inter loquaces aves recensere, ut Psittaci nuper sunt a nobis ostensi,

(a) *Lib. X. cap.* 16.
(b) *Hist. Anim. Lib. VIII. cap.* 3.
(c) *Lib. XI. cap.* 74.
(d) *De Avibus Lib. II. cap.* 24.

ſtenſi, & alia quedam volatilia; quamquam praeſtantiorum Scriptorum ſuffragia minime deſideraremus, quae Corvis ipſis facile attribuunt ingenium, & imitandae hominum loquelae ſatis accommodatum (*a*): attamen eorundem vocem pro re noſtra magnifacere debemus, eamque hic uſurpari neceſſe eſt, quatenus animae in ipſis cogitantis luculentum apparet indicium. Aves porro hujuſmodi volucrium omnium maxime multos fundunt clangores, & vocum ſexagintaquatuor genera numerantur; quarum varietatem Porphyrius (*b*) in diverſos illorum affectus, quibus paſſim praeoccupari queunt, acute referendam eſſe decernit. Itaque ut Lucretius (*c*) innuit

Longe alias alio jaciunt in tempore voces
Et quum de victu certant praedaque repugnant.

Quum vero poſt nubila atque imbres coeli ſerenitas eſt adventura, quemadmodum Virgilius (*d*) habet,

Tum liquidas Corvi preſſo ter gutture voces,
Aut quater ingeminant ....

Contra quum pluviae imminent, gravem ipſi ſubinde crocitum modulantur, & confuſum, ſtillarum imbrium inſtar, ſonitum edunt; vel ut inquit Plinius (*e*) *veluti ſingultiendo latrantes carptim vocem reſorbent:* quem inſuper latratum repetunt, ſi ventoſa forte immineat tem-

(a) *Vide Varron. de lingua Latina Lib. V., Scaliger. Exercitat.* 237., *Macrobium Saturnal. Lib. II. Cap.* 4.

(b) *De abſtinen. Animal. Lib. III.*

(c) *De rer. Nat. Lib. IV.*

(d) *Georgicor. I.*

(e) *Lib. X. Cap.* 16.

tempeſtas; quippe illi hujuſmodi clangorum immutatione audientes velint commonefacere, ſe pro alternis atmoſphaerae viciſſitudinibus perinde affici, nec non ad eos urgeri clamores, quos ſemper raucedine, & ſtridore quodam aures caeteroqui offendentes, & acerrima aſperitate veluti radentes ipſa patiens, & philoſophorum, & vulgarium experientia teſtatur.

§ 209. Sed iſthaec tandem aliquando exempla hactenus enarrata, aliaque innumera relinquamus Brutorum, aut voluptate geſtientium, aut moerore, multiplici ſignorum copia, dolentium, atque in nervoſam ſermocinationis vim magis magiſque erigamur. Itaque belluae omnes ſpontaneis aguntur affectibus, quos earum anima vi atque imperio ſuo potens eſt excitare: earundem igitur anima bonis nequit praeſentibus eorumve opinione delectari; aut contra malis urgentibus angi, triſtari, ab iiſque vehementiſſime refugere; niſi voluptatis doloriſque ſtimulis exagitetur (§ 108.). Porro Brutorum ſigna univerſa; ut ex refractariis cuilibet vel magis pervicaci patefactum eſſe debet; vel animi aequabiliter, vel inordinate affecti totidem veluti indices eſſe videntur; quorum ea conſtantia apparet, ut (quemadmodum in hominibus firma ſenſationum oeconomia uſuvenire ſolet) haud ea quidem horribilia, & commiſeratione digna in iiſdem cernantur, quum aequabilis fluidorum ſolidorumque in ipſorum corporibus commotio efficitur, neque contra illa exhibentur ab iiſdem argumenta feſtivitatis, & laetitiae plena, quum animalis harmonia perturbetur, aut aliquis in ea dolor dominetur. Animantia igitur ſpontaneis motibus donata,

quid-

quidquid oculis, pedibus, aurium erectione, vocibus, ſibilo, aliiſque velut totidem inſtrumentis indicant, id demum evidentiſſime innunt, quod nobis perinde affectibus variis, corporiſque immutationibus praeoccupatis ſolet evenire, quum iiſdem aut pene ſimillimis utimur argumentis (§ 116.). Qua ergo ratione ſtimuli in nobis vigent; & quidem vehementiores aliquando; quibus nunc voluptatem libentiſſime comprehenſam, nunc dolorificos affectus invito animo nos ferre patefacimus; eadem profecto Bruta omnia pro re nata, juxta germanam animae ſenſationem aut delectabilia, aut injucunda experiri tot ſuis teſtantur ſignis, quae hactenus magno exemplorum apparatu retulimus. Scilicet Phiſiologia omnis ejuſque leges id habent cum hominibus belluiſque commune, ut partium organicarum diſpoſitiones, ac vires ſimul in illis acres maximeque operantes utriſque viventibus abſoluta pene analogia congruant (§ 131. § 132. § 133.). Pecudum praeterea corporeae machinae, ut pene iiſdem aut ſimilibus morbis obnoxiae comperiuntur, ita contra eorum ſoſpitas ab iis pendet ſingulis aequabilis ſanitatis momentis viribuſque ferme comparibus, unde hominum vigor & vitae conſtantia definitur (§ 135.). In ſingulis autem animantibus a duplici irritabilitatis ac ſenſibilitatis facultate excitantur, & vigent motus non ii ſolum, qui vulgo neceſſarii dicuntur, & ab immutabili vitae animalis ordine prodeunt, verum etiam ſpontaneae quae paſſim vocantur operationes earundem virium miniſterio ita peraguntur, ut anima voluntatis affectibus careret omnino, niſi utriſque adjutoribus in amorem, ſpem, odium

atque

atque timorem vehementer impelleretur (§ 143.) Taurorum igitur mugitus, quum in juvencas libidine furunt atque exardeſcunt, & quaecumque praeterea ipſi animi cogitantis acriterque affecti patefaciant eo tempore argumenta (§ 194.), ſpontanei quidem motus ſunt, & ab animae ſentientis profecti imperio; quos tamen ſenſibilitatis atque irritabilitatis ſtimulis accedentibus effici nemo ex phyſices cultoribus poterit inficiari. Feles inſuper, quo tempore in venerem pronae ſunt, & de acquirenda foemina magnopere contendunt, tanta ſuarum vocum varietate eo ſe ferri declarant, quo tendere natura poſcente exſtimulantur (§ 195.). Tauri igitur atque feles amoris vim ſentiunt, quam tot tantiſque indiciis manifeſtant: in quo certe amore plura concurrunt atque immiſcentur, quae a diverſis irritabilitatis, & ſenſibilitatis viribus atque conatibus efficiuntur. Etenim cum Veneris deſiderio timores, atque iracundiae efferatae conjunguntur: cum incolumitatis aut libertatis ſervandae cupiditate meſtitiae nectuntur atque furores, quorum latiſſime diſcrepantium affectuum operatione in organa Brutorum ad diverſa penitus ſigna permoventur oſtendenda. Quantae & quam late diſpares organorum eae ſint immutationes, quae ab hiſce variis animi pathematibus ortum habent; unde infinita propemodum petenda eſt indiciorum eorundem diſcrepantia; ſatis pro brevitate diximus alibi (§ 157.): quamobrem difficile modo explicatu haudquaquam videri profecto debet quid oves, agni, haedi, hirci ſibi velint, quum balantes auſcultantur ſi nutantes incerti, atque a reliquo grege huc illac disjuncti forte vagen-

tur (§ 196.). Facili perinde negocio caussa ex dictis in promptu esse videtur, cur canes, venatici potissimum, tam mira & tam multa proferant affectuum suorum testimonia, quemadmodum superius innuimus(§ 197.); neque item minori perspicuitatis momento intelligi explicarique a philosopho poterit, cur Elephantes nocturno tempore barritu, & gemitibus suam serviendi conditionem deplorent (§ 198.). Quae quidem demonstrata hactenus celeri nimium calamo majorem sibi lucem ad eorundem signorum spontaneitatem adstruendam sibi conciliare valent, quamprimum ea huc opportune advocentur, de quibus paulo ante (§ 200.) sermocinabamur. Si non quadrupedia tantum Bruta, verum etiam volatilia permulta iisdem ut homines corripiuntur affectibus, eorumque actiones voce articulata aliisque signis aemulantur; quemadmodum Psittaci, Picae, & Colluriones esse nuper proposuimus (§ 202. § 203. § 204. § 205. § 206.), ab iisdem affectuum principiis ita pendere debent perinde, ut nullum aut pene nullum inter utrumque viventium genus intercedat discrimen. Porro aeris ratio, quo homines & belluae simul aluntur & vivunt, morbosis eversarum sensationum caussis debet adcenseri (§ 159.). Cum caeteris praeterea morborum & affectuum quorundam principiis copulari jure debet magna illa plus aequo sanguinis humorumque circulantium copia, a qua premuntur saepe animantium vasa violenterque cum molestia distenduntur (§ 160.). Reliqua deinde silentio praeterimus tum *nonnaturalia* aegritudinum tum *praeternaturalia* principia, de quibus seorsim ac singillatim egimus Capite praecedenti (§ 161.

§ 162.

§ 162. § 163. § 164.) pro rerum tractandarum necessitate. Ista porro, quae animae cum corporis aegritudine molestum constanter sensum conciliant, naturae legibus, & ipsa ab animantibus quibuscumque efflagitant, & suo quodammodo sibi vendicant jure, ut peculiaria a belluis doloris & perperam affecti animi notas quasdam patefaciant: quae quidem quum firmissimo oeconomiae animalis ordine contingere debeant, ab aliis contra principiis proficisci ea necesse est argumenta, quae ut cuiquam pervia sunt, nonnisi laetitiae & jucundi sensus censeri in ipsis belluis solent argumenta. Eorum vero Brutorum, quae ab ejusmodi principiis perperam affecta redduntur, animadvertenda sunt signa, quae quidem, pro varia suorum affectuum ratione, penitus immutantur. Etenim qui prius bene valentes & alacres in sublime attollebantur, praedamque unguibus effaerati atque exultantes coarctabant Accipitres & Falcones, omnem deinde sanitatis speciem dimittunt, & tremere, & alas relinquere pendulas, & caput deorsum languens ferre incipiunt, quamprimum febribus corripiantur (§ 167.). Horum autem vel similium indiciorum vicissitudo in caeteris animantium generibus spectari liquido potest, quum ipsa aliis quampluribus affectibus & corporis vitiis laborare alibi ostendimus (§ 168. § 172. § 173. § 174. § 175.), quorum hic supervacanea esset prorsus & molesta lectoribus repetitio.

§ 210. Itaque, ut orationem colligamus, quemadmodum ex multiplici morborum vi illud longiori veritatum nexu inferebamus, germanam in belluis reipsa

fieri ſenſationem (§ 179. § 180. § 181. § 183. § 184. § 185. § 186.), ita ab earundem externis argumentis illud ipſum a nobis colligendum fore omni jure exiſtimamus, quin majori inpraeſens ſermonis prolixitate legentium perſpicaci ingenio incommodemus. Quamobrem aequiſſimo hujuſmodi conſilio conſentaneum profecto fore putamus, ut ſupremum tandem aliquando Commentariorum noſtrorum Caput aggrediamur.

CAPUT VI.

Brutorum phantaſia, memoria, de rebus perceptis judicium, & argumentatio eandem conficiunt demonſtrationem, quae omnem Commentariorum rationem abſolvit.

Upererat demum ad omnigenam in hocce noſtro argumenti genere materiam non concinne minus, quam preſſe digerendam, ut extremam huc operam accuratiſſime conferremus; ſcilicet ex belluarum operationibus, quae unius mentis propriae eſſe dicuntur, earum genuinus adſtrueretur ſpiritus; eademque cum hominibus compares propterea omni praedicarentur jure ab iis ſaltem philoſophis, qui non nomine tenus ſalutari exiſtimarique patiuntur, ſed altioribus initiati germanae ſapientiae myſteriis difficilia multa prae-

praeclarissimae rationis ductu pervestigare contendunt. Caeteros autem plerosque homines Commentariorum nostrorum ideo negligimus habere laudatores, quod publicae vel domesticae rei procuratione distenti, vel aliis impliciti curis, aut ingenii tarditate crassaque minerva impediti, aut molli demum otiosaque segnitie diffluentes liberales disciplinas, quibus ista continentur, ne summis quidem labiis attigerunt; ex quo fit, ut neque satis tam subtiliter investigata percipiant, aut si forte haec a philosophis audiant, optimorum quoque copia verborum explicata, vel stupidi haereant, vel temere perhorrescant, horumque Auctores de haeresis veluti crimine ad tribunal etiam accusare conentur.

§ 212. Iam ergo id genus hominibus a disputatione nostra remotis ad rem propositam convertamur. Enimvero, si ut animis, ita oculis totam simul internorum sensuum in Brutis oeconomiam intueri possemus; nulla esset profecto insatiabilior species, nulla pulchrior adspectu, ut nulla est ad rationem, ordinem, sollertiam, celeritatem, aciemque praestantior. Nulla propterea est dicendi tanta vis tantaque copia, ut satis eorum phantasiae vividam uberemque potestatem, memoriae vim firmitatemque, & rectum in judiciis robur eousque exprimat, quousque iners pene, & manca habita hactenus est philosophorum eloquentia, qui pro iisdem in homine sensibus explanandis tantopere laborarunt, quin illud feliciter praestiterint, quod rerum tractandarum difficultati apprime responderet.

§ 213. Attamen quo minus ab inscitia sejungamur, & quae de hominum viribus traduntur litteris aeque

bel-

belluarum hujusmodi sensibus accommodata proferamus, dicendum principio est, eam, quae in nobis est, imaginandi virtutem, cujus ad pristina animo repetenda ac veluti pingenda dominatur late libertas, easdem ferme efficere mutationes, quae primo factae fuerunt quum mens sensoriorum vehiculo rerum hausit cognitiones, eorumque discrimina intimo sensu comparavit. In ipsis ergo animantibus vel quae magis despiciuntur, tantam esse conjicere possumus phantasiae ejusmodi amplitudinem quantae capax eorum quodcumque patet ad ea omnia percipienda, quae exterorum objectorum in organa appulsu menti repraesentari contingunt.

§ 214. Itaque pro ejusdem phantasiae constitutione rerumque perceptarum judicio varia, ut omnibus philosophis in confesso est, in animantibus consequuntur ea, quae animi pathemata dici vulgo solent, quorum pene omnium, quanta in homine saepe dominantur, Bruta perinde totidem adoriuntur, quemadmodum tum superioribus exemplis (§ 99. § 100. § 105. § 106.) compertum apparuit, tum afferendis etiam in posterum res erit in perspicua veritatis luce futura. Ipsa autem pathemata ab eorum cupiditate potissimum petuntur, quae tanquam optima sibique apprime consentanea fore animantia persentiunt; cum quibus item ita perceptis, ac concupitis ea simul mente, & imaginatione copulantur, quae iis adversa atque nocitura concipiuntur. Quare animal omne, quod bene imaginandi vi polleat, nisi prudenti ratione seipsum regere noverit tribus supremis affectuum suorum principiis; unde caetera omnia dimanant animi pathemata; cupiditate nimirum ira,

atque

atque timore, exagitetur necesse est. Tametsi vero non aequa omnino homines inter, & Bruta interna vigeat divexatio, neque tantum haec alternis agantur motibus, quantum generis humani conditio quodammodo efflagitat; cujus est assiduus in majora conatus, eadem nihilominus & belluas vehementer percellit; quemadmodum erimus alibi disputaturi; adeoque plerisque, & ipsae laborant incommodis, quorum est nobiscum communis consensus.

§ 215. Cum imaginationis in animantibus facultate memoria item bonorum malorumque particeps & socia esse quidem cognoscitur. Ea nempe ita rerum praeteritarum ad animam vehiculo est, ut quae delectabilia olim fuere iterum concupiscere faciat, quae vero noxia atque infensa contigere exhorrescere, & odisse suadeat. Quandoquidem hoc solum differre a phantasia memoriam omnes doceant philosophi; quod illa rerum perceptarum imagines in se recipiat, easque semel ingestas servet, & pro re nata menti celeriter objiciat, haec vero ita praeterita verset animo, ut eadem aliquando percepisse perspicue cognoscat; caeterum ad excitandos animi affectus perinde esse facillime quisquis existimat sive ab imaginatione fluant, sive a reminiscentia notiones.

§ 216. Ut ista ergo cum Belluarum operationibus concilientur necesse cumprimis haudquaquam fore ducimus recentia proferre ex iisdem monumenta praeter ea, quae alibi nec jejune nec obiter omnino illustriora exhibuisse non ignoramus, qui de equis, elephantibus, deque suibus agebamus (§ 99. § 100. § 105.): illa quip-

quippe satis superque ad arguendum materiae suppeditant; qua insuper ad alia animantium genera facili non minus quam aequa analogia quisque referatur. Quamobrem equorum quisquis contempletur attentissime disciplinam, & quomodo mirum in modum tantopere se se exerceant, non id quidem praesentium objectorum impulsu totum fieri poterit existimare, sed earum in cerebro idearum celeri repetitione confici, quae primo sunt insculpta, quum magistri sensibili & sepe objecta institutione edocebantur. Nisi ergo ipsis magna virtus inesset, quae praeteritorum schemata recuderet, quae eadem inter se conferret, quaeque ad agendum ordinate hisce animantibus stimulos admoveret quodammodo, inanis omnino fuisset priorum notionum ab iis facta comparatio nec quidquam proficerent; quemadmodum evanida perinde diceretur quaecumque pro hominibus ad omnem eruditionem informatio, nisi phantasia atque memoria supremis adjutoribus atque ministris, veteribus nova succederent, hisque alia deinde, atque ab extremis ad prima adscensum, nexum, omnemque scientiarum ordinem praeclare, & distincte pro eorum voluntate possent intelligere.

§ 217. Ex iisdem, unde tota animantium dimanat eruditio multiplex quoque profecta jure dicitur pathematum ratio, quibus voluntas in tot flecti transformarique solet quot occurrere iisdem possunt appetendorum fugiendorumque rationes. Hinc ergo pervium magis efficitur cur Elephantes ipsi ea, Sues & Cervi etiam ex quadrupedibus (§ 99. § 100. § 105.) tum Halcyones, Columbae, ac Grues ex avium genere (§ 103. § 107.)

amo-

amore ut in ſuos ita in homines efferveſcant: neque minus propterea incongruum videri certe debet quidquid de Accipitris magnanimitate, Falconis generoſitate, deque ſtrenua Gallorum fortitudine ex probatiſſimis Auctoribus allatum ſuperius eſt (§ 106.). Ipſa etiam animantia, atque ex vario genere alia plura, ira aeque ac amore furere, & excandeſcere viſa a nobis magno exemplorum Scriptorumque apparatu fuere (§ 99. § 100. § 105. § 106. § 107.) quorum affectuum alterna, & frequens viciſſitudo non aliunde proficiſci habenda merito eſt, quam a rerum perceptarum varietate, quae Bruta in amorem, nunc in formidinem, modo vero in iracundiam alioſque affectus impellant.

§ 218. De Belluarum judicio deinde ſi quaeratur a nobis aliquid, quod eaſdem ſpiritales eſſe confirmet, ut in hujuſce Capitis limine pollicebamur, rem quidem in ancipiti ſtatu haudquaquam verſari poſſe ſtatim pervidemus, quamprimum haec mox ſcribenda cum rebus huc uſque elucubratis conferamus. Omnia itaque & ſingula a Brutorum geſtis petita, quae ſincerum reipſa mentis judicium ſuadere videntur; cujuſmodi illa quidem fuere, quorum ſaepe habita hiſtoria eſt; nihil ad ambigendum per ſe ſe conferunt, ſi ſemel comperta probe fuerit in ipſis germana ſentiendi intelligendique poteſtas, & caetera omnia ſi demonſtrata fateamur inſuper, quae acriter, ut putamus, expenſa ſuperius fuere. Nulla igitur rei propoſitae ratio apparet conſentanea magis, & quae concinnius cum illis conſona cenſeantur, quam ea nunc pro animantium ſpiritu huc accer-

cerſenda curare, in quibus ad veritatem rite informati docileſque philoſophi, & cavilloſi ſimul convenire leguntur, quum pro reformando hominum ingenio leges & ſcita ſcriptis conſignant.

§ 219. Verum moneamus oportet, ea modo a reliquis mox dicendis exceptione digna a nobis haberi, quae judicium omne ſpectant verbis quomodolibet enunciatum; quemadmodum agere homines perpetuo conſueverunt, quum vario linguarum praeſidio animi ſenſus invicem pandunt; quippe animantia, etſi aliquo loquelae uſu & ope non careant; ut ſuperiori Capite viſum perſpicue fuit; ipſis tamen ſingula nequeunt praecepta accommodari; quae paſſim Logici docent, qui hominum dumtaxat mentem ſibi inſtituendam ad philoſophiam proponunt.

§ 220. Caeterum judicium animi actus ille cenſetur, quo, pluribus rerum notionibus ſimul comparatis, unum de alio animal quodcumque cogitans vel affirmare, vel negare deliberat; ſive etiam uſuvenire ſolet, ut iiſdem collatis unum, contrariis inter ſe affectibus, vel amplectatur, vel reſpuere conetur: quod quidem, ut Brutis omnibus convenire propediem monſtrabimus, ita ut ordinate perficiatur tria potiſſimum efflagitari docentur: opus ſcilicet primo eſt, ut duarum ſaltem idearum, ut ajunt, conſcium ſit animal ipſum; ut illi nimirum innoteſcat tum id, de quo aliud vult affirmare vel negare, tum id ſimul, quod illi affirmando conjungit, vel negando cogitat removere: neceſſe ſecundo eſt mutua duarum ipſarum idearum comparatio; quae nonniſi pondere earum utrinque cognito

men-

menti relucet: requisitum postremo est, ut earundem notionum relatio ita comperta fiat, ut luculenter funditusque animo videatur quanam ratione unum se habeat ad alterum; quod quidem acrioris est ingenii, & in quo suprema decernentis, & singulari laude philosophantis sita vis est, & rara praestantia.

§ 221. Ne ergo omnia, quae sunt innumera, belluarum ex singulis earum generibus vera judicia confectemur hoc loco, jam brevi tum superiora illa complectemur exempla, eaque acri expendemus animadversione, tum pauca quaedam ex obviis aliquorum Brutorum factis, quae nobiscum frequentissime versantur, petita colligemus. Quamquam equidem puto, neminem futurum; nisi forte contradicendi magis ille sit, quam veri inveniendi cupidus; quominus libenter concederet, nihil eorum cunctis animantibus non judicii solum deesse, verum etiam reliquarum mentis functionum, quibus homines a rebus sensu & cognitione carentibus discerni jure dicuntur. Possunt quidem ab acutis Viris plura sophismata excogitari, atque ineptissima quaedam absolutae huc usque argumentationi dicacite potius opponi, quam firma invictaque oratione: at qui ingenio valent, atque sollertia, iidem facile vident, ea sophismata, si non ab omnibus solvi valeant, ab omnibus certe rejici, & contemni debere. Statim namque manifesta suggerit experientia, Canes nimirum eundem sepe respuere cibum solere, si ab incognito exhibeatur aliquo, in quo dolum forte suspicentur, quem tamen alacres ac gestientes arripiant, si ab amici vel domestici cujuspiam manibus

nibus praebeatur: eorundem preterea animantium plures tanta patent ſagacitate a natura donati, ut non furtivos domorum homunciones ſolum a familiaribus magnis diſcriminis argumentis internoſcant, verum etiam egenos ipſos pannoſos a divitibus & nitido veſtimentorum ornatu inſtructis, viſu ne an olfactu dicamus, perfectiſſime diſcernant; ideoque ipſi, quamprimum utrique heri foribus accedant, aut hiſce blandiuntur, aut in illos latratu & furore etiam vehementiſſimo inſiliunt. Sues inſuper, quos alibi commemoravimus (§ 100.) eas optime intelligunt voces hominum, a quibus quotidie in paſcua compelluntur, iiſdemque attentiſſimis auribus parent, ſi illorum ſint, cum quibus per arva monteſque vagantur; caeterum quas ignotas auſcultant teſtacea buccina editas ſive articulatas haudquaquam ſequuntur. Corvi item in cibis deligendis ita ſe temperare dicuntur, ut nonnullos devorent avidiſſime alios vero continuo reſpuant, quos faetidos ſemel perſenſerint (§ 102.). Ampliora prodere certe poſſemus, quae Brutorum aliorum cumulatiſſimam hac de re hiſtoriam conflarent, niſi rem per ſe ſe perſpicuam, congeſtis veluti eorum factis, obſcurare, ut saepe uſuvenire adſolet, vereremur. Itaque ſermocinationem abſolvamus. Quae igitur in commemoratis animantibus judicia laudavimus plurium notionum praeſentiam eorum animo objectam expetebant, ut earum una cum alia vel pluribus collata diſcrepantiam vel ſimilitudinem agnoſcerent, atque inde pro judiciorum varietate diverſis affectuum motibus agerentur. Verum a re qualibet Brutis objecta, quae ipſis praeſens

sens est, unam nonnisi ejus notionem sensoriorum exterorum auxilio valent certe comparare; reliquae igitur notiones, quae ad cudendum de omnibus judicium illis possunt tuto opitulari ab aliarum rerum notionibus peti debent, quae plerumque remotissimae etiam quum sint, eaedem profecto a phantasiae, & memoriae subsidio atque potestate proficiscuntur dubio procul, & belluis pro eorum lubito & necessitate presto sunt.

§ 222. Hisce itaque exactis, quae sincerum animae belluarum judicium patefaciunt, minus profecto operosum fore arbitramur postremam illam mentis operationem legentibus exhibere, & Brutis etiam, quin haereamus vel hilum, attribuere, quam Ratiocinationem Dialectici vocant. Quae hujus sit indoles, quod officium praeclarissimis Tullii (*a*), & Quintiliani (*b*) monitis eos ignorare non decet, qui de rebus philosophicis disputare contendunt, & aliquam gloriae mercedem a doctis Viris propterea assequi posse non dubitant. Ea videlicet conantur homines, ut ab exploratis rebus ad obscura detegenda gradiantur; quod quidem prospere obtinent, si sibi ordinate constent, & leges aliquot non pretermittant, ad quas a natura potius, quam ab artis alicuius imperiis instituti esse reperiuntur. In omni itaque re dubia, quae liquidis duabus saltem distinctisque notionibus constare debet nodum solvere, & certam ejus assequi notitiam cuique fas est, si tertia, ut docent, aliqua idea in subsidium adsciscatur, quae cum duabus ipsis comparata rei definiendae lucem quo-

dam-

(a) *QQ. Acad. Lib. IV. Cap. VIII.*
(b) *Institut. Orator Lib. V. Cap. X.*

dammodo praeferat, & rectum ad veritatem iter mentis ostendat. Haec brevi stylo innuisse duximus necessarium, antequam Brutorum argumentatio ab eorum gestis petita invictissime vindicaretur.

§ 223. A Mulorum astu & solertia, atque ab eo potissimum exemplo, quod alibi ex Plutarchi historia attigimus (§ 97.) apposite disputandi materiam possumus facile mutuari. Scilicet ab eo mulo querebatur qua via & ratione adsportandi salis pondere & negocio semet liberaret: dorsi itaque levamen, cujus desiderio tenebatur, & sarcinae impositae privatio, binae erant in ejus animantis conceptae ideae quae alteram, ut prospere conficeretur argumentatio, efflagitabant, notionem; cujus luce cum iisdem collatio fieret, & necessarius nexus monstraretur. Salis igitur per aquam colliquatio forte ab eo oneris exuendi perdendique ratio comperta est, quae cum levaminis cupiditate, & sarcinae ejusdem privatione perbelle nectebatur. Hac ergo comparata ab experientia recenti cognitione, Mulus iste continuo hujusmodi syllogismum confecit „ Nisi a dorso gravamen, quo premor, auferatur, levaminis desiderium explere nullatenus valeo: atqui sarcina exinanitur pene omnis, quoties in fluminis medio me peritus mergam, & paulatim deinde surgam: Ergo, ut mihi pro voto faciam satis, nonnisi hac industria agendum mihi deinceps est, qua pondus omne perdatur „ Quod hic obiter in Mulum animadvertimus, ejusque argumentationis vim eruit, vix dicendo exhibere possumus quanta facilitate a Lectore acuto & ingenioso reliquis etiam Brutis omnibus debeat accommo-

modari, quamprimum singulas eorum actiones velit non colligere solum, verum etiam analysis primum ope solvere, & synthesis deinde cura componere. Iejunum propterea, frigidum, & ingratum esset opus, si a nobis omnia & singula Brutorum exempla, quorum Capite tertio multa habita mentio est, in syllogismorom schaemata redigerentur, qui ad potiora pertractanda in praesens evocamur, & pedagogico more Commentaria nostra infercire merito prohibemur.

§ 224. Iam illa, quae in belluis omnibus mentis functiones ostendunt satis pro brevitate, ut arbitramur, complexi fuimus. Verum, antequam pro hisce Commentariis extrema vela contrahantur, necessum fore pervidemus nonnulla legentium oculis atque animadversionibus ex industria proponere, quae objici ab indoctionibus possunt, atque argumentis ab invidia ductis plura inferri, quae plerisque ut adsolet ineruditis imposita non parum existimationi nostrae fortasse incommodarent. Arguere autem potissimum valerent, atque in speciem non modo graviter & copiose dicta, sed etiam acute inventa, & subtiliter disputata viderentur, quae mox hac ratione consulto a nobis exhibentur.

§ 225. Si Bruta paris quidem ex dictis cum hominum indole naturae atque ingenii teneantur, aut omnia labuntur greviſſima maximique momenti, quae pro Republica & Relligione sarcta tectaque tuenda doceri saepe solent, aut Bruta decretis quibusdam legibus subdantur necesse est, quae nonnisi a constituto probeque comperto spiritalium operationum principio proficiscuntur omni quidem dubitatione remota. Scilicet ab homi-

minum ſpiritali prorſus ingenio, quo tum verum adſequuntur ipſi, tum de eodem ſemel percepto libera facultate deliberant, ſupremi colendi Numinis, nec non legum divinarum humanarumque neceſſitas adſtrui a Metaphyſicis ſolet; quae hactenus nonniſi uni hominum generi fuit a ſapientibus propoſita, eidemque perinde uni conſentanea eſt attributa. Aut igitur nonniſi per inſcitiam conſultum huc uſque humano generi eſt ab iis, quorum in eo regendo ſuprema fuit poteſtas, & a quibus aliud animantium Brutorum latiſſimum aeque genus ab eadem neceſſitate haud eſſe excipiendum ignorari maxime dedecebat; aut ſi Bruta ipſa ab utroque legum praeſcripto ſecreta ab iis ex induſtria dicantur; etiamſi aequo cognitionis ac voluntatis munere gaudere reipſa crederentur; haud immerito homines quaeri jam poſſent, ſe nimirum tam arctis vinculis fuiſſe pro lubito religatos, quantum liberrima eſt quidpiam agendi belluarum poteſtas, quae ſibimet relictae prorſus ubique cernuntur, quin ullo valeant imperio legitime coerceri.

§ 226. Sed qui nobis haec objiciant, ex eorum eſſe runt fortaſſe numero, qui de rebus ad haec liberaliſſima ſtudia pertinentibus judicare non poſſunt. Etenim quotquot ſunt in metaphyſicis diſputationibus diu multumque verſati, aut proponere iſthaec non audent, quae ſatis probabilem difficultatem neutiquam continere videntur; aut ſi forte objectis reſpondere pro inſtituto cogantur, hoc ideo efficiunt magno doctrinae apparatu, ut oſtendant multo magis quam firmis rationum ponderibus veritas ipſa conſiſteret, & quam pudendum eſſet

adverſariis illa proferre, quae vix tyronibus vel hebetioribus digna cenſerentur. Quamobrem nobis inpraeſens fas ſit a propoſito digredi multo magis, qui objectam difficultatem non multum parvipendere ipſa ejus expoſitione ſiverimus.

§ 227. Itaque ad cohibendam morum pene incredibilem foeditatem, neve humanum genus, ſuapte natura in omnem vitiorum colluviem caeteroquin proclive, ſi ipſum ſibi relinqueretur, certiſſimo labendi diſcrimini ſe ſe ſaepe committeret, veneranda legum auctoritas invecta principio eſt, quum homines in vitae ſocietatem coire caeperunt, quibus horum incertae nutanteſque operationes in tutiſſimo continerentur officio. Ipſi nimirum Rerumpublicarum, & Principum ſanctionibus ſemet ultro ſubdidere, quo non publica ſolum, ſed & privata quies tuto ſervaretur, atque omnis actionum humanarum honeſtas juxta rationalium naturam longe lateque vigeret. Hic locus quantum ad ſcribendum pateat, facile quiſque videt: non eſt tamen, cur in eo diutius immoremur, ſi Lectoris ingenio quidquam tribuere velimus. At quorſum haec? Scilicet; ut multa praetereamus; hominum genus in omnia ſcelera effuſum, publica cervicibus ſuis impoſita poteſtate, quam dies nocteſque formidaret, cui obſequi in ſuae etiam nativae libertatis perniciem curaret, quae efferatam refraenaret licentiam, quae demum legibus ſapientiſſimis ſimulque ſeveriſſimis, totidem veluti loris, ſuperbientes depravatae indolis motus coerceret, atque ad omnem honeſtatem informaret, volens libenſque ſuprema legum adminiſtratione ſtatuit gubernari

po-

potius, quam perpetuo suorum ferociae semet exponere discrimini, si exleges vivere diu homines sibi relicti aliquando sinerentur. In quo rectissimo quidem consilio, tametsi plura agnoscerentur sibi posterisque commoda, multo tamen majora gravissimaque detrimenta cernebantur, quae effraenibus voluptatibus, quae nimiae acquirendi cupiditati, quae explendae iracundiae & libidini adversabantur. Accedebant praeterea innumera paenarum genera legum civilium violatoribus proposita, a bonis vituperatio, a lictoribus persequutio, nec minus alia pene innumera, quae eos saepe nostris etiam temporibus comitari videmus, qui utilitati suae ac lubito legum earundem observantiam per nefas omne censent posthabendam. Quis autem ignoret, aut quis non potius intimo sensu incredibilem difficultatem experiatur animique conflictum, quamprimum iis obtemperare cogantur edictis, quae, si non honestati repugnent, suaemet tamen voluntati vim faciunt? Cujus non continuo complebitur animus maerore, formidine rerumque implendarum arduitate, qui sive publicas colat sanctiones, sive ipse pessundet? Nihil hic de divinis institutionibus, neque minus de christianis jussionibus dicam: quippe non, ut hominibus Regum temporalium subditis usuvenire solet, exterior solum legum cultus inquiritur, sed is sane, qui ab invisibili Legislatore vindicatur sincerus, castus, numerisque omnibus absolutus; cujus etiam si totum, vel pars deficiat aliqua, transgressores nonnisi sempiterna paena puniuntur. Quae quantaque fuerit a conditis legibus, & a cohibita hominum libertate in animi pathemata vis,

facile intelligi ex superioribus posse videmus : inde tamen magnum putamus caussae nostrae praesidium fore petendum, qui modo desinitam Brutorum libertatem perinde aggredimur explanare, atque ad hujusce Capitis propositum probe referre.

§ 228. Itaque belluae omnes, etsi publicae Legum auctoritati sint haudquaquam obnoxiae, neque infra politicum Rerumpublicarum Corpus, ut homines, contineri censeantur; quamvis ad easdem Naturalis, aut etiam Revelatae Relligionis praecepta vel minimum pertinere non constet, quibus in officio earum voluntas arctissimo comprimatur, plurima occurrunt tamen, quibus tantum earum mens torqueri saepe solet, quantum cohiberi & angi homines possunt, qui legitimae Regum majestati obtemperare planeque morem gerere praecipiuntur. Non eas autem hic belluas complectimur, quae venatorum insidias quum semper evaserint, & ab hominum conspectu atque consortio vitam sylvestrium ferarum more transegerint, illud perpetuo, pro liberrimo earum lubito, consectari, & appetere, seu contra ab eo vehementissime refugere consueverunt, quod vel nativae illarum voluptati respondere apprime sentiebant, vel huic eidem adversa ratione vim irrogare intima veluti conscientia judicabant; illas tamen intelligimus, atque in disputationis hujusce argumentum heic usurpamus, quae in hominum potestatem quoquomodo redactae in alteram propemodum naturam educationis ope, atque asperrimae violentaeque cujusdam disciplinae praesidio transformatae videntur etiamnum; non sine maxima item educatorum admira-

miratione. Hisce itaque Brutis terrores objiciuntur, & leges, aut etiam delectabilia quandoque praemia monstrantur, quibus utrisque ipsa vel a ferina voluntate revocemus, vel delinita in aliorum imperia pertrahamus. Nihil porro est, quod, tametsi arduum & operosum magnopere iisdem per se se sit, non eorundem ingenio accommodari demum videamus, atque a feritate in mansuetudinem pene incredibilem, hujusmodi adhibita legislatione & disciplina non transeat. Legum earundem praescripto equi videlicet a primigenia naturae superbia ita gubernari moverique sensim assuescunt, ut non ferocientem modo virium suarum impetum non amplius praeseferant, verum etiam quacumque flecti facile se sinant, & saltandi perinde artem ad equitis nutum apprime calleant, si perito domitori instituendi tradantur.

§ 229. Quis praeterea eorum potest ignorare, qui rerum naturalium magnam se eruditionem possidere profitentur, quantum Simiarum, & Cercopithecorum differat conditio, & quam dispares horum animantium mores sint, quo loco in sylvis nascuntur, & ferarum libertate vivunt, ab iisdem, qui aliquando capti hominum legibus illico obtemperare compelluntur? Illi namque a Scriproribus nativa calliditate semper abusi describuntur ut rapinis, caedibus, & voluptatibus indulgeant suis, atque ea demum cuncta persequi curent, quae libertati penitus servandae quoquomodo inservire posse pervident; contra vero ita ab incommodis, & ab ipsa potissimum captivitate abhorrent, ut multa ingeniosis conentur viribus, qua vel hominum mancipia

non

non fiant, vel femel vincti nexibus, eorumque tyrannide quam citius folvantur; hi autem, quamprimum minas, verbera, inediam experti quandoque fuerint, praeceptorum imperiis tam bene fubiiciuntur, ut nihil pene fit ex moribus, & actionibus hominum vel maxime arduum atque periculofum, quod ab ipfis aequa fedulitate & imitatione, veluti ad eorundem naturam accommodatiffimum, non efficiatur. Nempe ad omnigenam faltandi difciplinam inftitutionibus, & fuftibus fimul comparantur, numerofe choreas agunt, equitandi, habenas regendi, & canes, quibus plerumque infident, quocumque convertendi artem addifcunt, atque omnes (ut multo plura filentio praetereamus) ad gymnaftices exercitium canones firma adeo fervant mirum in modum memoria, ut non ita exacte tantundem abfolvendum expectari ab iis vel juvenibus, vel adolefcentibus forte valeret, qui in Ephebiis, five in publicis urbium celebriorum Gymnafiis ad fingulas equeftres quotidie inftitui artes folent; quibus caeteroquin nec liberalius deeft magifterium, neque praeclarior ad ea perdifcenda perfuafio. De rebus ab obvia experientia petitis fermonem ducimus, neque proinde legentium fidem quum fallere ulla ratione queamus, alteram continuo animadverfionem proferre hoc loco tempeftive monemur. Urfi fcilicet omnes funt nobis ad fcribendum aeque propofiti, quorum tam agreftis, ferox, corpulenta, & ad omnem operationem impar videtur effe natura, ut arte hominum, & legibus coerceri non poffint: ipfi nihilominus, quamvis ingenti corporis mole, & viribus a natura contra eorundem hominum vires inftru-

ſtructi, admirandum praebent ſervitutis ſpecimen, ſimulque ſpectatoribus oblectamentum. Etenim pedibus iſti, & toto perinde corpore erecti ſaltare, atque in gyrum agi ſub ductoris imperio saepe in publicis viſi ſunt compitis urbium noſtris, atque plateis; baculis deinde innixi progredi, pileum a capite ducere, & more noſtro adſentes ſalutationibus proſequi, corpus mira prorſus ratione, circulatorum inſtar, contorquere, aliaque perficere militum evolutionibus ſimillima; quae profecto omnia haud eorum propria, & uſitata fuiſſent, ſi ſuae tantum libertati conſulentes in ſpecubus montium, aut infra nemora latuiſſent. Nihil autem dicere attinet quantopere Brutorum animus variis hiſce exercitationibus torqueatur; ipſorum quippe lamentabiles voces, & quos edunt ſaepe clamores, atque inanes inſuper ad reſiſtendum conatus quid ſane ſibi velle portendunt, quam invita omnino ad eas functiones voluntate pertrahi, atque ingenti angore illa idcirco divexari? Nullum ergo diſcrimen intercedit, unde Bruta nec alienae vi, neque legibus ſubdi jure dicantur; ipſa quinimo multo deterius, quam homines pati ſoleant, Dominorum imperiis abſque judicio, omnique humanitate prorſus abjecta, mancipiorum aut damnatorum ritu plerumque gubernentur.

§ 230. Cur ipſis vero civiles leges non aeque ut hominibus ſervandae ſtatuantur, neque illa proinde infra politicum corpus cenſenda fore exiſtimaverint, qui omnem publica auctoritate jurisprudentiam condidere; cur iiſdem quoque ſupremi Numinis cumprimis cultus, & quaecumque ad illud ipſum ſunt ſacra, & caeremo-

niae

niae nequaquam proponantur, res est profecto, quae nostrum plane excederet institutum, si eam pro dignitate pertractare deberemus. Istiusmodi, quas nunc attigimus, inter se consertae inquisitiones plura quidem efflagitant, quae sapientiores tradunt, eaque firmissimis demonstrant argumentis, tum Metaphysici, tum Theologi, tum Iurisconsulti superiorum, ac nostrorum temporum ferme innumeri: a quibus tamen si summatim potiora delibaverimus, & jam pro munere nostro heic satis superque fecisse putabimus, & iis etiam lucem conciliabimus, qui deinceps uberiori stylo de iisdem forte erunt disputaturi.

§ 231. Pervulgatum, ac celeberrimum primo Metaphysicorum dogma est, substantias, quae de cogitantium sunt genere, dum aliquid pro suae spiritalis naturae facultate agunt, ea perpetuo sequi morum, ut ajunt, principia, quae sunt, juxta scholarum effata, in ratione suarum notionum, sive idearum, adaequata; atque eo se se deferri quodammodo sinere, quo vergere suadet ipsa animi cogitantis virtus, sive constitutio. Hinc rite inferunt illi, unicuique cogitanti pro suae mentis statu definitam fore agendi rationem, atque inde ingeniorum omne, latissimeque patens discrimen petendum esse decernunt Ea est autem cuilibet adaequata idearum vis, quae ejusdem cogitantis statui respondet: quare qui majorem notionum nexum percipiunt, nec adeo arctis, ut alii plures, idearum inter se consertarum coercentur limitibus, amplioribus item viribus ad agendum distenduntur. Hoc ipsum inter hominum singulos haud raro usuvenire quotidie cernimus,

quo-

quorum nonnulli ſtupido tardoque ingenio deſipientes pauca quaedam ſe ſe intelligere oſtendunt, eaque ita jejune, ut nonniſi eorum viciniores tantum connexiones hauriant, alii vero vel longiores cauſas rerum videant, conſequutiones pene innumeras, harumque invicem ordines plane aſſequantur, caeteroſque antecedant. Illud etiam ad rem noſtram pertinere jure ſuademur, ut alterum ſtatuamus aſſertum, cujus veritas tam Philoſophorum, quam Theologorum calculis confirmatur; nemini videlicet, niſi per ſummam vim ſupremamque injuriam colendarum legum neceſſitatem imponi cui neque earundem praeclara ſit dignitas & honeſtas, neque comperta videatur officiorum ſuorum ea cum legibus ipſis, quae vulgo proportio nuncupatur.

§ 232. Reſtat igitur ex hiſce brevi calamo animadverſis, ut germanis Philoſophiae praeſcriptis Brutorum ſpiritale ac operoſum caeteroqui ingenium a divinarum humanarumque conſtitutionum negocio omni quidem jure excipiamus, cujus tanta non eſt amplitudo, quanta in ſingulis viget hominibus, quibus ea omnia cuſtodienda praeſcribuntur. Iſti ergo conqueri immerito prorſus valerent, ſi forte adverſariorum noſtrorum objectis adſentirentur: ac propterea nec rei aequitas patitur ipſa, neque recta ratio ſuadet, ut & qui Brutorum libertati per vim profligandae ſtudent, morali, ut ajunt, legum neceſſitati ſubjiciant, & homines contra ab earundem obſervantia ideo jure debeant excipere, quod ipſa, quemadmodum homines iidem ſpiritali principio agantur, & vigeant. Haec quidem ſummatim. Multo

ma-

majora tamen disputanda contra propositam difficultatem superessent modo, si ex instituto omnem sermocinationis hujusce materiam exhaurire quodammodo voluissemus: quod quidem adeo nobis praecavendum videbatur, quantum Scriptori cuilibet est sedulitate omnimoda connitendum, ne a propositi finibus nimium digrediatur, aut in aliena jura se immisceat, quae vix pro re nata tractare deberet, rerum dicendarum solummodo necessitate poscente.

§ 233. Nunc igitur singulis Commentariorum nostrorum expletis Capitibus illud absque sermonis vitio praetermittere prohibemur, cujus ope in unum veluti centrum non inconcinno rationis ordine universa colligantur. Porro credibile cumprimis non est homines, qui saecula nobis cognita tota aeternitate praecesserunt, quum de Brutorum spiritali natura unanimi pene sensu differuere, adeo vel antiquitatis vel communis sapientiorum de iisdem Bruris judicii, vel gloriae suae negligentes fuisse, ut non ea litteris consignarent, quibus & suae, & suorum famae consulerent, si non saniori, minusque accurata philosophia pro Belluarum ingenio, & simili cum hominibus natura calamum acuissent. Porro Sapientissimi Viri quales ab orbe pene condito ad usque nostra postrema saecula patefecimus Cap. I. nihil ferme habere antiquius potuerunt, quam illa funditus investigare (ubi ingenio, litteris, & otio abundaverint) quae philosophica animadversione pluribusque experimentis tota constant; quam vetustatis monimenta colligere, serioque perpendere majorum placita, eaque demum probare, & doctorum posteritati committere.

Quae

Quae certe omnia perfecisse singulos Scriptores praesumamus necesse est, quos juxta temporum rationem accurate laudavimus de Brutorum anima contra Peripateticorum nec non Cartesianorum dogmata scribentes. Sed quid ego ista persequor, aliaque exinde duobus elucubrata sequentibus Capitibus Secundo & Tertio argumenta, quum minoris illa sint ponderis, si cum reliquis comparentur, quae ab intima belluarum natura fuse petivimus? Constat nimirum, belluas omnes in se habere quaecumque in organizata hominum machina sensus atque irritabilitatis dicuntur origines; quorum praeterea ea est structura, & fibrarum facultas, ut ex animadversionibus Georgii Baglivii inter utrosque viventes nullum intercedere posse idcirco discrimen facili negocio & attentione colligatur (§ 131. § 132. § 133.). Fibrarum itaque & musculorum elateres, & semet contrahendi in utrisque potestas cum irritabilitatis robore mirifice conjuncta, quemadmodum corporis valetudini tuendae maxime prosunt, & singulis animalium, quae vitae dicuntur, functionibus opitulantur, ita etiam in eorundem animantium perniciem vertantur necesse est, quamprimum vel minimum aliquid mollissimis, delicatis, & admodum irritabilibus fibrillis admoveatur, quod acre, & veneficum sit quoquomodo (§ 137.) quae quidem tam late a nobis sunt Capite IV. disputata, ut supervacaneum quisquis merito arbitraretur, si iterum proposita jam, & satis demonstrata quodammodo recocta hic lectoribus objiceremus. Si ergo sensum Brutorum anima tam in jucundis, quam in invitis corporis immutationibus percipit (§ 146.), ab eodem quoque

ha-

habere illa debet in se principio, ut sensu afficiatur ac immutetur, tum rerum omnium cognitione potiatur (§ 147.). Ab eodem igitur fonte, unde in belluis sensus dimanat omnis, non a praeclarissimi Wolfii argumentatione solum (§ 148.) verum etiam ab aequo, & legitimo rationis nexu proficisci debet cur dicamus, easdem sentire & cogitare simul, & intima etiam suarum cogitationum conscientia pollere: Istud autem cogitandi principium in Brutis omnibus spiritale esse omnino alibi ostendimus (§ 152. § 153. § 154. § 155.). Eorum propterea spiritale vere esse ingenium sive animam afferamus oportet, quae percipere quamplura (§ 214. § 215. § 216. § 217.) quae de perceptis judicare (§ 218. § 219. § 220. § 221.) quaeque demum ex utrisque inferre alia multa sive hominum more ratiocinari (§ 223.) non admodum jejune disseruimus quantum Commentariorum necessitas cum sancita brevitate copulata expetere, & sibi jure veluti proprio vendicare videbatur. Nihil ergo mirum sapienti cuipiam erit profecto futurum, si doctiores homines abditioris philosophiae luce perfusi, & ii etiam nostrorum temporum (nedum retroactis saeculis celebratissimi & naturae totius scientia praestantissimi) qui nobiscum saepe hac de caussa, tum de aliis permultis colloquuntur, hoc unum ipsum firma amplectantur persuasione, quod venerandae Majorum nostrorum meritò placuit antiquitati, quod constantissimis in universa Brutorum opera animadversionibus mirum in modum cohaeret, quod demum vel ipsi altioribus mysteriis, & scientiarum institutionibus destituto vulgo adridere & probatissi-

tiſſimum eſſe videtur, quum inter Bruta verſatur quotidie varii generis, eaque vel ad ſolatium, vel ad opem, vel ad lucrum arte & patientia inſtituere conatur. Quid nam quaeſo de iiſdem vel agreſtior exiſtimare videtur plebecula, quum ſaepe ea alloquentia ſibi tot ſignis intuetur, quum eorum aſtus, affectus, aliaque infinita pene planeque miranda contemplatur, quae vel rudiorum hebetiorumque hominum viſum praeterire non poſſunt? Ita cum iiſdem agere ipſa apparet, ac ſi cum caeteris hominibus miſceretur ſibi ſimilibus, quibus ingenium & cogitandi latiſſimam eſſe facultatem ex intima ſuarum operationum mentis conſcientia nullatenus dubitat.

Haec hactenus elucubrata eò demum ſpectare nobis modo viſa ſunt, quò cudendi Operis totius noſtrum ferebatur conſilium, quum horis tantum ſubſecivis pro ſpiritali Brutorum Anima Commentaria haec ad unguem perducere potuiſſe cogitavimus. Illud unum nos recreat, eorumdem ope celeberrimae huic, perfectae jam, diſputationi caeteris nos aditum philoſophis aperuiſſe, unde meliora multo ad Litterariae Reipublicae commodum deinceps afferantur in lucem omnium, ſi forte haec non tam bene elaborata, expolita ſint, atque illuſtrata, quantum rei gravitas, atque difficultas expoſcere per ſe ſe videbatur.

FINIS.

IN-

INDEX CAPITUM

CA-

CAPUT V. p.203

Quaecumque a Brutis eduntur signa vocibus, ejulatibus, aliisque doloris aut voluptatis argumentis veram in ipsis sensationem fieri decernunt.

CAPUT VI. p.229

Brutorum phantasia, memoria, de rebus perceptis judicium, & argumentatio eandem conficiunt demonstrationem, quae omnem Commentariorum rationem absolvit.

EXCUDEBAT FLORENTIAE
CAJETAN. CAMBIAGI REGIUS TYPOGRAPHUS
ANNO MDCCLXXVI.

PRAESIDUM FACULTATE.

Errata.	*Corrige.*
Pag. 29. verſ. 24. progreſ-ſus Idolatriae	progreſſu Idololatriae
Pag. 37. verſ. 25. artiſiciosa	artificioſa
Pag. 53. verſ. 17. deineeps	deinceps
Pag. 67. verſ. 21. ſubjiciunt	ſubjiciuntur
Pag. 75. verſ. 1. exornatum	exoratum
Pag. 76. verſ. 5. infectetur	inſectetur
Pag. 121. verſ. 28. non fiunt	non fiunt?
Pag. 139. verſ. 13. ventientis	ſentientis
Pag. 144. v. ultim. quolibet	quilibet
Pag. 176. verſ. 18. rapucium	rapacium
Pag. 199. verſ. 18. § 71.	§ 72.
Pag. 205. verſ. 12. ilia	illa
Pag. 233. verſ. 28. ea,	, &
Pag. 240. verſ. 25. greviſſima	graviſſima

